

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1950

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 16

6—10 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 9 maj.

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Cassel om anordnande av ett extra matematikprov för
vissa kompletthanter m. fl. 10

av herr Näsgård ang. uppmjukning av kompetensvillkoren för
förvaltning av skogar i allmän ägo 14

Svar på fråga av fru Sjöström-Bengtsson om framläggande av för-
slag rörande sinnesslövårdens framtida organisation 17

Onsdagen den 10 maj.

Ersättning till kommunala förtroendemän 21

Ordning vid andrakammarval 32

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och export-
frågor 50

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. 71

Anslag till statens sinnessjukhus m. m. 80

Modernisering av de statliga sinnessjukhusen m. m. 83

Överförande till Sverige av utländska läkare 87

Beskattningen av äkta makar 107

Bibehållande av vissa skärpta konsumtionsskatter 128

Beskattningen av bensin m. m. 130

Översyn av rättegångsbalken m. m. 146

Ang. vissa beslut av Internationella arbetsorganisationen 147

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering 151

Anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen m. m. 153

Anslag till omplantering av rödspätta m. m. 155

Inrättande av statens jordbruksnämnd m. m. 156

Ang. de avståndsbedingade prisvariationerna beträffande bensin
m. m. 158

Interpellation av herr Cassel ang. lantbruksdirektörers förordnan-
de såsom expropriationstekniker m. m. 161

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 10 maj.	Sid.
Val av valmän och valmanssuppleanter för utseende av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige jämte suppleanter för dem	20
Val av ombud i Europarådets rådgivande församling jämte suppleanter för dessa ombud	20
Inbjudan till en brittisk parlamentsdelegation att besöka Sverige som riksdagens gäster	21
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, ang. ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet m. m.	21
— nr 14, ang. jämkning av valkretsar för val av landstingsmän	32
— nr 15, ang. tidpunkten för lagtima landstingsmöte m. m.	32
— nr 16, ang. ändring av ordningen vid andrakammarval	32
Statsutskottets utlåtande nr 117, ang. vissa anslag under tredje huvudtiteln	50
— nr 118, ang. s. k. legodriftsavtal rörande staten tillhöriga gruvor i Västerbottens län m. m.	50
— nr 119, ang. anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor	50
— nr 120, ang. anslag till statens handels- och industrikommission m. m.	71
— nr 121, ang. anslag till istandsättningsåtgärder å San Michele m. m.	71
— nr 122, ang. anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.	71
— nr 123, ang. vissa anslag till riksförsäkringsanstalten	80
— nr 124, ang. anslag till åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet	80
— nr 125, ang. anslag till bidrag till vanföreanstalter m. m.	80
— nr 126, ang. anslag till statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.	80
— nr 127, ang. modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen m. m.	83
— nr 128, ang. åtgärder i syfte att till Sverige överföra vissa utländska läkare	87
— nr 129, ang. vissa anslag till tvångsarbets- och alkoholistanstalter	107
— nr 130, ang. ersättning till T. E. Hedlund m. m.	107
Bevillningsutskottets betänkande nr 32, ang. beskattningen av äkta makar	107
— nr 48, ang. tullfri införsel av utrustning för biokemiska institutionen vid Uppsala universitet	128
— nr 50, om fortsatt giltighet av förordningen ang. omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker m. m.	128
— nr 51, ang. ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m.	130
Första lagutskottets utlåtande nr 23, ang. översyn av rättegångsbalken och tillhörande författningar	146
— nr 24, ang. ändring av 21 kap. 5 § rättegångsbalken	147
— nr 25, ang. upphävande av reglerna om summa revisibilis	147

	Sid
Andra lagutskottets utlåtande nr 34, ang. vissa av Internationella arbetsorganisationen fattade beslut i sjöfartssociala frågor	147
— nr 35, ang. vissa av Internationella arbetsorganisationen fattade beslut	150
— nr 36, ang. provisorisk förhöjning av familjepenning	150
— nr 37, ang. bemanningen av mindre fartyg i kustfart och östersjöfart m. m.	150
Tredje lagutskottets utlåtande nr 14, om ändring i 9 kap. lagen angående stenkolsfyndigheter m. m.	150
— nr 15, om utredning och förslag ang. friköp av vissa arrendegårdar m. m.	150
Jordbruksutskottets utlåtande nr 21, ang. anslag till statens försöksgårdar m. m.	151
— nr 22, ang. anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering	151
— nr 23, ang. vissa kostnader för omskifte å Tybble by i Askers socken, Örebro län	153
— nr 24, ang. anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen m. m.	153
— nr 25, ang. undersökningar rörande möjligheterna att företaga gödsling av salta fiskevatten m. m.	154
— nr 26, ang. anslag till omplantering av rödspätta m. m.	155
— nr 27, ang. statsbidrag till anskaffning av ekolod på svenska fiskebåtar	155
— nr 28, ang. anslag till Odling av gummiförande växter samt till Bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd	155
— nr 29, ang. lantbruksmötesverksamhetens ordnande m. m.	156
— nr 30, ang. vissa anslag till understöd åt jorddelningsväsendet m. m.	156
— nr 31, ang. inrättande av statens jordbruksnämnd m. m.	156
Första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 30, ang. utjämning av de avståndsbetingade prisvariationerna beträffande bensin m. m.	158

Lördagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 21 juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till bevakningsfartyg för sillfisket vid Island;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastighetsandelar;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Sveriges utsädesförening;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; och

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 152, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Internationella valutafonden och Internationella återuppbbyggnadsbanken m. m.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 185, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden för

avlönande av präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Herr talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 245, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Den kungl. propositionen blev nu förordragen och lagd på bordet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän;

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med bestämmelser om tidpunkten för lagtima landstingsmöte i vissa fall dels ock väckt motion med förslag till ändrad lydelse av § 7 mom. 2 riksdagsordningen; samt

nr 16, i anledning av väckt motion angående ändring av ordningen vid val till riksdagens andra kammare;

statsutskottets utlåtanden:

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag under tredje huvudtiteln för budgetåret 1950/51;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående s. k. legodriftsavtal rörande vissa staten tillhöriga gruvor i Västerbottens län m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till upplysningsarbete av-

seende produktions- och exportfrågor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till statens handels- och industrikommission m. m.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till vissa iståndsättningsåtgärder å San Michele m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1950/51 till riks försäkringsanstalten;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1950/51 till bidrag till vanförelästanstalter m. m. samt till bidrag till resor för vanföra m. m.;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i syfte att till Sverige överföra vissa utländska läkare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1950/51 till tvångsarbets- och alkoholistanstalter jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till T. E. Hedlund m. m. jämte motionsvis gjorda framställningar om ersättningar i anledning av sjukdom efter militär-tjänstgöring;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande beskattning av äkta makar;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfri införsel av viss donerad utrustning för biokemiska institutionen vid Uppsala universitet;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237, såvitt propositionen avser förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker m. m., jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237, såvitt propositionen avser förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner dels om utredning och förslag rörande utvidgad tillämpning av åtalseftergift och strafföreläggande, dels ock angående översyn av rättegångsbalken och tillhörande författningar;

nr 24, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 21 kap. 5 § rättegångsbalken; samt

nr 25, i anledning av väckt motion om upphävande av reglerna om summa revisibilis;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut i sjöfartssociala frågor, dels ock i ämnet väckt motion;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förhöjning av familjepenning, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 37, i anledning av väckta motioner om översyn av bestämmelserna för bemanningen av mindre fartyg i kustfart och östersjöfart m. m.;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner rörande dels utredning och förslag angående friköp av vissa arrendegårdar, dels ock vidgad tillämpning av bestämmelserna i 2 kap. 49—69 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1950/51, m. m.;

nr 22, med anledning av Kungl. Maj:ts i 1950 års statsverksproposition (IX H.T. p. 123) gjorda framställning om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader för omskifte å Tybble by i Askers socken, Örebro län;

nr 24, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1950/51 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 25, med anledning av väckt motion om undersökningar rörande möjligheterna att företa gödsling av salta fiskevatten m. m.;

nr 26, med anledning av väckta motioner om anslag till omplantering av rödspätta m. m.;

nr 27, med anledning av väckta motioner om statsbidrag till anskaffning av ekolod på svenska fiskebåtar;

nr 28, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till Odling av gummiförande växter samt till Bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd jämte i ämnena väckta motioner;

nr 29, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lanthbruksmötesverksamhetens ordnande m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 30, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till understöd åt jorddelningsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 31, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens jordbruksnämnd m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

ävensom

första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner dels om utjämning av de avståndsbedingade prisvariationerna beträffande bensin och andra flytande motorbränslen, dels om åvägbringande av ett enhetligt pris inom hela landet för flytande drivmedel till motorfordon, dels om åvägbringande av samma utförsäljningspris på bensin inom hela landet, dels ock om utjämning av priserna å flytande motorbränsle.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.12 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 9 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 3 och den 6 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg anholder jag härmed vördsamt om ledighet från riksdagsarbetet under den tid sjukdomen varar.

Stockholm den 8 maj 1950.

Gustav Rosander.

Att riksdagsman *Per Gustav Rosander*, Växjö, född den 17 september 1882, som vårdats på karolinska sjukhuset fr. o. m. den 4 maj 1950 under diagnos trombos i antecurris dx (blodpropp) är i behov av fortsatt vård å sjukhus — vila i hemmet — under 2 veckor och under denna tid är oförmögen till arbete intygas.

Stockholm den 5 maj 1950.

Harald Jansson.

Leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss hjälpverksamhet för utlandssvenskar och flyktingar;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omhändertagande av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till vissa om- och tillbyggnadsarbeten vid statens bakteriologiska laboratorium m. m.;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till anordnande av en bomb-säker oljelagringsanläggning;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal mellan kronan och Stockholms stad om genomförande av stadsplan för viss del av stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm m. m.;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i statens järnvägars fond;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Östergötlands smalspåriga järnvägar m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl. jämte motionsvis gjord framställning om pension;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till kostnader för hålkortsbearbetning av visst statistiskt material m. m.;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv m. m.;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till utrustning och inredning av lokaler för civildepartementet;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastighet för beskickningen i Buenos Aires;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1950/51;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till ytterligare utgifter för säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1950/51, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsanslag för utgivande av ett tioårsregister till Sveriges offentliga biblioteks accessionskatalog;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budget-

året 1950/51 till flyg- och navalmedicinsk forskning;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till tandläkarhögskolan i Malmö;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland träffad överenskommelse angående betalning av vissa till Finland lämnade svenska krediter;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Norge träffad överenskommelse angående återbetalning av viss under år 1944 lämnad svensk statskredit till Norge;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till Bertil Söltoft; och

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Karl Wilhelm Karlsson m. fl. i anledning av yrkessjukdom.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 186, till Konungen i anledning av väckt motion angående stadsdomares tjänstgöring vid det statliga domstolväsendet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 193, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 § 1 mom. lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Om anordnande av ett extra matematikprov för vissa kompletthanter m. fl.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet Weijne hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Cassels interpellation om anordnande av ett extra matematikprov för vissa kompletthanter m. fl.

Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll.

Herr statsrådet *Weijne* erhöll nu ordet och gav en kort sammanfattning av svaret.

Herr CASSEL: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta ett tack för att han så snabbt lämnat svar på de frågor, som jag framförde i min interpellation den 19 april.

Min första fråga gällde möjligheten att låta kompletthanterna och de abiturienter, som deltagit i särskild prövning, i årets studentexamen få en chans att göra om sina skriftliga matematikprov. Jag syftar här endast på den grupp — 24 kompletthanter och 9 s. k. privatister — som enligt vad herr statsrådet i sitt svar upplyst inte lämnade in något skriptum alls eller som lämnade in en blank skrivning. Bland dessa kompletthanter och privatister kan det finnas en del, som ha räknat två tal rätt, men som — i vetskap om att det för ett godkänt betyg erfordras tre rätt lösta tal — inte ansett det vara någon mening med att lämna in sina uppgifter, då dessa i alla fall inte skulle ge dem en godkänd skrivning. Sannolikt finns det också bland dessa kompletthanter och privatister några, som skulle behövt höja sitt matematikbetyg till, låt oss säga, a och som skulle ha fått detta betyg, om de hade lämnat in sin skrivning och denna hade bedömts enligt de nya direktiv, som sedermera ha lämnats av regeringen.

För de kompletthanter och privatister, som inte ha lämnat in någon skrivning, måste det kännas bittert att inte ha kunnat nå det resultat, som de eftersträvat, bara därför att de underlåtit att lämna in sina skrivingar. De ha löst lika många tal som de kamrater löste, som blevo godkända eller fingo det betyg de strävat efter, men dessa, som inte lämnade in, ha inte kunnat komma i åtnjutande av de förmåner som regeringens nya direktiv innebära. Man måste ha klart för sig att vederbörande, när han sitter på sin bänk och räknar sina tal och har kommit underfund med att han exempelvis inte kunnat lösa mer än två tal, vid sitt övervägande, om han skall låta bli att lämna in skrivningen och gå hem, inte haft en aning om att den kungl. nådens sol skulle komma att skina över abiturienterna i årets matematikskrivning. Man kommer enligt min mening inte ifrån att dessa kompletthanter och privatister ha blivit missgynnade i förhållande till sina kamrater.

Herr talman! Då jag i min interpellation såsom en tänkbar lösning att rätta till denna oegentlighet föreslog, att man skulle lägga in ett extra matematikprov under provningsperioden den 30 maj till den 13 juni, skedde detta i fullt medvetande om att det också går att, såsom herr statsrådet framhöll, lägga in ett prov i slutet av augusti, då ju skriftliga prov alltid anordnas. Det är emellertid ur kompletthantens och privatistens synpunkt inte alls lika bra att få detta skriftliga prov i slutet av augusti som att få det i början av juni. Man måste komma ihåg, att de flesta moderna studenter utnyttja sommaren till militärtjänstgöring eller, om de inte ha någon sådan, för att i praktiskt arbete tjäna pengar till sina studier. Om de finge tillfälle att göra om sina skriftliga prov redan i början av juni, skulle de befrias från att behöva hålla på med sina matematiska studier hela sommaren och skulle i stället kunna ägna sig åt ett praktiskt arbete. För dem, som ha militärtjänstgöring, skulle det också ha varit mycket värdefullt att få detta skriftliga prov i juni för att slippa försöka bedriva matematiska studier sam-

Om anordnande av ett extra matematikprov för vissa kompletthanter m. fl.

tidigt med exempelvis rekryttjänstgöringen, som ju är mycket påfrestande och som det är mycket svårt att förena med något studiearbete.

Herr statsrådet har uttalat betänkligheter mot att man skulle anordna detta skriftliga prov under juniperioden, bland annat därför att vissa av årets abiturienter — nämligen de som togo sin examen i början av maj — skulle få längre tid på sig för sina kompletteringsstudier än de som ta sin examen i slutet av maj. Detta är naturligtvis riktigt, men min mening har inte varit att alla årets ordinarie abiturienter skulle få var med på denna skrivning. Jag har utslutande tänkt på de 33 kompletthanter och privatister, som inte lämnade fram någon skrivning alls. Det är dessa jag ville ge en chans.

Det kan synas, herr talman, som om denna fråga skulle vara alltför obetydlig och av alltför ringa allmän betydelse för att uppta kammarens tid, men jag har i alla fall velat väcka den, därför att den enligt min mening fullt motiverade avvikelser, som regeringen har gjort från eljest gällande bedömningsnormer, inte bör få lända därhän, att några av de av provet närmast berörda och deras målsmän med rätta kunna känna sig förfördelade. Ungdomen av i dag är mycket känslig för fair play, och det är nödvändigt att skola minutiöst tillämpar korrekta och rättvisa metoder, om den skall kunna bibehålla ungdomens tillit och respekt. Med hänsyn till den ringa personkrets, som det här är fråga om, har jag svårt att förstå, att ett nytt skriftligt prov i juni verkligen, såsom statsrådet uttryckt det i sitt svar, skulle kunna skapa olägenheter.

Min andra fråga gällde möjligheterna att införa sammanfattande vitsord i den skriftliga delen av samtliga skrivämnen i studentexamen. Herr statsrådet påpekar, att diskussionen i denna fråga redan pågått en längre tid, och han är för sin del inte benägen att för närvarande taga ställning till spörsmålet. Jag tar emellertid med tacksamhet fasta på herr statsrådets löfte att framdeles följa denna fråga.

Till förmån för ett sammanfattande betyg talar enligt min mening starkt det förhållandet, att man med nuvarande anordning kan råka ut för att en för övrigt mycket duktig elev på grund av indisposition eller sjukdom löper risk att slumpbetonat hindras från att klara sin skrivning. Skriftliga studentprov kunna naturligtvis vara önskvärda för att skapa en norm för landets skolor, då det gäller examensfordringar, men det synes välbetänkt att införa sådana bestämmelser, att resultaten av dessa skriftliga prov i någon mån kunna korrigeras, så att tidigare prestationer medräknas, och detta både när det gäller att höja och att sänka betyget i fråga.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Det stycke i interpellationssvaret, där det heter, att inläggandet av ett kompletteringsprov under perioden den 30 maj till 13 juni skulle innebära en orättvisa mot de av årets abiturienter som avlägga examen i slutet av maj, har kommit till därför att man inom skolöverstyrelsen knappast har ansett det möjligt att anordna ett särskilt prov utan att ge tillträde åt årets studenter till detta prov, då matematikskrivningen, när det gäller den allmänna kursen på reallinjen, ovillkorligen måste betecknas såsom i någon mån avvikande från andra skrivningar. Eljest ha ju abiturienterna enligt läroverksstadgan ingen rätt att gå upp, men man har alltså ansett att Kungl. Maj:t i ett sådant fall måste ge dispens.

Beträffande huvudfrågan skulle jag mycket väl kunna förstå herr Cassels resonemang, om kompletthanterna i år hade lämnat in blanka skrivningar eller inte lämnat in några skrivningar alls i större utsträckning än vad som är brukligt. Jag behöver bara i det hänseendet be kammarens eventuellt intresserade ledamöter att se på s. 2 i interpellationssvaret, första stycket, där det klart och tydligt framgår, att antalet blanka skrivningar eller icke inlämnade skrivningar är ungefär normalt och att alltså provets svårighetsgrad inte inverkat, i varje fall inte i någon nämnvärd utsträckning.

Om anordnande av ett extra matematikprov för vissa kompletthanter m. fl.

Herr CASSEL: Herr talman! Det måste väl i alla fall kunna inträffa, att det bland dessa blankt inlämnade skrivningar finns en del, där vederbörande har löst två tal riktigt och skulle ha blivit godkänd, om han hade lämnat in sin skrivning. Nu har han inte lyckats ta sin examen därför att han inte gav in skrivningen, ehuru den de facto var sådan, att den enligt nuvarande normer hade kunnat godkännas. Jag kan inte komma ifrån att jag ändå tycker, att vederbörande kompletthanter eller privatist i detta fall blivit orättvist behandlad.

Herr OHLON: Herr talman! När universitetsberedningen behandlade fordringarna i matematik för filosofie magisterexamen vid våra universitet, konstaterade beredningen, att man vid en formellt mycket liten kurs i matematik kunde höja fordringarna hur mycket som helst genom att skärpa problemens svårighetsgrad. En erfaren lärare torde också veta, att marginalen mellan vad som kan kallas en lätt skrivning i matematik och vad som kan kallas en svår skrivning är mycket liten. En förskjutning åt ena hållet leder kanske till att alla elever skriva mycket höga betyg, en liten förskjutning åt andra hållet leder till en massa underbetyg.

Nu kan man ställa den frågan, som ju ligger bakom interpellationen: Har årets skrivning i den allmänna kursen i matematik på reallinjen varit osedvanligt svår? Till det skulle jag vilja svara, att den inte alls har varit så svår som diskussionen har utvisat, men den har varit psykologiskt uppställd. Jag skall inte gå in på några detaljer, men jag kan säga, att den första uppgiften, som ju bör vara mycket lätt, säkerligen vållade tolkningssvårigheter och att den tredje uppgiften ledde till långa räkningar och alltså var mindre lämpad på den plats den hade fått. Men i stort sett var skrivningen — bortsett från denna rent psykologiska bakgrund — ganska normal.

I följd råkade man ut för en annan olyckshändelse i studentexamen. Man rå-

kade ge en för lätt skrivning i fysik, och resultatet var att exempelvis vid ett läroverk, som jag mycket väl känner till, hela årskullen hade ett genomsnittsbetyg mellan a och A i det skriftliga provet i fysik, och ingen hade under AB. Jag nämner detta för att belysa, hur liten marginalen i själva verket är.

Nu är det mycket viktigt för studentexamens funktion, att man inte tunnar ut fordringarna alltför mycket. Vi veta ju, att de tekniska högskolorna och en del andra fackhögskolor inte bara bygga sitt intag på vad studenterna ha för betyg i sin studentexamen, utan de bygga också sin undervisning på vad studenterna böra ha med sig i kunskapsavseende från läroverket. Alla dessa högskolor äro så hårt trängda beträffande tidsfaktorn, att en mycket liten förskjutning mot större lätthet kan komma att leda till en förlängning av studietiden vid dessa högskolor. Jag vill erinra om att när det hux flux genomfördes en ny gymnasiereform år 1933, där matematiken på reallinjen eftersattes, så svarade de tekniska högskolorna med att de skulle komma att förlänga studietiden med ett halvt år, om icke en revision av gymnasiet kom till stånd, vilket det också faktiskt gjorde år 1935. Det är alltså stora samhällsekonomiska konsekvenser som kunna följa av att man tar en smula för lättvindigt på dessa problem.

Vad så angår den fråga, som interpellanten nu närmast har ställt, nämligen den om inte statsrådet skulle vilja medverka till att vi finge en extra efterprovning i juni månad, vill jag säga, att det torde bli mycket svårt att få examinatorer, som lämpa sig för denna provning, efter terminens slut, alldenstund många av dessa då inte äro kvar på läroverksorten — ibland resa ju lärarna också utomlands.

Att de provande vid fyllnadsprovning eller särskild provning så ofta lämna in blanka skripta, beror på en omständighet, som statsutskottet berörde, när vi behandlade åttonde huvudtiteln. Det beror på att avgifterna för dessa provningar äro så låga, att studenter-

Om anordnande av ett extra matematikprov för vissa kompletthanter m. fl.

na ofta utan gedigna kunskaper anmäla sig och känna sig för och på det sättet liksom skaffa sig privatlektioner på billiga villkor i statlig regi. Det tror jag är en ordning, som inte statsmakterna böra uppmuntra.

Vad slutligen beträffar interpellantens sista fråga angående sammanfattande vitsord i matematik — och jag tänker mig väl också i fysik — vid skrivningarna i studentexamen, hade 1936 års studentexamenssakkunniga den frågan uppe till behandling. Dessa sakkunniga uttalade sin sympati för sammanfattande vitsord i språken, men ställde sig avvisande mot en liknande anordning beträffande ämnena matematik och fysik, och de gjorde detta ur examinandernas egen synpunkt, ty det har visat sig, att skrivningsresultatet i studentexamen mycket sällan skiljer sig, när det gäller dessa två mera exakta ämnen, från vad vederbörande successivt presterat under läsåret. Men så tillkommer en annan faktor, och en mycket väsentlig faktor, nämligen att vederbörande i dessa ämnen behöver ha hela kursen bakom sig för att han verkligen skall kunna visa vad han duger till. Det visar sig mycket ofta, att de matematiskt begåvade pojkarna och flickorna, som kanske började sista ringen med att prestera Ba-skrivningar eller AB-skrivningar i matematik, sluta med att i studentexamen prestera A-skrivningar. En ordning med sammanfattande vitsord, såsom interpellanten tänkt sig, i dessa ämnen i studentexamens skrivningar skulle bli till nackdel för många bland dem, som behöva dessa betyg och som verkligen motsvara det kunskapsmätt, som betygen avse att ange.

Jag kan helt och hållet instämma med departementschefen i hans interpellationssvar, och jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att man, när man går till en framtida prövning av dessa problem, mycket noga betänker sig samt överväger konsekvenserna, så att rättvisa skapas för alla parter.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet ännu en gång, om inte herr Ohlon hade berört *hela* det spörsmål, som studentskrivningen i matematik utgjort. Han har inte polemiserat mot mig, och jag har därför ingen anledning att ur den synpunkten begära ordet, men jag skall tillåta mig att ta fasta på en sak som han sade.

Jag har tidigare i andra kammaren haft att svara på en enkel fråga i detta ämne, och jag tillät mig då att karakterisera årets studentskrivning i matematik såsom ett missöde, som skolöverstyrelsen råkat ut för. Herr Ohlon talade här om hur smal marginalen är mellan en för lätt, en normal och en för svår skrivning, och som exempel härpå tog han en fysikskrivning. Jag kan alltså åberopa en erfaren läroverksmans omdöme till stöd för den uppfattningen, att det helt enkelt är ett missöde, om en skrivning då och då råkar bli för lätt eller för svår.

Nu har jag i denna fråga haft en alldeles ovanlig tur. Det var 30 procent underkända i matematikskrivningen, innan Kungl. Maj:t ändrade fordringarna. Sedan Kungl. Maj:t hade gjort det, blev antalet underkända 13 procent, och detta torde kunna betraktas som ett tämligen normalt resultat. Också när det gäller fördelningen på betygsgraderna i övrigt tycks resultatet efter ändringen bli ganska normalt.

Jag skall här ärligt bekänna, att detta delvis är mera tur än skicklighet. Men skolöverstyrelsen, som yttrade sig, och Kungl. Maj:t, som hade att begrunda saken, trodde ändå att man genom att sänka fordringarna för B till två godkända tal och i övrigt ändra betygsskalan i enlighet därmed skulle komma fram till ett ungefär normalt resultat, och jag begagnar detta tillfälle att konstatera, att man faktiskt lyckades med den saken.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. uppmjukning av kompetensvillkoren för förvaltning av skogar i allmän ägo.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet STRÄNG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Näsgårds interpellation angående uppmjukning av kompetensvillkoren för förvaltning av skogar i allmän ägo, och nu yttrade: Med första kammarens tillstånd har herr Näsgård frågat mig, om åtgärder äro att förvänta från Kungl. Maj:ts sida i syfte att uppmjuka nu gällande kompetensvillkor för förvaltningen av skogar i allmän ägo. Jag skall nu besvara denna fråga.

Som herr Näsgård själv erinrar, har frågan tidigare varit uppe i riksdagen. Efter en motion av herr Näsgård beslöt nämligen 1947 års riksdag att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av dessa kompetensvillkor. En utredning har också gjorts i saken. Något avgörande beslut har emellertid ännu inte fattats, eftersom remissförfarandet avslutats först nyligen.

Både av motionen och av interpellationen framgår att herr Näsgård närmast tänker på möjligheterna för personer, som genomgått statens skogsmästarskola, att få anställning som förvaltare av vissa speciella kategorier av skogar i allmän ägo. I riksdagens skrivelse angavs, att önskemålet om en översyn av kompetensvillkoren gällde följande kategorier av skogar, nämligen häradsallmänningar, allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, ecklesiastika löneboställens skogar, skogar å allmänna inrättnings hemman, som icke innehas med stadgad åborätt, samt städernas skogar. De båda sistnämnda grupperna kan man emellertid nu avföra ur diskussionen. Sedan 1948 års skogsvårdslag trätt i kraft, finns det nämligen inga statliga kompetensföreskrifter beträffande förvaltningen av dessa skogar.

De skogar, för vilka frågan allttjämt har aktualitet, äro alltså endast ecklesiastika löneboställens skogar, häradsallmänningar och allmänningsskogar i Norrland och Dalarna. För förvaltning-

en av dessa skogar krävs i vissa fall högre skoglig utbildning. Därmed menas utbildning vid skogshögskolan, alltså antingen jägmästarexamen eller den numera slopade forstmästarexamen.

Vad angår de ecklesiastika boställsskogarna gäller kravet på högre skoglig utbildning bara i vissa speciella fall. Som också framgår av herr Näsgårds motion, är det nämligen så, att Kungl. Maj:t enligt ecklesiastika boställsordningen äger förordna, att för vården av större boställsskog skall utses skogsbiträde med högre skoglig utbildning. Denna befogenhet har hittills utnyttjats i ett tjugotal fall, huvudsakligen inom Härnösands stift.

Beträffande häradsallmänningar samt allmänningsskogar i Norrland och Dalarna gäller för närvarande, enligt lagen om häradsallmänningar respektive enligt lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, att hos allmänningstyrelsen skall vara anställd person med högre skoglig utbildning. Kungl. Maj:t kan dock medge dispens åt person, som har förvärvat omfattande praktisk erfarenhet av skogsskötsel.

Jag vill poängtera, att situationen givetvis har förändrats, sedan de nu nämnda kompetensfordringarna uppställdes. Man har nu fått något, som då saknades, nämligen en form för skoglig utbildning, som ligger mellan skogsskolorna och skogshögskolan. Härigenom har man ju också fått ökade möjligheter att anpassa kompetenskraven efter vad som verkligen kan behövas i det enskilda fallet.

Vad angår de ecklesiastika skogarna har jag redan nämnt, att nu gällande bestämmelser endast innebära en befogenhet för Kungl. Maj:t att i vissa fall kräva högre skoglig utbildning och att denna befogenhet för övrigt använts mycket sparsamt. Om man, med hänsyn till den nya faktor som tillkomsten av skogsmästarskolan utgör, har anledning att ytterligare begränsa användningen av denna befogenhet eller eventuellt upphäva den, är en fråga som faller inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde och som jag inte anser mig böra gå in på.

Ang. uppmjukning av kompetensvillkoren för förvaltning av skogar i allmän ägo.

Vad gäller häradsallmänningar och allmänningssskogar i Norrland och Dalarna vill jag fästa uppmärksamheten på att 1947 års allmänningsutredning avlämnat ett betänkande med förslag till ny lag om dylika skogar. Enligt detta förslag skall lagen inte innehålla några särskilda kompetensvillkor. Däremot har utredningen förutsatt att det reglemente, som skall finnas för varje allmänning och som skall fastställas av Kungl. Maj:t, skall innehålla bestämmelser härom. Förslaget torde komma att föreläggas nästa års riksdag.

Att helt slopa alla sådana krav torde knappast vara lyckligt. Det förefaller därför vara en lämplig lösning att i stället ta in sådana bestämmelser i reglementena. Därigenom får man ju de bästa möjligheterna att anpassa fordringarna efter vad som kan anses behövt för varje särskilt område. Jag är inte nu beredd att ta ställning till frågan, vilka kompetenskrav som böra uppställas i olika fall. Så mycket är emellertid enligt min mening klart, att utbildning vid skogsmästarskolan åtminstone i en del fall bör vara tillräcklig.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för att han besvarat min interpellation, och jag kan genast säga, att jag inte heller skall uttrycka något missnöje med innehållet i svaret. Statsrådet har visserligen inte lovat någonting bestämt, men jag tycker att han har uttryckt sig positivt i den riktningen jag önskar att utvecklingen skall gå, och jag har därför inte anledning att framställa något klander.

Den första uppmjukningen av dessa kompetensvillkor skedde väl, när det på sin tid var fråga om allmänningssskogarna. Där lämnades möjlighet för Kungl. Maj:t att medge dispens, och det var ett steg i rätt riktning. Jag hoppas att man skall fortsätta på den vägen, och statsrådet säger nu, att för nästa års riksdag kommer att framläggas ett nytt för-

slag angående häradsallmänningar och allmänningssskogar i Norrland och Dalarna, där det är meningen att inte ingå på kompetensvillkoren utan överlämna den frågan till reglementena, som fastställas av Kungl. Maj:t. Jag skulle tro, att också därigenom kommer att ske en uppmjukning.

I fråga om de ecklesiastiska skogarna förklarar statsrådet, att Kungl. Maj:ts befogenhet att i vissa fall föreskriva högre utbildning som kompetensvillkor är en angelägenhet, som faller inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde och som han därför inte anser sig böra ingå på. Jag skulle emellertid vilja vädja till statsrådet att i egenskap av jordbruksminister — och alltså rimligtvis med betydligt större kompetens i dessa frågor än ecklesiastikministern — söka påverka chefen för ecklesiastikdepartementet, så att utvecklingen också där kommer att gå i samma riktning som när det gäller förvaltningen av andra skogar.

Jag vill till sist endast erinra om att hittills ha från statens skogsmästarskola i Skinnskatteberg utexaminerats ett hundratal skogsmästare. Denna skola har enligt sin stadga, som fastställdes av Kungl. Maj:t den 8 december 1944, bland annat till uppgift att genom teoretisk och praktisk undervisning meddela sådana kunskaper i skogshandlingen, som fordras av förvaltare vid det mindre och medelstora skogsbruket. Det har också visat sig, att de hittills utexaminerade skogsmästarna fått goda anställningar med möjligheter att avancera vidare till mera betydelsefulla poster. Inte mindre än 13 stycken ha erhållit anställning som assistenter och en som förvaltare hos enskilda bolag, och det är inte dåligt, tycker jag, när de endast ha varit ute några få år. Jag tror, att dessa skogsmästare också skulle kunna vara mycket användbara i mera direkt statlig tjänst, om vi blott här i vårt land kunde komma över vår olidliga benägenhet att i en mängd fall föreskriva sådana kompetensvillkor, att vi i verkligheten använda överkvalificerad arbetskraft.

Ang. uppmjukning av kompetensvillkoren för förvaltning av skogar i allmän ägo.

Herr SUNDBERG, CARL: Herr talman! Det är anmärkningsvärt att interpellanten baserat sin *démarche* i detta ärendet på en institution, nämligen forstmästarkursen, som inte längre existerar och som statsmakterna en gång underkänt. Efter grundliga och långvariga undersökningar beslöt nämligen 1936 års riksdag, att forstmästarkursen vid skogshögskolan skulle indragas och att endast en kurs för utbildning av jägmästare skulle anordnas. Det egentliga motivet för detta beslut var, att det inte visat sig möjligt att med forstmästarkursens relativt korta utbildningstid kunna utexaminera personer med den kompetens som krävdes av en skogsförvaltare inom vårt i rask utveckling stadda skogsbruk. Skogshögskolans huvudsakliga uppgift är ju att utbilda skogsförvaltare, vilka var och en inom sitt revir eller sin förvaltning självständigt och på eget ansvar skola handhava alla för skogsbruket aktuella uppgifter, föryngringar, gallringar, sluthuggningar, drivningar, flottningar, skogsvägsanläggningar, de ha också den viktiga uppgiften att sköta arbetar- och arrendefrågor, att handha byggnationer o. s. v.

Jordbruksutskottets ledamöter ha i dag gjort ett besök ute vid skogshögskolan och skogsforskningsinstitutet, och jag är övertygad om att de därifrån medföra sådana intryck, att de ha klart för sig att uppgifterna för en jägmästare äro så mångahanda, så svåra och viktiga, att det inte gärna går an att pruta på utbildningstiden. Att klara *förvaltningen* av våra skogar med personal på lägre utbildningsnivå, om det är det herr Näsghard syftar till med sin interpellation, det torde vara ogörligt. Överallt i världen, där skogsbruk bedrives, har man gått in för en utbildningstid som är lika lång som och i vissa fall längre än den vi ha. Skogslandet Sverige skulle då vara det första, som sloge in på en annan väg, men det ha vi sannerligen inte råd till med tanke på de stora värden våra skogar och deras avkastning representera.

Vad sedan beträffar skogsmästarsko-

lan, så förstår jag att herr Näsghard har framställt sin interpellation i det mycket vällovliga syftet att propagera för den. När det gäller detta syfte vill jag helt instämma med honom, ty det är nog inte bara min, utan de flesta skogsmäns uppfattning, att skogsmästarskolan har en mycket stor uppgift att fylla i vårt skogsbruk. Om det emellertid bara gäller att klara sådana detaljer eller särskilda uppgifter inom skogsadministrationen, som statsrådet berörde i sitt svar, d. v. s. vissa uppgifter i fråga om ecklesiastika skogar och allmänningsskogar o. s. v., kommer ju saken på en helt annan bog. De uppgifterna borde kunna ligga rätt väl till för skogsmästarna, ty här är det inte fråga om förvaltare i egentlig mening, eftersom förvaltningen av dessa skogar ju handhas av en särskild styrelse, i regel under medverkan av en stifts- eller annan jägmästare. Men det blir en annan sak, när man som herr Näsghard använder ordet förvaltare och anser, att man borde uppmjuka bestämmelserna så, att skogsmästarna skulle kunna användas som förvaltare på det statliga området. Herr Näsghard skakar på huvudet, och jag har kanske missförstått honom, men i interpellationen står det ju faktiskt att åtgärder förväntas från Kungl. Maj:ts sida i syfte att uppmjuka nu gällande kompetensvillkor för handhavandet av förvaltningen av skogar i allmän ägo. Det är mot denna utveckling enligt den föreliggande formuleringen jag ville inlägga en gensaga. Däremot har jag som sagt ingenting att invända, om uppmjukningen av gällande bestämmelser inskränker sig till de uppgifter, som statsrådet berörde i sitt svar.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Jag kan försäkra herr Sundberg att jag aldrig har haft den ringaste tanke på att man skulle ersätta de statliga revirförvaltarna med andra tjänstemän än för närvarande. Den forstmästarutbildning, som upphörde 1938, avsåg heller aldrig några dylika funktioner.

Om framläggande av förslag rörande sinnesslövärdens framtida organisation.

Min interpellation gäller allmänningar och liknande skogar, som statsrådet har talat om. Då säger herr Sundberg, att där är det egentligen inte fråga om förvaltare, utan det är en styrelse med skogligt biträde, som förvaltar dessa egendomar. Ja, men det är just kompetensvillkoren för anställning hos dessa styrelser, som jag har vänt mig mot, först i min motion 1947 och sedan i min interpellation nu. När det gäller dessa anställningar föreskrives nämligen i alltför många fall s. k. högre skoglig utbildning. Jag anser att man där i stor utsträckning skulle kunna använda våra praktiskt utbildade skogsmästare, som äro mycket duktiga skogsmän.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om framläggande av förslag rörande sinnesslövärdens framtida organisation.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade fru *Sjöström-Bengtsson* till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framställt en så lydande fråga: »Kan förslag rörande sinnesslövärdens framtida organisation väntas bli framlagt för nästa års riksdag?»

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **MOSSBERG**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll nu ordet och anförde: Herr talman! Fru *Sjöström-Bengtsson* har till mig riktat följande enkla fråga:

»Kan förslag rörande sinnesslövärdens framtida organisation väntas bli framlagt för nästa års riksdag?»

Som svar får jag anføra, att beredningen av detta ärende inom departementet icke har fortskridit så långt, att jag nu kan säga något om när detsamma eventuellt kan föranleda proposition till riksdagen.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTTSSON**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta ett

tack för svaret, men jag kan tyvärr icke vara lika tacksam för innehållet.

En enkel fråga får ju inte i någon nämnvärd mån upptaga kammarens tid, och jag skall inte gå ifrån den regeln. Jag ber endast att med några ord få klargöra anledningen till min fråga. Riksdagen begärde redan år 1946 en utredning dels rörande de sinnesslöa, som inte avses i 1944 års lag, och dels rörande de praktiska svårigheter av organisatorisk art, som visat sig på sinnesslövärdens område efter ikraftträdande av ovannämnda lag om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. De sakkunniga ha sedermera överlämnat sitt betänkande, och vi ute i landet som syssla med dessa ting — och jag vet att i denna kammare finnas många, som just ha sådana uppgifter i landstingen och kommunerna — hade hoppats att en proposition i ärendet skulle ha avlämnats till denna riksdag, men jag förstår att detta varit fullkomligt otänkbart.

Emellertid är frågan om sinnesslövärdens ordnande ett vitalt intresse för landstingen och för de städer, som inte deltaga i landsting. På många håll planeras omDispositioner av de byggnader, som anstalterna förfoga över, och nybyggnader planeras, i första hand kanske för de obildbara sinnesslöa, men oklarheten inte minst i fråga om huvudmannaskapet för dessa och en del andra kategorier sinnesslöa verkar hämmande på dessa planer.

Jag tror att uppskovet med denna sak är ganska ödesdigert inte minst på grund av den platsbrist, som nu förefinnes på anstalter av det slag det här är fråga om. Inte ens barn inom dessa grupper, som nått skolåldern och för vilka skolplikt föreligger, kunna beredas plats. Detsamma är förhållandet med de rena vårdhemsfallen. I min hemstad finnas på barnavårdsnämndens småbarnshem djupt sinnesslöa, som icke kunna beredas plats vare sig på den anstalt jag företräder eller på någon annan, och så borde det i alla fall inte få vara.

Det är mot bakgrunden av dessa och många andra förhållanden som jag

Om framläggande av förslag rörande sinnesslövårdens framtida organisation.

djupt beklagar, att vi nu under en obestämmd framtid inte kunna göra annat än vänta och se.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 245, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—16, statsutskottets utlåtanden nr 117—130, bevillningsutskottets betänkanden

nr 32, 48, 50 och 51, första lagutskottets utlåtanden nr 23—25, andra lagutskottets utlåtanden nr 34—37, tredje lagutskottets utlåtanden nr 14 och 15, jordbruksutskottets utlåtanden nr 21—31 samt första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 30.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.48 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Bilaga till första kammarens protokoll 9 maj 1950 (s. 10).

Herr talman!

Med första kammarens tillstånd har herr Cassel riktat två frågor till mig, nämligen

för det 1:a om jag är beredd att medverka till att ett extra matematikprov (allmän kurs) inlägges i kompletteringsperioden den $\frac{80}{100}$ — $\frac{75}{100}$ detta år,

för det 2:a om jag är villig att redogöra för mina synpunkter på frågan om möjligheterna att i fortsättningen tillämpa metoden med sammanfattande vitsord i samtliga i studentexamen förekommande ämnen, där skriftligt prov fordras.

Bakgrunden till dessa två frågor är vårens bekanta studentskrivning i matematik, allmän kurs, på realgymnasiet. Herr Cassel betecknar regeringens beslut att sänka betygsfordringarna för denna skrivning såsom tillfredsställande för de flesta som deltog i skrivningen men otillfredsställande för vissa av dem. Herr Cassel uppger nämligen, att åtskilliga av dem, som skrevo för fyllnadsprövning eller s. k. särskild

prövning inte fullföljde skrivningen, när de kommo underfund med att de icke kunde uppnå ett sådant resultat, som enligt vanliga bedömningsgrunder erfordras. Herr Cassels första fråga gäller, om jag vill medverka till att för dessa skrivningsdeltagares skull anordnas en särskild studentskrivning i den fyllnadsprövningsperiod, som börjar den 30 maj.

Enligt rektorernas rapporter ha 24 (av 111) kompletthanter och 9 (av 84) deltagande i särskild prövning i vårens skriftliga prov i matematik (allmän kurs) ej inlämnat något skriptum eller ett blankt sådant. Dessa tal kunna förefalla höga (21,6 % resp. 10,7 %). Men de äro icke ovanliga. Det inträffar nämligen varje period, då skriftliga prov ges, att en del prövande — ibland en större, ibland en mindre del — avbryta provet, ofta troligen emedan de icke anse sig kunna nå det resultat, som de eftersträva. Så t. ex. voro motsvarande antal vid fyllnadsprövningen i augusti 1949 26 (av 119) kompletthanter (d. v. s. 21,8 %) och 7 (av 49) deltagande i sär-

skild prövning (d. v. s. 14,3 %). Under de senaste 10 skrivningstillfällena före innevarande vår var medelprocenten sådana kompletanter, som ej inlämnat något skriptum eller ett blankt sådant, 16,7 %. Vid 5 av dessa tillfällen var procenttalet över 20. Det är sålunda icke någon onormal företeelse, som årets förhållanden uppvisa.

Yrkandet på ett prov i matematik (allmän kurs), skriftligt och muntligt, under provningsperioden $\frac{80}{5}$ — $\frac{18}{6}$ synes motiveras främst av hänsyn till dem som önska sina kompletteringsbetyg före utgången av ansökningstiden för intagande vid vissa fackhögskolor. Därvid är emellertid att märka, att fyllnadsprövning, som avlägges under nästkommande period, d. v. s. i augusti, kan tillgodoräknas vid ansökan om inträde vid fackhögskolor redan från och med samma hösttermin.

Om skriftligt prov i matematik inlägges i provningsperioden $\frac{80}{5}$ — $\frac{18}{6}$, skulle det så till vida verka orättvist för årets abiturienter, att de som avlägga studentexamen i början av maj kunde ägna hela månaden åt förberedelser för provet, medan de som ta examen mot slutet av månaden finge ingen eller helt kort förberedelsetid. För de senare skulle det också med all sannolikhet verka förryckande på den muntliga examen, då de

behöva koncentrera sin uppmärksamhet på förberedelserna för denna.

Bärande skäl synas alltså icke ha anförts för avvikelse från de sedan lång tid gällande anordningarna beträffande fyllnadsprövning och särskild prövning, och olägenheter skulle uppstå vid en omläggning av ifrågasatt art.

Herr Cassels andra fråga gäller min uppfattning om lämpligheten att införa sammanfattande vitsord i den skriftliga delen av samtliga skrivämnens i studentexamen. Detta spörsmål har länge diskuterats. Olika meningar har därvid gjort sig gällande. Förslag om sådana sammanfattande vitsord har framlagts av 1940 års skolutredning. Inom skolöverstyrelsen ha å andra sidan mycket starka betänkligheter yppats häremot. Vad särskilt ämnet matematik beträffar, skulle ett sammanfattande vitsord för ämnets skriftliga behandling icke skilja sig från det sammanfattande vitsord, som nu ges i muntlig examen. Då utredningen av denna fråga icke är avslutad, har jag inte ansett mig böra för egen del taga ställning för eller emot förslaget. Givetvis kommer jag att ägna frågan all tillbörlig uppmärksamhet, där-
est jag får tillfälle till det framdeles.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Cassels frågor.

Onsdagen den 10 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Nilsson, Ernst Hjalmar,
Pålsson,
Wistrand.

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev densamma på gjord proposition av kammaren godkänd; och förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till valmän.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! För detta val ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Jag vill nämna, att sådana listor komma att företes även vid de övriga val, som i dag skola förrättas. Varje lista upptar namn å så många personer som det ifrågavarande valet avser.

Anställdes val av tio suppleanter för kammarens valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Herr förste vice talmannen avlämnade en lista, som under partibeteckningen »Den gemensamma listan» upptog följande namn:

Herr förste vice talmannen avlämnade därefter en lista, som under partibeteckningen »Den gemensamma listan» upptog följande namn:

Karlsson, Gottfrid,
Eriksson, Carl Edmund,
Wahlmark,
Elofsson, Gustaf,
Ewerlöf,
Lindblom,
Åkerberg,
Johanson, Karl August,
Sjödahl,
Andersson, Lars,
Velandar,
Lindström, Rickard,
Sundelin,
Branting,
Ekman,
Näsgård,
Anderson, Iwar,
Mannerskantz,
Krügel,
Ohlon,
Andersson, Birger,

Berling,
Hermansson, Albert,
Andersson, Alfred,
Persson, Karl,
Nordenson,
Näslund,
Falk,
Olsson,
Wehtje,
Bergh.

Efter det herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev densamma på gjord proposition av kammaren godkänd; och förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till valmanssuppleanter.

Företogs val av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte tre suppleanter för dessa ombud.

Herr förste vice talmannen avlämnade en lista av följande utseende och med partibeteckningen »Den gemensamma listan»:

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

Wigforss, E. J., ledamot av första kammaren	Elmgren, B. F., ledamot av första kammaren
Gjöres, A., ledamot av första kammaren	Lindström, K. A. R., ledamot av första kammaren
Wistrand, K. K:son, ledamot av första kammaren	Dickson, J. I. A., ledamot av andra kammaren.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev densamma på gjord proposition av kammaren godkänd; och förklarades till ombud i Europarådets rådgivande församling hava blivit utsedda herrar Wigforss, Gjöres och Wistrand samt till suppleanter för dem respektive herrar Elmgren, Lindström och Dickson.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Ordet lämnades på begäran till herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde: Herr talman! Under erinran om att en svensk parlamentarisk delegation hösten 1948 besökte Storbritannien på inbjudan av brittiska parlamentet samt om att ett motsvarande brittiskt besök i Sverige skulle vara ägnat att stärka de bestående vänskapliga förbindelserna mellan de båda ländernas parlament och folk, får jag hemställa, att kammaren, under förutsättning att andra kammaren fattar enahanda beslut, ville uppdraga åt kamrarnas herrar talmän att inbjuda en brittisk parlamentsdelegation att innevarande vår besöka Sverige som riksdagens gäster.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 88, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

3) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

4) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

5) lag angående ändrad lydelse av 23 och 70 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

6) lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

7) förordning om ändrad lydelse av 146 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); samt

8) lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder.

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

Kungl. Maj:ts förslag innehöll ändrade bestämmelser om ersättning till innehavare av kommunala förtroendeuppdrag i huvudsaklig överensstämmelse men vad kommunallagskommittén förordnat i ett i ämnet avgivet betänkande. Förslaget byggde på huvudgrunderna i gällande lag och innebar i stort sett, att kommunernas möjligheter att i vissa bestämda former utge ersättning skulle vidgas. Därjämte hade föreslagits, att borgerlig primärkommun under vissa förutsättningar skulle få bevilja pension åt arvodesberättigade förtroendemän.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet voro 25 § 2 mom. första stycket och 4 mom. så lydande:

2 mom. Kommunalstämman äger besluta, att ledamot av kommunalnämnden och utsedd ledamot av annan kommunal styrelse, nämnd eller beredning ävensom revisor skola för deltagande i sammanträde eller förrättning inom kommunen i kommunens angelägenhet åtnjuta gottgörelse av kommunens medel i form av dagtraktamente. Dagtraktamente må ej överstiga tio kronor för sammanträdes- eller förrättningsdag; dock må med avseende å särskilt tidskrävande sammanträde eller förrättning eller där det eljest finnes påkallat av särskilda förhållanden traktamentet sättas till högre belopp.

4 mom. När särskilda skäl därtill äro, må kommunalstämman bevilja pension åt ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning, som under en lång följd av år innehaft befattning eller uppdrag som i 3 mom. avses samt däråt ägnat övervägande delen av sin arbetstid.

I 80 § första stycket punkten b) i samma lagförslag hade upptagits en bestämmelse av innehåll, att länsstyrelsens godkännande erfordrades för att giva gällande kraft åt beslut, vilka avsåge pension enligt 25 § 4 mom.

Utskottet hade samtidigt till behandling förehaft de i anledning av propositionen väckta motionerna I: 388 av herr

Mannerskantz, II: 479 av herr *Larsson* i Stockholm samt II: 480 av herrar *Holmberg* och *Persson* i Landafors.

I motionen II: 480 av herrar *Holmberg* och *Persson* i Landafors hade föreslagits, att kommun skulle erhålla laglig rätt att besluta om traktamentsersättning även åt fullmäktig för såväl resdag som sammanträdesdag enligt samma grunder som föreslagits för »nämndledamot och revisor» samt att traktamenten åt landstingsmän skulle utgå i samma ordning som föreslagits för primärkommunerna, därvid ej heller för landstingens del någon maximering av ersättningsbeloppen borde förekomma.

I motionen I: 388 av herr *Mannerskantz* hade hemställts dels att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 88 måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen, att 4 mom. 25 § samt stycket b, 80 § i lagen om kommunalstyrelse på landet jämte motsvarande paragrafer i lagen om kommunalstyrelse i stad och i lagen om kommunalstyrelse i Stockholm utginge, samt dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådana bestämmelser, att primärkommun bereddes möjligheter att under särskilda villkor tillerkänna gratifikation åt förtroendeman, som under viss övergångsperiod lämnade sitt kommunala uppdrag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen, med bifall till vad i Kungl. Maj:ts förevarande proposition under punkterna 1)—6) och 8) föreslagits samt med avslag å motionerna I: 388 och II: 480, måtte antaga sju under punkten införda lagförslag;

B) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts under punkt 7) i förevarande proposition framlagda förslag ej kunnat i oförändrat skick antagas, för sin del måtte antaga under denna punkt infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 146 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

Ang. ersättning till kommunala förtroendemen.

C) att motionen II: 479 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört och hemställt.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Bror Nilsson, Norén, Spångberg* och *Löfroth*, vilka yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om framläggande för nästa års riksdag av förslag till sådan ändring av kommunallagarna, att jämväl ledamot av fullmäktige skulle kunna komma i åtnjutande av dagtraktamente enligt samma grunder, som föreslagits för vald ledamot av kommunal styrelse, nämnd eller beredning;

2) herrar *Herlitz* och *Bergh*, som i anslutning till ett av herr *Bergh* i kommittébetänkandet avgivet särskilt yttrande yrkat, att utskottet med tillstyrkan av motionen I: 388 av herr *Mannerskant* måtte hemställa dels att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 88 måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen, att 25 § 4 mom. samt 80 § första stycket punkt b) i lagen om kommunalstyrelse på landet jämte motsvarande paragrafer i lagen om kommunalstyrelse i stad och i lagen om kommunalstyrelse i Stockholm utginge, samt dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådana bestämmelser, att primärkommuner bereddes möjligheter att under särskilda villkor tillerkänna gratifikation åt förtroendeman, som under viss övergångsperiod lämnade sitt kommunala uppdrag.

Herr **NILSSON, BROR**: Herr talman! Jag har tillsammans med några kamrater i utskottet fogat en reservation vid detta utlåtande. Jag finner nämligen inte någon konsekvens i att kommunernas valda fullmäktige skola stå i en särklass, när det gäller ersättning för uppdraget. Det är kanske inte riktigt att kalla det »ersättning»; vi ha ju i utskottsutlåtandet kommit överens om att det inte skall förekomma ersättning för fullgörande av kommunala uppdrag, men en reseersättning eller ett traktamente är ju inte nå-

gon ersättning för utfört arbete, utan det är allenast en ersättning för havda utgifter. Riksdagsmännen och landstingsmännen ha ju traktamenten och reseersättningar, och jag anser att även kommunernas valda fullmäktige böra ha såväl reseersättning som traktamentsersättning. I samband med kommunsammanslagningen blir det ju längre resor, och det kan bli fråga om ganska lång bortovaro. Representanter ifrån Norrland ha sagt, att det kan inträffa för en norrländsk fullmäktig i en kommun, att han får vara borta tre dagar för ett sammanträde. Han behöver en dag för att resa till sammanträdet, en dag för sammanträdet och en dag för att resa hem. Då är det bra mycket begärt, att en ledamot skall ligga borta och ha kostnader för mat och logi utan att få någon traktamentsersättning.

Jag tycker att det borde ordnas på en gång lika för alla valda ombud och representanter, av vad slag och beskaffenhet uppdraget må vara, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **ÖHMAN**: Herr talman! Det här föreliggande förslaget, som ju är tillstyrkt av utskottet, betecknar enligt min mening ett mycket stort framsteg, men det finns ett par punkter, där jag icke kan godtaga utskottets inställning. För det första anser jag i likhet med reservanterna under den första reservationen, att även ledamot av fullmäktige bör ha traktamentsersättning i vissa fall och att fullmäktige skola kunna ge ersättning såväl för resdag som för sammanträdesdag i sådana kommuner, där avstånden äro stora och där naturligtvis folk med små inkomster annars ha svårigheter att delta i kommunalfullmäktiges sammanträden. För det andra önskar jag i enlighet med den motion som är väckt ifrån kommunistiskt håll, att landstingen liksom primärkommunerna skola få rätt att besluta om traktamenten åt sina ledamöter.

Jag ber, herr talman, att med denna

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

korta motivering få yrka bifall till reservationen nr 1) men med den ändring, att skrivelsen till Kungl. Maj:t kommer att innefatta framställning om att även landstingen få rätt att bevilja traktementen enligt samma grunder som föreslås för primärkommunerna.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! Den reservation, som nu har fått förespråkare dels i herr Bror Nilsson och dels i herr Öhman, innebär att även fullmäktige för sitt uppdrag skulle kunna erhålla arvode. Utskottet har i likhet med Kungl. Maj:t ansett, att man icke skall kunna bevilja arvode för själva fullmäktiguppdraget. Däremot skall det ju enligt vissa i författningen angivna grunder utgå reseersättning i de fall, då det är långa och kostsamma resor. Utskottet, till vilket jag anslutit mig, anser, att man genom att införa arvode för fullmäktiguppdraget såsom sådant skulle frångå den princip som vi alltid ha ansett vara riktig, nämligen att dessa kommunala uppdrag skola vara förtroendeuppdrag, för vilka inga arvoden, med andra ord ingen avlöning, skall utgå. Däremot har man genom den nu föreslagna ändringen i kommunallagen avsett att möjliggöra reseersättning, liksom ju sådan ersättning i vissa fall har utgått redan tidigare.

Jag ber därför, herr talman, att få hemställa om avslag på reservationen nr 1) och bifall till vad utskottet i det hänseendet har föreslagit.

Men när jag nu har ordet, skall jag, herr talman, be att också få säga några ord om reservationen nr 2) av herrar Herlitz och Bergh. Denna reservation vänder sig emot det förslag, som propositionen har upptagit och utskottet har anslutit sig till, om möjlighet för kommunerna att bevilja pension åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag av sådan natur som t. ex. ordförandeskapet i kommunalnämnd. I många fall har det ju hitintills varit så, att kommunalnämndsordförande i denna sin egenkap faktiskt fullgjort ett uppdrag som kommunalkamrer. I en rad kommuner

runt om i vårt land ha dessa kommunalnämndsordförande varit fullt sysselsatta av sitt arbete i kommunens tjänst, och det har i strid med gällande lag gång efter annan beviljats pensioner åt sådana kommunala förtroendemän. Om sådana beslut icke överklagas, stå de ju fast, även om de fattats i strid med gällande kommunalförfattningar. Man har ansett det orimligt, att man icke skulle ha möjlighet att ge pension till en person, som under en lång följd av år de facto har innehaft en befattning som tjänsteman i kommunen, fast detta har skett under formen av en förtroendesyssla.

Nu gå reservanterna emot principen att pension skulle kunna beviljas i sådana fall, men de medge att man under en övergångstid bör ha möjlighet att ge gratifikationer åt kommunalnämndsordförande som innehaft sitt uppdrag under många år. Jag tror inte att en bestämmelse om möjlighet att besluta om en liten pension åt en välförtjänt kommunalnämndsordförande kommer att missbrukas. Utskottet har ju också liksom Kungl. Maj:t uttalat, att tillämpningen bör vara rätt restriktiv, och jag är övertygad om att kommunerna också komma att tillämpa bestämmelsen på det sättet.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall på denna punkt till vad utskottet föreslagit. I övrigt har det ju inte varit några delade meningar inom utskottet, och jag hemställer sålunda om bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr BERGH: Herr talman! Det förefaller mig, som om man skulle få en litet klarare bild av de motsättningar som allaredan ha kommit till synes i denna debatt, om man litet bättre gjorde sig reda för, vad de ersättningar åt kommunala förtroendemän, som det här är fråga om, egentligen ha för syfte. Om jag i någon mån skulle pressa herr Bror Nilssons m. fl. reservation, skulle jag kunna säga, att bakom denna reservation egentligen ligger den tanken, att ett utövande av kommunala förtroendeuppdrag är att jämställa med vilket annat arbete som helst och fördenskull bör ho-

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

noreras som ett arbete. Det är i så fall en uppfattning, som står klart i strid både mot vad lagstiftarna tänkte sig 1862 och vad de tänkte sig 1924 liksom mot vad konstitutionsutskottet skriver nu. Vi uppehålla fortfarande tanken, att kommunala förtroendeuppdrag skola vara oavlönade. De traktamenten och ersättningar av olika slag, som här förekomma, äro icke att betrakta som ersättning för utfört arbete, utan de äro avsedda att för ekonomiskt svagt ställda personer göra det möjligt att utöva dessa uppdrag. När de nuvarande bestämmelserna genomfördes 1924, låg en sådan motivering till grund, och den s. k. sammanträdesfemman, som man då gick in för, avsåg att skydda personer med 3 000—4 000 kronors årsinkomst från sådant inkomstbortfall och sådana utgifter som skulle hindra dem från att vara närvarande vid sammanträden. Det är samma tanke som går igenom förslaget nu, när man fortfarande uppehåller principen att dessa uppdrag skola vara oavlönade men ger vissa ersättningar för att ge folk möjlighet att kunna utöva dem.

När nu herr Bror Nilsson och ett par andra reservanter begära att det skall utgå traktamenten till och med för fullmäktigesammanträden, så ter sig detta rätt underligt mot bakgrunden av dessa principer. Vi veta ju, att det i städer i regel förekommer högst ett fullmäktig-sammanträde i månaden, och på landsbygden kan det inträffa, att sammanträdena icke ens äro hälften så många. Vilja de, som stå för den reservationen, på allvar göra gällande, att deltagandet i dessa sammanträden skulle vara så makt-påliggande och medföra så stora uppoffringar, att fullmäktige utöver den rescersättning som de nu föreslås få också skola ha ett särskilt traktamente? Det ter sig för mig fullständigt orimligt.

När konstitutionsutskottet på denna punkt icke har föreslagit något traktamente åt ledamöter av fullmäktige, är detta alltså, såvitt jag förstår, en riktig ståndpunkt.

Sedan skall jag säga några ord om herr Herlitz' och min reservation, som rör

de kommunala pensionerna. Jag befinner mig i det gynnsamma läget, att herr Karlsson i Vadstena redan har polemiserat mot vad jag skulle kunna säga. Jag anser att även dessa kommunala pensioner böra ses mot bakgrunden av vad man egentligen vill vinna med dessa kommunala ersättningar, och jag skulle tro att även en annan synpunkt kan vara fruktbarande här.

Jag tror inte det är ett kommunalt intresse, ett intresse som sammanfaller med den kommunala självstyrelsens väsen eller över huvud taget ett allmänt demokratiskt intresse, att kommunala förtroendeuppdrag göras ekonomiskt lockande. Jag tror inte heller, att det är till gagn för det kommunala självstyret, att man koncentrerar de kommunala uppdragen på en eller ett par eller i varje fall några få händer inom kommunerna. De traktaments- och arvodesformer, som man nu är inne på, komma att befrämja en sådan utveckling, att man kommer att ha förtroendevalda personer, som utom den allmänna duglighet, som de kunna ha gjort sig kända för, i väsentlig grad ha partitillhörighet att tillskriva den omständigheten, att en hop kommunala uppdrag koncentreras på dem. Genom att man sammanför flera arvoden och flera traktamenten åt detta lilla fåtal kunna de komma i en ställning, som jag tycker inte är riktigt lämplig ur allmän demokratisk synpunkt. Om de huvudsakligen försörja sig på dessa uppdrag, kan det bli nödvändigt för dem att i vissa avseenden anpassa sig för att bli omvalda, vilket gör att man inte kan vara alldeles säker på att menighetens verkliga intressen bli tillgodosedda. När man kopplar ihop detta även med ett principiellt medgivande att de skola kunna pensioneras, har man ju ytterligare befrämjat denna tendens och dessutom försvårat möjligheterna att göra sakligt betingade personbyten. Om man vid val eller omval av kommunala arvodister skall ta hänsyn till deras levnadsförhållanden och försörjningsmöjligheter, blir det risk för att man behåller folk, som man av sakliga skäl annars icke skulle behålla. Här menar jag alltså, att vi i

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

vår reservation ge uttryck åt en allmän demokratisk tankegång, som jag tror är värd att beakta.

Nu säger man, som senast herr Karlsson sade, att det ibland är orimligt, att folk, som har tjänat kommunen i flera år och offrat en myckenhet av tid för den, bli ställda på bar backe på sin ålderdom. Visst är det orimligt, men nu skola vi göra klart för oss, att i de storkommuner, som vi inrikta oss på, kommer det att bli endast ett fåtal fall, där vi kunna tänka oss kommunala förtroendemän som ägna hela eller större delen av sin tid åt uppdraget. Det kommer endast att bli fallet i kommuner, som äro så små, att man kan reda sig utan tjänstemän, eller där man inte får tag i lämpliga sådana, varför det av dessa skäl är angeläget att bibehålla systemet med förtroendevalda funktionärer. Dessa kunna, de som andra, skaffa sig en pensionsförsäkring, grundad på avgifter, alldeles som vi tänka oss att riksdagsmännen skola göra hädanefter, när, som jag hoppas, de sakkunnigas förslag om den pensioneringen en gång kommer att förverkligas.

Bakom mitt motstånd mot tanken på dessa kommunala pensioner ligger alltså, att jag tycker den är principiellt oriktig och kan åstadkomma en stelhet i förvaltningen och konservera personer i uppdrag som de egentligen borde lämna.

Jag hade emellertid väntat, att herr Karlsson skulle säga några ord om konstitutionsutskottets motivering på s. 16. Där har konstitutionsutskottet i ett ganska anmärkningsvärt avseende gått ifrån Kungl. Maj:ts proposition. Där finns bland de grunder för kommunala pensioneringar, som man skall tillämpa, angivet för det första att det skall vara arveroderade uppdrag som kunna läggas till grund, för det andra att uppdraget skall hava tagit större delen av vederbörandes arbetskraft i anspråk och för det tredje att han skall hava haft uppdraget en lång följd av år. Nu har konstitutionsutskottet hittat på att i motiveringen rycka undan en väsentlig del av dessa grunder, i det att konstitutions-

utskottet också har tänkt sig, att man skall kunna ge kommunal pension åt folk som inte ens haft arvode. På det sättet kommer ju konstitutionsutskottet att medverka till en uppmjukning av grunderna, som kan komma att få mycket egendomliga följder.

Jag ber, herr talman, att främst få yrka bifall till den av herr Herlitz och mig vid punkten avgivna reservationen och, för den händelse detta yrkande icke skulle bifallas, förorda att den motive-ring, som finnes intagen i andra stycket på s. 16, utgår.

Herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Herr Bergh menade, att det förslag om möjlighet att i vissa fall pensionera kommunala förtroendemän, som nu är föremål för kammarens behandling, är principiellt felaktigt. Han sade, att om man skulle införa en sådan möjlighet, skulle man genom pensionerna åstadkomma någonting som icke sammanföll med den kommunala självstyrelsens väsen och som icke vore av värde ur allmän demokratisk synpunkt. Jag vill, herr talman, bara säga, att jag icke delar herr Berghs uppfattning på denna punkt. Jag har en motsatt åsikt. Jag tror att det just ur den kommunala självstyrelsens synpunkt kan vara av mycket stort värde att man i vissa fall har möjlighet att tillerkänna även en kommunal förtroendeman pension.

Herr Bergh hänvisade till den förestående nya kommunindelningen, som skall träda i kraft den 1 januari 1952, och anförde som sin uppfattning, att efter denna nyindelning det bara skulle bli i ett fåtal fall, som kommunala förtroendemän skulle komma att ägna huvuddelen av sin arbetskraft åt den kommunala verksamheten. Han syftade väl på att tjänstemän skulle komma att bli en så vanlig företeelse i de nya storkommunerna, att de kommunala förtroendemännen åtminstone arbetsmässigt skulle få en lättare uppgift än hittills. Jag vill då säga, att i ett mycket stort antal fall komma de nya kommunernas befolkningstal att ligga just vid den gräns, där

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

man kan överväga, om det verkligen är behövt och ekonomiskt att anställa en tjänsteman eller om man fortfarande skall försöka att hålla sig kvar vid arbetsformen med förtroendemän. Jag tror att det för den kommunala självstyrelsens sundhet är mycket betydelsefullt, att man inför den nya kommunindelningen söker ordna arvodes- och pensionsförhållandena när det gäller förtroendemännen på sådant sätt, att man inte i oträngt mål tvingar dessa halvstora kommuner över på en tjänstemanamässig förvaltning.

Behov av att kunna pensionera en kommunal förtroendeman har emellertid gjort sig gällande redan nu med den nuvarande kommunala indelningen och detta icke främst i de små kommunerna utan i vissa större kommuner. Det har inträffat vid åtskilliga tillfällen, att det i en kommun funnits en duktig man, som har framstått som den medborgerska ledaren för den kommunala verksamheten och som har fått en hel del att bestyra. Han har fått ägna sig mer och mer åt allmänna uppgifter och har under sådana förhållanden icke samtidigt kunnat sköta en borgerlig näring. Han har arbetat för kommunen och uppburit arvode i åtskilliga år, men han har icke kunnat skaffa sig trygghet för sin ålderdom. I flera fall har det då gått till på det sättet, att man har gjort denne kommunale förtroendeman till tjänsteman. Han har egentligen fullgjort samma arbete som förut, han har i realiteten lett den kommunala verksamheten, han har framstått som medborgarnas förtroendeman, men han har formellt suttit i tjänstemannaställning just därför att man ansåg det nödvändigt att trygga honom på hans ålderdom.

Vad skall nu en sådan åtgärd tjäna till? Sett ur allmän förtroendesynpunkt är det ju på sätt och vis — om uttrycket tillåtes mig — en deklassering. Formellt övergår en sådan man till att bli en löneanställd tjänsteman i stället för att vara en kommunal förtroendeman. Jag tror att det föreliggande förslaget i viss mån är ägnat att förhindra en utveckling i den riktningen. Man får möjlig-

het att hålla personer, som verkligen äro kommunala förtroendemän, kvar på förtroendemannaplanet, om man öppnar denna möjlighet att ge dem pension.

Den som läser den föreliggande propositionen får en klar uppfattning om att det har varit i varje fall kommitténs och föredragande departementschefens mening, att dessa pensionsbestämmelser skulle kringgärdas med mycket starka garantier. Ett beslut om pension skall underställas länsstyrelsen, och det har gång på gång betonats, att det måste vara fråga om sysslor som äro förenade med arvode, att pensionen skall stå i skäligt förhållande till arvodet och att det skall vara fråga om en heltidssyssla, praktiskt taget, därigenom att förtroendemannen i många år ägnat huvuddelen av sin arbetskraft åt kommunens verksamhet. Det har ytterligare i departementschefsanförandet betonats att det här är fråga om undantagsfall, att det skall föreligga särskilda skäl o. s. v.

Det är mot bakgrunden av denna restriktiva skrivning i propositionen, som jag, herr talman, med — det måste jag erkänna — en viss oro har sett på den på en punkt mycket väsentliga uppmjukning, som utskottet har gjort i sin motivering, och i denna del står min åsikt mycket nära den mening, som herr Bergh i sitt anförande förfäktat. Utskottet har nämligen på en punkt förordat en annan bedömningsgrund än vad Kungl. Maj:t tänkt sig, och det gäller frågan, huruvida pension skall få utgå även till förtroendemän, som icke ha åtnjutit något som helst arvode. Utskottet säger att det kan tänkas fall, när någon ägnat den övervägande delen av sin arbetstid åt kommunala uppdrag utan att därför åtnjuta arvode, och då bör han också kunna få pension. Detta utskottets uttalande understrykes ännu kraftigare av vad som står i slutet av första stycket i utskottets yttrande på s. 15, nämligen att även riksdagens egna uttalanden och inte bara uttalanden av kommittén och av departementschefen skola vara vägledande vid bedömandet av praxis.

En sådan uppmjukning får vissa kon-

Ang. ersättning till kommunala förtroendemen.

sekvenser. Den måste ju leda bland annat till att åtminstone vid vissa pensionsbeslut kravet på en relation mellan arvodets belopp och pensionens storlek måste upphöra. Har det inte utgått något arvode, kan man ju inte få någon relation till pensionsbeloppet.

Jag tror över huvud taget, att denna uppmjukning lätt kan föranleda en vidgning av praxis när det gäller fattandet av pensionsbeslut, och jag tror, att det skulle vara olyckligt, om detta skulle bli följden av utskottets uttalande. Jag har därför, herr talman, velat till protokollet över denna debatt anteckna, att det för mig framstår som angeläget, att den skrivning, som utskottet har gjort, inte skall i praxis föranleda något mera väsentligt frågående av de grundläggande principer, som legat bakom den kungliga propositionen.

Herr HÄLLGREN: Herr talman! Efter statsrådets anförande kan jag fatta mig mycket kort. Beträffande traktamentersättningar åt ledamöter av kommunal- och stadsfullmäktige för bevisandet av sammanträden vill jag bara erinra om, och det framgår av den kungl. propositionen, att när kommittéförslaget var ute på remiss, var det endast en kommun som begärde sådana traktamenten, nämligen Stockholms stad. I övrigt är det så, att flertalet eller i varje fall en stor del av våra kommuner i landet inte ens bevilja den femma i traktamente för bevisande av nämndsammanträde, som nuvarande kommunallag medgiver, och jag betraktar därför den kungl. propositionens och utskottets förslag såsom innebärande ett avsevärt framsteg vid jämförelse med de nuvarande förhållandena.

Jag begärde ordet särskilt med tanke på de föreslagna bestämmelserna beträffande möjlighet för kommunerna att tilldela förtroendemen, som under en lång följd av år innehaft förtroendeuppdrag, pension. Jag skall bara hålla mig till den andra av de reservationer, som avgivits till detta utlåtande och som går ut på ett tillstyrkande av den motion, som avser

att primärkommun skulle beredas möjlighet att tillerkänna en sådan förtroendeman en »gratifikation» i stället för vad man brukar kalla pension. Denna »gratifikation» skulle väl vara ett slags engångsersättning åt vederbörande. Då man här talar om pension, kan man nog inte i ordet pension lägga samma betydelse som när det t. ex. gäller de nya kommunala tjänstemän, som skola tillträda vissa befattningar i storkommunerna, ty de få ju pensionen reglerad, och det blir då en avgiftspension. De pensioner, som vi här tala om och som kommunerna skulle ha rätt att bevilja en mångårig förtroendeman, som åtnjuter arvode, äro väl snarare att likna vid de s. k. riksdagspensioner, som beviljas åt statliga arbetare. I stället för att kalla sådant för understöd övergår man till att allt mer och mer kalla det för pension eller något liknande, fastän några avgifter inte ha inbetalats till pensionskassa.

Jag tycker det är mycket rättvist att en sådan möjlighet föreligger inom kommunerna. Det kan t. ex. komma att gälla personer, vilka under 15, 20 eller 25 år ha utfört de uppdrag, som efter kommunsammanslagningen skola komma att utföras av kommunala tjänstemän. Så fort en sådan omändring har skett, ha dessa tjänstemän utöver lönen även rätt till pension, semester och allt sådant. Den kommunale förtroendemannen har kanske — vi veta ju själva, hur sparsamma kommunerna äro på detta område — mot ett blygsamt arvode ägnat den största delen av sin arbetstid åt skötandet av ett kommunalt uppdrag. Kommitterade ha ju också understrukit, att man här bör finna en formulering, som förutsätter att ett visst arvode skall ha utgått. Jag tycker därför inte, att man i detta fall behöver hålla så styvt på att pensionen skall vara avvägd i förhållande till arvodets storlek. Arvodet har ju varit beroende på beslut av vederbörande kommun och av dem, som ha haft bestämmanderätten i kommunen. Någon bestämd norm för dessa kommunala arvoden har ju aldrig funnits, utan deras storlek har mången gång berott på vil-

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

ken inställning vederbörande i kommunen ha haft, när de ha fattat beslut vid arvodenas avvägande.

Jag begärde närmast ordet för att påpeka en synpunkt beträffande denna pension, som skall bestämmas så att säga i efterhand. Under de senare åren, då vi haft en kraftig utveckling på det kommunala området, har det ju bland annat inträffat, att folkskoleväsendet, som tidigare legat under den kyrkliga kommunen, i och med att fullmäktiginstitutionen genomförts för de borgerliga kommunerna blivit en kommunal angelägenhet för den borgerliga kommunen. Vad jag vill komma fram till är, att jag hoppas, att man inte skall från länsstyrelsernas sida tolka dessa direktiv och bestämmelser för en kommuns tilldelande av pension till någon gammal förtroendeman så snävt, att det inte i det fall, där denne förtroendeman under många år haft befattning exempelvis som kasör med skötsel av hela folkskoleväsendet inom kommunen, vilket då tillhörde den kyrkliga kommunen men sedan övergått till den borgerliga, skulle kunna tagas hänsyn till detta hans arbete under den gångna tiden, när kommunen skall besluta om pension till honom. Jag skulle gärna önska att bestämmelserna skulle kunna tolkas i denna riktning.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Efter statsrådets mycket klarläggande uttalande i pensionsfrågan skall jag inte beröra den annat än med några erinringar. Det var egentligen herr Bergh, som uppkallade mig, då han sade, att man inte bör göra kommunala förtroendeuppdrag ekonomiskt lockande och koncentrera uppdragen på en hand, så att man gör en person outhärlig i det kommunala arbetet.

Jag gjorde då såsom gammal kommunalnämndsordförande den reflexionen: Hur många är det inte i vårt avlånga land, som nedlagt ett mycket samhällsgagnande och nyttigt arbete i kommunens tjänst under en följd av år utan att för detta arbete erhålla någon er-

sättning alls, och — på tal om koncentrationen av arbetet med en mängd uppdrag på en hand — hur mycket följer inte med t. ex. uppdraget som kommunalnämndens ordförande i en kommun? Där är man helt enkelt tvungen att handlägga en hel mängd arbetsuppgifter, om man skall få det hela att gå ihop.

Herr Bergh talade som sagt om att man inte får koncentrera arbetena på en hand, men hur blir det i fortsättningen, om man plottar bort dem på flera? Jag håller mig nu uteslutande till den kategori av förtroendemän, som utgöres av kommunalnämndsordförandena, eftersom landskommunerna äro de till antalet dominerande här i landet. Om en kommunalnämndsordförande tar sin uppgift på det sätt som en ordförande angav, då han sade till mig vid något tillfälle: »När vi centraliserat medelsförvaltningen, blir det utmärkt, ty då har man bara att skriva sitt namn på ett papper, som någon av tjänstemännen lägger fram», ja, då ha vi tjänstemannaväldet klart och tydligt infört, och den kommunala självstyrelsen kan utan vidare hänföras till det förflutna. Jag kan inte vara med på det resonemang, som herr Bergh här fört i den punkten, och min personliga inställning till hela pensionsfrågan och även till frågan om traktamentena och hela detta problem som föreligger framgår av att jag i utskottet följt majoriteten. Jag skall bara nämna frågan om traktamentena i förbigående.

Jag liksom herr Oscar Gottfrid Karlsson gillar inte, att kommunal- eller stadsfullmäktige skola uppbära något arvode för deltagande i sådana sammanträden. Deras uppdrag är ett sådant uppdrag som varje samhällsmedborgare enligt min mening bör utföra utan ersättning. Har en kommunalfullmäktig såsom i vårt stora län så långa avstånd att tillryggalägga för att bevisa ett kommunalfullmäktigesammanträde, att uppdraget tar två à tre dagar att fullgöra, får han reseersättning och traktamente i vanlig ordning, men något arvode skall inte utgå.

Ang. ersättning till kommunala förtroendemän.

Jag skulle också vilja säga något om pensionsfrågan och den motivering, som utskottet lämnat på sidan 16 i utlåtandet och som berörts av både herr Bergh och statsrådet, då de sagt, att utskottet här skulle ha gått längre än vad departementschefen har gjort. Departementschefen har i sitt yttrande anfört följande: »Har en person under många år ägnat större delen av sin tid och sina krafter åt förtroendeuppdrag i sin kommun och för sitt arbete uppburit arvode av sådan storlek att detta varit ekonomiskt möjligt för honom, bör arvodet rimligen kunna kompletteras med en pension utan att han göres till tjänsteman.» Jag anser, att departementschefen där hyllar den av kommunallagskommittén utan närmare motivering hävdade meningen, »att pension givetvis ej bör beredas annan än den som för sitt arbete för kommunens räkning uppburit arvode».

För mitt vidkommande skulle jag vilja säga ungefär följande. I frågan om pension har kommittén vidare framhållit, att pensionen »som regel» skall stå i relation till dels det arvode, som utgått för uppdraget, dels och till den tid som förtroendemannen innehaft det samma. Men — och detta är viktigt — kommittén har tillagt, »därest ett i förhållande till det utförda arbetet särskilt lågt arvode utgått, synes dock en högre pension än vad som i förhållande till arvodets belopp sedvanligen brukar utbetalas kunna bestämmas». Gränsfallet är här — observera detta — ett arvode på någon eller några kronor. Då borde enligt kommittén en i förhållande till arbetet skäligt avvägd pension kunna utgå. Men om förtroendemannen alldeles gratis nedlagt samma tid och krafter på sin förtroendesyssla, skulle han enligt kommittén ej kunna få pension. Det är mot en sådan stelbent, ja orimlig, regel utskottet vänt sig.

Till slut må jag anföra, att denna fråga ingalunda är oviktig. Kommittén har också gjort följande uttalande: »Då enligt sakens natur förhållandena i de fall, där fråga om pension kan uppkomma, kunna vara mycket olikartade,

synes det å andra sidan ej lämpligt att alltför snävt reglera de förutsättningar, under vilka pension skall få beviljas. Vid bedömandet av huruvida pension må utgå och, därest pension beviljas, storleken av denna böra beaktas samtliga de omständigheter, som kunna vara av betydelse för att man skall vara i stånd att träffa ett med hänsyn till billigheten riktigt avgörande.» Det är med utgångspunkt från denna enligt min mening riktiga uppfattning som majoriteten inom konstitutionsutskottet gått emot kommittén i den förevarande punkten.

Jag är, ifall riksdagen i dag tar detta förslag med den motivering, som konstitutionsutskottet har anfört, med den kännedom jag har om kommunerna i vårt avlånga land och om deras villighet att betala för utfört arbete, övertygad om att det inte kommer att bli några stora arrangemang i fråga om pensioneringen, när någon gammal förtroendeman måste lämna sitt uppdrag, och jag tycker verkligen, att riksdagen i dag borde bifalla det förslag, som konstitutionsutskottet framlagt liksom motiveringen därtill.

Herr BERGH: Jag skall bara, herr talman, be att få säga några ord med anledning av herr K. A. Johansons försvar för den ändring i motiveringen, som utskottet gjort, alltså i fråga om grunderna för tilldelandet av kommunala pensioner.

Jag fick ett starkt intryck av att konstitutionsutskottet, med förlov sagt, har funderat mycket litet på denna sak, och detta allmänna intryck förstärkes av de uppgifter, jag fått om hur det har gått till, när detta beslut fattades — om den upplysning, jag här lämnar, skulle vara oriktig, står det ju herr Johanson eller andra medlemmar av konstitutionsutskottet fritt att korrigera mig.

Enligt den uppgift, jag fått, skulle detta tillägg ha kommit till i samband med att utlåtandet justerades. Jag var närvarande i konstitutionsutskottet, när denna sak principdiskuterades. Då framfördes

Ang. ersättning till kommunala förtroendeman.

visserligen tanken på en sådan ändring, men något yrkande därom framställdes inte. Jag har dessuom hört, att från andrakammarsidan inom konstitutionsutskottet voro vid justeringen närvarande endast två ledamöter av dem, som hade deltagit i själva beslutets fattande. Det ena med det andra gör, att jag är en liten aning fundersam eller i varje fall sätter i fråga, huruvida redan de arbetsformer, som konstitutionsutskottet lagt sig ombord med här, ha inneburit tillräckliga garantier för den grundliga prövning som man väl ändå måste göra, innan man på detta sätt ändrar grunderna för vad som skall vara vägledande, när länsstyrelserna sedan skola fastställa de pensionsbeslut, som komma att fattas. Det är väl ändå, som statsrådet Mossberg framhöll, alldeles otvivelaktigt, att det härigenom blir en uppmjukning av själva grunderna, vilket kan vidga fältet. Jag erkänner gärna, att propositionen har en mycket restriktiv skrivning när det gäller kommunala pensioner, och uppenbart är att man velat dra en snäv gräns, inom vilken kommunerna ha att röra sig på detta område. Men genom den uppmjukning, som konstitutionsutskottet nu gjort, kommer otvivelaktigt i och med att man raserar en av de väsentliga grunderna fältet att vidgas på ett sätt som gör det tämligen vanskligt att bedöma, hur praxis kommer att utveckla sig.

Jag skulle här allvarligt vilja förorda, att detta andra stycke på s. 16 bör utgå ur motiveringen till konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Jag måste ännu en gång ta till orda, då jag kanske bör korrigera herr Berghs historieskrivning beträffande hur arbetet bedrivits i konstitutionsutskottet.

Jag minns inte, om herr Bergh satt med under detta ärendes hela behandling — jag har inte lagt märke till det och jag har inte skrivit någon närvaroförteckning. Men vi andra ha i varje fall försökt tränga in i detta spörsmål så

mycket som det över huvud gått att tränga in i det genom att läsa dels propositionen och dels de motioner, som i samband därmed förelegat till behandling. Jag protesterar emot herr Berghs antydning om att konstitutionsutskottet på något sätt skulle ha negligerat denna fråga och inte skulle ha behandlat den så grundligt som han anser borde ha skett. Vi ha ägnat mycken tid åt detta ärende — det kan bestyrkas av utskottets övriga ledamöter.

Det är riktigt att en uppmjukning gjorts av utskottet beträffande motiveringen. Jag kommer inte absolut säkert ihåg, hur det gick till, men om nu herr Berghs meddelande är riktigt, att detta tillägg kom till vid justeringen, må det vara hänt — det var ändå lika stor majoritet därför inom utskottet vid justeringen som vid realbehandlingen, när, herr Bergh, detta förslag fördes fram, fastän formuleringen vid det tillfället inte var fullt klar. Om man således inom ett utskott är fullt på det klara med och ense om att ett beslut skall innefatta vissa bestämmelser och man sedan väntar med formuleringen av beslutet till justeringen, måste väl ändå beslutet »stå pall» likaväl, som om man hade haft motiveringen klar vid beslutets fattande.

Så ligger saken till enligt min mening, och jag har inte någon anledning att ändra på mitt ståndpunktstagande, utan yrkar bifall till utskottets förslag och dess motivering oförändrad.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att göras i följande ordning, nämligen 1:o) angående de av utskottet i punkten A tillstyrkta lagförslagen och i samband därmed beträffande den av herrar Herlitz och Bergh vid utlåtandet avgivna reservationen; 2) rörande herr Bror Nilssons m. fl. vid utlåtandet anförda reservation; 3:o) i avseende på ett av herr Öhman framställt yrkande om bifall till yrkandet i herr Bror Nilssons m. fl. reservation med den ändringen att den föreslagna skrivelsen till Kungl. Maj:t

Ang. ordningen vid andrakammarval.

komme att innefatta framställning om att även landstingen skulle få rätt att bevilja traktamenten enligt samma grunder som föreslagits för primärkommunerna; 4:o) i fråga om utskottets inledande hemställan i punkten A; samt 5:o) angående punkterna B och C av utskottets hemställan.

Därefter gjordes till en början propositioner, först på antagande av de av utskottet under punkten A tillstyrkta lagförslagen samt vidare på bifall till den hemställan, som förordats i den av herrar Herlitz och Bergh vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidare gjordes propositioner, först på antagande av det förslag, som innefattades i herr Bror Nilssons m. fl. reservation, samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å herr Öhmans yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera yttrade herr talmannen, att vad anginge utskottets inledande hemställan kammaren behagade finna, att desamma vore besvarad genom kammarens föregående beslut.

Denna framställning besvarades med ja.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna B och C hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän; och

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med bestämmelser om tidpunkten för lagtima landstingsmöte i vissa fall, dels ock väckt motion med förslag till ändrad lydelse av § 7 mom. 2 riksdagsordningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ordningen vid andrakammarval.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående ändring av ordningen vid val till riksdagens andra kammare.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 3, av herr *Lindström* hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t an hålla, att förberedande åtgärder måtte bli va vidtagna i syfte att avskaffa den proportionella metoden vid val till riksdagens andra kammare, så att nämnda kammare komme att väljas på grundval av majoritetsval i enmanskretsar, varvid bostadsband icke skulle tillämpas, och att riksdagen vidare måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om att förslag till lagstiftning för detta ändamål måtte sedermera föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Karl August Johanson* och *Elmgren*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **ELMGREN**: Herr talman! Till sammans med herr Johanson i Vännäs har jag till utskottets utlåtande fogat en blank reservation närmast för att få anledning att framföra några synpunkter på förevarande fråga. Jag kanske kan få börja med att säga, att både det proportionella valsystemet och systemet med majoritetsval ha sina bestämda företräden, och det finns så pass mycket, som tilltalar i vardera av dessa system, att jag skulle tro att det förhåller sig på det sättet, att om man lever i ett land, där det proportionella valsystemet tillämpas, så ser man ibland med längtan på de förhållanden, som råda där majoritetsvalsystemet är infört, och tvärtom.

Det kan naturligtvis inte bestridas, att det proportionella valsystemet medför den största rättvisan för partierna och större möjligheter för mindre grupper inom ett folk att göra sina åsikter gällande. Det är därför klart att det proportionella valsystemet ur den synpunkten är av mycket stort värde. Det är emellertid ett par saker som göra, att jag för min del känner ganska starka sympatier för majoritetsvals-systemet.

Först och främst förefaller det mig, som om en person, som är vald enligt majoritetsvals-systemet och som alltså ensam representerar en valkrets, på ett alldeles särskilt sätt är ansvarig i parlamentet för den valkretsen och på ett alldeles särskilt sätt måste ha kontakt med sina väljare. Det är klart, att sådant ansvar och sådan kontakt finnas också inom de länder, där det proportionella valsystemet råder, men jag vill hävda, att det blir en speciell ansvarighet inom ett land, där det finns enmansvalkretsar och således en person så att säga ensam ansvarar för valkretsen.

Sedan är det väl också på det sättet, att när man skall utse kandidater i ett land, där majoritetsvals-systemet tillämpas, måste man vara synnerligen nog vid kandidatnomineringen. En person, som skall ta upp en valstrid om en plats i en enmansvalkrets, måste nämligen vara beredd på att valstriden föres om honom personligen på ett alldeles särskilt sätt och att hans egen duglighet, hans egen talekonst o. s. v. måste komma i förgrunden. Nu vill jag inte, att detta skall missförstås därhän, att jag på något sätt skulle övervärdera talekonsten. Om denna kammare, vilken som bekant består av 150 mycket goda talare, i stället skulle bestå av 150 utomordentliga vältalare, så skulle den antagligen vara betydligt mindre arbetsduglig, ty det är ju också helt andra egenskaper än talekonst, som behövas i det parlamentariska livet: ekonomiskt omdöme, allmänt gott omdöme o. s. v. Men jag vill hävda, att med den goda kontakten i en enmansvalkrets mellan den valde och valmännen, få dessa möjlighet att skärskåda kandidatens person-

Ang. ordningen vid andrakammarval.
liga egenskaper, med bortseende från talekonsten.

Jag vill i detta sammanhang också framhålla, att man inte får driva det proportionella valsystemet för långt. Man får inte gå så långt i perfektions-raseri, att man kommer bort ifrån det som är det väsentliga i majoritetsvalsystemet. Jag tror, att om man skulle försöka tillämpa millimeterrättvisa i alltför stor utsträckning beträffande det proportionella valsystemet, kommer det en reaktion inom vårt folk till förmån för majoritetsvals-systemet. Det är den — låt vara platoniska — känslan av olust inför vissa yttringar av det proportionella valsystemet, som jag har velat ge uttryck för vid detta tillfälle.

Dessutom, herr talman, har jag velat vädja till den utredning, som arbetar med dessa ting. Jag tror, att det skulle vara nyttigt, om man vid undersökningarna av hur det proportionella valsystemet är utformat i olika länder ville utreda, i vad mån man i andra länder har kunnat finna på metoder, som kanske bättre än hos oss garantera personlighetens betydelse i det politiska livet. Jag vet, att det är en svår uppgift, men man måste försöka att lösa den. Jag skulle vara mycket tillfredsställd, om den sittande utredningen ville ta hänsyn till detta — och det kan den göra, ty det strider inte mot direktiven för utredningen.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Det har ju sedan lång tid tillbaka framhävts, icke minst från riksdagens talarstolar, att majoritetsvalen innebära en stor orättvisa emot väljarkategorier, som ligga under i den stora tävlingen. Det är ju ostridigt, att det förhåller sig så. Det är väl och bör väl på alla håll i ett demokratiskt land vara ett naturligt önskemål att få till stånd den bästa möjliga proportionella utskiftningen av mandaten. Man borde, synes det, inte behöva resonera om den saken. Även om majoritetsvalen skulle kunna ha vissa sidor, som tilltala, får man ändå inte bortse från det faktum, att

Ang. ordningen vid andrakammarval.

man väl inte kan trampa ned de mindre partierna i stövelskaften utan vidare och beröva dem möjlighet till någon som helst representation.

Jag vill vidare trycka på att riksdagen så sent som i fjol begärde en utredning just om en översyn av den proportionella valmetoden för att få till stånd bättre förhållanden i vissa stycken, där så tarvas. Vi lära väl i alla händelser inte kunna byta skinn nu, året efter, och komma med krav i den riktning som motionären här åsyftar. Herr Elmgren framställde ju inte heller något yrkande härom. För egen del har jag ingenting alls att invända mot hans önskemål, att den nu pågående utredningen måtte låta personlighetsmomentet komma till bättre uttryck vid politiska val. Vi må hoppas, att denna tanke vinner utredningens stöd och utformas bättre, så att vi få större möjligheter i detta avseende än det nuvarande systemet ger.

Herr talman! Jag behöver inte säga mera för tillfället. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Man kan förstå, att konstitutionsutskottet inte velat visa någon särskild kärlek för den motion om förändring av valsystemet, som jag har väckt. Konstitutionsutskottet är över huvud taget mycket ömt emot våra författningar i den meningen, att utskottet endast av yttersta nödvång yrkar några ändringar. Konstitutionsutskottet är med andra ord konservativt i den bemärkelsen, att det håller på det som är. Det fanns emellertid i gamla dagar en annan konservatism än den som konstitutionsutskottet nu representerar.

Jag måste understryka, att konstitutionsutskottets uttalande är mycket knapphändigt och att utskottet omsorgsfullt försöker gå utanför den fråga, som nu står under diskussion. Den frågan tycks brännas på ett alldeles särskilt sätt. I stället för att ta upp någon realdebatt, till vilken det finns ämnen nog i motionen, talar konstitutionsutskottet om vad som beslöts av riksdagen förra året. Det är alldeles klart, herr talman, att när jag väckte motionen, var det i

syfte att få till stånd en diskussion om dessa problem, och jag hoppades verkligen, att konstitutionsutskottet inte skulle vara så orkeslöst, att det för egen del inte skulle förmå att delta i denna diskussion. Man blir ofta besviken, när man försöker göra någonting här i kammaren, och jag får väl ta det med jämnmood också den här gången.

Jag måste gratulera konstitutionsutskottet till dess vice ordförande, min vanligen så kække kompatriot herr Jones Erik Andersson. Hans anförande visade, att han i sitt politiska tänkande i alla delar är i nivå med konstitutionsutskottets utlåtande. Han sade ingenting som kunde bidra till att belysa denna fråga. Han kom tillbaka till den lika banala som falska satsen om att man skulle kunna göra ett valsysteem som skapar s. k. rättvisa.

Vi ha haft proportionalism i vårt land så länge, att vi börjat bli leda på den. Vi ha måst plöttra och plåstra med systemet många gånger, men ännu ha vi icke kommit fram till någon rättvisa. Vid det senaste andrakammarvalet år 1948 fick bondeförbundet 7 mandat mer än högerpartiet, fastän bondeförbundet hade bara 1 635 röster mer i hela landet. Jag förstår, att min ärade vän från vårt förnämliga landskap ur partisynpunkt tycker, att detta system är alldeles utomordentligt. Men om han, som nu talar om rättvisa, skulle vilja pressa ned partimannen i sig till rimliga proportioner, tror jag att han skulle brodera litet mindre ivrigt kring detta i och för sig höga begrepp: rättvisa.

Man säger å andra sidan, att majoritetsvalsysteem innebär orättvisor. Såvitt jag har kunnat märka, har konstitutionsutskottet aldrig någonsin försökt att belysa, var orättvisan ligger. Man tar en valkrets och finner, att en kandidat har blivit invald med fem, sex eller tio rösternas majoritet. Det konservativa partiet hade i det avseendet en sällsynt vallycka vid de senaste brittiska underhusvalen i år — partiet vann en rad mandat med mycket knapp majoritet — och man har fäst sig vid dessa fall och kommit fram till att här föreligger någonting som

man anser bör kallas orättvisa. Det kan sägas, att observationen inte är alldeles felaktig, ty om man slår ihop röstsiffrorna t. ex. vid det senaste majoritetsvalet i Storbritannien, får man inte fram den matematiska »rättvisa», som konstitutionsutskottet och många i den svenska riksdagen anse vara det högsta ideal.

Jag har verkligen gjort mig bevär, herr talman, att från dessa rättvisesynpunkter ingående studera det senaste brittiska underhusvalet. Genom valet fick arbetarpartiet — Labour Party — 315 mandat, 26 mera än det egentligen skulle ha, om fullkomlig proportionell s. k. rättvisa hade tillämpats. Men det konservativa partiet fick också precis 26 mandat för mycket på en röstsiffra som låg under arbetarpartiets. Det liberala partiet däremot fick 48 mandat för litet efter denna rättvisegrundval. Det kan man naturligtvis från liberalt håll betrakta såsom någonting fullkomligt himelsskriande, som måste rättas till. Men 57 mandat äro inte värda mycket mera än 9 mandat, när ställningen i det brittiska parlamentet är sådan, att dessa 57 röster inte ge mycket större möjligheter än de 9. I andra situationer kunna dock 48 röster betyda mycket, t. ex. då de garantera ett regeringsparti en majoritet i parlamentet.

Det brittiska styrelseskicket har oftast byggt på kraftiga parlamentariska majoriteter. En majoritet på 50 å 60 röster har brukat betecknas som ganska knapp, men den har ändå varit ett ankare för politiken. En av de svagaste majoriteterna i det brittiska underhuset under de senaste hundra åren hade Disraelis regering från 1874 till 1880. Den hade 64 rösters majoritet i underhuset. Det var dock Suezkanalens och Berlinkongressens regering, det var dock en regering som, stödd på denna rätt knappa majoritet, spelade en särskilt framträdande roll inte bara i brittisk inrikespolitik, utan också i världspolitiken. Här var det väsentliga, att det fanns en hållbar majoritet.

Om man betraktar det senaste brittiska underhusvalet, finner man, att emot

Ang. ordningen vid andrakammarval.

12 620 000 borgerliga röster stodo 12 360 000 antiborgerliga röster. I denna väldiga röstmassa var det alltså en differens på 260 000 röster till de icke borgerliga krafternas nackdel, men trots att de icke borgerliga lågo under med dessa 260 000 röster, fingo de en knapp majoritet i underhuset. Man säger nu, att det i och för sig är tokigt, att de ändå skulle få majoritet, när de faktiskt voro i minoritet inom folket. Men, herr talman, om man ser detta ur regeringsproblemets synpunkt, måste man säga, att det ändå är fördelaktigare att få en underhusmajoritet — även om den är svag och bräcklig — som gav ett möjligt underlag för en regering än att få en lika svag eller ännu svagare majoritet för en, låt oss säga konservativ regering. Denna skulle under dessa förhållanden ha blivit svagare än labourregeringen, ty liberalerna äro på väsentliga punkter minst lika oense med de konservativa som med socialisterna. Vidare ingå i de siffror jag nämnt t. ex. de irländska nationalisterna från Ulster, som räknas in i den borgerliga röstmajoriteten, men som sällan eller aldrig äro i parlamentet. De ha bara det intresset att bevaka — från deras synpunkt naturligtvis ett stort intresse — att Ulster skall frigöras från United Kingdom och förenas med den irländska fristaten.

Varför har jag nu tagit fram dessa siffror och exempel? Jo, därför att jag har velat belysa, att man måste ta hänsyn till — det har jag tryckt mycket starkt på i min motion — ett valsystems möjlighet att skapa ett stabilt underlag för en regering, som verkligen kan göra någonting och som inte i varje sekund måste frukta att bli störtad och av den anledningen vattnar ur sina förslag, gör dem så lösa och osäkra, att de många gånger inte kunna betecknas som vare sig »fågel eller fisk».

Om vi anse, att demokratin inte bara är en rösträkningsapparat, utan också har ett styrelseproblem, då måste vi självklart lägga mycket stor vikt vid att demokratin genom sitt valsystem skapar sig möjligheter att få en stark styrelse. Ty, herr talman, det är mycket,

Ang. ordningen vid andrakammarval.

mycket väsentligare, att ett land får en stabil regering än att t. ex. herrar Jones Erik Andersson och Rickard Lindström sitta i första kammaren på grund av ett visst valsystem.

Det är klart, att här kan uppkomma hos både den ena och den andra en viss osäkerhetskänsla, om vi skulle få ett majoritetsvals-system, enligt vilket man tvingade ut människorna att med valmännen för ögat kämpa för sina platser. Många skulle tycka, att det vore kusligt, om de vid ett val aldrig kunde vara säkra på att komma tillbaka. Här sitta de flesta på s. k. säkra platser.

Herr talman! Om man fick säga fula ord i den här kammaren, skulle jag vilja säga de fulaste orden jag kunde frambringa just om uttrycket »säkra platser» när det gäller ett parlamentariskt val. Men talet om »säkra platser» har fascinerat många människor. De sitta och räkna ut på förhand: »Kommer jag på den platsen, är jag osäker, men kommer jag på den, är det ett säkert mandat.» När de olika partierna skifta ut sina gåvor på valkonferenserna, är det en förskräcklig matematik i fråga om säkra och osäkra platser. En stackars påläggs-kalv, som skall stå på tillväxt, får en osäker plats, men en gammal uv skall ha den garanti som ligger i att bli placerad på en säker plats.

Nåväl, herr talman, det har funnits ganska betydande politiker, som ha stått på osäkra platser. Den väldige mannen William Ewart Gladstone blev utslagen vid ett brittiskt parlamentsval någon gång på 1870-talet, om jag inte minns fel, och han fick söka sig en möjlighet att komma in på en annan plats. Han kom in, och tack vare det missöde, som han råkat ut för, finga vi en av de mest strålande valkampanjer, som ha förekommit i det parlamentariska systemets historia, nämligen Gladstones bekanta Midlothiankampanj, som jag förmodar, att herrarna här i kammaren, som äro så intresserade av det parlamentariska valsystemets historia, mycket noggrant ha följt, även om den nu ligger 70 till 80 år tillbaka i tiden. Jag vill försäkra, att man kan lära sig mycket, om man läser

de aktstycken, som finnas från den kampanjen.

Mr H. H. Asquith — mellan 1908 och 1916 Englands premiärminister — blev också utslagen, och det har hänt många andra mycket framstående brittiska parlamentariker. Tro ni inte, att det är en mycket bättre uppfostran för en parlamentariker — särskilt för en parlamentariker, som kommer att stå i en ledande ställning, i spetsen för en regering eller på en annan viktig plats inom en regering — att få kämpa för sitt mandat med risk att bli utslagen än att få sitta på en för eviga tider förgylld och säker plats och redan på förhand på grund av rent matematiska beräkningar veta, att det inte kommer att bli någon ändring för hans del? Nej, jag tror, att det vore nyttigt att ha denna s. k. fara även i vår tid och i vårt land ständigt lurande bakom de människor, som skola representera det svenska folket i de parlamentariska instanserna.

Konstitutionsutskottet har i alla fall gjort en ansträngning som förvånar mig. Utskottet har nämligen i en liten bilaga till sitt utlåtande meddelat någonting om hur valsystemen verkat vid de senaste valen i fyra andra länder. Det vore ganska mycket att säga om de däri angivna siffrorna, men jag skall inte gå in på några detaljer. Jag skall bara ett ögonblick uppehålla mig vid de senaste valen till den franska nationalförsamlingen.

I Frankrike hade man tidigare haft majoritetsval, såsom vi alla känna till. Valsystemet var dock konstruerat på ett sätt som i varje fall i någon mån sörjde för en utjämning. Men nu senast, år 1946, användes den proportionella metoden. Man fick i stort sett en »rättvis» representation. Fullt »rättvis» blev den i alla fall inte, vilket man blir underkunnig om, när man närmare studerar fördelningen av röster och mandat. Men äro nu de franska politiska partierna nöjda med detta system? Jag talar nu bara om mina egna närmaste politiska vänner i Frankrike, det socialistiska partiet. Detta för sin del har redan blivit mycket besviket över det proportionella systemet. Det kri-

tiseras ofta av partiets tidningar och talare, och man vill tillbaka till majoritetsvalssystemet. Detta anse kommunisterna såsom ett »klassförräderi» av socialisterna. Vid de senaste valen i Frankrike blevo nämligen kommunisterna på grund av den proportionella mekanismen ett av de mera gynnade partierna. Detta lär oss, herr talman, att bakom funderingarna om hur valsystemet skall se ut ligga mycket ofta beräkningar om vilket system som det ena eller det andra partiet kan ha den största nyttan av.

Vid de senaste valen i Sverige till andra kammaren år 1948 avgåvos 2 037 228 icke borgerliga röster och 1 841 644 borgerliga röster. De icke borgerliga hade alltså 195 584 röster flera än de borgerliga och skulle alltså efter den strängt matematiska rättvisepincipen ha haft något mandat mera, vilket de också fingo. Nu råder det emellertid sådan splittring bland de icke borgerliga väljarna att detta förhållande inte framträder så starkt som det skulle göra om krafterna voro samlade. Om det hade varit mera sammanhållning inom denna del av det svenska folket och det hade befunnits, att det parti, som skulle komma att regera, hade 200 000 röster mera än dess motståndare vid själva valet, hade det då inte varit till gagn för landet, om detta parti hade haft en tillräcklig majoritet i riksdagen på grundval av sin faktiska majoritet bland valmännen, en riksdagsmajoritet som fullt räckt till för att föra en stadig regeringspolitik och därmed upprätthålla auktoriteten hos det demokratiska styrelseskicket?

När vi röra i dessa siffror — mycket skulle kunna sägas ännu — komma vi fram till det resultatet, att hur vi än plåstrar med den proportionella metoden och vilka underfulla system vi än finna på, kommer missnöje att existera. Det har nyligen tillsatts en utredning med den säkerligen olösliga uppgiften att söka fullända systemet. Vi kunna vara alldeles säkra på att resultatet av utredningen kommer att bli diskutabelt, och vi kunna också vara förvissade om att det icke går att samla riksdagen kring något förslag som går ut på att, som

Ang. ordningen vid andrakammarval.
det heter, fullända det proportionella systemet.

Det är alltså min uppfattning att — trots riksdagens beslut i fjol — det var ett misstag av regeringen att tillsätta denna utredning utan att i direktiven lämna den möjligheter att pröva andra system än det proportionella. Men jag hoppas, att utredningen inte skall känna sig slaviskt bunden av de direktiv som den fått, utan att den också skall reflektera på andra möjligheter. Ordföranden i denna utredning är vår vän landshövdingen i Örebro län. Han kan nu rent av skapa sig ett statsmannanamn genom att han på allvar tar upp detta problem och inte rör sig inom de utomordentligt trånga gränser, som konstitutionsutskottet har dragit upp. Jag tror, att hela riksdagen skulle känna sig lyftad, om den från en kunglig utredning fick ett förslag, som rensade luften från alla de instängda dofter som konstitutionsutskottet har levererat i så många år både när det gäller valsystemet och andra viktiga frågor beträffande vårt styrelseskick.

Många av dem, som nu försvara den proportionella valmetoden och vilja göra den ännu mer proportionell, tillhöra de grupper inom samhället, som bruka rikta attacker mot tidens mekanisering. Där ha vi fördömsen, säger man: människorna bli stöpta i precis samma former, maskintekniken flyttar in i och erövrar människosjälarna! Till slut likna vi alla en stor robot, som skötes genom att man trycker på några knappar och som reagerar maskinmässigt. Samtidigt som dessa personer utöva denna kulturkritik, som i många stycken är berättigad, sträva de nu efter att vid utformningen av innehåll i vårt parlamentariska system skapa en sådan mekanisering, att människosjälens trängs in i trånga burar. Kämparna för människans frihet och mot mekaniseringen förvandlas alltså till dessa andligen förödande företeelsers bästa vänner, när det verkligen gäller att ta ett handtag, som på en väsentlig punkt skulle lyfta oss ur mekaniseringens förbannelse.

Det finns i min motion även andra

Ang. ordningen vid andrakammarval.

synpunkter, som jag dock inte skall gå djupare in på. Kanske skall jag säga ett par ord om en sak, som jag anser viktig. Det är, att man inte bara för första kammaren utan även för andra kammaren borde avskaffa bostadsbandet. Detta verkar i vår tid mycket förlegat. Det tillkom under ett skede, då kommunikationerna voro svåra, då det inte var lätt för den valde att hålla kontakt med väljarna i rikets mera avlägsna bygder. Nu kan man lika snabbt förflytta sig från Stockholm till en avlägsen ort i riket som man kan flytta sig t. ex. från ett visst läns residensstad till samma ort. Låt oss säga, att representanten är bosatt i norra Lappland! Kommunikationerna äro tyvärr ännu ganska svagt utvecklade där uppe. Då behöver han minst lika lång tid, för att inte säga längre tid att ta sig till en punkt i södra Lappland som att ta sig från Stockholm till samma punkt.

Bostadsbandet motiverades alltså av den orörlighet, om jag får använda det uttrycket, som vilade över gamla tiders människor till följd av kommunikationernas svaga utveckling — man skakar på huvudet, men det var den reella motiveringen. Det kan sägas, att det fanns ett annat skäl också: vederbörande skulle genom att bo på orten komma i kontakt med sina valmän och känna deras förhållanden. Det är riktigt, att även detta har spelat en roll, men det är ingalunda lika betydelsefullt nu som tidigare, då man, fortfarande till följd av kommunikationsmedlens utveckling, har mycket lättare nu att röra sig inom hela landet än man då hade att röra sig inom en hemmavalkrets i en av våra glesast befolkade valkretsar. Detta bostadsband är någonting, som vi äro ganska ensamma om, efter vad jag tror mig veta. I andra länder får man välja representanten var han än bor, och på det sättet har man också större möjligheter att ta hänsyn till de verkliga personliga kvalifikationerna för det parlamentariska uppdraget.

Jag anser, att det borde ligga i linje med hela utvecklingen, att man även avskaffar bostadsbandet. Någon revolution

skulle inte ske därigenom. Vi ha inget bostadsband i denna kammare, men jag räknade för en tid sedan ut, att bara omkring 10 procent av kammarens medlemmar bo i en annan valkrets än där de äro valda. Det finns alltså tröghetslagar, som i detta fall tyvärr verka mycket starkare än de föreskrifter vi ha i vår lagstiftning, och det är önskvärt, att dessa tröghetslagar få sådana motviktter, att de åtminstone i någon mån kunna neutraliseras.

Herr talman! Detta är ett stort ärende. Det rör inte bara, som en del tro, någon större eller mindre rättvisa åt väljarnas ståndpunktstagande i de olika valkretsarna — de rent matematiska valresultaten — utan frågor äro förknippade med detta, som röra hela vårt styrelseskick. Från den utgångspunkten måste man ta upp detta problem, om man skall komma till för land och folk gagneligt resultat.

Jeg ber, herr talman, att få hemställa om bifall till den av mig väckta motionen nr 3 i denna kammare.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Först några ord till herr Elmgren! Han hyste bekymmer för att vi skulle utveckla vårt proportionella valsysteem i landet till för mycket av millimeterrättvisa, och jag kan bekänna, att jag till en viss grad är med honom i den tankegången. Men jag tror inte, att han behöver hysa så stor oro. Han har kanske observerat, att då Kungl. Maj:t öfektuerade riksdagens anmodan om en utredning i detta ärende och letade efter någon för ändamålet lämpad ordförande, föll valet på den man, som här i kammaren hade uttalat, att om riksdagen beslöt en sådan här utredning, hoppades han, att den icke skulle leda till något resultat. Detta kan man med herr Lindström kalla för inledningen till en stor statsmannagärning, eller man kan göra den reflexionen, att boken har satts till trädgårdsmästare. Hur som helst tror jag inte att herr Elmgren behöver vara orolig, och inte jag heller.

Jag hade egentligen begärt ordet för

att få korsa en klinga med min ärade vän på göteborgsbänken. Jag skall be att få börja med en komplimang. Han talade vackra ord om konstitutionsutskottet »politiska tänkandet». Jag skulle vilja kvittera med att — för att använda bibelns bekanta ord — tala om hans »myckna lärdom».

Olika synpunkter kunna anföras på denna fråga om majoritetsval eller proportionella val. En av dem, som har kommit mycket litet fram i herr Lindströms motion och som inte heller kommit fram så mycket i debatten, är frågan: Hurudant blir urvalet av folkrepresentanter med det ena och det andra systemet? Få vi mera självständiga män, få vi över huvud taget män av en annan typ med det ena systemet än med det andra? Jag tror, att vi inte ha anledning att ta upp någon diskussion därom, eftersom motionären inte har gett oss uppslag till det. Inte mer än på en enda punkt. Han pekade på hur vårt proportionella system medför, att här sitter folk med så säkra mandat; det var tydligen för honom ett litet oroväckande inslag i det politiska livet. Men herr Lindström har väl observerat, att i England finnas också så säkra mandat. Det finns utomordentligt säkra mandat där — jag vet inte, om de äro flera än de säkra mandaten här i Sverige. Det är kanske hugget som stucket.

Nej, den huvudsynpunkt, som herr Lindström dragit upp, är ju en helt annan. Den gäller regeringsbildningen. Vi skola ha ett valsysteem så beskaffat, att vi få ett säkert underlag för en regering, att vi få en stadig parlamentarisk majoritet. Endast på det viset blir, som jag tror herr Lindström uttryckte sig, demokratiens handlingsduglig, endast så slipper regeringen att — som han har sagt i sin motion — förlora sig i allsköns taktiska spekulationer och manövrer för att hålla sig kvar.

Ja, det där är naturligtvis ett stort problem, och det förtjänar att diskuteras. Men, herr Lindström, jag skulle vilja hemställa: Är det inte lämpligt, att vi ta problemet en lite smula konkret och inte alltför abstrakt? Låt oss komma

Ang. ordningen vid andrakammarval.

ihåg, att vi här skola lagstifta för svenska förhållanden. Kunna vi inte förenkla problemet, om vi se just våra svenska partiförhållanden framför oss? Då är ju läget som bekant det, att vi här i landet sedan lång tid tillbaka ha ett stort och mäktigt parti och fyra små partier. Hurdan är nu relationen mellan dessa partier? Det där stora partiet glider ju nedåt, och i närvarande stund har det olyckligtvis passerat 50-procentsgränsen både vad angår mandattal och vad angår röstsiffra. Det går ännu till någon tid. Partiet får hjälptrupper från det där hållet, som herr Lindström i sitt anförande någon gång i en hastig vändning råkade räkna in såsom på något sätt sammanhängande med socialdemokratien, men som jag trodde att han eljest stod litet främmande för. Partiet går som sagt nedåt, och jag förstår, att det blir bekymmersammare och bekymmersammare. Nu är problemet: Hur länge kan det där gå?

Det är detta, som är herr Lindströms problem och bakgrunden för hans önskan, att man alltid skall sörja för att det starkaste partiet, även om det inte har majoritet bland folket, får majoritet i representationen. Frågan gäller alltså: Hur skola vi bevara makten åt socialdemokratien? Jag betonar, att detta inte är någon karikatyr, utan det är det praktiska problem vi som lagstiftare ha att lösa. Intet annat parti nalkas socialdemokratiens storlek. Intet annat parti har det behov, som herr Lindström så starkt understryker, att få ett litet extra handtag för att kunna bilda regering och regera. Det är väl, annorlunda uttryckt, så, att herr Rickard Lindström, när han talade om demokratiens handlingskraft och handlingsduglighet — jag tror, att uttrycket föll sig så — har i någon mån sammanblandat detta med *socialdemokratiens* handlingskraft och handlingsduglighet. Det gäller alltså att sörja för att socialdemokratien, sedan den obönhörligt har sjunkit under 50-procentsstrecket, i alla fall får sitta i orubbat bo såsom det ändock största partiet.

Det är naturligtvis ursäktligt, att jag som högerman inte entusiasmeras av

Ang. ordningen vid andrakammarval.

detta program, men om jag reagerar mot det, är det inte bara som högerman utan också från principiella synpunkter.

Får jag börja med att ta upp ett litet resonemang, som herr Lindström förde och som jag tycker kastar en blixtbelysning över hans sätt att resonera. Han talade om liberalerna i England vid det senaste valet och sade, att de skulle egentligen ha haft rätt till 48 platser, men de fingo bara 9. Vad gör nu det?, sade herr Lindström — det spelar ju ur röstningssynpunkt inte den minsta roll, huruvida de äro 48 eller 9. Mina damer och herrar, få vi inte där en belysning av hur oerhört mekaniskt herr Rickard Lindström ser på dessa saker? Låt mig berätta, hur vi känna det i ett litet parti. Herr Lindström har naturligtvis svårt att sätta sig in i hur det kan vara i ett sådant parti. Vi känna, att vi äro få. Vi ha krympt ihop i antal i högern år för år. Därmed faller det rätt mycket mer arbete på var och en av dem, som äro kvar, därför att frågorna äro lika många, om de inte bli ännu flera. Vi känna det på det viset, att för att vi skola kunna göra en gagnande insats i det parlamentariska arbetet, är det av ganska stor betydelse, hur många vi äro — 48 kunna göra ett bättre, ett mångsidigare arbete än 9. Men vi se väl saken litet annorlunda än herr Lindström. Vi äro bekajade av den föreställningen, att även en minoritet har en uppgift att fylla genom att argumentera och till äventyrs vid något sällsynt tillfälle övertyga sina motståndare, medan däremot hela herr Lindströms resonemang går ut ifrån att vi allihop ändå bara äro kuggar i voteringsmaskineriet, det spelar då ingen roll, huruvida det är några fler eller färre.

Det som skiljer min syn från herr Lindströms är framför allt, att jag inte på något vis kan se det berättigade i att en folkminoritet skall härska, bara därför att den är mera disciplinerad och sammansvetsad och därför att dess motståndare råka marschera på skilda linjer. Jag erinrar mig i detta samman-

hang en stor statsman, som liksom herr Lindström har sysselsatt sig med detta problem. Han hette Benito Mussolini. Han ordnade det på ett litet mera rationellt sätt, herr Lindström. Han skapade ett valsystem, som gick ut på att största partiet, det månne nu ha hunnit upp till 30 eller 40 procent eller vad som helst, under alla omständigheter fick en premie i form av ett stort antal mandat, så att dess majoritet i kammaren var säkerställd. Den linjen, det får jag säga, tilltalar mig inte, men inte heller tilltalar mig herr Rickard Lindströms resonemang, som går i precis samma riktning. Jag ber om ursäkt, om jag uttalar mycket elementära sanningar, men jag kommer inte ifrån, att det är en bättre demokrati, där majoriteten härskar, än den där en beslutsam minoritet härskar. Jag tycker, att det där, att majoriteten härskar i ett folk, är en ganska rimlig tanke och ett uttryck för att vi allihop väga lika mycket. Varför skall man väga mera, därför att man är enrollerad i en fast sammansluten och disciplinerad trupp?

Min standpunkt innebär naturligtvis, att vi eventuellt få finna oss i det förfärliga ödet, att vi någon gång få en andra kammare, där inte något parti har majoriteten. Den ärade motionären har utmålade de fruktansvärda svårigheter, som därav uppkomma. Han har talat om en i smulor söndersplittrad folkrepresentation. Är det där ändå inte en litet gammal och förlegad schablon, detta som man alltid får höra i diskussionen om proportionalism och majoritetsval? Låt oss tänka på vår egen partiuppdelning! Den har under de proportionella valens herravälde stått sig i något trettiotal år sådan som den nu är. Jag tycker inte det är så förfärligt farligt, att vi ha dessa fyra småpartier. Jag vet inte, om herr Rickard Lindström vantrivs med att se representanterna för dessa olika riktningar, som resonera på olika sätt, var och en efter sitt kynne, och om han hellre skulle se här i kammaren som motståndare till hans eget fast sammanslutna parti en annan grupp, som var lika välordnad och följ-

de lika klara linjer. Jag sympatiserar inte med en sådan ordning. Jag tycker det är ganska trevligt, att de olika riktningar, som finnas inom ett folk, ta sig ett naturligt uttryck i kammaren. Nåväl, vi ha denna uppdelning, och jag har inte sett några tecken till att den där fruktansvärda söndersplittringen blir värre. Vi få väl för överskådlig framtid samma partier vi nu ha.

Men det kan förstås som sagt bli den ändringen, att kanske socialdemokratien inte ens med hjälp av kommunisterna kommer över de 50 procenten. Vad vore nu det för olycka? Ja, herr Rickard Lindström menar väl, att då är en regering illa ute; då nödgas den att underhandla till höger och vänster och komma överens med än det ena partiet och än det andra, och då kan den inte med samma följdriktighet fullfölja sitt program. Ja, jag skulle vilja säga: Det blir naturligtvis under sådana förhållanden mindre av diktat, det blir mindre av böjda nackar, det blir mera delaktighet för alla i politiken. Man kan kalla det för att man kompromissar, och det kan låta fult, att man kompromissar. Hela den nu förevarande motionen är ju buren av föreställningen om detta kompromissande som något ont. Herr Rickard Lindström, jag tog starkt intryck av en skrift, utgiven för snart tjugo år sedan, som hette »Om kompromiss. Reflexioner om människan och samhället.» Det var en ganska strålande apologi för kompromissen, för betydelsen av att människor jämka ihop sina meningar i politiken. Jag nöjer mig med att citera några få ord: »Och ändå måste författaren till denna skrift för sin del säga, att han har lust att prisa kompromissen såsom något positivt gott. Han gör det av övertygelsen, att kunna människorna icke medvetet acceptera och behärska kompromissens konst, då är det samhälle, som bygger på allas meddelaktighet, dömt till undergång. Demokratiens ideal måste logiskt också vara ett kompromissens ideal.» Ja, mina damer och herrar, ni veta det redan. Det var herr Rickard Lindström för tjugo år sedan. Det var inte den av

Ang. ordningen vid andrakammarval. maktlystnad berusade Rickard Lindström, som vi möta i dag.

Men hur går det då med regeringsmakten? Det är ju A och O i herr Rickard Lindströms problem. Förr i världen, då man talade om folkstyre, tänkte man kanske på folkrepresentationen i främsta rummet, men för herr Rickard Lindström är som sagt folkrepresentationen framför allt den effektiva och välorganiserade voteringsapparaten. Huvudsaken är för honom att få en riktigt duktig och bra regering. Nu får jag ju säga för min personliga del, att till det, som mest oroar mig i dagens läge, hör egentligen inte möjligheten, att regeringsmakten skulle bli en smula svagare, att den skulle tvingas till litet mera hänsyn för folkrepresentationen o. s. v. Men allvarligt talat är det naturligtvis ett problem, hur regeringen skall bildas på en sådan grundval. Det är ett spörsmål för sig. Jag skall inte ta upp det till någon djupare behandling nu; jag har orerat om den vid många föregående tillfällen. Det spelar ju ingen roll, vad jag tänker och tycker i sådana saker, men skulle vi komma i det där olyckliga läget, herr Lindström, att socialdemokratien förlorar sin majoritetsställning, då skulle jag vilja säga, att för min personliga del drömmer jag inte om någon Ohlinregering efter mönster av C. G. Ekman, och jag drömmer inte heller om någon borgerlig samlingsregering, utan mina tankar gå i den riktningen, som de sedan långliga tider har gjort, att lösningen av regeringsproblemet skola vi söka efter nya linjer, nämligen sådana, som företecknades av herr Rickard Lindström 1932 och som pekade därhän, att vi i det politiska livet — och det vill jag också tillämpa på själva toppen — skola gå in för principen om *allas* meddelaktighet. Vad som behövs här, herr Lindström, är, att vi frigöra oss från det där förlegade samhällsidealet, som så länge har trollbundit oss: idén om att vi alltid skola ha en uppdelning i samhället mellan härskande, som bilda underlag för en regering, och behärskade. Det systemet har passat i en äldre tid i det engelska statsskicket, men jag tror, att vi ha att frigöra oss

Ang. ordningen vid andrakammarval.

från föreställningen, att det är ett ideal för alla tider. Frigör man sig från den tvångsföreställningen, finns det nog lösningar på regeringsproblemet, även om vi stanna kvar vid de proportionella valen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Jag skall inte gå in på någon längre teoretisk diskussion angående det proportionella valsystemets vara eller icke vara, utan jag vill bara göra en kortare deklaration med anledning av att jag i år liksom i fjol avgivit en blank reservation.

Utskottet säger i sin motivering, att enighet i stort sett rådde, då vi under fjolåret behandlade förslaget om en utredning av det proportionella valsättet. Den enigheten var inte så värst stor. Om jag inte gjort en felaktig anteckning, röstade 77 för utskottets utredningsförslag och 45 för avslag i denna kammare. Jag tror inte att man under sådana förhållanden kan tala om någon större enighet.

Förra året motsatte jag mig förslaget om en reformering av det proportionella valsystemet. Jag har i år inte vågat sträcka mig så långt som herr Rickard Lindström, som föreslagit en återgång till majoritetsval i enmanskretsar, men skulle jag i dag ställas inför ett val mellan de båda valsätten, är jag på det klara med att jag skulle följa herr Lindström och föredraga majoritetsval.

Herr Rickard Lindström gjorde en liten anmärkning mot utskottet för att det inte gått till botten med hela frågan. Jag har ingen anledning att försvara utskottet — det får väl dess vice ordförande göra — och jag kan inte säga, varför man inte kostade på sig en fjorton dagars diskussion om valsystemet. Det berodde förmodligen delvis på riksdagens uttalande i fjol, då herr Rickard Lindström även förde fram tanken på majoritetsval. Jag misstänker på goda grunder, att det är den detaljen som gjort, att utskottets motivering är tämligen snävt avfattad. Man har inte velat

slösa så mycket tid på ärendet, när man hade dechargen framför sig. Men jag förmodar, att om vi hade kunnat veta att frågan i kammaren skulle läggas upp på det sätt, som herr Rickard Lindström och Herlitz gjort, skulle vi från grunden ha diskuterat genom frågan i utskottet.

Jag har, herr talman, velat anföra detta med anledning av att jag avgivit en blank reservation. När herr Lindström nu har yrkat bifall till sin motion, kommer jag att i voteringen stödja densamma.

Herr ELOWSSON, NILS: Herr talman! Egentligen kunde jag ha avstått från att bemöta herr Lindströms yttrande, då han gjorde gällande, att genom de förändrade trafikförhållandena ett nytt läge uppstått, som inte längre motiverade, att man bibehöll bostadsbandet för andra kammaren, ty han uppmjukade detta uttalande genom de förklaringar, som han gjorde senare under sitt anförande. Emellertid vill jag säga, att enligt min mening är detta att se alldeles för grunt på saken. Den omständigheten, att man snabbt kan förflytta sig i ett land, innebär inte att man kan lära känna landet så grundligt som de göra som bo på orten. Vårt land är så vidsträckt, och förhållandena äro så olikartade, att ett bibehållande av bostadsbandet är oundgängligt för andra kammarens vidkommande. Man får ett starkt intryck av det, då man i utskott sitter och behandlar näringsfrågor och andra frågor. Jag vill därför för min del inte på något sätt tillstyrka, att man slopar bostadsbandet för andra kammaren.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag tillhörde förr i världen motionärerna i den här frågan. Det var under den tid, då man hade illusioner. Man trodde att människorna voro benägna att ordna sitt samhälle på ett förnuftigt sätt. Jag har inte längre så starka illusioner om det. Jag tror inte heller att förnuftet spelar så stor roll, när det gäller att utforma själva valsättet.

Jag kommer givetvis att stödja herr Lindströms motion, men jag har inga som helst förhoppningar om att det skall bli bifall till den.

Man säger, att det finns så många säkra platser i andra kammaren, att det inte är tänkbart, att riksdagens nuvarande ledamöter skulle vara villiga att rösta för ett valsysteem, som kommer att medföra, att de försvinna från sina platser. Herr Herlitz har emot det svarat, att i England, där man har majoritetsval, finns det också säkra platser, men det är inte riktigt på samma sätt. Det blir ett helt annat system, när den enskilde ledamoten i en valrörelse får stå för sin kandidatur. För närvarande har i Sverige varje parti en så stor lista på kandidater, att människorna knappast ha reda på vad det är för kandidater de ge sina röster. De rösta på ett parti och inte på en person. I England är det personen som är huvudsaken och inte partiet. Var och en som hade tillfälle att följa den senaste valrörelsen i England kunde iakttaga, att det var ett helt annat personligt liv i valrörelsen än det brukar vara hos oss. Här äro visserligen en mängd statsråd uppe och prata, men de tala inte om vilka kandidater som enligt deras mening böra väljas, utan de tala om att det är ett parti, som skall ha rösterna.

I England är inte varje parti isolerat från de övriga som hos oss. Här har varje parti sina valmöten. Socialdemokraterna gå inte på högerns valmöten, och högerns representanter gå inte på socialdemokraternas valmöten. Varje parti har sina möten i fred och tycker att det är bra. Men det är inte bra, ty det personliga bör komma i förgrunden på ett helt annat sätt än i vårt land.

Det är egentligen ingenting att skoja om, ty det är en högst allvarlig sak, att demokratien mister just sin personliga karaktär och det blir ett partisystem i stället för ett personligt system. Vi minnas att i det gamla Rom gingo senatorerna i vita togor ut på torgen och tryckte människornas händer för att få deras röster. Det var kanske ett billigt sätt att få röster; för närvarande får

Ang. ordningen vid andrakammarval.

man lov att hålla åtminstone ett fördrag för att vädja till människorna att rösta på en lista, men det var i alla fall ett personligt ställningstagande, som vi nästan ha glömt bort här i vårt land. Jag tror som sagt var, att det är en allvarlig sak, och det är ett löftets tecken, att den här debatten inte blev så kort, som man hade räknat med, utan tydligen av den långa listan på talare att döma kommer att bli ganska utförlig. Det vittnar om att intresset för saken håller på att stiga.

Jag tror inte ett spår på att det kan bli någon majoritet för ett nytt valsätt. Man håller ju på att manövrera för att få ett valsätt, som pekar åt motsatt håll. Man vill ha ett system, som är exakt matematiskt rättvist, som det heter. Man kan ju säga, att tilläggsmandaten inte äro motiverade av hänsyn till den blodiga rättvisan utan därav att man då kanske inte vill ha några valkarteller, som blivit en olycka i vår inrikespolitik. Varje parti får då stå ensamt för sig. Men å andra sidan blir det också så, att man får sin andel av representationen utmätt i tiondelar och hundradelar. Jag tror som sagt var inte på någon ändring ännu på länge. Proportionalismen är ett bekvämt hyende, som man kan ligga på hur länge som helst, men man ligger i alla fall inte så bekvämt, som herr Herlitz med sitt betraktelsesätt tycks vilja mena.

Man har hållit på i konstitutionsutskottet och lappsalvat i fråga om valsystemet så länge, att det bör vara så förträffligt som det kan vara. Det är bara en enda stor fråga, som återstår att lösa för den här kammaren, och det är första kammarens vara eller icke vara. Den frågan kan tyckas ligga i ett mycket avlägset fjärran, men vi skola inte vara för säkra på det. Jag tror att om tio år ha vi avskaffat första kammaren. Så som systemet verkar för närvarande, får man väl säga, att första kammaren — eller om vi så vilja säga andra kammaren — inte har någon verklig betydelse, emedan den bara är en replik av den andra kammaren. Detta hör kanske inte till frågan om valsättet, men det ena

Ang. ordningen vid andrakammarval.

hänger ihop med det andra. Om vi hade en regering, som var så modig, att den kunde tillsätta en kommitté, som tog upp både valsättet och frågan om första kammarens existens, så skulle jag tacka för det, ty båda problemen äro betydelsefulla i vår politik.

Jag tror inte att vi kunna lösa frågan i dag, men jag kommer i alla fall, herr talman, att rösta för herr Lindströms förslag.

Herr PETTERSSON, GEORG: Herr talman! Jag har inte tänkt att diskutera frågan om majoritetsval utan vill bara säga ett par ord för att motivera den ställning jag har intagit i utskottet.

Vid föregående års riksdag väcktes från folkparti- och bondeförbundshåll motioner, i vilka man begärde, att riksdagen skulle anhänga om en utredning för att man skulle skapa, som man ansåg, större rättvisa med det proportionella valsystemet. Dessa motioner behandlades av konstitutionsutskottet, som hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhänga om en utredning i anslutning till av utskottet angivna riktlinjer av frågan om reformering av det proportionella valsystemet vid andrakammarval samt om framläggande för riksdagen av de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda. Det var bara en reservant i konstitutionsutskottet, och det var herr K. A. Johanson, som ansåg att denna utredning var obehövlig. Men när frågan behandlades här i kammaren, var det 77 av kammarledamöterna, som följde utskottet, och 45, som följde herr K. A. Johansons yrkande om avslag. Jag var en bland dessa 45.

När riksdagen således i fjol hade fattat beslut om en utredning angående det proportionella valsystemet, ansåg jag vid årets utskottsbehandling, att det skulle vara egendomligt, om man året efter tar upp denna fråga till särskild behandling. Mitt ståndpunktstagande innebär således, att när utredningen tillatts, får man avvakta det resultat, till vilket den kommer beträffande möjligheterna att reformera det proportionella

valsystemet. När denna utredning har gjorts, tycker jag att frågan om majoritetsvalen kan aktualiseras. Att nu ta upp den frågan till särskild behandling anser jag vara oriktigt och även olämpligt. Det har gjort, att jag i konstitutionsutskottet har varit med om att avstyrka herr Rickard Lindströms motion, och jag vill därför här nu yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Det har blivit modernt på senare tid att bespotta och kalfatra konstitutionsutskottet i alla både möjliga och omöjliga sammanhang. Herr Rickard Lindström instämmer i dag i den kören. Konstitutionsutskottet är enligt hans mening orkeslöst, och han fortsätter i sina konklusioner med en alludering på att även jag är en förträfflig exponent för den där menlösheten. För allan del, herr Rickard Lindström saknar ju inte orken, det veta vi fuller väl. Men hur han använder den ibland, därom må första kammaren döma. Det har blivit så att enviges- och knockoutmentaliteten tycks ha gripit den gode Rickard Lindström med hull och hår. Det kan vara anledning att säga det just i detta sammanhang.

Nu säger herr Lindström, att demokratin skall skapa en stark regering. Det låter förträffligt, men man kan väl i alla fall inte undgå att framför sig se flera dåliga exempel i det hänseendet. Det allra färskaste exemplet är väl utgången av de senaste engelska valen. Den regering, som bildades efter valet, var så långt ifrån en stark regering, att den var en regering, som — om jag nu skall tala på rejält dalaspråk — hänger på gärdsgården. För den regeringen råder ett ständigt osäkerhetstillstånd, och i epidemitider nödgas den laborera med »influensapolitik». Jag tror knappast, att det kan vara något att stå efter och att detta exempel är efterföljansvärt.

I valet mellan den ena och den andra valmetoden tror jag att vi stå säkrare med den grundval, som vi nu ha.

Herr LINDSTRÖM: Jag skulle, herr talman, vilja säga några ord till herr Herlitz.

Herr andre vice talmannen har redan varit inne på det resonemang, som fördes angående säkra och osäkra mandat. Herr Herlitz ville göra gällande, att även i Storbritannien fanns det säkra mandat på samma sätt som i Sverige. Jag vill dock fästa herr Herlitz' uppmärksamhet på att vid det senaste valet i Storbritannien var det inte mindre än sju medlemmar av regeringen, som blevo utslagna, däribland en kabinetsminister, nämligen ministern för kolonierna mr A. Creech Jones. En annan minister, som blev utslagen, var undersekreteraren i utrikesdepartementet mr Mayhew, och vidare Solicitor General sir Frank Soskice jämte en del andra regeringsmedlemmar med viktiga funktioner. Här voro mandaten alltså inte mera säkra än att flera ministrar föllo bort och på grund av sedvänjorna i England i fortsättningen måste ställas utanför regeringen. Det går alltså inte med verkligheten för ögonen att påstå, att det finns lika säkra mandat i Storbritannien som det finns här.

Nu försökte herr Herlitz att hitta på en alldeles särskild anledning för mig att yrka på en förändring av valsystemet. I verkligheten avslöjade herr Herlitz sig själv mera än mig genom denna sin argumentering. Efter vad han ville få kammaren att tro, så skulle bakom min motion ligga syftemålet, att den vikande socialdemokratiska maktställningen, som han uttryckte det, skulle bli starkare igen, om vi finge ett majoritetssystem.

Ja, det kan vara frestande att resonera på det sättet, men det ligger lika nära till hands att ur herr Herlitz' ord draga den slutsatsen, att han önskar ha de proportionella valen kvar, emedan de ge de borgerliga partierna större chanser i fortsättningen. Om man väger den ena tanken mot den andra, framstår i detta sammanhang herr Herlitz ingalunda vitare och vackrare än jag gör, under förutsättning att jag skulle ha reso-

nerat från de utgångspunkter, som herr Herlitz påstår att jag gör.

Den socialdemokratiska majoriteten håller på att försvinna, säger herr Herlitz. Om det nu skulle vara fallet, så kan också herr Herlitz hoppas på att när denna majoritet plånats ut bland folket, skola de grupper, som han särskilt nitälskar för, genom ett annat valsystem få en starkare ställning. Men så långt gick inte herr Herlitz i sin tankegång, förmodligen emedan han inte ville för kammaren riktigt klart avslöja sina partipolitiska lidelser, som dock kommo fram i den första delen av hans argumentering.

När jag har väckt motionen — jag har för resten talat i motionens riktning flera gånger under mina 20 år i denna kammare — är det ingalunda några partipolitiska spekulationer, som ligga bakom. Om jag skall avslöja mina innersta känslor, skulle jag till och med kunna säga, att om man såg på trivseln i samhället, skulle jag tycka, att det vore betydligt intressantare, om socialdemokraterna kommo i oppositionsställning. Jag har under den ojämförligt största delen av mitt parlamentariska liv dragit mig fram i regeringsmajoritetens skugga, en regeringsmajoritet, som jag gillat och i de flesta fall stött, men nog var det betydligt intressantare och hela debatten här i kammaren mera stimulerande under mina två första riksdagsår, när vi i minoritetsställning fingo kämpa emot den borgerliga majoritetspolitiken, vars majoritetskaraktär dock var ganska dunkel, enär den tog formen av de hoppande majoriteternas politik. Det var vågmästeriet, som var denna politikens signatur. Men man kunde slåss på allvar här i kammaren, och det är en sysselsättning, som jag anser anstå en parlamentariker. Om det nu är mina personliga passioner, som ha kommit för mycket till synes, har jag, herr talman, velat passa på tillfället att också klart bekänna den saken.

Herr Herlitz säger, att resonemanget om att folkrepresentationen till följd av det proportionella valsättet skulle kunna bli alldeles söndersplittrad och maktlös

Ang. ordningen vid andrakammarval.

genom en alltför stor uppdelning i själva verket är ett gammalt talesätt, som egentligen inte har någon relevans. Det finns dock exempel. Se på förhållandena i Tyskland under Weimarrepublikens dagar! När diktaturen där ganska snabbt vann spelet, berodde det i mycket hög grad på att det inte fanns någon koncentrerad demokratisk makt i den tyska staten, och detta föranleddes i sin tur i mycket stor utsträckning av att valmanskåren och den tyska riksdagen voro så kolossalt söndersplittrade på grund av det valsysteem, som tillämpades. Det var ett otal småpartier, som där uppträdde, och vid varje regeringsbildning var det ett matematiskt pussel att få med representanter för så många som möjligt av dessa småpartier för att regeringen under längre eller kortare period — för det mesta en kort period — skulle kunna släpa sig fram på kryckor.

I våra baltiska grannländer hade man den s. k. perfekta proportionalismen. Vad blev resultatet? Ja, det blev orkeslösa regeringar, och redan i mitten av 1930-talet skötes de åt sidan av diktaturartade regeringar, som kommo till makten genom utomparlamentariska framstötter. Det kommer alltid att ligga en risk för det demokratiska styrelsesättet i just detta som jag nu berört.

Herr Herlitz drog såsom ett exempel fram signore Mussolinis valsysteem enligt vilket majoriteterna garanterades en mycket stor övervikt i det som kallades det italienska parlamentet. Detta valsysteem var emellertid konstruerat speciellt som en apparat för övergången till den fullkomliga personliga diktaturen. Mussolini hade icke några avsikter att skapa en grundval för en stark demokratisk-parlamentarisk regering utan *hans* valsysteem innebar som sagt ett knep för att i mjukare former flytta över hela makten till honom. Under den tid då detta valsysteem tillämpades saknades för resten alla förutsättningar för demokrati ute i landet, ty demokratien var i Italien undertryckt genom våldsåtgärder åtminstone ända sedan mitten av 1920-talet.

Jag måste ge herr Herlitz såsom leda-

mot av konstitutionsutskottet ett erkännande: han läser i alla fall någon gång värdefulla skrifter. Och det gläder mig att han har fått tag i en av mig, som heter »Om kompromiss». Min glädje skulle ha varit ännu större om herr Herlitz hade lagt ned litet större möda på att taga reda på vad jag egentligen menade med denna skrift. Vad jag menade är precis detsamma som jag strävar för i dag och förmodligen kommer att sträva för under hela mitt liv, nämligen den principen, att man inom en demokrati bör eftersträva — och, om man är en riktig demokrat, måste eftersträva — en överenskommelsernas, en tillmötesgåendets politik. Engelsmännen med sitt majoritetsvalsysteem kalla det regeringssysteem, som där tillämpas, »government by discussion», och däri ligger samma tanke som låg i min skrift »Om kompromiss», vilken i hög grad var inspirerad av en mycket förnämlig liberal engelsk politiker, John Morley, sedermera viscount Morley of Blackburn, som icke var någon förespråkare för proportionella val men som med allt hänsynstagande till att majoritetsvalsprincipen skulle bibehållas lade fram sina idéer om kompromisser. Om vi nu kunde få ett valsysteem som skapade en bas för en stark regeringsmakt, så skulle väl icke däri med nödvändighet ligga att man skulle vinka åt sidan alla argument från andra grupper och meningsriktningar.

Herr talman! Jag vill påstå att det skulle vara till förmån för lugn diskussion och för överenskommelser på kompromissens grundval, om man hade en regering som utan att vara rädd för att ge avkall på sin auktoritet kunde taga upp resonemang och som inte i kamrarna och i pressen — såsom för resten nu sker — anfölls för varje modifikation som betecknades såsom en eftergift, därför att regeringen i grunden var så svag. Ett sådant sätt att argumentera demoraliserar tyvärr den politiska diskussionen i stället för att göra den renare och klarare.

Vad jag pläderade för i »Om kompromiss» har jag alltså ingen anledning att springa ifrån i dag. När jag skrev den-

na lilla bok hade jag precis samma uppfattningar om valsystemet som jag nu har.

Herr Herlitz var också inne på mitt resonemang om vad det betydde om liberalerna i England hade 57 mandat eller 9. De fingo 9 mandat, men om rösterna hade räknats enligt en proportionell metod skulle de ha fått 57, och alltså fingo de 48 för litet. Frågan gällde vad denna skillnad kunde betyda, och det är klart att den i vissa avseenden betyder en hel del. Om liberalerna hade fått flera mandat, kunde de ha distribuerat uppgifterna i underhuset på ett helt annat sätt, de kunde uppamma en mera differentierad kår av specialister o. s. v., det medger jag mycket gärna, men, herr talman, då det engelska parlamentet arbetar på ett helt annat sätt än vårt — vår utskottsinstitution exempelvis är mycket mer utbildad än motsvarande institutioner inom det brittiska parlamentet — så har det i detta speciella fall inte så stor betydelse som det skulle ha i vårt land. Vidare ha de små partierna i Storbritannien en fördel i jämförelse med de små partierna i Sverige. På grund av att det inte existerar något hostadsband i Storbritannien kan där även ett litet parti, om det så vill, få sina yppersta representanter placerade i parlamentet, så att det får en liten elitgrupp, som kan påverka parlamentet med kraften av sina argument och som ur den synpunkten kan vara lika effektiv som en något större grupp, vilken inte har den koncentrerade slagkraft som en liten, duglig grupp kan ha.

Vad herr Herlitz nu ser som den närmaste etappen i svensk parlamentarism är såvitt jag har kunnat fatta ett vågmästersystem efter modell 1920-talet. Herr Herlitz sade uttryckligen, att han inte tyckte om det systemet, men när det kom till kritan, när han närmare skulle ange vad han menade, kom han inte längre än till ett uttalande, att när borgerligheten nu är splittrad så skulle flera argument kunna komma fram; det skulle bli en mera differentierad, rikare nyanserad och samtidigt starkare opposition. Ja, men när regeringsmaktens be-

Ang. ordningen vid andrakammarval.

fogenheter på ett auktoritativt sätt skola fyllas, då måste man i alla fall gripa till endera av två saker, antingen vågmästeriet eller också den andra utvägen, som jag skulle hälsa med mycket stor glädje, nämligen att de borgerliga partierna sloge ihop sig till ett parti och uppträdde som en samlad grupp. Det sista är en tanke som för mig verkar mycket tilltalande, ty det finns inga större principiella idéskillnader mellan de olika borgerliga partierna i Sverige, och i väsentliga praktiska frågor äro de också på samma linje. Hyfsa problemet, herr Herlitz, genom att slå ihop de borgerliga partierna, så få vi kanske mera reda i det parlamentariska spelet än vi kunna få om vi åter skola kastas ut i en oviss vågmästeripolitik.

Slutligen ett par ord till herr Jones Erik Andersson. Han sade att jag allt mer och mer har fallit in i enviges- och knockoutkonsten. Ja, jag har ingenting emot att bli karakteriserad på det sättet. En parlamentarisk församling skall väl i någon mån vara präglad av personligheternas kamp och inte bara av utskottsutlåtanden, och ifrån den synpunkten anser jag att herr Jones Erik Anderssons uttalande om mig snarast innebar ett beröm. Jag bara beklagar att jag inte kan motsvara detta sköna beröm i större utsträckning än jag gör.

Herr Jones Erik Andersson sade också några ord om de senaste engelska valen. Det är inget idealt system, sade han, när man får en så svag majoritet, att influensaepidemier kunna kasta om förhållandena. Det är alldeles riktigt, men även med det proportionella valsystemet kan man få just en sådan vacklande majoritet. Vi kunna taga ett exempel. Om vi inte ha någon influensaparlamentarism här i Sverige, så ha vi i varje fall en hemreseparlamentarism. I förra veckan var det en omröstning i andra kammaren om motiveringen till första lagutskottets utlåtande om fackföreningarnas anslutning till politiska partier. Kommunisterna avhöllo sig från att rösta. Socialdemokraterna ha, om jag inte finns fel, 111 röster i andra kammaren, talmannen frånräknad, och de

Ang. ordningen vid andrakammarval.

borgerliga 109, men skillnaden i röstsiffrorna vid voteringen var mycket större än så. Den socialdemokratiska reservationen gick igenom med pukor och trumpet, och varför? Jo, därför att hemreseparlamentarismen, som då härjade i de borgerliga partierna, kom att verka. Denna fråga, som de borgerliga partierna lagt så stor vikt vid, avgjordes till deras nackdel, inte till följd av influensa, utan till följd av att många riksdagsmän hade rest hem. Sådant kan alltså hända vid varje valsysteem, och herr Jones Erik Andersson skall inte bygga något generalangrepp på denna svaga grund.

Jag blev mycket tillfredsställd med att andre vice talmannen instämde i mina resonemang, men jag blev en aning deprimerad av hans känsla av hopplöshet i det här spörsmålet. Om man skall uppträda med denna resignation, då får man aldrig det som även herr andre vice talmannen anser högeligen önskvärt. Nej, när man skall kämpa för någonting som, om det också inte i och för sig är en politisk idé, dock är tämligen nära besläktat med en sådan, måste man vara full av hopp, då måste man tro att man skall segra. Det komma vi också att göra så småningom, herr talman. De franska socialisterna blevo trötta på sin proportionalism efter fyra år. Jag hoppas att också den svenska riksdagen skall kunna bli trött på proportionalismen. Den har nu haft tillfälle ända sedan 1909, alltså i 41 år, att tänka på hur proportionalismen verkar, och den har sett den döda hand, som detta system lägger över vårt politiska liv. Även om vi som vilja avrätta proportionalismen till äventyrs, herr talman, nu skulle bli i minoritet i denna kammare, så innebär det på intet sätt att vi känna oss slagna. Vi komma att fortsätta korståget!

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Kammarren är kanske inte road av en alltför långt utdragen debatt. I varje fall skall jag inte fördjupa mig i den, enligt vad erfarenheten utvisar, ganska hopplösa uppgiften att diskutera vad stora auk-

torer och auktoriteter kunna ha menat med det ena och det andra yttrandet. Jag lämnar sålunda åt herr Rickard Lindström att själv reda ut hur det krav på allas meddelaktighet, som han ställde upp år 1932, rimmar med de tankar han har fullföljt i dag.

Med avseende på vad han i övrigt har sagt skulle jag än en gång vilka stryka under, att vi resonera utifrån svenska utgångspunkter och med hänsyn till svenska erfarenheter. Herr Rickard Lindström ville än en gång skrämma oss med spöket av fortgående söndersplittring i många partier, och han åberopar exempel från Tyskland o. s. v., som man brukar i det här sammanhanget. Men är det någonting att invända mot det resonemang som jag förde nyss, att vi ha haft proportionalismen i 30 år och att alla möjligheter ha funnits till att den i vårt land skulle ha utövat denna fördärvbringande verksamhet men att det under dessa år inte har blivit fler partier än det var från begynnelsen? Med hänsyn till detta förhållande tycker jag att vi kunna taga den där faran litet lugnare.

Vidare är jag tacksam för att herr Lindström nu själv har erkänt att det där resonemanget han förde angående de 57 eller 9 liberalerna i en folkrepresentation hänförde sig uteslutande till engelska förhållanden och inte var tillämpligt på svenska förhållanden, därför att en svensk riksdagsman har andra uppgifter att fylla än en engelsk parlamentsledamot. Jag vill i avseende på den här frågan bara göra en liten anmärkning. Han vill trösta det småparti — låt oss säga högern — som efter genomförandet av herr Lindströms reform endast får ett mycket litet antal mandat, med att partiet på dessa mandat kan sätta de allra utmärktaste bland sina representanter. Jag skulle vilja fråga herr Lindström: Hur kan herr Lindström garantera ett sådant resultat när mandaten inte äro säkra? Han försäkrade ju nyss att säkra mandat alldeles icke förekomma i majoritetsvalsysteem.

Herr Lindström slutade med några

uttalanden om svensk politik. Han uppmanade oss att slå ihop de borgerliga partierna. Jag kan inte annat än upprepa att det är en grundväsentlig skillnad mellan herr Lindström, med hans starka sinne för rikriktning och sammanhållning, och mig med min känsla för att olika meningsriktningar böra komma till ett naturligt uttryck.

Herr Lindström frågade mig till sist vad det är för recept jag har för regeringsbildningen. Jag har sagt så många gånger förut, att jag trodde mig inte behöva upprepa det, att jag helt enkelt hör till dem som tro på att regeringsbildningen i fortsättningen måste byggas på vad man har kallat det permanenta samlingsregerandets grund; vi böra ha regeringsbildningar i vilka alla skilda riktningar samarbeta. Jag tror att den engelska parlamentarismens ideal, som vi så länge ha hängivit oss åt, för en eftervärld kommer att framstå som en förirring.

Herr HÄLLGREN: Herr talman! Jag har inte deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, men om jag hade gjort det, skulle jag mera ha sympatiserat med herr Herlitz än med herr Lindström.

Många talare från socialdemokratiskt håll ha ju här uttryckt sina sympatier för ett annat valsystem än det som för närvarande tillämpas. Man tycker väl att vi nu ha kommit i den ställningen, att vi kunna i senaten kosta på oss ett par timmars sådan debatt. Jag tycker emellertid att man inte bör se på valsystemet enbart ur skönhetssynpunkt och taga de fläckar, som eventuellt vidlåda det proportionella valsystemet, till intäkt för ett försök att ersätta det nuvarande systemet med någonting nytt.

Vad har det nuvarande valsystemet betytt? Jo, att vi socialdemokrater ha kommit till den ställning vi nu ha och att oppositionen är företrädd inom parlamentet. Jag undrar om inte det systemet är bättre än det system där oppositionspartierna äro mycket svagt representerade eller icke alls representerade

Ang. ordningen vid andrakammarval. vid parlamentet. De senaste årtiondena ha ju i hela världen varit så fulla av påfrestningar som ingen föregående tid, och det har ju visat sig att det svenska parlamentet har hållit för dessa påfrestningar. Jag är ingen vän av utländska förebilder, vare sig det gäller det engelska parlamentariska valsystemet eller det franska dagordningsinstitutet, där man kan ha regeringar som sitta fjorton dagar och sedan voteras bort. Jag anser att det svenska systemet är byggt på en starkare grund än de system som råda i dessa länder.

Man talar också mycket om regeringsmakten. Förr hette det på högerns och folkpartiets håll att vi skulle se till, att vi skulle få en stark regeringsmakt, men när vi fingo en socialdemokratisk regering, som hade parlamentariskt underlag, bytte man ton och försökte finna vägar för att komma ifrån den starka regeringsmakten. Om den proportionella valmetod, som vi för närvarande ha, skall ersättas med ett annat valsystem, skall det starka skäl till för att övertyga mig om att man skall gå den vägen, och i varje fall bör hela svenska folket i val yttra sig över vilket system som skall tillämpas i detta land för framtiden, ty det är til syvende og sidst det svenska folket självt som bör avgöra denna fråga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lindström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag under tredje huvudtiteln för budgetåret 1950/51; och

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående s. k. legodriftsavtal rörande vissa staten tillhöriga gruvor i Västerbottens län m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 83, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 februari 1950, föreslagit riksdagen att till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Andrén* m fl. (I: 384) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö m. fl. (II 471), i vilka hemställts,

att riksdagen måtte avslå i Kungl. Maj:ts proposition nr 83 gjord hemställan att till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergvall* m. fl. (I: 385) och den andra inom andra kammaren av herr *Kristenson* i Osby m. fl. (II: 472), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 83;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 473), vari likaledes hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 83.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 384 och II: 471, I: 385 och II: 472 samt II: 473, till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Gränebo*, *Mannerskantz*, *Ohlon*, *Heiding*, *Sundelin*, *Lundgren*, *Skoglund* i Dovers-torp, *Svensson* i Grönvik, *Rubbestad*, *Ståhl*, *Bergstrand*, *Kollberg* och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 384 och II: 471, I: 385 och II: 472 samt II: 473, avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 83.

Herr **OHLON**: Herr talman! Alla torde vara eniga därom, att ökad ekonomisk upplysningsverksamhet är värdefull och att den, såsom föredragande statsrådet också framhåller, är naturlig i ett samhälle som bygger på det fria folkstyrets princip.

Alla torde också vara eniga om att den propaganda, som under de senaste åren bedrivits genom institutionen Eko-

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

nomisk information, varit välment. Om den i alla avseenden är önskvärd, där-om torde däremot meningarna vara delade.

Man kan ställa sig den frågan, om denna verksamhet behövs vid sidan av den verksamhet som bedrivs av andra organ, statliga och icke statliga, vilka verka i samma syfte som Ekonomisk information. Om man granskar de uppgifter, som enligt propositionen åligga Ekonomisk information, finner man att det i allt väsentligt rör sig om uppgifter som antingen handhavas eller kunna handhavas av andra myndigheter eller organ, vare sig dessa sistnämnda äro offentliga eller enskilda. Riksdagen har ju också anvisat medel för dessa ändamål i olika sammanhang.

Man kan börja med den verksamhet, som Ekonomisk information har bedrivit i arbetarskyddets intresse. Det är, tycker jag, anmärkningsvärt att man beviljar medel för arbetarskydd under denna rubrik, samtidigt som vederbörande statsråd vägrar att gå med på en motsvarande anslagshöjning för den verkligt sakkunniga myndigheten, nämligen arbetarskyddsstyrelsen. När arbetarskyddsstyrelsen för nästa budgetår hemställer om ett med 20 000 kronor förhöjt anslag för upplysningsverksamhet, förklarar sig departementschefen med hänvisning till rådande ekonomiska förhållanden icke kunna tillstyrka höjningen.

Det säges att den här informationsverksamheten också skall medverka i upplysningsarbete rörande möjligheterna att spara på trä. Men nu är det ju att märka att den uppgiften tillkommer byggnadsstyrelsen, som redan har fått särskilt anslag för ändamålet. Även kommittén för byggnadsforskning torde vara verksam på detta område.

Informationsverksamheten skall också avse vår goodwill i utlandet. På detta område verka emellertid förutom enskilda exportörer och branschorganisationer Exportföreningen, Svenska institutet, Svensk-amerikanska nyhetsbyrån och Svenska internationella pressbyrån, för att nu taga några exempel ur högen.

Statsanslag för dessa grenar av organisationernas verksamhet utgår i år med 800 000 kronor och föreslås av Kungl. Maj:t för nästa år utgå med 972 000 kronor. Även här har vederbörande departementschef med hänvisning till det ekonomiska läget kraftigt nedskurit begärda anslagshöjningar.

När man tar del av allt detta, kan man inte annat än finna det anmärkningsvärt, att en samordning av dessa olika verksamhetsgrenar ej har kommit till stånd och att i stället en ytterligare splittring skall inaugureras genom den statliga informationsverksamheten.

Den ekonomiska informationsverksamheten skulle, har det anförts, vara särskilt nyttig för att motverka överrörligheten på arbetsmarknaden. Otvivelaktigt har överrörligheten på arbetsmarknaden minskat under det sista året, men denna minskning kom till stånd redan innan den statliga informationsverksamheten började. Minskningen i överrörligheten på arbetsmarknaden torde icke bero på den upplysningsverksamhet, som bedrivits av Ekonomisk information utan snarare på att vi stå inför en ny konjunkturfas med, som man åtminstone befarar, i viss mån sjunkande sysselsättningsgrad och kanske växande avsättningsvärigheter, som då i första hand komma att drabba mindre väl konsoliderade företag. Man vågar helt simpelt inte röra på sig på arbetsmarknaden i samma utsträckning som tidigare.

Det är också anmärkningsvärt att det i den kungl. propositionen inte ens göres ett försök att visa upp resultatet av den statliga informationsverksamheten. På ett område kan man kanske pröva detta resultat, men provningen får då baseras på annat material än det som propositionen lämnar. Jag tänker på den upplysningsverksamhet som avser att minska skolandet på arbetsplatserna. Den statliga informationsverksamheten har därvidlag framför allt inriktat sig på propaganda genom filmer. Två filmer ha färdigställts för ändamålet, den ena med titeln »Sanningen om Johansson» och den andra med namnet »Vad gör väl en frimåndag?» Dessa filmer rullades på

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

rikets biografer tre månader i fjol under våren och försommaren. Man kan ju undra, hur Johansson ställt sig till denna upplysningsverksamhet. På den frågan kan man få svar i Sociala Meddelanden nr 2 för i år s. 139, där det redogöres för en undersökning rörande frånvarofrekvensen inom industrien olika veckodagar vid inalles 270 företag. Det visar sig att Johansson tydligen har tagit intryck av den statliga propagandafilmen »Vad gör väl en frimåndag?», ty Johansson skolkade under det halvår, som följde efter det att denna informationsfilm rullats på biograferna, 0,2 dagar mindre än tidigare på måndagarna. Men Johansson tog skadan igen genom att skolka 0,3 dagar mera under lördagarna. Johansson brydde sig alltså totaliter icke alls om den statliga propagandan och var synbarligen icke alls imponerad av den.

Av samma statistik framgår att under det halvår, som föregick denna statliga informationsverksamhet, minskades skolkningen på arbetsplatserna *alla* veckodagar. Här handlade Johansson tydligen på eget bevåg och på egen risk, oberoende av den statliga informationsverksamheten.

Med dessa siffror för ögonen måste man noga säga sig, att om man skall få till stånd en minskning av frånvaron på arbetsplatserna, erfordras det helt andra medel än en statlig upplysningsverksamhet. Det blir det ekonomiska konjunkturläget som därvidlag blir avgörande.

Om vi hade goda ekonomiska förhållanden, om det inte förhölle sig så, att man under vissa huvudtitlar möter statsrådets enformigt upprepade konstaterande att den eller den verksamheten i och för sig är synnerligen angelägen, men att statsrådet på grund av statsfinansiella skäl icke kan tillstyrka något anslag eller någon anslagsökning, om vi icke vore i detta läge, kunde vi kanske bevilja ytterligare medel för den försöksverksamhet, som det här gäller. När det ekonomiska läget emellertid är så ansträngt som det nu är, anser jag det vara mycket angeläget att riksdagen sä-

ger ifrån, att vi här böra spara de 750 000 kronor som Kungl. Maj:t äskar i nytt anslag. Det yrkande, som reservanterna i statsutskottet framställt, innebär ju att Kungl. Maj:t under en övergångstid, då verksamheten skall avvecklas, får begagna de 250 000 kronor, som av allt att döma komma att stå kvar i form av reserverade medel för denna avvecklingsverksamhet.

Även en annan synpunkt har kommit fram i debatten, nämligen svårigheten att dra gränsen mellan information och statspropaganda. Det har sagts att det inte är så lätt att dra en sådan gräns. Utskottet har på denna punkt skrivit mycket försiktigt och sagt, att någon anmärkning inte torde kunna riktas mot den hittills bedrivna verksamheten ur den synpunkten. Men underligt nog möter man gång på gång människor som med utgångspunkt ifrån de olika publikationer som utgivits genom Ekonomisk information ha dragit den slutsatsen, att det här föreligger en direkt propaganda för regeringspartiet. Utskottet delar inte den uppfattningen, men den ligger synbarligen mycket nära till hands och har vållat irritation.

När man summerar ihop alla dessa synpunkter, tycker jag, att reservanterna inom statsutskottet ha synnerligen stort fog för sitt ställningstagande då de yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition och bifall till förslaget om att 250 000 kronor under en övergångstid skola få begagnas för detta ändamål.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservanternas förslag i föreliggande ärende.

Herr LUNDGREN: Herr förste vice talman! När riksdagen och statsutskottet förra året behandlade motsvarande proposition, reserverade sig fem ledamöter av statsutskottet vilka ansågo att riksdagen borde avslå den kungl. propositionen. Denna gång har antalet reservanter ökat, och det är 13 ledamöter av statsutskottet som ha motsatt sig det nu begärda anslaget. Det finns också enligt min uppfattning i år ännu star-

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

kare skäl än i föl att avslå den föreliggande propositionen.

Jag tillät mig att framhålla, när ärendet behandlades för ett år sedan, att jag ansåg det principiellt felaktigt med en statspropaganda i fredstid. Jag kan förstå, att det under de förhållanden, som vi hade under andra världskriget, kunde vara motiverat, att en viss upplysningsverksamhet bedrevs av statliga organ, men en dylik upplysningsverksamhet bör enligt min uppfattning vara reserverad till att bedrivas blott under krig eller under andra utomordentliga, av krig orsakade förhållanden.

När jag nu inte kan biträda propositionen, beror detta icke på att jag inte är medveten om vikten av ekonomisk upplysning. Såsom föredragande statsrådet har påpekat, äro höjningar av levnadsstandarden och nya utbyggnader av socialpolitiken möjliga endast om produktionen fortsätter att öka. Ur den synpunkten är det givetvis viktigt att sprida kännedom om de ekonomiska förhållandena, men en dylik propaganda kan lämpligen ske i andra former än genom en statspropaganda.

Den statliga informationsverksamheten har hittills skötts på det sättet, att man har annonserat och ställt visst propagandamaterial till dagspressens förfogande. Dessutom har anordnats en tredagarskurs för utbildning av studieledare. Det är naturligtvis svårt att objektivt kunna bedöma, vilka resultat som denna propaganda har givit, men såsom framgick av herr Ohlons uppgifter förefaller det, som om resultatet varit skäligt magert.

Härtill kommer, herr förste vice talman, ytterligare en synpunkt som för mig onekligen har spelat en viss roll, nämligen att en statlig propagandaverksamhet måste komma att röra även mycket ömtåliga och omstridda ekonomiska problem. Den måste, såsom också herr Ohlon var inne på, i viss mån bli ett försvar för den förda ekonomiska politiken, och alltså ett försvar för regeringens politik. Vi anse, att en dylik propaganda icke bör drivas med statsmedel.

Slutligen kan jag inte komma ifrån att

även kostnadssynpunkterna spela en viss roll. 1949 års skatteutredning har nyligen framhållit, att det är ett oeftergivligt villkor att statsmakterna i nuvarande läge ådagalägga den största återhållsamhet vid beslutandet av nya statsutgifter eller vidtagande av åtgärder som i andra hand kunna leda till ökade anslagskrav. Kungl. Maj:t och riksdagen ha av statsfinansiella skäl varit nödsakade att avvisa även synnerligen väl motiverade anslagskrav. Det är under sådana omständigheter icke rimligt att bevilja ett så avsevärt belopp som här begärts till ett ändamål som enligt min uppfattning bör tillgodoses på annat sätt.

Jag ber, herr förste vice talman, att med denna motivering få yrka bifall till den reservation som finns fogad vid utskottsutlåtandet av herr Gränebo m. fl.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Herr Lundgren påpekade mycket riktigt, att reservanternas mot Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga ökat från fem förra året till tretton i år, d. v. s. samtliga borgerliga ledamöter i statsutskottet utom en, som inte ändrat sin ståndpunkt från i föl. Det ger vid handen, att de borgerliga partierna lägga politisk vikt vid denna fråga och vilja mobilisera sina sammantagna krafter, i varje fall så sammantagna som möjligt, emot ett förslag av regeringen. Det är klart att i denna situation blir det många rent sakliga synpunkter som komma att skjutas åt sidan. Herr förste vice talmannen, som för ögonblicket presiderar i talmansstolen, anslöt sig i föl till utskottsmajoriteten, liksom också vår ärade vän herr Nilsson i Steneberg m. fl. Nu ha de emellertid efter detta försöksår, som sagt, fått en annan mening. Ändock har ingenting nytt uppenbarat sig vid horisonten, utan det är bara meningen att det som ansågs vara gott i föl och som vid prövningen har stått sig skall fortsätta.

Denna verksamhet utmålades nu som en ensidig statspropaganda. Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet på att det, vilket ju också tydligt framgår av

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

handlingarna, inte bara är staten som är direkt intresserad i denna informationsverksamhet, utan det förekommer ett samarbete mellan Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation och staten. Det är alltså de viktigaste parterna på arbetsmarknaden och staten som kooperera, och statens direkta representanter dominera ingalunda det organ som sköter denna verksamhet.

Det göres gällande att det här skulle vara fråga om något slags förstucken politisk propaganda till förmån för regeringen och således också för det socialdemokratiska partiet. Ja, herr talman, skuggrådska möter man ofta, men sällan i så bastanta former som i detta sammanhang. Det är väl ingen som tror att Svenska arbetsgivareföreningen skulle medarbeta i en verksamhet som direkt stöder det socialdemokratiska partiet. Det är att överdriva argumenten alltför mycket när man tar till sådana ord.

Herr Ohlon framhöll nyss, att när svenska medborgare ha fått Ekonomisk informations upplysningsmateriel i sina händer, ha de trott, att det varit rena regeringspropagandan eller ren socialdemokratisk agitation. Om man, herr Ohlon, i upplysningsverksamhet över huvud taget skulle lägga huvudvikten vid vad en och annan kan föreställa sig på grund av sin okunnighet, vore man förmodligen nödsakad att lägga ned all upplysningsverksamhet.

Jag har, herr talman, i min hand ett par av de alster som Ekonomisk information släppt ut till allmänheten. Den första skriften har rubriken »Rapport om vårt hushåll». Det är en särdeles välgjord skrift som helt och hållet bygger på ett officiellt material som var och en kan ta fram i tidningarna, vilket dock i så fall vållar vederbörande ganska stort besvär. Det finns i denna skrift icke ett ord om regeringens förträfflighet eller något dylikt. Vad som bjudes där är bara kalla fakta och uppgifter, serverade på ett sätt som folk förstår och som äro belysta genom bilder och lättfattliga diagram. Det är, kan man säga, en popularisering av ett offentligt mate-

riäl som har kommit till för att ge de svenska medborgarna upplysning. Den upplysningen få de på det bästa och lämpligaste sättet just genom dessa skrifter.

Jag har här en annan skrift, som går ut på att stimulera arbetare och anställda till att, om de göra någon observation i sitt arbete, t. ex. upptäcka något som kan effektivisera framställningsproceduren, inte låta detta vara deras egen hemlighet utan vända sig till vederbörande fabriks- eller verkstadsledning och se till att vad de ha kommit på blir prövat och i lämpliga fall använt. Arbetarna få också små belöningar för dylika insatser. Det är klart, att detta är ägnat att befrämja det svenska näringslivets framgång. Även här pekas det bara på själva saken. Det finns icke ett enda ord som man ens i halvsömnen kunde uppfatta som regeringspropaganda. Men herr Ohlon är väl utrustad med ett annat slags synförmåga än vi andra, ty han har i vaket tillstånd, då den kritiska iakttagelseförmågan borde vara mest levande, upptäckt att här döljer sig propaganda. Herr talman, det finns propaganda i denna debatt, men icke på deras sida som försvara denna upplysningsverksamhet, utan på deras som gå emot den. Är man så rädd för att officiella uppgifter skola serveras på ett för folk begripligt sätt, då börjar man nog, herr Ohlon, komma ganska nära dem som man i vanliga fall brukar kalla för obskuranter, något som jag tycker att en rektor vid ett svenskt läroverk inte bör låta sig misstänkas för.

Det finns, herr talman, fortfarande uppgifter för denna informationsverksamhet. I propositionen påpekas bl. a. att det allttjämt återstår en överrörlighet på arbetsmarknaden som man bör försöka att behärska. Upplysning är därvid det bästa medlet. Det gäller särskilt den yngre arbetskraften. Ungdomsproblemen sysselsätta oss mycket i svenskt offentligt liv just nu. Kan man få de unga övertygade om att ett stabilt arbete är något som de skola välja före allt annat, har man också vunnit något väsentligt. Vidare behövs det upplysning

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

om olycksfallriskerna i arbetet. Olycksfall äro inte bara en svår belastning för dem som råka ut därför, utan de äro särskilt i nuvarande arbetskraftsläge också en nationell förlust. En intensifierad upplysningsverksamhet i detta stycke måste anses vara av behovet påkallad. Likaså är det angeläget att lära människorna att förstå den samhällsekonomiska betydelsen av ett fortsatt rationaliseringsarbete.

Slutligen ha vi den upplysningsverksamhet som direkt skall bidra till att stimulera vår export, vilket är ett av våra kardinalproblem för närvarande. Även jag är fullt medveten om att vi redan ha flera olika institutioner för svensk upplysningsverksamhet i utlandet. Statsutskottet och riksdagen ha flera gånger påpekat nödvändigheten av en koncentration av denna upplysningsverksamhet, men det har fallit sig så, att de speciella uppgifter, som dessa organ ha, anses lättare kunna utföras, om organisationen är sådan som den har varit under de senare åren. Om vi nu få en upplysningsverksamhet utöver den redan existerande av en alldeles speciell karaktär och med ett särskilt mål, tror jag inte att det skulle skapa någon särskilt större förvirring i allt detta än som till äventyrs fanns där förut.

Jag är övertygad om, herr talman, att om anslaget till denna ekonomiska information var befogat i fjol, är det också i lika hög grad det i år. Därför hemställer jag om bifall till statsutskottets förslag i denna punkt.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindström vädrade, att det gått politik i frågan och att oppositionens inställning skulle basera sig på önskemålet att försöka komma det regerande partiet till livs. Ingenting kan åtminstone för mig vara mera främmande än att jag i denna fråga skulle vilja på något sätt komma åt landets regering. Herr Lindströms uppfattning får väl tillskrivas den rika fantasi som han förut i dag i tidigare anföranden har gett uttryck åt.

Herr Lindström fortsatte med att säga, att i denna fråga ingenting nytt har inträffat sedan i fjol. Kunde riksdagen bevilja detta anslag i fjol, böra vi, anser han, också kunna göra det i år. Det förvånar mig att en ledamot av statsutskottet, och därtill en ledamot av statsutskottets första avdelning, inte uppmärksammat att någonting nytt verkligen inträffat i år jämfört med i fjol. På alla de stater, som statsutskottet har att behandla, har ju Kungl. Maj:t gått fram på ett helt annat och restriktivt sätt än vad Kungl. Maj:t gjorde i fjol, därmed poängterande att vårt ekonomiska läge nu är mycket sämre än vad det var då.

Jag har vidare icke sagt, att denna skrift, »Rapport om vårt hushåll», skulle vara en propaganda för regeringen, utan mitt yttrande gick i rakt motsatt riktning. Jag överlämnar alltså till kammarens avgörande, vem som var halvaken när denna skrift kom på tal. Jag motsätter mig inte heller upplysningsverksamheten som sådan. Huvuddelen av mitt anförande gick ju ut på att vi behöva upplysningsverksamhet på olika områden, men att denna verksamhet bör rationaliseras och koncentreras till vederbörande organ och inte splittras på en mängd olika händer.

Herr HEIDING: Herr talman! Jag har för min del ingenting emot att det bedrivs upplysningsverksamhet beträffande produktions- och exportfrågor. Både vår produktion och export ha ju under de senare åren betydligt ökat. Innevarande års första kvartal uppvisar en mycket stor ökning av exporten, och vi kunna väl räkna med att produktionen ökat i motsvarande grad. Men samtidigt med denna stora stegring av exporten ha vi också haft en mycket stor import hit till landet. Jag undrar verkligen, om det bedrivs en tillräcklig upplysningsverksamhet när det gäller att begränsa importen på olika områden. Det kanske också behöver göras något för att genom upplysningsverksamhet minska importen, även om jag förstår, att det på denna punkt kanske kan vara svårare att

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

komma till resultat och påverka dem som ha avgörandet när det gäller importen. Jag undrar dock, om vi inte äro tvungna att kanske mer än hittills beakta angelägenheten av en begränsning av vår import, så att vi kunna få till stånd ett bättre jämviktsläge. Visserligen talas det om att vi nu uppnått en viss jämvikt här i landet, men jag undrar om inte jämvikten borde vara ännu bättre än vad nu är fallet.

Den upplysningsverksamhet, som det här är fråga om, är i alla fall ganska dyrbar, och det är en stor apparat som måste sättas i gång. På s. 13 i statsutskottets utlåtande anges i en tabell de olika ändamål som pengarna skola gå till. Slutsumman för utgifterna blir 1 miljon kronor. Från föregående år kvarstå 250 000 kronor, varför det belopp som erfordras för denna verksamhet för nästa budgetår är 750 000 kronor.

Jag delar helt herr Ohlons uppfattning att det är ett visst dubbelarbete som utföres genom denna upplysningsverksamhet. Det kan heller inte vara nödvändigt att denna verksamhet bedrivs i samma omfattning som hittills. Det blir, som jag inledningsvis sade, en dyrbar apparat. Om vi kunna få till stånd den erforderliga upplysningsverksamheten till mindre kostnader, böra vi i dessa tider också göra de besparingar, som här äro möjliga. Det torde väl vara allas önskan att man skall skära ned statsutgifterna där så är möjligt. Här är ett område där vi enligt min uppfattning kunna spara 750 000 kronor. Reservanterna anse, att det belopp på 250 000 kronor, som redan finns tillgängligt, bör räcka för utgifterna medan Ekonomisk information avvecklas. Jag anser för min del att riksdagen bör gå den väg som reservanterna förordat.

Den erforderliga upplysnings- och informationsverksamheten bör enligt min uppfattning icke i fortsättningen få vara splittrad på olika organ, utan verksamheten bör koncentreras mer än vad som hittills har varit fallet. Såsom jag redan framhållit, är det av vikt att regeringen tänker på att man inte tillåter alltför stor import hit till landet, om vi skola kunna

uppnå ett om möjligt ännu bättre jämviktsläge än vad vi för närvarande ha. Visserligen kan det kanske sägas att vi ibland äro tvungna att köpa så och så mycket från det ena eller andra landet för att i vår tur få exportera våra varor dit. Jag undrar likväl, om det inte sker en del onödigt import från utlandet, och om inte denna import skulle kunna begränsas genom lämplig upplysningsverksamhet, vilket bör sägas ifrån i samband med behandlingen av den föreliggande frågan om upplysningsverksamhet för ökad produktion och export.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr BERGVALL: Herr talman! Då jag tillsammans med ett par andra ledamöter av kammaren har väckt en motion om avslag på denna proposition, skall jag be att få säga ett par ord i frågan. Jag har så mycket större anledning att ta till orda som den ärade representanten för utskottsmajoriteten nog gick tämligen grundligt vid sidan om det problem, som vi här ha att göra med.

Vi kunna för det första fastslå — det framgår av alla de anföranden, som hållits till förmån för reservationen förut — att vi här äro ense på en punkt, och det är att vi behöva ekonomisk upplysning och ekonomisk information. Med det ständigt ökade inflytande som staten har över det ekonomiska livet tvingas medborgarna inte bara som förut i sitt dagliga liv utan även i sitt politiska ställningstagande att ta hänsyn till komplicerade ekonomiska sammanhang. Vad man kan göra för att sprida ekonomisk upplysning i vidsträcktaste mening tror jag därför att vi alla skola vara glada över, och kan man — som väl avsikten här har varit — speciellt inrikta den ekonomiska upplysningen på problem, som äro alldeles särskilt bekymmersamma med hänsyn till vårt ekonomiska liv under en krissituation sådan som den nuvarande, så är det ingenting ont att säga om det heller. Så långt tror jag att vi kunna vara ense,

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

vare sig vi äro anhängare av statsutskottets utlåtande eller av reservationen.

Men sedan kommer nästa fråga, som jag tycker är betydligt ömtåligare, och det är: Skall regeringen ha det avgörande inflytandet på en ekonomisk upplysningsverksamhet av denna typ, som måste komma att syssla med problem, som äro föremål för en fortlöpande politisk diskussion? Herr Lindström kan tala om att Arbetsgivareföreningen, TCO och LO äro med här. Men herr Lindström vet precis lika bra som jag, att i ett sådant samarbete blir den dominerande parten den som i första hand utför arbetet, d. v. s. regeringen. När man är inne på ömtåliga ekonomiska sammanhang som måste behandlas i en sådan här informationsserie, sammanhang som äro omstridda i den politiska debatten, blir frågan då om man skall lägga upplysningen och verksamheten på ett sådant sätt att det i första hand blir regeringen som dirigerar det hela. Alldeles oavsett vad denna information hittills har innehållit eller inte, måste jag säga mig att varje naturlig försiktighet kräver att regeringen på den punkten håller sig borta. Den kan över huvud taget inte, hur den än lägger denna informationsverksamhet, undgå att stora grupper tro att här föreligger en form av politisk propaganda. Så långt bör väl inte herr Lindström gå i sin kärlek till starka regeringar, att han vill ha en statsunderstödd propaganda för den sittande regeringen. Jag tror med andra ord att vi kunna vara ense om, utan att gå in på några detaljer om vad denna propaganda hittills har innehållit, att den enklaste försiktighet bjuder att regeringen håller sig borta på den här punkten. Jag är övertygad om att de speciellt aktuella problemen, exempelvis överrörligheten på arbetsmarknaden, skolkningen från arbetet o. s. v., skulle med fördel kunna behandlas i informationsbroschyrer, utgivna i samarbete med Arbetsgivareföreningen, LO och TCO, arbetsmarknadens stora parter, och då skulle man finna det helt naturligt att inte behandla politiskt kontroversiella problem. Skulle det med denna

utformning av upplysningsverksamheten behövas något ekonomiskt stöd för att dessa organisationer skulle gå i land med den, vilket jag i och för sig betvivlar, så tror jag att de begränsade belopp som behövdes för detta ändamål skulle gå att få fram.

Nu kommer jag emellertid ett steg vidare. Jag tror att herr Lindström har alldeles orätt, om han säger att man inte kan göra sakliga anmärkningar mot den hittillsvarande propagandan. Jag såg med stort intresse att herr Lindström hade med sig två av de broschyrer, som ha utgivits av Ekonomisk information. Det var en händelse som såg ut som en tanke att den broschyr, som man har anledning att göra de starkaste anmärkningarna mot, inte var med i herr Lindströms samling. Jag tror att det var den första av dem, som kom ut — den har ett större format än de broschyrer herr Lindström förevisade — men det kunna vi väl få höra närmare om av informationsministern senare. Jag vill inte i detalj gå in på artiklarna i broschyrerna, därför att hela uppläggningsen av dem, inte bara fakticiteten i de sifferuppgifter som stå där, äro avgörande för om de få karaktären av ett positionstagande till förmån för den förda politiken eller icke. Men jag kan ju peka på något så intressant som att man på ett ställe konstaterar, att »vi vill så snart som möjligt bli av med de hindersamma detaljregleringar, som betingas av krisläget». Är det någonting som varit föremål för en politisk diskussion och som således är omstritt, så är det ju om regeringen önskat att snarast möjligt göra sig av med alla kristidsregleringar. Jag vill bara erinra om brödransoneringen och den långa diskussion som förekom om den innan den försvann. Jag vill vidare erinra om kötttransoneringen, som väl snarast fälldes när riksdagen avlog regeringens förslag om fortsatt anslag till slaktgodemän. Jag erinrar också om striden om bensinransoneringen. Här äro vi inne på typiskt omstridda politiska problem, men i denna informationsbroschyr framställs det som någonting självklart att man vill

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

bli av med krisregleringarna så fort som möjligt. Jag måste uppriktigt sagt säga att jag tycker att man måste vara — för att använda herr Lindströms egen terminologi — halvsovande för att inte förstå vad detta innebär.

Längre ned på samma sida, när man börjar skildra de svårigheter som vi ha i vårt ekonomiska läge, heter det: »Samma eller liknande problem återfinnes i nästan varje europeiskt land — oftast i vida värre form än här.» Den anmärkningen, som inställer sig här, är, såvitt jag kan finna, att de flesta för att inte säga praktiskt taget alla länder, med vilka vi jämföras, ha varit utsatta för ett krigs härjningar och elände. Det finns inte med ett ord omnämnt i denna broschyr. Jag måste erkänna att i detta avseende har man bättrat sig i de två senare broschyrerna, där man erinrat sig världskrigets existens.

Jag skulle kunna fortsätta denna exemplifiering men nöjer mig med dessa enstaka exempel på hur man i dessa upplysningsskrifter målar läget i vårt land i vackra färger. Sedan konstaterar man för all del att vi ha vissa svårigheter, som dock i regel skildras på det sättet som om de varit fullständigt oberoende av den politik, som vi över huvud taget ha fört, och till sin natur fullständigt ödesbestämda.

I en annan broschyr hittar jag en tablå, som visar industriproduktionens utveckling. Den börjar karaktéristiskt nog med den begynnande depressionen 1929. Det är klart att man kan diskutera vilket år man skall börja med, men nog förefaller det mig något egendomligt och icke som något speciellt uttryck för en ren objektivitet att man just börjar med den begynnande depressionen under mellankrigsåren. Jag skall inte överdriva detta, och jag tycker personligen att de senare broschyrerna lämna rum för mindre anmärkningar än den första, även om det finns åtskilligt att säga även om dem. Det för mig väsentliga är att jag tror att klokheten bjuder, när det gäller skildringar av ekonomiska sammanhang, ett ekonomiskt händelseförlopp som har varit centrum i de senaste årens poli-

tiska diskussion och som med all säkerhet blir centrum i de kommande årens politiska diskussion, att regeringen då icke ger ut populära småskrifter, präglade av dess syn på denna utvecklings orsaker och förlopp. Den nu sittande regeringen är ju en stark regering såsom herr Lindström sade — han älskar ju starka regeringar, och jag har ingenting emot att ge den nuvarande regeringen det epitetet — och den har bakom sig ett mäktigt parti, men jag tror just därför att även om den inte erkänner berättigandet i de anmärkningar som framförts, den ändå av klokhet och försiktighetskäl borde avstå från att dirigera upplysningen på det sätt som skett.

Detta, herr talman, och de synpunkter som framförts av de föregående ärade talare gör att jag för min del röstar för bifall till reservationen.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! När jag åhörde utskottets ärade talesman på göteborgsbänken, fick jag en känsla av att han från början inriktade sig på och nästan hoppades att reservationens försvarare skulle göra det som de sedan inte gjorde, nämligen att framföra det huvudargumentet att denna upplysningsverksamhet innebar en regeringspropaganda. Jag lyssnade noga både på herr Ohlons och herr Lundgrens anföranden, och deras huvudargument var det som finns utskrivet i reservationen, nämligen dels att man anser denna upplysningsverksamhet mindre nödvändig nu och dels att vårt budgetläge är hårdare pressat och att man därför måste utnyttja varje möjlighet till sparsamhet, vilket man tycker kan ske utan någon större olägenhet här. Hela herr Lindströms argumentation riktade sig emellertid mot någonting som aldrig varit på tal här. Jag förmodar att orsaken var att herr Lindström fann det mycket lättare att argumentera mot en sådan sak än mot vad reservanterna i verkligheten skrivit.

Sedan är det väl inte riktigt som herr Lindström gör att skildra denna verksamhet såsom om det inte vore staten som här var den dirigerande. Jag för

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

min del kan i varje fall inte utläsa vare sig ur propositionen eller utskottets betänkande, att finansieringen skulle ske på annat sätt än med statsmedel. Jag tror inte att Arbetsgivareföreningen, LO eller TCO, som väl snarast medtagits som något slags gisslan för att ge det hela ett intryck av opartiskhet, satsa några pengar på denna verksamhet, utan i realiteten är det ju faktiskt så, om vi nu ta bort all dimbildning, att det är staten som finansierar det hela och som huvudsakligen sätter sin prägel på verksamheten.

Då är, såsom herr Bergvall nyss framhöll, frågan huruvida det är lämpligt att staten bedriver denna verksamhet. Det är mot detta som man blir mer och mer betänksam, och det har också tagit sig uttryck i att antalet reservanter ökat. En bidragande orsak till ökningen av antalet reservanter är ju också den att antalet ledamöter i statsutskottet ökat från 24 till 30.

Jag vill instämma i de synpunkter som utvecklades av den siste ärade talaren, herr Bergvall. Jag tycker att han fäste uppmärksamheten på vad som är det väsentliga. Jag vill dock komplettera det han sade med att säga, att jag inte tycker att dessa broschyrer äro så lämpligt planlagda. Syftet måste väl vara att göra klart för alla i den svenska produktionen sysselsatta att de måste förbättra sina prestationer. Men om vi se på denna skorstensbroschyr, den första i serien av broschyrer om vårt folkhushåll, där det sida upp och sida ned talas om de viktiga förbättringar som ägt rum i vårt land, frågar man sig om inte detta måste hos alla människor som läsa denna broschyr frambringa den tanken, att här går det så bra så att man kan sjunka ihop litet och inte behöver ta det så allvarligt. Borde man inte hellre i dessa broschyrer skriva om sådant som inte har gått så bra, men det finns knappast med alls, och det anser jag vara en felaktig uppläggning, om man vill vinna det syfte jag nämnde. Om man däremot avser att tala om hur bra det är ställt i landet, kan det ju vara lämpligt att påpeka sådana detaljer. Jag vill visst

inte påstå att det är detta som varit skälet, långt därifrån, men jag menar att om staten skall kasta ut dessa pengar, så bör man se till att man gör klart för människorna, att det inte råder något bra tillstånd inom näringslivet och att därför alla måste hjälpas åt för att åstadkomma bättre förhållanden. Så länge detta inte sker kan denna verksamhet nästan göra en viss skada.

När vi nu dessutom haft så förfärligt mycket besvär med att skaffa pengar till de mest ofrånkomliga utgiftsposterna, måste väl alla vara överens om att den här föreslagna utgiften hör till dem, som vi utan att göra oss alltför mycket samvete kunna spara in på. Därför ber jag, herr talman, att få ansluta mig till avslagsyrkandet.

Herr LINDSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Herr Mannerskantz sade i sitt sista anförande, att i den debatterade upplysningsverksamheten målade man alltför ljust, vilket han trodde innebära en viss risk. I den skrift från Ekonomisk information, som herr Mannerskantz talade om, finnas emellertid följande rader: »Uteslutet är dock inte, att det här bara blir fråga om ett uppskov, d. v. s. att tendenserna till avmattning i konjunkturen återigen blir mera utpräglade.» Här påpekas bl. a. denna risk; det säges klart att allting inte är på torra land.

Herr Bergvall hävdade mycket starkt att det fanns ett visst propagandasyfte i denna upplysningsverksamhet och anförde exempel härpå. Reservanterna inom utskottet tyckas i alla fall ha en annan uppfattning. Det märkliga är att det är herr Bergvalls närmaste vänner, som dikterat reservationens innehåll. Där står i fråga om vilken karaktär denna upplysningsverksamhet har följande ord: »Även om ur angivna synpunkt någon anmärkning icke kan riktas mot den hittills bedrivna verksamheten» o. s. v. Här säges det alltså tydligt ifrån av reservanterna att någon anmärkning inte kan göras, men herr Bergvall tror i alla fall att det finns

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

mycket grava anmärkningar att framställa. De som uppträda som representerer för oppositionen böra hålla ihop sina argument litet bättre.

Herr MANNERSKANTZ (kort genmäle): Herr talman! Jag kan försäkra att 98 procent av dem som få en sådan här broschyr i sin hand inte sitta och finläsa texten, i all synnerhet inte vad som är insmuget i långa obrutna stycken. Man ser i stället på bilderna och läser underskrifterna till dem och bläddrar sig fram i skriften, varefter den åker i papperskorgen. Följer man den metodiken, som jag tror att de flesta göra, får man lätt ett annat intryck. Det hjälper då inte att det har insmugits någon liten pessimistisk mening här och var i den tjocka texten.

Herr BERGVALL (kort genmäle): Herr talman! Jag vet inte om herr Lindström har läst den av mig nämnda publikationen från Ekonomisk information. Hade han gjort det tror jag att han nog ändå hade medgivit riktigheten av de anmärkningar som jag framställde.

Om det finns en differens mellan min uppfattning och reservanternas uppfattning bekymrar mig mindre, ty det faktiska underlaget för min uppfattning framlade jag här. Jag skulle vilja rekommendera herr Lindström att läsa även den tidigare publikationen och inte bara de två som han hade med sig. Då skulle det kanske bli lättare för honom och mig att bli ense.

Herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! De invändningar som ha gjorts mot Ekonomisk information i reservationen och här i kammaren ha i huvudsak varit tre. Den första är att det är ett dubbelarbete, som utföres av detta upplysningsorgan. Detta arbete borde omhänderhas av redan befintliga organ som syssla med upplysningsverksamhet, säger man. Den andra invändningen är hänvisningen till det statsfinan-

siella läget, och den tredje är att staten bör dra sig ifrån propaganda av detta slag; den bör över huvud taget inte medverka därtill. Särskilt när det sitter en enpartiregering är det orimligt att den tar propagandan i sin tjänst och bekostar den med statsmedel, hävdas det.

Jag skall tillåta mig att knyta några reflexioner till dessa invändningar.

Den första invändningen, den om dubbelarbetet, är nog mera en undanflykt. Det förekommer samverkan med de organ som försöka att genom upplysning nedbringa olycksfallsfrekvensen. Samarbetet med de organen sker alltså i ett alldeles speciellt syfte. I den upplysningsverksamhet för ökad produktivitet, som här bedrives, har man helt naturligt kunnat knyta an till synpunkterna om olycksfallen, och det har skett i samarbete med de organ, som syssla med dessa ting. Det har för övrigt varit en ganska obetydlig del av den verksamhet som bedrives. Samarbetet med bildningsorganisationerna är helt naturligt. De ha ju inte några ekonomiska möjligheter att bedriva en omfattande upplysnings- och studieverksamhet i aktuella ekonomiska frågor. Vill man inrikta folks intresse och studier på aktuella ekonomiska frågor, måste man faktiskt ställa pengar till förfogande. Beträffande utlandspropagandan har det ju ännu inte förekommit någon upplysningsverksamhet. Vi ha efter samråd med de organ, som syssla med detta arbete, kommit till det resultatet, att det inte räcker med den upplysnings- och propagandaverksamhet för svensk export som nu bedrives. Den måste utvidgas. Anslag för detta ändamål ha ju utgått under de sista åren, men på vissa områden kan man samordna den upplysningsverksamhet som bedrives inom landet med den yttre upplysningsverksamheten. Det gäller framför allt vid framställning av filmer. Vi säga i propositionen, att om det visar sig möjligt, bör man även lägga ned en del pengar på upplysningsverksamhet i utlandet.

Invändningen om att det statsfinansiella läget är sådant, att denna utgift

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

helt bör inbesparas, är naturligtvis allvarligare. Så sparsam som Kungl. Maj:t varit på vissa punkter, kan jag mycket väl förstå att denna invändning skulle komma, när det dock här gäller ett mycket stort anslag. Men anslaget för denna upplysningsverksamhet avser ju bl. a. att få allmänheten och de i produktionen deltagande att inse nödvändigheten av en ökning av produktionen i nuvarande läge. Det statsfinansiella läget är helt och hållet beroende av om vi lyckas att öka produktionen och produktiviteten. Vi mena att de pengar, som man lägger ned för att klargöra detta på olika områden, äro pengar, som kunna ge tio- och hundrafalt igen, om man lyckas.

Jag vill erinra om att det, som är det väsentliga i denna ekonomiska upplysningsverksamhet, är vår s. k. produktionskampanj, där vi samarbeta med företagen, och denna upplysningsverksamhet är helt och hållet knuten till arbetsplatserna inom industrien.

Produktivitetsens utveckling under efterkrigstiden har väl varit relativt gynnsam men ändå inte tillfredsställande. Och med hänsyn till att våra reserver av arbetskraft äro slut och att man kan vänta en minskning av antalet personer i de arbetsföra åldrarna finns det ingen annan väg att komma fram än att öka produktiviteten. Jag vill inte påstå, att den ökningen kan åstadkommas genom propaganda, men upplysning är ett av de medel, som inte bara vi inom regeringen utan också näringslivets folk och arbetsmarknadens parter tro på. När denna upplysningsverksamhet startat, har man utgått från det samarbete, som statsmakterna ha med näringslivets organisationer i syfte att öka produktion och export. Vi ha i propositionen hänvisat till det samarbetsorgan, där finansministern är ordförande och där man kontinuerligt diskuterar olika åtgärder, som kunna vidtagas för att främja export och produktion. Det här ifrågakarande upplysningsorganet, Ekonomisk information, har tillkommit som ett komplement till detta samarbetsorgan, och upplysningsverksamhe-

ten har kommit att bedrivas i samverkan med denna kommitté.

De punkter, där vi i första hand satt in ansträngningarna, ha varit överskärigheten och frånvarofrekvensen. Vad beträffar överskärigheten på arbetsmarknaden har en förbättring inträtt, en glädjande förbättring kan man säga, även om rörligheten fortfarande är alltför stor. Också frånvaron har minskat. Jag tror att herr Ohlon begår ett misstag, när han handskas med socialstyrelsens siffror. Under det sista året har en minskning av frånvarofrekvensen med ungefär en procent skett. Att jämföra mars- och höstsiffrorna, som herr Ohlon gjorde, är enligt min mening helt felaktigt. Man måste såvitt jag förstår jämföra höst och höst, 1948 och 1949, och man måste jämföra våren 1948 med våren 1949. Och gör man det, finner man att en förbättring har inträtt. Huruvida propagandan haft någon som helst betydelse i det fallet vill jag inte göra något uttalande om — vi ha självfallet varit mycket försiktiga att uttala oss på den punkten. Jag vet bara, att de svenska företagen i gemen äro intresserade av att denna upplysningsverksamhet för en bättre arbetsmoral får fortsätta, och jag har fått otaliga brev från stora och små företag, där man ger oss uppslag och råd om hur vi böra gå till väga och där man också på olika sätt söker praktiskt samarbete med Ekonomisk information framför allt i det arbete, som de nya företagsnämnderna syssla med.

En annan och väsentlig fråga, som vi ha tagit upp och där också verksamheten är koncentrerad uteslutande till arbetsplatserna inom industrien, är rationaliseringsarbetet. Man skall inte underskatta det som inom industrien kallas förslagsverksamhet. Företagen skulle inte satsa så mycket energi och pengar på denna verksamhet, som de göra, om den inte hade ett direkt värde för företagen och därmed också för produktionen. De mena, att upplysningsverksamheten på den punkten bör fortsätta. Det vore olyckligt, om den skulle avbrytas sedan den nu har kommit i

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

gång. Det nya i situationen är företagsnämnderna, som undan för undan komma i gång och som behöva informations- och upplysningsmaterial. Vi samarbeta direkt med ledningen för företagsnämnderna inom arbetsmarknadens tre stora organisationer.

Vad som gör att man bör fortsätta med just rationaliseringsupplysningen är det faktum, att det kan befaras att vissa psykologiska faktorer komma att motverka det nu rådande intresset för rationalisering och ökad produktivitet. Bland löntagarna har det alltid funnits en viss rädsla för rationalisering, och det har haft sin naturliga förklaring under tider med växlande konjunkturer och risk för arbetslöshet. Man skall inte invagga sig i säkerhet och tro, att denna oro är helt borta. Vidare finns det en ingrodd föreställning om att rationalisering och ökad produktivitet sellan föra fram till bättre löneställning för personalen. Man menar att vinsten uteslutande kommer företagen till godo. Och att det i olika kretsar inom industrien finns ett visst motstånd mot att medverka i rationaliseringsarbetet är nog ett faktum, som man måste se i vitögat.

En upplysningsverksamhet kan möjligen hjälpa oss att få bort de enligt min mening felaktiga föreställningar, som äro spridda. Och med den utbredning, som ackordsarbetet har inom industrien, ligger det nära till hands för löntagarna att säga sig, att vid rationaliseringar och moderniseringar hotas våra ackordkordsatser. Även där möta alltså i det praktiska livet varje dag stora svårigheter. Hur man med andra medel än upplysningsverksamhet skall kunna komma till rätta med det vet jag inte. Vi ha i alla våra resonemang om hur dessa problem skola bemästras kommit till den uppfattningen, att det inte går att undvara upplysningsverksamheten.

Då är frågan, vem som skall bedriva denna upplysningsverksamhet, och där medger jag, att man kan diskutera som det göres här i kammaren. När vi på hösten 1948 upptogo samarbetet med näringslivets organisationer i produktions-

och exportökningsfrågor, ställdes detta problem på sin spets. Vi frågade näringslivets folk och arbetsmarknadens parter om de voro villiga att starta en upplysningsverksamhet av detta slag. Vi erbjödo statens medverkan i denna propaganda men lämnade frågan därom öppen för arbetsmarknadens parter. De förhandlingar, som då fördes med i huvudsak Arbetsgivareföreningen och LO men även med TCO, ledde fram till att det var nödvändigt att staten gick med, dels för att ekonomisera den nödvändiga upplysningsverksamheten men dels också för att få en sammanhållande part. Från vår sida gävo vi mycket klart besked om att det i första hand var av intresse, att verksamheten kom i gång, inte att staten skulle engagera sig.

Efter det arbete, som nu har pågått under ett års tid, vet jag att läget är detsamma i dag. Då man här i kammaren talar om att Arbetsgivareföreningen, LO och TCO skulle kunna klara denna verksamhet själva, så kan jag utan vidare hålla med om det, men jag vet att det inte är möjligt att förmå arbetsmarknadens parter till det. De vilja inte ekonomisera verksamheten själva, och jag är också säker på att de inte komma att vilja ta hand om denna uppgift utan statens direkta medverkan.

Man har kallat denna upplysningsverksamhet för en statlig propaganda. Jag skulle inte vilja beteckna den som sådan. Den utformas i ett samarbetsorgan, där jag representerar regeringen men där i övrigt LO, Arbetsgivareföreningen och TCO äro representerade. Det är vetorätt i detta organ. Om någon av arbetsmarknadens parter motsätter sig en åtgärd eller en skrift eller en förordning, så får den falla. Förutsättningen är fullständig enighet, och de skrifter, som man här talat om, ha samtliga godkänts av arbetsmarknadens parter. Vi utnyttja den ekonomiska expertis, som står till dessa organisationers förfogande, och det är bland andra dessa ekonomiska experter, som ha hjälpt till att skriva de broschyrer som publice-rats.

Jag måste för min del beklaga, att

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

man på borgerligt håll har gjort denna sak till en politisk stridsfråga. Jag kan inte inse, att det är nödvändigt. I reservationen förklaras, att man inte har någonting att anmärka mot de utgivna skrifterna — och jag föreställer mig inte heller mot andra reklamåtgärder som vidtagits från kommitténs sida.

I diskussionen här i kammaren har herr Bergvall riktat kritik mot några formuleringar i en av de först utgivna skrifterna. Jag kan nu inte inse att de rader, som herr Bergvall läste upp, voro uttryck för någon ensidig regeringssyn. Den uppfattning om krisregleringarnas avskaffande, som där kom till uttryck, ha alla partier, även regeringspartiet tillkännagivit. När Ekonomisk information understryker att det är ett önskemål att krisregleringarna avskaffas, föreställer jag mig att det fullständigt motsvarar vad man tänkte inom alla politiska partier i landet.

När dessa allmänna ekonomiska upplysningsskrifter utarbetats, har man hela tiden gjort ansträngningar att komma bort ifrån det som är politiskt partiskiljande. Jag vill inte påstå att vi i det fallet ha lyckats helt, men att ambitionen hela tiden har varit denna kan jag försäkra. Och det är väl därför som reservanterna ha kunnat i stort sett acceptera vad som skrivits. Förutsättningen för att staten skall kunna engagera sig i en upplysningsverksamhet av detta slag är ju, att den sysslar med frågor där man kan förutsätta enighet inom de vidaste lager av befolkningen, och det är sådana frågor vi här ha hållit oss till.

Min principiella uppfattning om statens medverkan i en allmän upplysningsverksamhet har jag gett tillkänna vid åtskilliga tillfällen både i tal och skrift. Och jag har hela tiden sagt, att så länge man har en enpartiregering kommer varje propaganda från statens sida att misstänkliggöras och misstros av oppositionen, som naturligt nog måste anse att det rör sig om ett försök att med hjälp av statsmedel stärka den sittande regeringens ställning. Jag har av den anledningen förordat, att om en allmän upplysningsverksamhet från stats-

maktens sida skall bedrivas, så bör den ske genom organ, där oppositionen är representerad. Det var inte något bråk mellan partierna under kriget om den informationsverksamhet, som då bedrevs, därför att vi under de åren hade en samlingsregering.

När nu Ekonomisk information tar upp en upplysnings- och propaganda-verksamhet för ökad produktivitet, trodde vi att det rådde allmän enighet om nödvändigheten av ökad produktion, och genom att låta arbetsmarknadens parter bli bestämmande vid utformningen av upplysningsverksamheten räknade vi också med att oppositionen i någon mån skulle kunna känna sig tillfredsställd. Under den sista tiden har emellertid, i motsats till förhållandet under hela förra året, en rad oppositionstidningar börjat starkt kritisera denna ekonomiska upplysningsverksamhet. Tidigare ha ju tidningarna i allmänhet faktiskt varit ytterst välvilliga och lämnat sitt fulla stöd, kan man säga, åt upplysningsverksamheten. Vid samtal med åtskilliga redaktörer för borgerliga tidningar ute i landet hade jag fått den uppfattningen, att man var helt tillfreds med det material, som skickades ut till tidningarna, och även med de skrifter, filmer o. s. v., som tidningarna haft tillfälle att ta del av. Jag är alldeles övertygad om att kritiken inte kommer utifrån landet, där man sysslar med dessa frågor i tidningarna och i företagen, där chefer och arbetare försöka samsas om att göra någonting av de propåer som komma från Ekonomisk information, utan den kommer enligt min uppfattning från partiledningarna inom högern och folkpartiet. De ha tydligen beslutat sig för att sätta stopp för Ekonomisk information, och den misstänksamhet, som i fortsättningen kommer att spridas mot den verksamhet som här har startats, gör naturligtvis att effekten försvagas.

Jag hade hoppats, att tilltron till arbetsmarknadens parter ändå skulle vara så stor att man med förtroende skulle kunna överlämna åt dem att i samarbete med staten bedriva en upplysningsverksamhet, som jag för min del är överty-

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

gad om att vi inte kunna undvara. Det är heller ingen i kammaren som har bestritt detta. Vad man vänder sig mot är det faktum att regeringen har sitt finger med i spelet.

Herr Bergvall menade, att han för sin del skulle vara nöjd om man kunde finna en form för verksamheten, där staten ställde medel till förfogande — jag föreställer mig att han då gärna kunde tänka sig lika stora anslag som det nu är fråga om — men där propagandan skulle skötas av arbetsmarknadens parter ensamma. I princip har jag ingenting att invända mot en sådan anordning. Jag tror inte att den kan genomföras omedelbart, men skulle det underlätta för oss att behålla upplysningsverksamheten på dessa områden och dessutom nå den enighet kring den, som nog är en ganska viktig förutsättning för att det skall bli någon effektivitet, föreställer jag mig att vi ingenting ha emot att fortsätta undersökningarna om att komma fram den vägen. Jag tror dock inte att det är realistiskt att se saken så, att man omedelbart skulle kunna gå över på den linjen, och det är därför, herr talman, som jag nu pläderar för att vi böra fortsätta som vi ha arbetat hittills. Alltså behöva vi det begärda anslaget.

Herr STRAND: Herr talman! Herr Ohlon, som var förste talare i denna debatt, var för sin del mycket tveksam om huruvida propagandan hade någon verklig betydelse. Han tog några exempel, som skulle belysa att den icke haft någon verkan alls när det gällde frånvarofrekvensen på arbetsplatserna. Frånvaron hade visserligen minskat på måndagarna men ökat på lördagarna, och följaktligen jämnade det ena ut det andra.

Jag tror för min del att man inte kan bedöma verkningarna av en propaganda efter några lösryckta siffror. De ge inget sammanhang. Jag har den uppfattningen, eftersom det bedrives en sådan intensiv propaganda på alla områden, att man har gjort den erfarenheten att propagandan är verkningsfull, även om man inte omedelbart kan peka på resultaten.

Jag observerade för några år sedan att Målarmästarnas riksförening satte i gång en mycket omfattande propaganda för målning under vintern: då fanns arbetskraft ledig, och allmänheten borde begagna detta tillfälle att få önskvärda arbeten utförda. Fortfarande är det naturligtvis mer än full sysselsättning för målarna på sommaren, och det skulle följaktligen kunna utgöra ett bevis för att propagandan var verkningslös. Jag tror emellertid inte att man kan ta några sådana exempel för att visa att en propaganda icke har gjort verkan. Den propagandaverksamhet i ekonomiska frågor, som har bedrivits icke bara från statens sida i de organ den tillsatt och där olika intressegrupper medverka utan även från andra håll, har haft mycket stor betydelse under de år vi ha genomlevat.

Sedan kan man naturligtvis som herr Mannerskantz mena, att medverkan i den propaganda som går under benämningen Ekonomisk information egentligen inte förpliktar de deltagande parterna till någonting, eftersom de såvitt han kunnat finna icke lämna några ekonomiska bidrag. Det är riktigt, att inga sådana bidrag lämnas från Landsorganisationen, och jag förmodar heller inte från någon av de andra deltagande organisationerna. Men därmed är ju inte sagt, att icke dessa organisationer var för sig bedriva en mycket omfattande och kostsam propaganda på samma område. Varken från arbetsgiversidan eller från Landsorganisationens sida har det ansetts lämpligt, att vi skulle lägga våra anslag för sådan propaganda i den pott, som förvaltas av detta organ. Men jag kan försäkra att vi från Landsorganisationen under alla dessa år drivit en mycket omfattande propaganda på de områden, där vi anse att en sådan har betydelse — det gäller produktivitetsutvecklingen, frånvarofrekvensen, rationaliseringen och allt annat som hör samman med vår önskan att öka produktionen och därmed också resurserna i landet.

Sedan vet jag inte om de, som tyckt att propagandan är felaktigt upplagd, verkligen ha den riktiga inställningen.

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Skulle man driva en propaganda med framhållande av de negativa faktorerna i samhällslivet, tror jag att man skulle få ett mindre antal människor att läsa det som skrives. Och när en propaganda inte är upplagd för någonting annat än upplysning om vad som i verkligheten har inträffat, så kan jag inte se att det finns något sakligt skäl till anmärkning mot den.

Den senast utsända broschyren har exempelvis som slutord under rubriken »... vi gör hela kakan större»: »Det sker om produktionen ökas genom rationalisering. Ur den synpunkten är alla välplanerade produktiva investeringar av stor nytta — t. ex. anskaffning av nya och mera effektiva maskiner. De minskar väl för stunden konsumtionsutrymmet. Men i längden ger de oss väsentligt ökade konsumtionsmöjligheter. På samma sätt kan konsumtionsutrymmet möjligen för ögonblicket bli mindre, när exporten stiger. Men mycket snart leder den större exporten till att också importen blir större. Och därmed växer hela kakan. Utrymmet för annan användning blir då lika stort som förut — ja, antagligen ännu större, eftersom hela näringslivet kan arbeta mycket effektivare, om vi lyckas riva de hindersamma handels-spärrarna.»

Jag kan för min del inte tro, att något av de i riksdagen representerade partierna kan ha någon anmärkning mot dessa slutord i den senast utsända broschyren. De ge klart uttryck för vad man syftar till.

Det kan alldeles säkert med fog göras gällande, att intresset för dessa frågor har varit ringa ute bland arbetarna. Intresset för att öka produktiviteten och över huvud taget allt, som hör samman med arbetskraftsbehovet på arbetsplatserna, betrakta nog fortfarande många såsom frågor, som det i varje fall inte tillhör arbetarnas organisationer att försöka klara upp. De bekymren räknar man med att arbetsgivarna skola ta på sina axlar. Då vi trots detta medverka i en propaganda för att få folk i allmänhet att inse värdet av gemensamma ansträngningar för att nå bättre produk-

tionsresultat, så borde det nu ifrågasätta anslaget på 750 000 kronor icke vara något belopp som man behöver rygga tillbaka för.

Frånvaron på arbetsplatserna har varit synnerligen stor under de år, då den fulla och överfulla sysselsättningen bestått. Det behöver inte bara betyda självsvåld hos de anställda, ty det är klart att när det är full sysselsättning och alla ha arbete blir det ingen tid över för sådant som man ändå måste sköta om vid sidan av sitt dagliga arbete. Detta gäller framför allt arbetare i Norrland och även på andra håll i landet, som vid sidan om sitt dagliga arbete ha ett småbruk att sköta. Arbetet där måste ju utföras, men är det full sysselsättning och ingen arbetskraft står till förfogande, kunna de ju inte skaffa sig hjälp. De måste själva ta sig ledigt för att utföra det nödvändiga arbetet. Förhållandet är väl i mycket stor utsträckning detsamma när det gäller den kvinnliga arbetskraft, som har ryckt in i produktionen. Det finns uppgifter i hemmen som måste skötas, och när det inte går att skaffa hemhjälp, måste man själv vara borta från den ordinarie arbetsplatsen för att utföra de nödvändiga sysslorna. Arbetsgivarna vilja inte själva förneka, att det finns sådana förhållanden bakom frånvaron. Vi inrikta först och främst propagandan på att man icke skall vara borta i onödan och i andra hand på att man skall anmäla ledighetsbehovet och med arbetsgivaren diskutera lämplig tid, då ledighet kan tagas med minsta störning av produktionen.

Jag tror därför att den propaganda, som bedrives genom detta organ, har sin betydelse. Det är icke den enda propaganda som bedrives på området. Vi driva för egen del propaganda, vi ha gjort det under många år och vi ämna fortsätta med det. Men jag tror inte att man i riksdagen skall räkna med att organisationerna skola övertaga kostnaderna för den propaganda som vi i dag diskutera. Vi tycka nog att den frågan är av så allmän betydelse, att staten också bör kunna göra sin insats.

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDRÉN: Herr talman! När jag begärde ordet var det inte bara därför att jag är motionär i denna fråga, utan det var också min förhoppning att få bereda dels finansministern och dels mig själv ett litet nöje. Det uppstod för inte länge sedan en diskussion här i kammaren om ett betydligt mindre anslag än det vi nu diskutera — det gällde den gången övervakandet av de villkorligt dömda. Finansministern tillät sig vid det tillfället betvivla min sparsamhetsvilja. Jag försäkrade honom, att jag nog skulle få tillfälle att under denna riksdag med tillräckligt eftertryck ge en sådan sparsamhetsvilja till känna. Nu har ett sådant tillfälle kommit, och jag är mycket ledsen över att finansministern inte är här närvarande för att själv glädjas åt den sparsamhetsvilja, som jag vill ådagalägga. I varje fall har jag för egen del nöjet att uppfylla det löfte, som jag den gången gav finansministern.

Det är självklart, att det i denna kammare inte kan råda några delade meningar om att ett ekonomiskt upplysningsarbete har en utomordentligt viktig uppgift att fylla för en modern demokrati, där de ekonomiska frågorna spela en så väsentlig roll. Men vad det här gäller är främst, om denna informationsverksamhet skall bedrivas i statlig och central regi eller inte. Jag skall strax återkomma till denna fråga.

Vad som här framför allt diskuterats har varit den praktiska effekten av den upplysningsverksamhet, som Ekonomisk information hittills bedrivit. Det är självfallet ganska lätt att observera, att kurvorna gå än si, än så både när det gäller ledighetsdagar och när det gäller produktiviteten. Men vem vågar med säkerhet påstå, att de förändringar, som här ha inträtt, ha skett på grund av den propaganda, som bedrivits? Det är därför ganska rimligt och mycket naturligt, att delade meningar komma till uttryck i denna fråga. Herr Ohlin har förfäktat en mening, statsrådet Andersson och herr Strand en annan, och båda lägren ha

den trösten, att ingen kan med full klarhet bevisa att den andra sidan har fel.

Det som är viktigt för mig är den principiella frågan. Det är ingen ny fråga. Vi hade ju en informationsstyrelse under kriget på samlingsregeringens tid, såsom statsrådet med rätta har framhållit. Men vad som förvånade mig i statsrådet Anderssons framställning var hans påstående, att det inte förekom någon kritik mot informationsstyrelsen under den tiden. Statsrådet bodde vid den tidpunkten, om jag inte missminner mig, i Göteborg, och man kunde knappast slå upp ett nummer av Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning utan att informationsstyrelsen var på tapeten. Även här i riksdagen diskuterade vi gång efter annan informationsstyrelsen.

De principer, som nu diskuteras, diskuterades även då. Det fanns tendenser att göra informationsstyrelsen till ett informationsdepartement med en företrädare i regeringen, och jag vet ju hur många det var i denna kammare som voro kritiskt inställda till en utveckling i denna riktning. Över huvud taget ville man den gången inte veta av någon statlig, av regeringen dirigerad information, och då hade vi ändå — och det är en väsentlig synpunkt — en samlingsregering. Nu är läget ett annat. Vi ha en enpartiregering, och det är självklart, att detta förändrar saken.

Nu sägs det med stort eftertryck från statsrådet Anderssons sida, att Ekonomisk information inte har bedrivit någon politisk propaganda. Även på denna punkt står åsikt mot åsikt. Herr Bergvall har på ett utomordentligt sätt med en god analys visat, att det dock förekommit en politisk ekonomisk propaganda. Det kommer nämligen inte an på den ena eller andra raden av vad som skrivs, utan det kommer an på själva uppläggningsen i stort, på den allmänna karaktären. De anmärkningar, som här ha riktats mot verksamheten från herr Bergvalls och herr Mannerskantz' sida, kunna inte vederläggas med det ena eller det andra lilla citatet.

Herr Lindström, och jag tror även någon annan talare, åberopade vad re-

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

servanterna hade sagt i denna fråga. Herr Lindström tycks emellertid inte ha observerat att reservationen på denna punkt har en mycket hypotetisk formulering. Där heter det nämligen: »Även om ur angivna synpunkt någon anmärkning icke kan riktas mot den hittills bedrivna verksamheten, synes det dock önskvärt...» etc. Jag läser denna hypotetiska sats så, att det lämnas öppet, huruvida en sådan propaganda förekommit eller inte.

Steget mellan information och propaganda är så oerhört kort, och detta lilla steg har så många gånger tagits, att vi ha all anledning i Sveriges riksdag att vara synnerligen försiktiga, när det gäller att medverka till en statlig information av det ena eller andra slaget. Det allra mest allvarliga i detta sammanhang är att en statlig auktoriserad information får ett sken av objektivitet, som den inte bör ha. I England, som vi talat så mycket om här i dag — jag ser till min saknad att min ärade vän herr Lindström på göteborgsbänken inte är närvarande — har man såvitt jag vet ingen som helst informationsstyrelse. Jag vet att man i England haft ett informationsministerium under kriget, men det bedrev ingen centraliserad statlig informationsverksamhet av det slag som det här är fråga om. Hur gör man där? Jo, ministrarna äro ute gång efter annan, inte minst finansministern sir Stafford Cripps, och säga klart och tydligt ifrån att det är nödvändigt, om man skall få upp den engelska produktionen, att det blir ett slut på att människor ta sig lediga dagar. Där säger regeringen ifrån vad den tänker i denna sak, och det borde en svensk regering även kunna göra. Jag tror också, att flera av våra regeringsmedlemmar, framför allt statsministern, gång efter annan ha gjort det.

Jag är för min del ganska skeptisk i fråga om verkningarna av de tryckalster, som här spridas, och jag har därför ingen tvekan denna gång att biträda den reservation, som föreligger i denna fråga.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! När herr Andrén talar om England, måste jag åtminstone lämna den upplysningen till kammaren, att just i England förekommer en mycket omfattande statlig propaganda under ledning av finansministern. Englands utgifter föregående år för denna propaganda-verksamhet — med inte mindre än 1 600 anställda i det statliga informationsorganet — utgjorde över 60 miljoner i svenska kronor, vilket bör jämföras med de 750 000 kronor, som vi nu begära.

Vi ha mycket ingående studerat den engelska propagandan. Vi vilja emellertid inte alls rekommendera de metoder, som engelsmännen använda, således allmänna paroller, stora plakater och affischer över hela landet och dessutom ett 20- eller 30-tal filmer, som inspelas varje år av detta centrala organs egen filmbyrå. I andra länder har man under efterkrigstiden på samma sätt haft en mycket omfattande upplysningsverksamhet av detta slag.

Den svenska propagandan skiljer sig helt och hållet från den utländska därigenom att den praktiskt taget uteslutar de arbetar inom industrien, på arbetsplatserna; den samarbetar inte bara centralt med Arbetsgivareföreningen och LO, utan även lokalt med de människor, som sitta i företagsnämnderna. För de pengar, som riksdagen beviljade förra året till denna verksamhet, har nåtts en enligt min mening femdubblad effekt därigenom att vi ha denna kontakt med företagsnämnderna och de enskilda företagen, förutan vilken verksamheten — det framgick nog av herr Strands anförande — i stort sett skulle upphöra, är jag rädd för.

Att Arbetsgivareföreningen, LO och TCO var för sig länge ha bedrivit en upplysningsverksamhet är ju ett faktum, men effekten av den propaganda, som hedrivits av Ekonomisk information, ligger i samordningen. Tyngdpunkten ligger i att regeringen, LO, Arbetsgivareföreningen och TCO kunna gå ut, inte med allmänna paroller — det ha de inte gjort — utan med filmer för alla företagsmöten i landet, vilka hållas under

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

företagsnämndernas ledning, och med broschyrer om förlagsverksamheten. LO har ställt alla sina tidningar till förfogande, liksom företagen ställt alla företagstidningar till förfogande för Ekonomisk information, som där beredes textutrymme för uppmaningar och ständiga påminnelser om dessa problem, och allt detta har möjliggjorts genom den samverkan som här förekommer.

Jag betraktar detta förhållande som värdefullt med hänsyn till att vi under de närmaste åren ha behov av inte bara att få löntagarna intresserade för dessa problem, utan också så många företagare som möjligt liksom det praktiska livets folk ute i landet. Företagare och arbetare anse, att detta är en betydelsefull verksamhet, och jag tycker att riksdagen borde tänka sig för innan den avvisar den möjlighet, som de fria arbetsmarknadsorganen här ställa till förfogande att via dem nå alla de enskilda företagen, en sak som måste ligga i allas intresse.

Jag vill slutligen säga, att de två broschyrer, som man här riktat anmärkningar mot, ha vi inte prackat på någon. De ha sålts till allmänheten. De delas alltså inte ut gratis. De tillhöra inte de broschyrer, som genom massspridning gått ut till arbetsplatserna. De äro tryckta i mindre upplagor, och de ha försålts i första hand genom Arbetsgivareföreningen, LO och TCO, men också genom bokhandeln. Jag bestrider fortfarande, att det finns någon tendens i den riktning, som man här velat göra gällande, i dessa broschyrer.

Den kritik, som från herr Bergvalls sida riktades mot de båda broschyrerna, har jag redan bemött. Jag vill i detta sammanhang endast erinra om att Svenska Dagbladet låtit professor Gårdlund granska allt det material, som Ekonomisk information skickat ut, således broschyrer, annonser, artiklar och annat. Han redovisade sedan i en artikel i Svenska Dagbladet resultatet av denna utredning, och han säger uttryckligt ifrån att han läst detta material för att finna fel och för att se, huruvida det inte utnyttjats av regeringen i propa-

dasyfte. Den slutsats professor Gårdlund drar i denna artikel är, att det inte finns en tillstymmelse av försök till politisk propaganda i detta material. Han har andra invändningar att göra, bland annat att man, så fort en ömtålig fråga redovisas, har två meningar, nämligen den som oppositionen företräder och den som låt oss säga regeringen företräder, vilket enligt hans mening försvagar innehållet. Det har han naturligtvis alldeles rätt i, men det är ju enda möjligheten, när man bedriver en upplysningsverksamhet av detta slag.

Jag tror nog att herrarna få konkretisera anmärkningarna litet mera, om ni vilja att slagen skola gå in.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag beklagar livligt ifall jag haft en felaktig uppfattning rörande den propaganda, som bedrivs i England. Jag har själv sett dessa stora effektfulla plakat angående arbetsamhet och annat, men jag har verkligen aldrig föreställt mig — och jag har inte sett någonting därom i den litteratur som jag känner till — att dessa affischer voro ett uttryck för en statlig propaganda. England måste ha blivit mera centralt dirigerat och mera socialistiskt än jag trodde!

Man kan självfallet ha olika uppfattningar om vad som är propaganda eller inte. Om man närmar sig en skrift med en klar socialistisk uppfattning — framför allt om man gör det från den ledande ställning som statsrådet Andersson har — är det självklart, att vad som för andra kan framstå som propaganda, det framstår för honom som en klar och objektiv redogörelse. Men vi få komma ihåg att det kanske inte ter sig riktigt på samma sätt för andra läsare som för statsrådet Andersson.

Jag tror att den analys, som herr Bergvall gav av vissa uttalanden i de utgivna skrifterna, klart gav vid handen, att man i varje fall kan anse, att den allmänna tonen eller den allmänna framställningen inte hade den objektivitet, som man har rätt att fordra.

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag begärde ordet under statsrådet Anderssons anförande närmast för att på några punkter bemöta honom, men jag är förekommen av herr Andrén och har således ingen anledning att gå in på de frågor, som han tog upp i sitt anförande. Jag vill i stället vända mig till herr Rickard Lindström.

Herr Lindström gjorde i år liksom när vi debatterade detta problem förra året gällande, att denna propaganda var objektiv, därför att den handhades av en nämnd, i vilken Arbetsgivareföreningen, LO och TCO voro representerade. Men det är väl ändå så, att dessa organisationer ha helt andra uppgifter än att syssla med politisk och ekonomisk upplysningsverksamhet. Deras deltagande i informationsverksamheten kan därför inte utgöra den säkra garanti för objektivitet, som åtminstone vi anse nödvändig.

Sedan sade herr Rickard Lindström, att broschyrerna endast innehålla officiella siffror. Det är alldeles sant. Men det är ju en gammal erfarenhet, att det beror alldeles på *hur* man använder de olika siffrorna.

Herr talman! Den debatt, som här förts, har inte föranlett mig att på denna punkt ändra mening, och jag ber att fortfarande få yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Herr OHLON: Herr talman! Jag nämnde i mitt första anförande, att under det halvår, som följde efter tillkomsten av Ekonomisk information, hade enligt socialstyrelsens utredning frånvarofrekvensen inom industrierna minskat på måndagarna med 0,2 dagar men ökat på lördagarna med 0,3. Gentemot detta invänder statsrådet Andersson, att man inte får lägga till grund utvecklingen under endast ett halvår med hänsyn till att risken för felkällor måste vara stor under denna korta tid. Man skall i stället ta ett helår och räkna med statistiken från höst till höst. Ja, i och med det har ju statsrådet Andersson erkänt, att det finns vissa utomstående faktorer, i detta fall årstidsfaktorer, som inverka på

frånvarofrekvensen, liksom det finns vissa konjunkturbetonade faktorer, vilka nog i detta fall väga över.

Jag skall emellertid ta upp den där tanken och se efter hur det förhåller sig med statistiken, om man tar siffrorna från hösten 1948 till hösten 1949. Det visar sig då, att frånvarofrekvensen har minskat beträffande de manliga arbetarna, men ökat beträffande de kvinnliga arbetarna. Totaleffekten är alltså synbarligen ganska ringa.

Jag beklagar att statsrådet Andersson i sitt fint upplagda anförande tog upp herr Rickard Lindströms anklagelse mot oss, att vårt ställningstagande skulle ha förestavats av politiska motiv. Jag kan säga, att det tvärtom har varit en vänlig inställning gentemot regeringen, som har bestämt vår ståndpunkt. Finansministern har vid upprepade tillfällen här i kammaren vänt sig till oppositionen och bett om anvisning rörande vilka anslag han skulle kunna reducera eller helt skära bort. Här möta vi ett sådant anslag, som man enligt min mening utan att begå någon våldsåtgärd helt och hållet kan slopa. För mig är denna fråga, det vill jag göra klart, uteslutande en statsekonomisk fråga.

Herr STRAND: Herr talman! Med hänsyn till det syftemål, som Ekonomisk information har, kan jag inte dela den uppfattning, som professor Andrén givit till känna, nämligen att den uteslutande skulle bedriva information. Informationen skall ha ett propagandasyfte, och därför skulle en upplysning utan propaganda — likaväl som en propaganda utan information — i detta avseende bli både meningslös och menlös.

Herr BERGVALL: Herr talman! I anledning av herr Strands sista yttrande vill jag säga, att för mig är det självklart, att denna upplysningsverksamhet skall vara propaganda i den meningen, att man skall propagera mot överrörligheten och mot den alltför stora frånvarofrekvensen. På denna punkt kan det väl inte råda några delade me-

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

ningar mellan några i denna kammare. Det är ju självfallet, att denna del av verksamheten skall vara propaganda-mässig.

Den propaganda, som däremot bör lysa med sin frånvaro — och jag gav, det vill jag säga till statsrådet Andersson, vissa exempel på det — är den propaganda, som genom en framställning av händelseförloppet och de ekonomiska sammanhangen sprider en förskönande dager över regeringens politik. En sådan bild kan man ge även om varje enstaka siffra är riktig, och det var närmast det sistnämnda förhållandet som professor Gårdlund påvisade i sin artikel. Jag måste emellertid konstatera, att hans uppmärksamhet — om inte mitt minne sviker mig — också hade fästs på den omständigheten, att när man i den första broschyren jämförde förhållandena i Sverige och andra länder så skedde inget omnämnande av det andra världskriget, som andra länder varit indragna i. Han hade i övrigt det omdöme om dessa broschyrer som statsrådet Andersson här redogjort för — det var riktigt återgivet från statsrådets sida — men jag tror, att de exempel jag gav i och för sig äro tillräckliga för att klargöra, vilken propaganda som *bör* finnas och vilken propaganda som *inte bör* finnas i denna ekonomiska informationsverksamhet.

Herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! Endast ett par ord!

Denna verksamhet har pågått under ett års tid, och de enda anmärkningar — jag har inte hört några andra framföras — som riktats mot densamma efter denna ettårsperiod äro faktiskt de anmärkningar, som herr Bergvall här dragit fram.

Vad först vårt tal om krisregleringarnas vara eller icke vara beträffar kan jag inte inse, att vi på något sätt ha förfarit oriktigt. Det var en saklig uppgift, som lämnades, och ett belägg för detta är väl att krisregleringarna i stort sett ha upphört. Beträffande sedan jämförelsen med utlandet minns jag inte hur

innehållet på den punkten var formulerat, men det är naturligtvis en mycket kvistig fråga, som man lätt kan skriva bort sig på. Jag vet vem som skrivit den broschyr, som herr Bergvall talade om, men jag har mycket svårt att tro, att denne nationalekonom skulle på något sätt vilja gynna det socialdemokratiska partiet. Det är inte alls på det sättet, att alla dessa skrifter äro författade av anhängare till regeringens politik. De ha bl. a. skrivits inom konjunkturinstitutet och av folk på Arbetsgivareföreningen och LO.

Det faktum, att det endast är dessa enligt min mening mindre betydelsefulla anmärkningar, som framkommit, visar väl, att verksamheten i stort sett — den har ju ändå varit ganska omfattande — har hållit sig på ett objektivt plan.

Herr BERGVALL: Herr talman! Jag vill konstatera, att det var minst fyra anmärkningar, som jag angav som exempel, och det skulle inte vara svårt att ge flera.

Vad krisregleringarna beträffar tycker jag, att statsrådet Andersson gör sig skyldig till en diffus begreppsbestämning. Det råder ju allmän enighet mellan de olika partierna, när man yttrar sig generellt och allmänt, om önskvärdheten av att slopa dessa regleringar »så fort som möjligt». Men om man i en broschyr skriver på det sättet och bibringar allmänheten den uppfattningen, att detta är regeringens inställning, medan oppositionen i själva verket anser, att regeringen på denna punkt har en hel del underlåtenhetssynder på sitt samvete — jag angav tre exempel i mitt föregående anförande på detta, och jag skall inte upprepa dem — då blir den mening man ger uttryck åt inte bara en banalitet, som säges av alla. Då blir det någonting annat och mycket mera betydelsefullt, nämligen ett bekräftande i en statligt understödd broschyr av en uppfattning inom regeringen, som har bestritts från alla de tre oppositionspartiernas sida, därför att man där tycker att regeringen har varit för söljig.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 119, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 62.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till statens handels- och industrikommission m. m.; samt

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till vissa iståndsättningsåtgärder å San Michele m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 145, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 mars 1950, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om understöd åt sjömän vid arbetslöshet i utländsk hamn i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredraganden förordat samt att under femte huvudtiteln anvisa dels till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50 ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor, dels ock för budgetåret 1950/51 såsom reservationsanslag till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. 19 800 000 kronor, till Kostnader för överflyttning av arbetskraft 100 kronor, till Kostnader för arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet 100 kronor samt till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. 1 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Carl Eric Ericsson* m. fl. (I: 442) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Göteborg m. fl. (II: 532), vari hemställdes, att riksdagen måt-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

te uttala, att hinder icke mötte för att den i propositionen föreslagna hjälpverksamheten bland sjöfolk i utländsk hamn under nästa budgetår organiseras förutom i Antwerpen och New York jämväl i San Francisco;

dels en inom andra kammaren av herr *Dahlgren* m. fl. väckt motion (II: 533), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att arbetsförmedling och understödsverksamhet skulle anordnas i samtliga de s. k. centralhamnar, som 1946 års sjömanskommitté ansett böra komma i fråga vid överväganden om förläggning av centralhamnar, att redier och befälhavare skulle åläggas skyldighet att anlita sådan arbetsförmedling för sjöfolk, att utrikessjöfartens rederirörelser skulle åläggas att med minst en tredjedel bestrida kostnaderna för understödsverksamheten samt att erhållet arbetslöshetsunderstöd i utländsk hamn icke skulle vara förenat med återbetalningsskyldighet för den arbetslöse;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Helmer Persson* (I: 289) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hagberg* i Luleå och *Holmberg* (II: 359), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ändring i gällande kungörelse angående statliga och statsunderstödda åtgärder vid arbetslöshet i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionerna anförts;

dels en inom andra kammaren av herr *Jacobson* i Vilhelmina väckt motion (II: 177);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Håstad* m. fl. väckt motion (II: 260).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 442 och II: 532 och med avslag å motionen II: 533 bemyndiga Kungl. Maj:t

att meddela bestämmelser om understöd åt sjömän vid arbetslöshet i utländsk hamn i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande statsrådet föreslagit i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 mars 1950 ävensom vad utskottet förut i utlåtandet anför;

2) till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor;

3) för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. ett reservationsanslag av 19 800 000 kronor;

b) till Kostnader för överflyttning av arbetskraft ett reservationsanslag av 100 kronor;

c) till Kostnader för arbetsmarknadsstyrelsens förrädsverksamhet ett reservationsanslag av 100 kronor;

d) till Kostnader för främjande av företagsverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor;

B. att motionen II: 260 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att motionerna I: 289 och II: 359 icke måtte av riksdagen bifallas;

D. att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 177 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet förut i utlåtandet anför.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Utskottet tillstyrker, att 1950 års arbetsförmedlingsutredning erhåller i uppdrag att undersöka frågan om en avveckling av arbetsblockorganisationen. Härutöver vill utskottet särskilt understryka vad föredragande statsrådet anförat därom, att Kungl. Maj:t under nästa budgetår bör äga besluta om en begränsning av organisationens verksamhet.

Det synes även böra åvila nämnda utredning att granska arbetsmarknadsstyrelsens förrädsverksamhet. Därvid bör enligt utskottets mening särskilt beaktas

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

den ingående samordning med väg- och vattenbyggnadsverket, som på detta område torde vara erforderlig.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Mannerskantz* och fröken *Andersson* ansett, att utskottet bort uttala sig för en avveckling av arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet och att därför det stycke i utskottets utlåtande, som började med orden »Det synes» och slutade med orden »vara erforderlig», bort hava följande lydelse:

»Det synes även böra åvila nämnda utredning att granska arbetsmarknadsstyrelsens förrådsverksamhet. Enligt utskottets mening bör därvid undersökas, huruvida icke den mest rationella lösningen vore att avveckla denna verksamhet och att vid arbetslöshetstillfällen utnyttja den omfattande organisation av motsvarande slag, som förefinnes hos väg och vattenbyggnadsverket.»

Herr **PERSSON, HELMER**: Herr talman! Vi kommunister ha tillåtit oss att i båda kamrarna motionera om en förändring till det bättre i gällande arbetslöshetsdirektiv. Det kan måhända förvåna en del att vi aktualisera denna fråga nu, när man talar så mycket om den fulla och överfulla sysselsättningen. Jag vill emellertid erinra om att detta tal om den fulla och överfulla sysselsättningen nog är en sanning med ganska stark modifikation, ty särskilt vad övre Norrland beträffar är det ett faktum, att en ganska omfattande arbetslöshet har förefunnits där under den gångna vintern. Vartill kommer att perspektivet numera ju faktiskt är ekonomisk kris med åtföljande arbetslöshet. Detta har varit vägledande för vår syn på detta problem och kommit oss att lägga fram denna motion inför riksdagen.

Utskottet ställer sig emellertid negativt till problemet, ja, uppseendeväckande negativt, när det gäller att åstadkomma en översyn av nu gällande arbetslöshetsdirektiv. Det är ju bekant, att arbetslöshetsdirektiven angående reglering av statliga och statsunderstödda åtgärder i fråga om arbetslöshetens bekäm-

pande under årtionden ha varit föremål för stora politiska strider. Jag erinrar då bland annat om de politiska strider, som fördes när stripadirektiven på sin tid tillkommo. Dessa stripadirektiv voro ju ett verk av de borgerliga partierna under folkpartiets ledning. Nåja, dessa arbetslöshetsdirektiv åstadkommo ju på sin tid en väldig folkopinion mot arbetsmarknadskommissionen och mot de direktiv, som vägledde dess verksamhet.

Emellertid måste här sägas, att en uppmjukning av dessa direktiv faktiskt har skett, bland annat på det sättet, att beredskapsarbetena äro den dominerande formen och att öppna marknadens priser betalas. Detta är ju utan tvivel en påtaglig framgång. Vidare är det så att Stripa-paragrafen är modifierad men tyvärr inte avskaffad, vilket betyder, att den i ett bestämt läge kan leda till allvarliga konsekvenser för de arbetslösa och för arbetarna. Det är bland annat detta som har motiverat vårt förslag om en översyn av nu gällande direktiv på detta område.

Utskottet säger emellertid nu, att det inte finns någon anledning att ta upp denna översyn av direktiven, enär den hjälpkungörelse, vari de återfinnas, förelades föregående års riksdag och det av denna anledning alltså inte skulle finnas någon anledning att ånyo ompröva dem. Jag måste ju säga att denna utskottets motivering är mycket billig och även mycket svag, och jag tror inte, att utskottet har satt sig in i frågan tillräckligt, när det på ett så lättvindigt sätt kan avfärda detta i och för sig allvarliga problem.

Till detta vill jag foga, att föregående års riksdag beslutade att ompröva frågan om när den stora sjukvårdsreformen skulle träda i kraft och även beslutade att uppskjuta dess ikraftträdande till den 1 januari 1951. Men det hindrar ju inte, att regeringen redan har signalerat att den ämnar komma med en proposition med förslag om att uppskjuta denna reforms genomförande på obestämmd tid. Jag nämner detta för att därmed belysa det ohållbara i utskottets mo-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

tivering, när det vänder sig emot vårt yrkande.

I den nuvarande hjälpkungörelsens paragraf 13 heter det visserligen, att man inte kan kommendera de arbetslösa till arbete på en arbetsplats, där arbetskonflikt råder. Det är alldeles riktigt. Men sedan följa förtydliganden, som göra denna passus illusorisk och som innebära, att arbetsmarknadsstyrelsen med stöd av de nuvarande direktiven faktiskt kan förklara vilken arbetskonflikt som helst vara av sådan beskaffenhet, att anledning föreligger att kommendera de arbetslösa att där ta arbete. Det är ju ingenting som hindrar, att arbetsmarknadsstyrelsen i en bestämd situation säger, att det gäller ett samhällsviktigt företag och att strejken riktar sig emot de samhälleliga intressena, varför de arbetslösa måste hänvisas att till och med ta arbete på en arbetsplats, där strejk råder.

Av detta framgår ju klart och tydligt att 13 § i hjälpkungörelsen av år 1949 är en kautschukparagraf, som möjliggör för arbetsmarknadsstyrelsen att tolka den ungefär som den vill. Härav framgår ju också, att det är nödvändigt och av intresse för de arbetslösa och för det arbetande folket över huvud taget att omarbета bland annat denna paragraf, så att ingen tvekan skall råda därom, att de arbetslösa under inga förhållanden få kommenderas till arbetsplatser, där arbetskonflikt råder.

Synar man sedan paragraf 14 i samma hjälpkungörelse, finner man ju, att den egentligen är en bolagens speciella paragraf. Där står bland annat angivet under vilka betingelser arbetslöshets-hjälp skall kunna åtnjutas, och det sägs där, att den som indirekt beröres av konflikt, inte heller kan få arbetslöshetshjälp. Nåja, nu kanske det invändes att det visserligen står så, men att någon rigorös tolkning av denna punkt inte äger rum. Ja, men varför skall den stå där, när den riktar sig emot dem, som oförskyllt bli arbetslösa? Om det till exempel pågår en strejk i ett stort företag och andra företag beröras av denna strejk så att arbetarna där bli

arbetslösa, är det ju oriktigt att de statliga direktiven på detta område skola vara så utformade, att de drabba också dem, som inte äro med i strejken.

Vad som inte minst motiverar en förändring av direktiven är punkten b) i paragraf 13 av 1949 års hjälpkungörelse angående regleringen av vissa statliga och statsunderstödda åtgärder vid arbetslöshet. Vi finna där bland annat följande: »Erbjudet arbete på den öppna arbetsmarknaden skall anses lämpligt under förutsättning att det är förenat med avlöning, som prövas vara skälig i förhållande till å arbetsorten förekommande avlöning för sådant arbete.»

Med de praktiska erfarenheter, som bland annat ha vunnits under den gångna vintern, är det ju uppenbart att denna paragraf måste ändras. Ty i Norr- och Västerbotten har ju faktiskt det förhållandet rått, att såväl arbetsmarknadsstyrelsen som länsarbetsnämnderna och för all del också skogsbolagen ha ansett 12 å 13 kronor om dagen vara en skälig lön för arbete i skogarna. På denna grundval har man sedan sagt åt de arbetslösa att de måste ta skogsarbete och att något beredskapsarbete inte kommer att sättas i gång, förrän alla lediga platser i skogsarbetet äro besatta.

Vad är då skälig lön? Jag skulle vilja se den kammarledamot, som kan stiga upp här och säga att 12 å 13 kronor är skälig lön för skogsarbete i Norrbotten och Västerbotten, när det egentligen ligger till på det sättet att för skogsarbete skulle behövas en dagspenning, som med 10 kronor översteg vad som i allmänhet är vanligt. Denna lönesättning har ju den inverkan, att människor, som av åldersskäl inte kunna ta skogsarbete eller som fysiskt inte äro så starka att de kunna ta sådant arbete men som äro arbetslösa, ha fått lida av detta förhållande därför att man har sagt, att så länge inte alla platser i skogen äro besatta, så länge sätter man inte i gång något beredskapsarbete.

Vem bestämmer vad som är skälig lön? Ja, det göra ju skogsbolagen i mycket stor utsträckning, och de ha framför allt gjort det under den senast för-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

flutna vintern. Dessutom bestämmes ju detta av arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnden. Men fackföreningarna ha inte ett dyft att säga till om, när arbetslösa hänvisas till den öppna marknadens arbeten, beträffande skäligheten av de löner, som där utbetalas.

Jag vill erinra om att när det gäller den inte ringa arbetslöshet, som vi ha haft i Norrbotten under den sistlidna vintern — det var ungefär 4 000—5 000 arbetslösa — ha fackföreningarna inte alls blivit tillfrågade. Man har inte fått konferera om huruvida lönen kan anses skälig, och det vore ju lämpligt att i dessa direktiv bland annat inarbetades något om att fackföreningarna skulle ha ett starkt — för att inte säga avgörande — inflytande när det gäller att fastställa vad som kan anses vara skälig lön.

Det jag här har anfört är egentligen tillräckligt för att motivera en ändring av de nu gällande direktiven. Jag förstår ju så väl med ledning av utskottets betänkande, att riksdagsmajoriteten är emot en översyn av nu gällande direktiv. Men var så säker på att vi återkomma och återkomma igen för att få en rättelse till stånd på detta område, ty det är ett mycket vitalt intresse det här gäller. Den ekonomiska krisen kommer, arbetslösheten kommer — den är redan ett faktum i vissa delar av landet — och det motiverar just en översyn av nu gällande arbetslöshetsdirektiv.

Jag ber, herr talman, att få med åberopande av vad jag nu sagt yrka bifall till motionen I: 289.

Herr NORLING: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet behandlas också en motion, II: 533, i vilken föreslagits vissa åtgärder för att meddela bestämmelser om understöd åt sjömän vid arbetslöshet i utländsk hamn. I motionen hemställs sålunda om att arbetsförmedling och understödsverksamhet anordnas i samtliga de så kallade centralhamnar, som 1946 års sjömanskommitté ansåg borde komma i fråga vid överväganden om förläggning av cen-

tralhamnar, att rederier och befälhavare åläggas skyldighet att anlita sådan arbetsförmedling för sjöfolk, att utrikes-sjöfartens rederirörelser åläggas att med minst en tredjedel bestrida kostnaderna för understödsverksamheten samt att erhållit arbetslöshetsunderstöd i utländsk hamn icke skall vara förenat med återbetalningsskyldighet för den arbetslöse.

Ja, herr talman, alla äro vi nog överens om att sjöfolket under världskriget har gjort värdefulla insatser för landets försörjning, men dessa värdefulla insatser ha inte värdesatts av samhället. Man kan citera statsrådet Ericssons tal vid Sjöfolksförbundets kongress, där han sade, att det är klart att det ges erkännande till sjömanskåren, men erkännandet vore inte av värde om det bara bleve ord! Det är tyvärr så, att när staten skall ge sitt erkännande åt dessa sjöfolkets stora insatser, blir det mest bara i ord.

Således har i arbetstidslagsstiftningen och i arbetarskyddslagsstiftningen sjöfolket fått speciella undantagsbestämmelser beträffande förmåner som industriarbetarna fått, och likadant är det i fråga om övrig social lagstiftning. Blir en sjöman sjuk, får han betala sin sjukvård dyrare, när han är i land men inte vistas på sin mantalsskrivningsort. I ett avseende jämställas dock sjömännen med övriga arbetare, nämligen i skattehänseende. Vid iråkad arbetslöshet i främmande hamn kommer sjömannen i en betydligt sämre situation än om arbetslösheten inträffar då han är i hemlandet. I hemlandet torde nämligen tillfälliga arbeten kunna erhållas eller också kan det ordnas med tillfälliga arbeten i väntan på anställning på fartyg.

För att råda bot på detta har 1946 års sjömanskommitté i ett betänkande föreslagit vissa minimiåtgärder, som skulle vidtagas. Bland annat föreslås, att hjälpverksamheten skulle utsträckas till tolv så kallade centralhamnar. För närvarande föreslås hjälpverksamhet ordnad i två hamnar, och utskottet har nu mycket generöst begärt, att Kungl. Maj:t skulle ta i närmare övervägande att under kommande budgetår utöka antalet

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

centralhamnar, där hjälpverksamhet funnes anordnad, till tre stycken. I motionen fästes också Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att, om det fordras, arbetsförmedling skall ombesörjas av svenska beskickningar och konsulat. Det föreligger härvidlag inte någon skyldighet för rederier och befälhavare att anlita denna arbetsförmedling, oaktat kostnaderna här för bestridas av statliga medel. Genom att en sådan plikt ej föreligger komma också betydande belopp, som utbetalas till de arbetslösa från sjömannens arbetslöshetskassa, att utbetalas utan något egentligt värde, därför att en befälhavare har fri rätt att hos privata arbetsförmedlingar i dessa utländska hamnar själv rekvirera och anställa det folk han behöver. Svenska staten får lämna bidrag, vilket tillsammans med de avgifter, som sjöfolket lägger i sin arbetslöshetskassa, utbetalas i form av understöd till sjömän, som gå arbetslösa i dessa hamnar samtidigt som rederierna anställa annat folk. I tidningen Sjömannen har man också brännmärkt det förfarande från rederiernas sida, som i det avseendet nu tillämpas, och man har pekat på vissa förhållanden i hamnar i fjärran Östern. Det vore därför på sin plats att rederierna finge deltaga i kostnaden för denna arbetsförmedling. Om man komme in på en sådan linje, skulle således rederierna tydligen komma att ta mera hänsyn till den svenska arbetskraft som ginge ledig just i dessa hamnar.

Ännu mera anmärkningsvärt är, att sådant understöd i utländsk hamn har fått karaktären av fattigvårdsunderstöd med återbetalningsskyldighet. Återbetalningsskyldighet och behovsprövning beträffande dessa sjöfolkets arbetslöshetsunderstöd strida emot de internationella principer, som vi redan ha erkänt och som även biträtts av en svensk delegation 1946. Det förefaller därför, som jag nyss sade, skäligt, att även rederierna få deltaga i dessa kostnader.

Man kan också ställa sig frågande inför det sätt, på vilket rekvisition av pengar för sådant ändamål sker, och inför det sätt, på vilket pengarna använ-

das. Om denna understödsverksamhet rationaliserades, borde besparingar på det området kunna göras. Det förefaller därför egendomligt att det för närvarande utgår ett förslagsanslag till förmån för sjöfolk och nödställda svenskar i utlandet med 300 000 kronor för gång- och budgetår, medan sjömanskommittén räknade med 150 000 kronor för understödsverksamhet och administrationskostnader för samtliga föreslagna centralhamnar. För närvarande finnas emellertid endast tre sådana föreslagna, medan sjömanskommittén hade föreslagit tolv, och man räknade ändå inom sjömanskommittén endast med hälften av det belopp som nu utgår.

Herr talman! Med vad jag nu har sagt ber jag att få yrka, att kammaren i anledning av motionen II: 533 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om åtgärder för genomförande av de förslag, som framlagts i nämnda motion.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Det är klart att om man är riktigt starkt inriktad därpå, finns det möjlighet att här få tag i några små spikar att koka soppa på, och herr Perssons inlägg var väl mera som att koka soppa på en spik. Det är inte någon risk för att stripa-paragrafen skall komma att tillämpas enligt nuvarande paragraf 13 i hjälpkungörelsen. Inte heller behöver man räkna med att dess paragraf 14 kommer att tillämpas på ett otillbörligt sätt. Denna hjälpkungörelse moderniserades ju under förra året, och jag kan faktiskt inte erinra mig, att det då från det kommunistiska partiet gjordes någon framstöt i samband med att den frågan behandlades. Jag har inte ansett mig böra lämna kammaren just nu för att gå ut och leta reda på om det verkligen var så, men jag tror inte att det gjordes någon sådan framstöt då. Det berodde väl delvis på att förra året var ett udda år.

Med den modernisering som denna kungörelse nu har fått och med den komplettering som arbetsmarknadsstyrelsen fått beträffande sin sammansätt-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

ning, som i sig själv är avsedd att garantera hyggliga och facila tillämpningar av de kungörelser, som på det området gälla, föreligger inte någon risk för de faror, som talaren från Norrbottens län här har målat på väggen. Jag tycker därför, att utskottet har ganska rimliga och riktiga skäl för sin ståndpunkt, att man inte året efter det att en sådan modernisering har skett ånyo skall ta upp frågan och göra en så kallad översyn. Det får väl vara någon måtta på översyner också!

När det sedan gäller det nya, som tillkommit i denna verksamhet, alltså uppdragandet av arbetslöshetshjälp enligt hjälpkungörelsen i vissa utländska hamnar, har det först i ett sakkunnigförslag lagts upp en stor plan eller ram för slutmålet. Kungl. Maj:t har sedan ansett det riktigast att pröva sig fram för att få se hur det hela fungerar, och man har valt ut ett par av de viktigaste hamnarna för sådana försök. Då det från kommunistiskt håll genast yrkas på att alla de tolv beslutade centralhamnarna skola inrymmas i försöken, måste detta sägas vara i så måtto oansvarigt, att man ju, när man startar en ny sak, bör veta, hur den i praktiken kommer att fungera. Det är detta som utskottet menat skulle vara klokt att utforska, så att man inte rusar åstad och söker genomföra ett helt stort program, innan man i praktiken har prövat sig fram till den lämpligaste lösningen på hela problemet.

Nu har utskottet sagt, att det skulle kunna vara med på att man provar sig fram även beträffande San Francisco. Vi fingo fram en del siffror angående seglationen med svenska fartyg på San Francisco och funno att dessa siffror voro ganska höga. Vi tyckte också, att platsen ligger så långt ifrån hemlandet — den ligger ju på baksidan av de båda amerikanska kontinenterna härifrån sett — att även detta kunde tala för att man skulle försöka nå ända dit.

Då tycker jag att man bör nöja sig med den utvidgningen, om man i dessa tider av knapphet i statsbudgeten över huvud taget skall ge sig på att företaga

utvidgningar. På den punkten ha vi varit eniga i utskottet, men jag tycker icke det är sakligt motiverat att ge sig på alla dessa tolv centralhamnar. Jag tror också att sjömännen äro bäst betjänta med att man forskar sig fram praktiskt till det bästa sättet att handhava verksamheten, innan man sprider ut den på så många håll, ty det vore ju sämre, om den skulle komma in i former som icke skulle vara till bättnad. Jag tycker därför att det vore rätt naturligt, om kamraren på dessa punkter följde Kungl. Maj:ts och utskottets förslag över hela linjen i vad det gäller klämman.

Emellertid har jag personligen tillsammans med ytterligare en reservant en liten reservation beträffande motiveringen, och jag skall, herr talman, be att få beröra den nu samtidigt med att jag försvarar utskottets ställning i huvudfrågorna. Denna reservation gäller det förhållandet, att arbetsmarknadsstyrelsen sedan länge haft en särskild förrådsorganisation, som varken har tagits i bruk eller behövt tagas i bruk. Samtidigt har ju väg- och vattenbyggnadsverket en ännu mycket större förrådsorganisation, som också är spridd över hela landet, och om man har en känsla av det organisatoriskt lämpliga och av att man bör söka spara pengar där man kan göra det, bör man nog allvarligt undersöka, om inte väg- och vattenbyggnadsverket kan få förtroendet att sköta om igångsättande av arbeten, som arbetsmarknadsstyrelsen finner behövliga. Det får inte vara ett tillräckligt skäl för att ha två sådana organisationer, att man tror att de ha dålig möjlighet att samarbeta. Då måste vederbörande statsråd se till att det går! Det är en av statsrådets uppgifter. Jag tycker att denna sak, som är rätt dyr, borde kunna förenklas, så att man sluppe den onödiga utgift, som delvis består däri, att maskiner som icke användas dels bli rent fördärvade, dels också omoderna. Något sådant behöver icke inträffa i väg- och vattenbyggnadsverkets regi, ty detta verk kan taga maskinerna i bruk.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

utom beträffande den lilla passus i motioneringen, som innefattas i den reservation som är avgiven av fröken Andersson och mig.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Herr Mannerskantz undrar varför icke kommunisterna i fjol, när denna sak behandlades av riksdagen, motionerade och framställde ett liknande yrkande som det vi framställt vid innevarande års riksdag. Jag måste säga, att det argumentet i och för sig inte är mycket att komma med. Det kan ju ha sina förklaringar. Och diskussionen måste från utskottets sida i varje fall gälla den sakliga frågan: Innehålla dessa direktiv de saker jag här framfört eller göra de det inte? Nu är det ju så, att vad som beslöts vid fjolårets riksdag har konfronterats med verkligheten under hösten 1949 och vintern 1950, och då har det klart och tydligt framstått, vilka stora brister som här förefinnas. Utifrån detta sakliga utgångsläge ha vi motionerat, och då böra inte utskottets representanter förebrå oss för att vi inte motionerade redan i fjol.

Herr Mannerskantz sade, att jag försökte koka soppa på en spik och att de risker som jag förutsatte i mitt första anförande icke förefinnas. Ja, jag vill till detta replikera, att dessa risker i själva verket äro oerhört stora, framför allt där est de borgerliga partierna få majoritet. Ty det var ju en borgerlig majoritet som 1927 införde den bekanta stripapaparafern eller — rättare sagt — som kom med de bekanta stripadirektiven. Nu gå ju de borgerliga inför valen 1950 och 1952 beslutsamt in för att få majoritet — åtminstone i propagandan — särskilt under sådana förhållanden förefinnas de risker som jag här har talat om. Jag har inte alls försökt koka soppa på en spik, utan jag har här med fakta bevisat, att man med stöd av dessa direktiv kunde bryskt och cyniskt säga åt de arbetslösa i Norr- och Västerbotten, att nu får ni fara till skogs och arbeta för 12—13 kronor, ty det anse vi vara skälig lön. Men det är inte skälig lön! Och det hade va-

rit intressant, om utskottets talesman hade velat yttra sig i denna sakliga fråga, som jag har framfört här i diskussionen.

Dessutom kan, för att ta ett annat exempel, med stöd av bestämmelsen om skälig lön exempelvis länsarbetsnämnden i Norrbotten hänvisa de arbetslösa från norra Pajala att under sommaren taga arbete vid statens skogsindustriens anläggningar i Karlsborgsverken. Men när de komma dit få de ingen skälig lön, ty lönerna där äro sådana, att även de som bo på platsen ha mycket svårt att kunna reda sig på dem. Dessa arbetslösa få inga traktamenten, utan de få ha hushåll på två ställen och ändå förtjäna mycket litet. Detta är också en sak, som enligt min mening måste bli föremål för en översyn och ett tillrättaläggande.

Herr NORLING: Herr talman! Herr Mannerskantz berörde egentligen inte vad jag sagt rörande den punkt, som behandlar de s. k. centralhamnarna. Man tycker att utskottet i alla fall kunde ha undersökt möjligheten eller åtminstone försökt få fram en passus, som talade om att rederierna hade skyldighet att anlita de statsunderstödda arbetsförmedlingar, som beskickningarna och konsulaten numera utgöra. Därmed skulle naturligtvis ganska mycket vara vunnet för sjöfolket, ty som det nu ligger till finns det, som jag nyss nämnde, vissa hamnar i fjärran Östern, där man har avmönstrat svenska besättningar och skickat hem dem med flyg — på redarnas bekostnad — och när båten har legat upplagd någon tid, har man mönstrat ny besättning till ungefär hälften av de hyror som den svenska besättningen hade. Det är klart att detta skapar ett mycket starkt missnöje bland det svenska sjöfolket.

Jag kan förstå, att utskottet här velat, som herr Mannerskantz säger, gå fram på en linje som innebär att man prövar sig fram. Däremot undrar jag, om herr Mannerskantz kan beteckna sjömanskommitténs stora betänkande som framlämnats som ansvarslost. Herr Mannerskantz sade nämligen, att det skulle vara »an-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

svarslost» att framlägga ett sådant förslag som det stora betänkande, som sjömanskommittén har avgivit.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Mannerskantz' yrkande beträffande motiveringen, men innan jag går in på det, ber jag få säga ett par ord till herr Persson på norrbottensbänken, som fasthåller vid att de arbetslösa behandlas orättfärdigt och att fackföreningarna icke ha något inflytande i detta fall. Han nämnde siffrorna 12—13 kronor per dag i skogen.

Jag vill då fästa uppmärksamheten vid att även om detta skogsarbete är lågt betalt — det torde det kanske vara, men det vill jag inte i detta sammanhang yttra mig om — så är detta en avtalsfråga. Nu tillämpas ju dessa direktiv på det sättet, att man betalar enligt kollektivavtalen. När man nu slopat de överpris som utgått utöver kollektivavtalens minimipriser för skogsarbete — alla kollektivavtal äro ju minimiavtal — så få skogsarbetarna och eventuellt arbetslösa gå ut i skogen och arbeta för det kollektiva avtalets minimipriser. Det är detta det gäller, och här ha ju således fackföreningarna möjlighet att vid avtalens uppgörande påverka utvecklingen. När dessa avtal sedan äro träffade, tillämpas de också för dem som hänvisas till arbetslöshetsarbete. Dessutom sitta ju, som herr Mannerskantz påpekade, även representanter för arbetarna liksom för arbetsgivarna i arbetsmarknadsstyrelsen.

Även det påpekande som herr Norling nu sist gjorde torde beröra förhållanden, som alls inte äro bra men som också måste redas upp i avtal mellan parterna och som riksdagen inte gärna utan vidare kan ge sig in på.

Jag skall så till sist gå in på skälen till att herr Mannerskantz vill ha en ändring i utskottets motivering i dess utlåtande. Det pågår en översyn av arbetsförmedlingsverksamhetens organisation, och utskottet rekommenderar att denna utredning också skall pröva om

den förrådsverksamhet, som för närvarande förvaltas av arbetsmarknadsstyrelsen, skall fortsätta. Utskottet anser, att denna utredning bör göras utan någon direkt anvisning om att utredningen skall syfta till att slopa denna förrådsverksamhet; utredningen bör med andra ord vara förutsättningslös. Man bör således pröva de skäl, som kunna anföras för att förrådsverksamheten skall fortsätta, och de skäl, som kunna anföras för att avveckla den, och sedan väga dessa skäl mot varandra. Det är bara den lilla skillnaden mellan reservanternas ståndpunkt och utskottets. Vi tro ju ifrån utskottets sida, att det är bättre att denna utredning göres utan några sådana bundna direktiv som reservanternas nu önska.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets såväl hemställan som motivering.

Herr EKMAN: Herr talman! Då herr Norling kritiserade vissa förhållanden, då fartyg läggas upp i utländska hamnar, menade han, om jag förstod honom rätt, att han skulle vilja ha det så ordnat, att när ett sådant fartyg påmönstrar nytt manskap, skulle det finnas bestämmer här i landet, som skulle ålägga redaren att ifrån Sverige taga den arbetskraft som han kan behöva, då fartyget på nytt skall gå till sjöss. Jag har begärt ordet för att säga, att jag icke delar den uppfattningen.

När jag vid seklets början for till sjöss och ett fartyg inte längre fick frakt, då avmönstrades besättningen, var det än var på jordklotet. Där fick man gå på luffen, som det hette, eller på bitsen, som det ibland också hette — kunde man få en hyra, så var det bra, kunde man inte, så var det ingen människa som brydde sig om det. Det betraktade den tidens organiserade sjömän som en allvarlig brist.

Den bristen är nu avhjälpd. När ett fartyg i en främmande hamn läggs upp och besättningen mönstrar av, få de, som vi nyss hörde herr Norling säga, flyg hem till det gamla landet. Jag tycker det är hyggligt ordnat. Skall man driva saken

Anslag till statens sinnessjukhus m. m.

så som herr Norling gör, skulle ju det betyda, att besättningen på varje svensk köl skulle utgöras av svenskar, men då lär det väl inte dröja så länge förrän också det villkoret uppställles, att svenska sjömän inte få segla på annat än svenska fartyg.

Vi äro inte på sjön ur bemannings- och lönesynpunkt den bästa nationen i världen. Svenska sjömän önska alltid, när de äro ute på olika ställen i världen, att komma på vad man kallar »en bättre båt», och man t. o. m. rymmer ifrån de svenska fartygen för att tillgodose detta själviska intresse. Man skall inte hindra denna strävan i och för sig, och jag vill således säga, att det är inget sjöfolkskrav som herr Norling här gör sig till talesman för.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan och särskilt rörande utskottets motivering.

I fråga om punkten A 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att kammaren skulle, med bifall i övrigt till utskottets hemställan, i anledning av motionen II: 533 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för genomförande av de förslag, som framlagts i motionen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna A 2, A 3 och B hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten C förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionen I: 289; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På härefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten D.

Vidkommande motiveringen, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den vid utlåtandet avgivna reservationen.

På sedermera enligt dessa yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets uttalanden.

Föredrogs ånyo statsutskottets uttalanden:

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1950/51 till riksförsäkringsanstalten;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet; och

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1950/51 till bidrag till vanförelaanstalter m. m. samt till bidrag till resor för vanföra m. m.

Vad utskottet i dessa uttalanden hemställt bifölls.

Anslag till statens sinnessjukhus m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets uttalande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 100, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 17 februari 1950, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet förordad,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1950/51,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens anstalt för fallandesjuka, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1950/51,

dels ock för budgetåret 1950/51 under elfte huvudtiteln anvisa till Statens sinnessjukhus: Avlöningar ett förslagsanslag av 52 400 000 kronor, till Statens sinnessjukhus: Omkostnader ett förslagsanslag av 23 800 000 kronor, till Utrustning av nya sinnessjukhus ett reservationsanslag av 540 000 kronor, till Statens anstalt för fallandesjuka: Avlöningar ett förslagsanslag av 690 000 kronor samt till Statens anstalt för fallandesjuka: Omkostnader ett förslagsanslag av 284 000 kronor.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta vid riksdagens början den ena inom första kammaren av herr *Bror Nilsson* och fru *Svenson* (I: 204) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar* m. fl. (II: 259), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta uppflyttning av 8 köksföreståndartjänster vid de statliga sinnessjukhusen från Ca 14 till Ca 19, 10 sådana tjänster från Ca 12 till Ca 17 och 8 tjänster av samma slag från Ca 10 till Ca 15 samt 18 tjänster som biträdande köksföreståndare från Ca 9 till Ca 12,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Weiland* och *Näsgård* (I: 406) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer* m. fl. (II: 498), i vilka hemställts, att med överförande på övergångsstat av 25 föreståndarinnebefattningar i 14 lönegraden vid statens sinnessjukhus måtte tills vidare anstå.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att motionerna I: 204 och II: 259 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

Anslag till statens sinnessjukhus m. m.

B. att motionerna I: 406 och II: 498 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att riksdagen måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av vad departementschefen förordat i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 17 februari 1950;

II. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1950/51;

III. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för statens anstalt för fallandesjuka, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1950/51;

IV. för budgetåret 1950/51 under elfte huvudtiteln anvisa

a) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar ett förslagsanslag av 52 400 000 kronor;

b) till Statens sinnessjukhus: Omkostnader ett förslagsanslag av 23 800 000 kronor;

c) till Utrustning av nya sinnessjukhus ett reservationsanslag av 540 000 kronor;

d) till Statens anstalt för fallandesjuka: Avlöningar ett förslagsanslag av 690 000 kronor;

e) till Statens anstalt för fallandesjuka: Omkostnader ett förslagsanslag av 284 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Hesselbom*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **HESSELBOM**: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation, men denna min reservation innebär icke att jag har något att invända emot de principer som redovisas i den föreliggande propositionen när det gäller de där behandlade frågorna. Det är endast ett par detaljer, som jag skulle vilja uppehålla mig något vid.

Enligt den föreliggande propositionen har »för att nedbringa antalet patienter per ansvarig sjukhusläkare under

Anslag till statens sinnessjukhus m. m.

de senaste åren förste läkaren inom särskilt stora överläkaravdelningar vid sex sjukhus förordnats att mot ett arvode på 1 200 kronor såsom sjukvårdsläkare självständigt svara för vissa delar av respektive avdelningar». Medicinalstyrelsen säger, att denna anordning har visat sig ändamålsenlig, och styrelsen föreslår att vid ytterligare fem sjukhus denna anordning skall genomföras. Det gäller där fem avdelningar med mellan 550 och 660 patienter.

Däremot har icke medicinalstyrelsen i sitt förslag upptagit en framställning ifrån direktionen för Restads sjukhus i Vänersborg, som har begärt att även den kvinnliga avdelningen där skulle bli föremål för en sådan uppdelning. Den manliga avdelningen där, som har 740 patienter, är redan tidigare uppdelad. Den kvinnliga avdelningen är i det närmaste lika stor — den har cirka 700 patienter — men medicinalstyrelsen har där avvisat direktionens förslag om en uppdelning. Härtill kommer att överläkaren på den kvinnliga avdelningen också tjänstgör som sjukhuschef, som ju har att vid sidan om sin överläkartjänst sköta hela sjukhuset. Det förefaller därför åtminstone den i saken icke så väl initierade att vara ganska rimligt, att en uppdelning av den kvinnliga avdelningen kommer till stånd. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att samtliga de fem sjukhusavdelningar, där det nu föreslagits en uppdelning, äro mindre än den kvinnliga avdelningen vid Restads sjukhus.

Även när det gäller indragningen av ett visst antal föreståndarinnor förutsättes en sådan åtgärd skola ske vid den kvinnliga avdelningen på Restads sjukhus. Där blir det då så, att för sjukvårdens räkning kommer man att på den kvinnliga avdelningen disponera en första föreståndarinna, under det man på den manliga avdelningen får disponera en förste uppsyningsman, en uppsyningsman och en föreståndarinna. Enligt direktionens mening kommer detta att medföra en mycket ojämn arbetsbelastning för de olika avdelningarna vid sjukhuset, och direktionen säger

för sin del, att en förstärkning av personalorganisationen vid detta sjukhus enligt direktionens uppfattning är en nödvändig förutsättning för en effektiv sjukvård.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har endast velat begagna tillfället att fästa statsrådets och chefen för inrikesdepartementet uppmärksamhet på de här av mig påtalade förhållandena vid Restads sjukhus, och jag vill sluta med en vädjan till statsrådet, att han tar personalorganisationen vid detta sjukhus under förnyat övervägande.

Herr NILSSON, BROR: Herr talman! Bland de stora svårigheter, man har att dras med vid våra sinnessjukhus liksom vid många av våra sjukvårdsinrättningar i övrigt, är svårigheten att få tag i och behålla dugliga köksföreståndarinnor icke den minsta. Medicinalstyrelsen har i sina petita till Kungl. Maj:t beträffande sinnessjukhusen givit upp ett riktigt nödrop när det gäller denna personal. Den säger, att man icke har kunnat besätta mer än halva antalet sådana platser vid sjukhusen. Det finns 18 statliga sinnessjukhus i landet, enligt vad jag har mig bekant, och vid dem är platsen som köksföreståndarinna obesatt i nio fall. Medicinalstyrelsen säger, att endast den omständigheten att ett relativt stort antal köksföreståndartjänster innehavas av äldre befattningshavare torde vara anledningen till att bristen på arbetskraft av hithörande slag icke framträtt med ännu större styrka.

Det är således några av de äldre, som icke ha så lätt att söka sig till andra inrättningar och kanske inte heller äro så benägna att göra det, som man har kvar, och medicinalstyrelsen vill ha en förbättring av löneklassställningen för dessa befattningshavare. De ha lön ifrån 10 till 14 lönegraden, och om man tar i betraktande, vilken uppgift de ha, måste man medge att det är en alltför låg löneställning. Man fordrar utbildning; man fordrar skolköksseminarier eller en särskild köksföreståndarinnekurs vid någon institution här i Stock-

Ang. modernisering av de statliga sinnessjukhusen m. m.

holm. Och om man besinnar vilka hushåll de ha, är löneställningen en orimlighet. Vid det sjukhus, som min bänkkamrat här talade om, är det fråga om 700 personer. Det är ett stort hushåll och ett oerhört ansvar för den kvinna som skall ha hand om det. Hon skall göra upp riktiga utspisningsstater, verkställa inköp och dessutom vara chef för en rätt stor personal. Att tänka sig att en människa med sådana kvalifikationer, att hon väl går i land med detta arbete, skall ha avlöning enligt 14 lönegraden, det visar en underskattning av det husliga arbetet, som man i allmänhet gör sig skyldig till här i landet, men som vi måste komma ifrån.

Fru Gärda Svenson och jag ha med anledning härav väckt en motion om att få till stånd en förbättring genom att uppflytta 8 köksföreståndartjänster från Ca 14 till Ca 19, 10 från Ca 12 till Ca 17 och 8 från Ca 10 till Ca 15 samt 18 tjänster som biträdande köksföreståndare från Ca 9 till Ca 12. Det skulle enligt medicinalstyrelsens beräkningar kosta 52 000 kronor. Det är att märka, att en lönereglering har skett vid våra kroppssjukhus, varvid köksföreståndarna ha kommit upp i Ca 17 och här i Stockholm till och med i Ca 19.

Jag förvånar mig över det argument, som statsutskottet har använt i sitt utlåtande, nämligen att frågan bör prövas av 1949 års tjänsteförteckningskommitté — som sysslar med de statliga befattningshavarnas lönegradsplacering — med hänsyn bl. a. till den lönegradsplacering som för närvarande tillämpas för motsvarande personal vid försvaret. Jag undrar, om Kungl. Maj:t och riksdagen verkligen våga stå risken, att vi bli utan köksföreståndare vid våra sinnessjukhus. Tjänsteförteckningskommittén torde nämligen behöva lång tid för att komma med sitt betänkande. Det skulle väl inte vara bättre att bli utan köksföreståndare och därmed inte kunna ha något hushåll vid sinnessjukhusen än att bli utan läkare. Den ena gruppen är nog lika viktig som den andra. Jag ber därför herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet att ta under över-

vägande, om det inte ganska snart behöver göras någonting för att förbättra förhållandena vid köksavdelningarna inom våra sinnessjukhus.

Vår motion har inte understötts av någon till utskottets utlåtande fogad reservation. Jag har därför, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Ang. modernisering av de statliga sinnessjukhusen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 113, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 10 mars 1950, föreslagit riksdagen att fatta beslut i fråga om modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen m. m. på sätt i propositionen närmare angivits.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehåft följande motioner, nämligen

från första kammaren:

I: 415 av herrar *Sten* och *Sandler*,

I: 436 av herrar *Lindblom* och *Emil Petersson* samt

från andra kammaren:

II: 509 av fröken *Nygren* m. fl.,

II: 522 av herr *Hellbacken* m. fl.,

II: 523 av herr *Hagård* samt

II: 524 av herr *von Friesen* m. fl.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte fatta beslut på sätt utskottet under åtta särskilda, med I—VIII betecknade punkter närmare angivit. I punkten I hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte beträffande huvudmannaskapet för den kvalificerade sinnessjukvården med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med

Ang. modernisering av de statliga sinnessjukhusen m. m.

avslag å motionerna I: 436 och II: 524 ävensom motionen II: 523 godkänna vad utskottet förut i utlåtandet förordat.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat följande:

»Vad beträffar frågan om huvudmannaskapet för den kvalificerade sinnessjukvården har departementschefen anslutit sig till sinnessjukvårdsberedningens ståndpunkt, att någon överflyttning till landsting och städerna utanför landsting tills vidare icke bör äga rum. Det huvudsakliga skälet härför är, att — särskilt i betraktande av de stora utbyggnadsprojekt på sjukvårdens område i övrigt, som förestå de lokala huvudmännen — praktiska förutsättningar saknas för en dylik överflyttning, innan den förestående upprustningen av den kvalificerade sinnessjukvården genomförs.

I motionerna I: 436 och II: 524 har föreslagits, att principbeslut redan nu fattas om överförande av huvudmannaskapet till landsting och städer utanför landsting, att överflyttningen verkställas före utgången av år 1960 samt att en utredning företages om de ekonomiska villkoren för denna överflyttning. I motionen II: 523 har hemställts om en skyndsam utredning av ifrågavarande principspörsmål.

Utskottet anser i likhet med sinnessjukvårdsberedningen, att åtskilliga skäl kunna anföras för överförande av all sinnessjukvård till landsting och städerna utanför landsting. Bl. a. skulle fördelar i vissa avseenden vinnas, när det gäller samordningen med den civila kroppssjukvården. Att döma av hittillsvarande erfarenheter rörande landstingens och ifrågakommande städers sätt att handhava kroppssjukvården synes det icke osannolikt, att sinnessjukvården efter en dylik överflyttning skulle kunna omhänderhavas på ett effektivare och mindre kostnadskrävande sätt än i statlig regi. Å andra sidan är det svårt att överblicka konsekvenserna av en så betydande påbyggnad av landstingens och städernas uppgifter i fråga om sjukvården, som en sådan åtgärd skulle innebära. Särskilt får därvid uppmärksam-

mas nödvändigheten av gemensamma inrättningar för två eller flera landstingsområden. Ehuru sålunda viss tvekan kan råda i sak rörande lämpligheten av överflyttningen, synes f. n. avgörande betydelse få tillmätas det utbyggnads- och upprustningsprogram, som uppställts för de närmaste åren. Utskottet anser för sin del, att ekonomiska förutsättningar saknas för att pålägga landstingen och städerna en uppgift av detta format. Departementschefen har erinrat om att betydande utbyggnadsprogram föreligga för de kommunala huvudmännen, när det gäller kroppssjukvården. En överflyttning nu av sinnessjukvården till dessa huvudmän skulle enligt utskottets mening kunna allvarligt äventyra det föreliggande upprustningsprogrammet. Det synes även angeläget, att detta program kan fullföljas utan att hänsyn därvid skall behöva tagas till ett eventuellt ändrat ståndpunktstagande beträffande huvudmannaskapet. Utskottet vill därför i denna fråga ansluta sig till den uppfattningen, att den planerade utbyggnaden av vårdkapaciteten och förbättringen av vårdmöjligheterna böra helt genomföras i statlig regi. Skulle vid utbyggnadsperiodens utgång frågan om huvudmannaskapet alltjämt äga aktualitet, bör denna upptagas till förnyat övervägande mot bakgrunden av de förhållanden, som då föreligga. Utskottet är alltså icke berett tillstyrka bifall till motionerna I: 436 och II: 524 samt II: 523.»

Reservation hade anförts av herr *Erik Gustaf Andersson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr ANDERSSON, ERIK GUSTAF: Herr talman! Det förslag angående modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen, som kammaren här har att ta ställning till, är ju mycket omfattande, och det har en sådan räckvidd, att det kan vara anledning att säga några ord vid beslutets fattande. Det gäller ju inte bara vissa nybyggnader och vissa moderniseringar av äldre sjukhus, utan det gäller också hela huvudmannaskapet för sinnessjukvården för en lång

Ang. modernisering av de statliga sinnessjukhusen m. m.

tid framåt. Det är speciellt i den sistnämnda frågan jag skulle vilja anföra några synpunkter.

Den uppfattningen, att huvudmannaskapet även för den kvalificerade sinnessjukvården borde överflyttas till landstingen, gör sig allt mer och mer gällande. De skäl, som anförts härför av sinnessjukvårdsberedningen, äro enligt min mening så utomordentligt starka, att det inte är möjligt att gendriva dem. Var och en som har erfarenhet av såväl kroppssjukvård som sinnessjukvård torde också betyga, att kroppssjukvården arbetar på ett betydligt smidigare och effektivare sätt än vad sinnessjukvården gör under statens huvudmannaskap. Att som nu är fallet landstingen skola vara huvudmän förutom för kroppssjukvården även för den vård, som bereds vid psykiatriska lasaretskliniker och vid vårdhem för lättskötta sinnessjuka, medan staten är huvudman för den kvalificerade sinnessjukvården, är en organisationsform, som man så snart som möjligt bör komma ifrån. De olika vårdgrenarna ingripa så intimt i varandra, att det redan nu är svårt att särskilja dem. Men därtill kommer också, att den intensiva forskning, som pågår på psykiatriens område, torde komma att lämna till resultat, att det blir än svårare i framtiden att kunna skilja de olika vårdgrenarna åt.

Jag är därför bestämt övertygad om att om det skall bli möjligt att lyfta upp sinnessjukvården på samma plan som kroppssjukvården, så måste det bli under samma huvudman, och då ligga väl landstingen närmast till. Att kroppssjukvården skulle överflyttas till staten är det väl ingen som har tänkt sig.

Nu kan mot detta invändas, att de flesta landsting avstyrkt ett sådant överflyttande av huvudmannaskapet. Ja, det är riktigt, och landstingen ha väl också haft skäl för det. Det är nog närmast två skäl, som ha gjort sig gällande i det avseendet. Det ena, vilket jag inte tillmäter så stor betydelse, är att man på landstingshåll är rädd för att om staten skall överflytta huvudmannaskapet för sinnessjukvården till landstingen, skulle

man samtidigt också övervältra det ekonomiska ansvaret på landstinget, och det tycker man är obehagligt. Det skälet får emellertid inte vara avgörande. Huvudsaken är väl, att man får en organisationsform, genom vilken de sjuka kunna få så god vård som möjligt, och sedan får man försöka att ordna kostnadsfördelningen på lämpligt sätt. Det torde inte vara någon svårighet att komma fram till ett fullt godtagbart resultat i det hänseendet.

Det andra skälet är betydligt allvarligare. Ett överflyttande av huvudmannaskapet är ju en fråga av betydande omfattning. Det kommer att medföra en mycket stor ökning av landstingens arbetsuppgifter, och det kan knappast vara lämpligt, att man fattar ett sådant beslut samtidigt med att landstingen ha fullt upp med arbete för att bygga upp kroppssjukvården. Det är ett skäl, som man inte kommer förbi och som gör, att inte heller jag skulle vilja vara med om ett beslut nu att överflytta huvudmannaskapet till landstingen. Jag har därför inte något att erinra mot utskottets förslag i det avseendet.

Vad jag emellertid vill vända mig mot är, att utskottet har varit alltför kategoriskt i sina uttalanden för framtiden. Utskottet säger beträffande huvudmannaskapet: »Utskottet vill därför i denna fråga ansluta sig till den uppfattningen, att den planerade utbyggnaden av vårdkapaciteten och förbättringen av vårdmöjligheterna böra helt genomföras i statlig regi. Skulle vid utbyggnadsperiodens utgång frågan om huvudmannaskapet alltjämt äga aktualitet, bör denna upptagas till förnyat övervägande mot bakgrunden av de förhållanden, som då föreligga.»

Det är det där om att utbyggnaden skall ske helt i statlig regi och att man sedan skall ta upp huvudmannaskapet till avgörande, som jag vänder mig emot i någon mån. Jag är inte övertygad om att det är nödvändigt, att ett överflyttande av huvudmannaskapet sker på en gång. Det kan mycket väl tänkas, att ett successivt överflyttande kan finnas lämpligare. Då bör man enligt min me-

Ang. modernisering av de statliga sinnessjukhusen m. m.

ning låta den vägen stå öppen. Framför allt tror jag att det vore av betydelse för alla parter, om man finge till stånd en försöksverksamhet. Det skulle ge erfarenheter för såväl landstingen som statsmakterna, och jag tror de kunde vara av mycket stort värde för att rätt bedöma frågan. Förhållandena äro ju också så olika i vårt land, att det är tänkbart, att något landsting skulle vara villigt att överta huvudmannaskapet för den kvalificerade sinnessjukvården genom ett avtal med staten, och jag tror, att det skulle vara av en mycket stor betydelse.

Jag vill därför rikta en vädjan till inrikesministern, att han inte skall känna sig alltför bunden av utskottets något snäva skrivsätt utan prövar alla utvägar för att finna den lämpligaste lösningen på denna fråga. Jag känner väl till det mycket allvarliga intresse, som statsrådet hyser för dessa frågor, och jag vill därför rikta denna vädjan till honom.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen anmälde, att till kamraren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 246, angående godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och det ockuperade Japan m. m.

Den kungl. propositionen blev nu föredragen och lagd på bordet.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående

de ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.; och

nr 198, i anledning av väckt motion angående översyn av bestämmelserna om vägförening i 1939 års lag om enskilda vägar.

Anmälades och bordlades

Utrikesutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av mellan Sverige och Polen träffade uppgörelser rörande ersättning för vissa svenska privata ekonomiska intressen, m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslutning till en av Förenta Nationernas generalförsamling under andra delen av dess tredje ordinarie möte i New York i april 1949 antagen reviderad generalakt om avgörande på fredlig väg av internationella tvister;

nr 9, i anledning av väckta motioner om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet mellan Sverige och Amerikas förenta stater;

nr 10, i anledning av väckta motioner om upphävande av Sveriges anslutning till den s. k. Parisorganisationen (OEEC);

nr 11, i anledning av väckta motioner angående uppdrag för de svenska ombuden i Förenta nationerna att verka för förbud mot atomvapenkrigföring; och

nr 12, i anledning av väckta motioner om Sveriges utträde ur Europarådet m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till ytterligare utbyggnad av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m.; och

nr 134, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska eldbegängelseföreningens upplysnings- och propagandaverksamhet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande taxeringsförfarandet m. m.;

nr 47, i anledning av väckt motion angående åtgärder mot skattefusk; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 239 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

tredje lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.18 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 10 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i syfte att till Sverige överföra vissa utländska läkare jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 134, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 10 mars 1950, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1950/51 anvisa dels å driftbudgeten under elfte huvudtiteln till Kostnader för överförande till Sverige av vissa utländska läkare ett förslagsanslag av 150 000 kronor, dels ock å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd till Lån till vissa utländska läkare ett investeringsanslag av 180 000 kronor.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom

första kammaren av fröken *Andersson* och herr *Lundqvist* (I: 437) och den andra inom andra kammaren av fru *Ewerlöf* m. fl. (II: 526), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i anledning av nu förevarande proposition

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t för sin del anhålla om utredning av det föreliggande och troliga behovet av läkare i landet och av möjligheterna att eliminera de hinder, som föreläge för en tillräckligt omfattande utbildning av svenska läkare, och därmed sammanhängande spörsmål,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t för sin del framhålla, att möjligen föreliggande akut brist på läkare i främsta rummet borde motverkas genom att därför lämpade svenska medicine kandidater bereddades tillfälle att tjänstgöra, där sådan brist föreläge, och i andra rummet genom att danska och finländska läkare bereddades samma möjligheter och uppmanades därtill samt att om överföring av andra utländska läkare därutöver visade sig behöfvlig antalet borde begränsas till högst 20 för budgetåret 1950/51,

dels till Kostnader för överförande till Sverige av vissa utländska läkare å

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 30 000 kronor,

dels ock till Lån till vissa utländska läkare å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 36 000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 437 och II: 526, i vad de avsåge medelsanvisningen, för budgetåret 1950/51 anvisa

a) till Kostnader för överförande till Sverige av vissa utländska läkare under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 150 000 kronor;

b) till Lån till vissa utländska läkare under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 180 000 kronor;

II. att motionerna I: 437 och II: 526, till den del de icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr Ohlson, fröken Andersson samt herrar Ståhl, Bergstrand och Birke, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 437 och II: 526, i vad de avsåge medelsanvisningen, för budgetåret 1950/51 anvisa

a) till Kostnader för överförande till Sverige av vissa utländska läkare under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 30 000 kronor;

b) till Lån till vissa utländska läkare under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 36 000 kronor;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 437 och II: 526, till den del de icke behandlats under I.,

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning av det föreliggande och troliga behovet av läkare i landet och av möjligheterna att eliminera de hinder, som föreläge för en tillräckligt

omfattande utbildning av svenska läkare och därmed sammanhängande spörsmål;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla, att möjligen föreliggande akut brist på läkare i främsta rummet borde motverkas genom att därför lämpade svenska medicine kandidater bereddades tillfälle att tjänstgöra, där sådan brist föreläge, och i andra rummet genom att danska och finländska läkare bereddades samma möjligheter och uppmanades därtill samt att om överföring av andra utländska läkare därutöver visade sig behöfelig antalet borde begränsas till högst 20 för budgetåret 1950/51.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Förslaget om import av 100 österrikiska läkare till Sverige har ju på många håll mötts med mycket stor tveksamhet, och på vissa håll har det till och med uppväckt en mycket stark kritik. Jag förstår både tveksamheten och kritiken. Även departementschefen och utskottet ha ju använt ganska tveksamma tongångar, och de göra klart för var och en som vill taga del av handlingarna, att departementschefen och utskottet inse alla de svårigheter som äro förknippade med denna import. Det betonas sålunda, att det är av utomordentlig vikt att man ser till, att urvalet sker med största omsorg, både beträffande de medicinska kvalifikationerna och beträffande vederbörandes medborgerliga förhållanden i utlandet, såsom det uttryckes.

När man ser litet närmare på handlingarna får man emellertid ett mycket starkt intryck av att frågan inte är utredd, åtminstone inte tillräckligt. Naturligtvis kan ingen förneka att det i dagens läge råder brist på läkare, men i propositionen anges intet kvantitativt mått på bristen. Såvitt jag har kunnat läsa rätt har man inte heller några närmare planer för framtiden. Jag tycker nog att det ligger vikt uppå att man först undersöker huruvida inte bristen skulle kunna hävas på andra vägar än genom denna, såsom jag tycker, ganska drastiska åtgärd.

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

Departementschefen säger i propositionen: »Någon detaljerad siffermässig analys av den totala — — bristen på läkare har visserligen icke gjorts och är enligt min mening ej heller erforderlig i detta begränsade sammanhang.» Jag tycker nu inte att detta är någon liten sak eller att sammanhanget är så värst begränsat. Här gäller det dock att importera icke mindre än 100 läkare plus eventuella familjer. Denna import skall visserligen ske i etapper, men jag tycker att detta näppeligen förbättrar saken i nämnvärd grad.

Det har ju skett en motivglidning under förundersökningarnas gång. Först var det fråga om att importera vissa specialister, som voro speciellt nödvändiga. När allt kom till allt blev det emellertid så, att man skulle importera österrikiska läkare i allmänhet för att, som man uttrycker det, täcka en del av den akuta läkarbristen.

Nu vill jag parentetiskt säga att jag inte har någonting emot den motivförskjutningen och det resultat den har lett till. Det är ju nämligen så, att bristen är störst inom sanatorie- och sinnessjukvården, och dessa områden äro kanske de där det minst lämpar sig att ha läkare som icke ha tillräcklig kännedom om språket, om svenska samhällsförhållanden och om svenskt psyke, i den mån detta avviker från det i vederbörande läkares eget land.

Departementschefen har ju klart visat vilken stor brist på läkare det råder inom sinnessjukvården. Det visas i propositionen med siffror, att tjänsterna i ganska stor utsträckning uppehållas av utländska läkare och av icke fullt utbildade svenska läkare. Departementschefen tillägger: »Att sådana förhållanden i hög grad måste äventyra sinnessjukvårdens kvalitet ligger i öppen dag.» Det kan man givetvis hålla med om, men man kan ju sätta ett frågetecken i kanten, om kvaliteten förbättras genom import av ännu flera utläningar.

Det har framhållits i propositionen nr 100 liksom i den proposition det här gäller, att det är viktigt att inkomstsläget

för sinnessjukläkarna förbättras så att det kan ske en dragning ifrån andra områden till sinnessjukhusen, och vi ha också nyss beslutat om en sådan höjning. Jag tycker nog att man skulle kunna avvakta resultatet av denna åtgärd, eventuellt också av andra åtgärder, innan man företager sig någonting sådant som denna läkarimport.

Beträffande lämpligheten av att använda utläningar inom dessa områden kan jag hänvisa bland annat till vad Svenska läkarsällskapet säger. Sällskapet uttalar att det är principiellt olämpligt med utländska läkare inom den psykiatriska vården och att det endast i undantagsfall bör förekomma. Svenska psykiatriska föreningen anser att icke skandinaviska läkare över huvud taget icke böra förekomma inom denna vård. Jag tycker nu att vi åta oss ett ganska stort ansvar inte bara emot de överflyttade — innan de bli inrangerade i det svenska samhället — utan också emot de sjuka, som dessa läkare skola taga hand om, och jag tycker att just dessa allvarliga problemställningar skulde ha motiverat en mera ingående utredning av frågan.

Jag tycker inte att man kan, såsom det har nämnts, rubricera den föreslagna importen som en övergångsåtgärd så där i förbifarten. Det är ett försök, och mot den bakgrunden anser jag att det hade varit klokare att gå på den linje som universitetskanslern har förordat, nämligen att i en första etapp och som ett försök stanna vid ett antal av 20 för att se hur detta verkar.

Det har framkommit kritik av förslaget på olika punkter. Jag skall inte gå närmare in på de olika kritikgrupperna, men om man ser t. ex. på utbildningen finner man att det råder delade meningar om huruvida den står i nivå med den svenska. Det är klart att det är svårt för en lekman att bedöma den saken, men jag kan ju nämna att medicinska fakulteten i Lund, lärarkollegiet vid karolinska institutet och organisationskommittén för den medicinska högskolan i Göteborg anse att utbildningen icke står i nivå med den svenska. Huruvida de lä-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

kare och andra, som voro nere i Österrike och studerade den här frågan under någon tid — det var visst 15 dagar — kunde bedöma frågan bättre är jag såsom lekman inte kapabel att avgöra, men jag tycker att det verkar egendomligt.

De svårigheter, som man har talat om, äro främst språksvårigheterna, det har framhållits från en hel del håll. Men lika nödvändigt som att vederbörande skola kunna svenska språket något så när är, som jag nämnde förut, att de skola kunna förstå den svenska miljön. I ett av Svenska Läkartidningens häften för i år skildras hur omöjligt det är att utan mycket goda språkkunskaper och den bästa sociala orientering, såsom det uttryckes, få personlig kontakt med patienten.

Man säger att det skall vidtagas åtgärder för den sakens skull. Vilka åtgärder skola vidtagas? Jo, man skall låta vederbörande genomgå en kurs i svenska språket och i allmän samhällsorientering på en månad, säger en månad, och sedan skola vederbörande ut i provtjänstgöring. Jag skall inte göra några reflexioner; jag tycker att tidsmättet talar för sig självt.

Nu betonas det av departementschefen och utskottet, att man i första hand skall täcka behovet med inhemsk arbetskraft men att problemet inte kan lösas på den vägen. Vilka utredningar som ligga till grund för denna slutsats har jag inte lyckats komma underfund med.

Vidare säger man, såsom universitetskanslern har påpekat och vi motionärer ha nämnt, att det inte är lämpligt att taga medicine kandidater i anspråk. Dels medför en sådan åtgärd inte de lättnader på marknaden som äro önskvärda, och dels medför den ett uppskjutande av den tidpunkt då vederbörande bli fullt färdigutbildade. Nu är det ju ingenting nytt att medicine kandidater tagas i anspråk. Det rör sig bara om en gradskilnad, och det är klart att den tidrymd, inom vilken vederbörande bli färdiga, förlänges, men en sådan förlängning kan ju vara motiverad i ett akut bristläge.

Utskottet säger att nordiska läkare i

andra hand skola komma i åtanke och att det vore bäst om sådana kunde anlitas. Men så tillägger utskottet, att möjligheterna därtill av flera skäl torde vara rätt begränsade. Jag skulle gärna vilja höra från utskottets talesmän, hur man vet detta och om man har gjort någon utredning i frågan. Jag kan ju tillägga, att om de nordiska läkarna skulle få samma förmåner som de österrikiska skulle få, skulle vi kanske kunna få hit en del. Jag skall i förbifarten nämna att jag mycket väl förstår att det kan finnas vissa problem när det gäller förhållandet länderna emellan, vissa problem, som kanske kunna bli litet svårlösta, om vi försöka draga hit läkare från de andra nordiska länderna. Österrike ligger ju litet längre borta, och enligt uppgift råder det ju där överskott på läkare.

Nu har universitetskanslern, efter att ha hört medicinska fakulteter och andra auktoriteter vid våra universitet, kommit med vissa förslag till minskande av bristen. Av någon underlig anledning, som jag inte känner till, har kanslerns uttalande fått en utomordentligt liten plats i propositionen. Kanslern har framlagt en hel del konkreta förslag, men den som läser propositionen får en mycket vag bild av dessa förslag. Kanslersämbetet föreslår t. ex. snabb utredning. Det är ju inte ett konkret förslag som löser frågan omedelbart, men blir utredningen snabb och effektiv kan den naturligtvis bidra till en förbättring. När det gäller ökad produktion inom landet föreslår kanslersämbetet extra kurser i en del ämnen, och vidare nämnas andra positiva åtgärder: rationalisering av utbildningen över huvud taget, stimulans för läkarna att söka sig till bristområden och ett mera omfattande ianspråktagande av medicine kandidater under en övergångsperiod. Det är ju ett underligt läge detta, att vi ha brist på läkare men samtidigt överskott på ungdom som vill utbilda sig. Nu säger departementschefen — naturligtvis med full rätt — att resultatet av en effektivisering av utbildningen låter vänta på sig i flera år. Jag skulle nu tro att det också måste dröja flera år innan vi kunna få

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

en effektiv hjälp av de läkare som här föreslås importerade.

Det lönar sig ju inte att skåda tillbaka och påpeka att man kanske tidigare borde ha planerat en mera effektiv utbildning. Vi stå i det läge där vi stå i dag, och det gäller bara att handla därefter. Jag tycker emellertid nog att man, såsom Svenska läkarsällskapet också har betonat, bör skilja mellan brist på lång sikt och på kort sikt. Nu är ju bristen störst i landets perifera delar. Med utgångspunkt härifrån har det också kommit fram en del konkreta förslag. Man har t. ex. tänkt sig ett större antal läkarstipendiater vid sjukhusen. Man nämner också behovet av ökning av den tekniska personalen vid sjukhusen. Man talar vidare om en eventuell höjning av läkarnas pensionsålder, i den utsträckning detta kan anses lämpligt.

Det är ju så, att vi ha haft brist på arbetskraft under varenda högkonjunktur. Vi känna alla till hur detta problem ständigt dyker upp. Vi ha brist på lärare och på en massa andra kategorier, och skulle vi tillgripa import av utländsk arbetskraft, så fort det kniper för oss, tror jag inte det skulle vara så värst lyckligt.

Jag har principiellt ingenting emot utländsk arbetskraft, men jag tycker att detta är ett område där det är utomordentligt ömtåligt att taga in sådan. Vi hade dock år 1949 cirka 350 utländska läkare i landet. De utgjordes, föreställer jag mig — jag har inte tagit reda på saken närmare — av utlänningar som kommit in i landet efter hand och acklimatiserats här.

Jag tycker också att detta är en frågeställning av större räckvidd, om vi i Sverige över huvud taget skola behöva importera utländska läkare och eventuellt annan arbetskraft som skall taga hand om oss. Den frågan blev ganska levande för mig när jag såg en uppgift om att Förenta Nationernas hälsovårdsorganisation har konstaterat att det på andra håll i världen råder en brist på nära en miljon läkare. Att då Sverige skall vara med och konkurrera om det överskott, som eventuellt finnes i ett annat land, stöter mig rent mänskligt.

Nu säger Läkarförbundet — jag vet fuller väl att man säger att detta förbund är part i målet och att man därför inte skall fästa för stort avseende vid dess uttalanden, men jag anser i alla fall att detta förbund känner till hurudan arbetsmarknaden är — att behovet inte ur praktisk synpunkt är klarlagt. Kåren är, säger man, inte rationellt utnyttjad, bland annat på grund av brist på biträdespersonal. Jag kan påminna om huru som en provinsialläkare för inte så länge sedan skrev till medicinalstyrelsen och betonade att tjänsteläkarnas tid i alltför stor utsträckning går till pappersexercis av olika slag. Det kan ju tänkas att man kunde minska en aning på denna pappersexercis.

Nu vill jag säga, att ingen kan komma och påstå, att vi i motionerna ställt oss negativa. Vi ha klart för oss, att det råder brist på läkare, men vi äro också på det klara med att om man lägger manken till, bör man kunna lösa problemet på annat sätt än genom import av hundra läkare med, som jag nyss sade, eventuella familjer. Vi föreslå en begränsning av importen till högst 20 läkare. Vidare vilja vi ha en snabbtredning rörande behovet av läkare och möjligheterna att eliminera hindren för utbildning av tillräckligt antal läkare. Slutligen anse vi, att den akuta bristen bör kunna minskas genom att lämpliga medicine kandidater få tjänstgöra inom bristområdena och i andra hand genom att danska och finländska läkare beredas möjlighet att i största möjliga mån få tjänstgöra vid våra sjukhus.

Det vore, herr talman, mycket att tillägga, men då jag kanske redan hållit på alltför länge, skall jag inskränka mig till att med det anförda yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Lundqvist*.

Herr **OHLON**: Herr talman! Såsom den föregående talaren framhöll, råder det otvivelaktigt brist på läkare i landet, men hur stor den bristen är, veta vi inte mycket om. Jag vill erinra om att medicinalstyrelsen för några år sedan gjorde

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

en undersökning rörande det läkarbehov, som skulle behöva tillgodoses fram till 1960, och kom till siffran 2 500. Nu tror jag att det är mycket svårt att värdesätta sådana beräkningar, ty det har visat sig, att behovet av läkare är i allra högsta grad konjunkturbetonat. Vid slutet av och strax efter det första världskriget hade vi brist på läkare. Ett stycke in på 1920-talet, då deflationskrisen bröt in, fingo vi ett mycket stort överskott på läkare, och under det årtiondet hade åtskilliga av de nyutbildade unga läkarna en mycket dålig ekonomisk tillvaro. De som öppnade egen praktik fingo i stor utsträckning sitta och rulla tummarna. När så konjunkturen steg i slutet av 1920-talet, absorberades läkaröverskottet, under 1930 års kris blev det återigen ett överskott o. s. v. Jag vill därför inte klandra myndigheterna, när de nu inte kunna ge någon tillförlitlig prognos angående det framtida läkarbehovet.

Den svenska läkarkåren måste nog sägas ha en hög yrkesstandard, vilket i främsta rummet beror på utbildningens art här i landet. Men det beror också på att läkarkåren för närvarande i vårt land rekryteras av studenter med mycket höga betyg, emedan platstillgången vid våra medicinska utbildningsanstalter inte har varit tillräcklig och därför en ganska kraftig spärr satts vid inträdet till dessa läroanstalter.

Utan överdrift kan man nog säga, att om den svenska utbildningens kapacitet ökades — om alltså ett större antal studenter årligen kunde intagas vid läroanstalterna — så skulle inte genom en sådan åtgärd den svenska läkarkårens standard äventyras. Jag är inte alldeles övertygad om att detsamma skulle gälla i händelse av en import av utländska läkare.

Vi ha fört en ganska varierande politik på det här området. Jag vill erinra om att för elva, tolv år sedan stod det stora skaror av framstående specialister och vetenskapsmän på olika områden och klappade på våra tillbommade dörrar men vägrades inträde i vårt land. Vi försutto den gången ett tillfälle, som kanske aldrig mera återkommer, att rekry-

tera våra intellektuella arbetsområden med en verkligt förstklassig arbetskraft utifrån. Helt annorlunda ställer det sig, ifall man nu skall försöka ta in en motsvarande arbetskraft mera i flock och kanske utan urskillning.

Jag har i varje fall inte av läkardelegationens i Wien rapport fått det intrycket, att den österrikiska läkarutbildningen står på samma nivå som den svenska. I fråga om undervisningen vid de teoretiska institutionerna anför delegationen sålunda: Lärarantalet per utbildad elev är väsentligt lägre än i vårt land, undervisningslokalerna ofta otillräckliga, institutionernas materielutrustning i många fall bristfällig och tillgången på läroböcker ävenledes inom vissa fack mindre god. Förefintliga läroböcker äro mycket dyra och därför för många studenter svåråtkomliga. Härtill måste framhållas att studentantalet primärt är av mer varierande kvalitet än i Sverige.» Trots detta anser delegationen, att undervisningen ur svensk synpunkt skulle kunna godtagas.

I fråga om undervisningen i de kliniska ämnena säger delegationen, att den teoretiska undervisningen »föreföll att ligga på ett rätt högt plan men hade tydligen i allmänhet formen av föreläsning i gammal akademisk stil». En sådan undervisning brukar man ju nu för tiden i vårt land kalla för en medeltida undervisning. Av en person, som jag tror är ganska förtrogen med förhållandena i Wien, fick jag häromdagen den upplysningen, att vid somliga föreläsningar i kliniska ämnen uppgår åhörarantalet till inte mindre än 700. En hel del av åhörarna få ta del av föreläsningarna via högtalare, i andra lokaler än föreläsningssalen. Man förstår, hurudana demonstrationerna under sådana omständigheter måste bli. Undervisningen måste bli i högre grad teoretisk.

Delegationen framhåller också, att även rörande de kliniska ämnena råder det stor brist på läroböcker och att dessa äro svåråtkomliga för de studerande. Det oaktat säger delegationen, att de teoretiska kunskaperna beträffande samtliga ämnen för den bättre delen av de stude-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

rande i allmänhet kunna mäta sig med svenska medicinare. Av rapporten tycks det också som om den österrikiska studieplanen, som för varje termin upptar flera läroämnen, vore föga ägnad att möjliggöra för studenterna att på ett tillfredsställande sätt tränga in i de olika ämnena.

Det viktigaste av allt är emellertid, att någon praktisk undervisning knappast förekommer. Delegationen säger därom, att den funnit denna viktiga del av läkarundervisningen högst betydligt underlägsen svensk standard. Studietiden är tio terminer, vilket inte är mera än vad vi nu kräva av våra blivande tandläkare. Tiden förefaller mig kort i jämförelse med svenska förhållanden.

Delegationen fäster emellertid stort avseende vid den praktiska tjänstgöring, som äger rum efter avslutad teoretisk utbildning. Om denna tjänstgöring — den s. k. turnustjänstgöringen — heter det i rapporten, att den inte fullgöres på universitetskliniker utan på stora kommunala sjukhus, där ett tjugutal turnusläkare samtidigt kunna tjänstgöra. Enligt vad delegationen inhämtat, innebär turnustjänstgöringen samma arbete, som hos oss utföres av yngre underläkare. Vi ställa i varje fall betydligt högre krav på våra yngre underläkares kompetens för att de skola få möjlighet att fylla de arbetsuppgifter, som tillkomma dem.

Till sist sammanfattar delegationen sitt omdöme på det sättet, att den österrikiske läkaren efter turnustjänstgöringen synes ha ungefär samma teoretiska kunskaper och något större praktisk utbildning än en svensk medicine licentiat. Delegationen tillägger dock, att det bör beaktas, att detta uttalande endast gäller *den bättre delen* av de österrikiska medicinarna.

Specialistutbildningen i Österrike ligger säkerligen på en hög nivå, men det har visat sig vara omöjligt att förverkliga den ursprungliga planen att till vårt land förvärva ett antal österrikiska specialister. Det råder synbarligen inte något överflöd på sådana i Österrike, och specialisterna vill det landet helt naturligt behålla för sig självt.

Ehuru det sålunda råder ett betydande överskott på läkare där nere, är det nog tvivelaktigt, om vi kunna få hit över den bättre delen av de yngre österrikiska läkarna. Vi få också komma ihåg, att de läkare, som torde ifrågakomma för överföring till Sverige, väsentligen synas ha erhållit sin utbildning efter Anschluss och under tiden närmast efter kriget, då stora lättnader medgivits i utbildningen, varigenom denna blivit lidande.

Jag behöver inte gå närmare in på frågan angående lämpligheten av att placera de österrikiska läkarna på våra sinnessjukhus. Det kan väl vara möjligt för dem att på relativt kort tid lära sig hjälpligt förstå och uttrycka sig på svenska språket, men då det gäller direkt kontakt med psykiskt sjuka, där samtal är den enda förbindelselänken för förståelsen mellan läkaren och den sjuke och avgörande för fastställande av diagnos, är ingående kännedom om språket och ordens valör av utslagsgivande betydelse. Dylik språkkunskap kan säkerligen förvärfvas först efter mångårig vistelse här i landet. För tjänstgöring såsom underläkare på sinnessjukhus torde man också böra förut-sätta en intim kännedom om svenskt psyke, svenskt folklynn och svenska sociala förhållanden.

För första gången i mitt liv har jag nyligen haft tillfälle att få närmare kontakt med svensk läkarvård, och jag får säga, att efter denna kontakt förstår jag till fullo den psykiska överföringens betydelse när det gäller läkaryrket. Jag frågade en gång en av landets främsta oftalmiatriker om vad han hade för uppfattning om det problemet. Jag sade honom att för en ögonläkare spela väl de psykiska momenten, möjligheten att komma i personlig kontakt med patienten, inte någon roll. Då svarade han mig, att han under många år i sin mycket stora praktik gjort en utförlig statistik över antalet onödiga besök, sett ur den rena oftalmiatrikens synpunkt, och att han kommit till det resultatet, att mer än 50 procent av de patienter, som uppsökt honom, icke gjort det där-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

för att de hade en ögonsjukdom utan emedan de behövde honom såsom någon sorts själasörjare. Jag tror att det är mycket viktigt, att vi ta sikte på den synpunkten, när vi behandla dessa problem.

Mycket kunde vara att säga angående den utbildning, som avses för de österrikiska läkarna efter hitkomsten. Man kan väl lindrigt sagt ställa sig tvivlande till möjligheten för dem att på en månad vinna insikter i det svenska språket och i det svenska samhällslivet. Mot detta invändes det, att de därutöver skola gå på sjukhus ett år, innan de släppas ut i egen verksamhet. Nu är det ju så, att den svenska läkarutbildningen inte bara äger rum under studierna vid de medicinska lärosätena fram till licentiatexamen. Den försiggår också vid underläkartjänstgöringen på våra sjukhus, och det är anmärkningsvärt, att en månad — tror jag det var — efter det att den kungl. propositionen i detta ärende kom på riksdagens bord utskickade medicinalstyrelsen till samtliga sjukhusdirektioner i riket en skrivelse, vari direktionerna uppmanades att se till, att omsättningen av underläkare på de svenska sjukhusen gjordes snabbare. Det innebär, att våra egna läkares utbildning därigenom avkortas och alltså försämrats. Skola vi nu därutöver få 100 eller 200 österrikiska läkare med assistenttjänstgöring på våra sjukhus, kommer det att ytterligare försvåra möjligheten för de svenska läkarna att få vederbörlig underläkartjänstgöring på de svenska lasaretten.

Jag har ställt mig mycket tveksam, när jag skulle ta ställning till den här frågan, men efter åtskilliga överväganden har jag, herr talman, kommit till det resultatet, att det bästa nog är att man går försiktigt fram och följer de sakkunniga myndigheternas utlåtanden i frågan. Häremot invändes det kanske, att de medicinska fakulteterna och läkarnas sammanslutningar äro parter i målet och inte vilja ha någon utländsk konkurrens. Men det finns i varje fall en institution, om vilken man inte kan fälla det omdömet, nämligen organisations-

kommittén vid den medicinska högskolan i Göteborg. Den representerar det almäna på ett helt annat sätt än de medicinska fakulteterna och läkarnas fackorganisationer, och den har kommit till precis samma uppfattning som berörda fackliga institutioner. Om man till en början prövade sig fram och överförde en mindre kontingent österrikiska läkare och inte ginge fram i så snabba etapper, som är avsett, skulle man kunna få erfarenhet av hur experimentet utfaller. Om det utfaller gynnsamt, skulle vi kunna accelerera överförandet av utländska läkare i fortsättningen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits till statsutskottets utlåtande.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Den här frågan har gjorts till en stor fråga, att döma dels av de anföranden, som hållits här i dag, men dels och framför allt av de aktioner, som ha gjorts under den senaste tiden. Jag är inte riktigt säker på att det har varit förståndigt att göra den till en så stor fråga vare sig ur den sjukvårdsbehövande allmänhetens eller ur läkarorganisationernas synpunkt. Det troliga är väl ändå, att vi komma att få in ett antal österrikiska läkare, och med hänsyn därtill hade det varit bäst, om inte deras hitkomst hade föregåtts av alltför omfattande orationer och skrivelser, som kunna ställa deras förhållanden i en onödigt besvärlig dager. De äro ju oskyldiga, även om initiativet ursprungligen kommit från Österrike. På sätt och vis är det således fråga om en humanitär gärning, vilket jag anser mig böra säga med anledning av fröken Ebon Anderssons yttrande om att det i andra länder råder en brist på läkare, som uppgår till över en miljon, och att det därför skulle vara orätt av Sverige att taga emot 100 läkare från ett annat land. Dessa läkare motsvara ju endast en tiotusendel av det föreliggande underskottet.

Ur läkarorganisationernas synpunkt

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

kan aktionen inte ha varit gagnelig. Psykologiskt sett kan det inte sägas, att aktionen genomförts på ett skickligt sätt, och om hundra läkare överförs hit, spelar det med hänsyn till den stora läkarbristen här i landet troligen inte någon som helst roll för läkarorganisationernas möjlighet att tillgodose sina medlemmars fackliga intressen när det gäller löner och anställningsförhållanden.

Nu ha de båda föregående talarna inte förnekat, att det finns en brist på läkare här i Sverige, och därför behöver jag inte uppta tiden med att orda ytterligare därom. Jag vill bara säga, att i egenskap av medlem av ett landstings sjukvårdsberedning har jag kunnat konstatera, att bristen på läkare är mycket besvärlig. Det leder tankarna till att det finns ytterligare en faktor att beakta i detta sammanhang, nämligen mängden av sjuka människor, som behöva vård men inte kunna få sådan, såvida inte särskilda åtgärder vidtagas. Även om ett tillskott på 100 läkare inte löser problemet, bör man inte klandras för att man försöker göra något för att minska läkarbristen.

Innan jag övergår till att något polemisera mot de båda föregående talarna — jag skall göra det så milt som möjligt och i all vänlighet — vill jag vända mig mot medicinalstyrelsen och över huvud taget dem, som ha ansvaret för att det har uppstått en så stor läkarbrist. Jag tycker att det är rättvist, att man inte underlåter att göra det. Om man genomför reformer, som kräva ett ökat antal befattningshavare, vare sig det är läkare för olika grenar av sjukvården eller tandläkare till folktandvården, måste man i god tid dessförinnan vidtaga åtgärder för att tillgodose behovet av personer som skola förverkliga de fattade besluten. Man får lov att säga, att det har brustit härvidlag. Man har inte sett till, att det funnits tillräckligt många läkare, tandläkare o. s. v. Detsamma kanske kan sägas i fråga om lärarkåren, i varje fall läroverkslärarna. Den omständigheten, att man gjort sig skyldig till en sådan underlåtenhet, försvarar dock inte, särskilt när det som här gäller sjuka

människor, att man underlåter att försöka lindra följderna av underlåtenheten. Här ställer det sig litet annorlunda än på andra områden.

Fröken Andersson gjorde gällande, att det skett en motivglidning. Jag anser inte att det är ostridigt, att det skett någon motivglidning. Vem är det som har sagt, att vi bara skulle ta in 100 specialister? Jag kan inte finna, att någon har varit så optimistisk. Alla ha nog haft den tanken, att man skulle försöka få specialister, men också varit på det klara med att huvuddelen skulle bli yngre läkare. Vi ha nog nytta av alla slags läkare.

Nu säga både motionärerna och de föregående talarna, i första hand fröken Ebon Andersson, att den största bristen föreligger på sanatorierna och sinnessjukhusen. För det första är det emellertid inte nödvändigt att taga reda på var bristen är störst, eftersom den är stor även inom den vanliga sjukvården. För det andra är det möjligt att använda läkare, som under den första tiden ha svårigheter med språket, även inom sinnessjukvården. Om kammarens ledamöter ha tillgänglig propositionen nr 113, som vi behandlade före middagsuppehållet och som gäller modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen, finnes där på s. 4—9 en redogörelse för moderna behandlingsmetoder inom psykiatrien. Där talas det om de under senare decennier framkomna behandlingsmetoderna vid sinnessjukhusen, såsom malariabehandling, insulincomabehandling, krampbehandling och den operativa behandlingsformen lobotomi eller leukotomi. Det talas även om andra viktiga behandlingsformer såsom verksamma medel mot oro och ångslan och injektioner av olika slag. De flesta av dessa behandlingar kunna utföras utan att läkaren behöver växla ett enda ord med patienten. Eftersom dessa behandlingar utgöra en betydande del av verksamheten vid sinnessjukhusen, kan man tänka sig, att man ordnar det så, att svenska läkare i första hand föra samtalen med patienterna och ställa diagnosen men överlåta en del av behandling-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

en åt de utländska läkarna. Det förefaller mig därför, som om man inte riktigt tänkt genom saken, när man kritiserar användningen av utländska läkare vid sinnessjukhusen. Man vill därmed bevisa litet för mycket, vilket alltid är farligt.

Det finns ju så många synpunkter på denna fråga, att man inte kan beröra dem alla. Jag har bland annat litet svårt att förstå att man, om man accepterar en import av 20 läkare, är så väldigt skarp mot tanken att öka ut antalet med 80. Det är ändå fråga om relativt små siffror. Det mest logiska hade givetvis varit att säga att denna import är någonting så farligt, att man inte vill se skymten av den. Jag kan visserligen förstå, att man vill begränsa följderna av en import, men jag tycker inte att detta är ett starkt argument.

Jag tycker att de yttranden, som komma från universitetskanslern och de olika fakulteterna, halta en del. Det rekommenderas bland annat att man skall använda medicine kandidater. Jag menar emellertid att den akuta bristen är så pass långvarig att man inte löser problemet genom den åtgärden. Den innebär bara ett uppskjutande av utbildningen för svenska läkare; bristen kommer att vara under så lång tid, att man gör sig själv en otjänst genom att tillgripa den utvägen.

Jag skulle tänka mig att det egentligen inte är möjligt att föra en argumentering mot den åtgärd, som nu föreslås, på någon annan väg än den som herr Ohlon mest var inne på, nämligen att man måste räkna med att få in undermåliga läkare. Jag skulle på det bestämdaste vilja varna för att man tar in några undermåliga läkare. Utskottet har ju också understrukit vad departementschefen har uttalat, att uttagandet av läkare skall ske med mycket stor omsorg. Jag vet personligen att det finns många bra läkare i Österrike; jag har bekanta som ha kunnat styrka den saken. Jag har också en personlig erfarenhet av den saken från vårt landsting, där vi som chefsläkare på vårt sanatorium ha en österrikare, som visserligen har fått huvuddelen av sin

utbildning i Sverige. Han har visat sig vara oerhört lämplig. Det ser ut som om den dinariska rasen vore lämplig att inplanteras i detta land. Om urvalet av läkare sker på det sätt som departementschefen har föreslagit, kanske läkarimporten till och med kommer att medföra ett gynnsamt tillskott till vår läkarkår. Men jag tror att man måste vara noggrann med urvalet och att man hellre bör underskrida siffran 100 än taga med läkare som inte fylla måttet.

Det är nog sant som fröken Ebon Andersson säger, att vi ha många utlänningar i landet förut, men det har hänt vid många tillfällen i Sveriges historia att import av utlänningar har medfört ett värdefullt tillskott. Tänk på vilken nytta vallonerna ha gjort i vårt land ända in i våra dagar!

När herr Ohlon säger att utbildningen här i Sverige inte kommer att leda till särskilt bra resultat, vill jag erinra om att vederbörande läkare skola vara här i 14 månader innan de anses färdiga för deltagande i den vanliga sjukvården. Det har för övrigt visat sig att just österrikare ha anlag för att lära sig främmande språk, och jag skulle tro att det stora flertalet efter dessa 14 månader kommer att behärska svenska språket så bra att de kunna göra en mycket god insats, även om man inte precis kan säga att de behärska det lika bra som svenskarna själva.

Vad jag nu har sagt, herr talman, går ut på att jag vill försöka reducera olägenheterna av den föreslagna läkarimporten och att jag vill konstatera hur nödvändigt det är att vi göra någonting under det ganska långa interregnum med läkarbrist, som vi ha framför oss. Vore jag ordförande eller ombudsman i Sveriges läkarförbund, skulle jag ha avstått ifrån att sätta i gång en sådan här aktion som förbundet har satt i gång, ty förbundet hade kommit i en gynnsammare position om det hade tagit rätt lätt på den här saken.

Jag vill inte säga, herr talman, att mitt ställningstagande i denna fråga har varit baserat på erfarenheter från förhandlingar, som jag i egenskap av leda-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

mot av landstingens centrala lönenämnd har fört med Sveriges läkarförbund eller Sveriges lasaretsläkarförening, och att jag därför skulle kunna ha en önskan att motverka dessa förbunds fackliga verksamhet. Jag tycker nämligen att saken är alltför obetydlig för att jag skulle intaga en sådan ställning och att man inte på denna väg bör försöka hindra människor från att hävda sina fackliga och ekonomiska intressen. Mitt ställningstagande är baserat uteslutande därpå, att den som har varit med om sjukvårdsarbetet så mycket som sjukvårdsberedningarna i landstingen måste göra, ovillkorligen säger sig att de sjukas intresse måste komma i första planet. Jag menar desutom att man skall ställa det väl för alla om äro anställda i landstingens tjänst, vare sig de äro läkare, sjuksköterskor eller andra. Om läkarkåren ökas med 100, kommer den saken inte att påverka kommande förhandlingar.

Jag tror alltså, herr talman, att den föreslagna åtgärden är i högsta grad ofarlig om vi tänka på nationen i dess helhet, på den svenska läkarkårens sammansättning och på kvaliteten hos dem som kunna komma i fråga. Under förutsättning att urvalet göres med noggrannhet tror jag att vi kunna klara upp de akuta brister, som finnas, utan att sänka kvaliteten på läkarkåren. Jag tror att denna fråga har rörts upp till en alltför stor sak. Jag betraktar det hela såsom en tillfällig hjälptåtgärd utan långsiktiga följder vare sig för läkarkåren i Sverige eller för Svenska landstingsförbundets lönenämnd vid dess förhandlingar om löner o. s. v. i framtiden. Vi kunna emellertid, anser jag, inte underlåta att nu vidtaga denna åtgärd för att snabbt avhjälpa läkarbristen i Sverige.

Jag slutar, herr talman, med att konstatera, att vi naturligtvis böra göra allt vad vi kunna för att dessa läkare skola bli väl inpassade i vårt samhälle. Det är därför som det inte är bra att det har gjorts en aktion av det slag som har förekommit under den senaste tiden. Vi böra heller inte försumma att vidtaga sådana åtgärder för att täcka läkarbehovet i vårt land att vi i framtiden kunna slippa

ifrån att anlita en sådan utväg som vi nu måste tillgripa. Vi måste helt enkelt ordna det så, att utbildningen av läkare i vårt land blir tillräckligt stor för att fylla behovet. Det är naturligtvis inte idealet att behöva basera läkarrekryteringen på andra än svenskar.

Detta är, herr talman, i stort sett mina motiv då jag anslutit mig till den kungl. propositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Karlsson, Gustaf*.

Fröken ANDERSSON (kort genmäle): Det finns ingen människa, herr talman, som har sagt, att det här är risk för en rasblandning. Det argumentet har över huvud taget icke varit uppe i debatten. Det är heller inga delade meningar om att de sjuka skola tas om hand, men faktum är att man icke vet, hur många läkare som felas. Jag fick nyss en upplysning under hand om att Läkarförbundet har gjort en snabbutredning och konstaterat att det i hela landet sammanlagt felas 30 läkare. Doktor Huss kommer att i andra kammaren närmare utveckla den saken, och jag bara refererar den upplysning som jag har fått.

Sedan säger herr Mannerskantz att man inte bör göra denna sak till en stor fråga. Ja, vad som är en stor eller liten fråga kan man ju ha delade meningar om. Men vi skola väl ändå inte avhända oss rätten att reagera och framföra våra synpunkter, om vi anse att ett tillvägagångssätt är olämpligt. Jag måste utan att vilja vara personlig säga, att herr Mannerskantz ju i regel inte hör till dem som gå förbi en fråga utan att påtala vad han själv anser vara oriktigt. Jag anhåller att herr Mannerskantz i nåder låter andra ha samma rätt.

Vidare kom här ett argument som förvånade mig mycket och som föranleder mig att framställa en fråga som jag gärna skulle vilja ha besvarad. Herr Mannerskantz sade, att detta är en humanitär åtgärd. Jag frågar: Var i handlingarna står detta? Är det en humanitär

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

åtgärd och ligger den tankegången bakom, då får man lägga helt andra aspekter på hela frågan. Men den aspekten har icke a priori lagts på denna läkarimport, och därför ha vi inte heller kunnat ta ställning till den synpunkten. Det är nog ett sådant där nödargument som man tar till i efterhand.

Herr **MANNERSKANTZ** (kort genmäle): Det är icke mina argument, herr talman, utan fröken Anderssons som måste betecknas såsom nödargument. Det framgår bl. a. därav, att det ju var det faktum att det hade kommit en framställning från Österrike som föranledde Kungl. Maj:t att utsända denna delegation till Österrike. Jag kan inte begära att fröken Andersson skall läsa allt, men jag tycker nog att hon i alla fall borde kunna respektera sanningen i vad jag säger här i kammaren.

Vad sedan beträffar fröken Anderssons påstående, att läkarbristen i vårt land blott skulle uppgå till 30 läkare, är det inte möjligt att ta denna siffra på allvar. Enligt min mening borde det inrättas ett hundratal nya provinsialläkartjänster. Uteslutande på grund av att det icke funnits tillgång till tillräckligt med läkare har statsutskottets tredje avdelning flera år i följd måst avstyrka en dylik utvidgning av provinsialläkarorganisationen. I verkligheten torde nog läkarbristen vara minst tre gånger så stor som den fröken Andersson angav. Bristen är faktiskt så stor, att Svenska landstingsförbundet för tre månader sedan skickade ut ett meddelande till landstingen med vädjan att de skulle iakttaga den största försiktighet med att tillsätta nya läkarbefattningar för att det inte skulle bli ännu större svårigheter för de landsting som ligga sämst till att få läkare. Om läkarbristen skulle vara så liten, att den blott uppginge till 30 läkare, hade säkerligen aldrig ett dylikt rätt uppseendeväckande meddelande skickats ut.

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag är verkligen glad över att jag

begärt ordet efter herr Mannerskantz. Det är inte alla gånger, då vi diskutera en fråga här i kammaren, som jag till fullo kan instämma med herr Mannerskantz. Men jag kan göra det i dag, och jag vill därför ha sagt, att han och jag se praktiskt taget alldeles lika på denna fråga.

Herr Mannerskantz ansåg, att det inte har varit riktigt förståndigt att göra detta överförande av ett antal utländska läkare till en stor fråga, vilket man otvivelaktigt på sina håll har försökt att göra. Även på den punkten är jag ense med herr Mannerskantz. Jag har för egen del aldrig ansett detta vara någon stor fråga. Jag anser det vara en praktisk fråga, en lämplighetsfråga, men en stor principfråga har jag aldrig trott att det skulle bli. Jag anser att de krafter, som drivit frågan till de proportioner som den nu har fått, icke alltid ha visat ett tillräckligt nyanserat omdöme.

Jag skall, herr talman, inte närmare uppehålla mig vid frågan om vilken karaktär detta överförande av läkare har, en fråga som ju har diskuterats mellan fröken Andersson och herr Mannerskantz. De ha diskuterat, huruvida detta överförande har humanitär karaktär eller inte. Efter det att fröken Andersson först ställt sig mycket tveksam till det hela framgick det av hennes sista replik, att om åtgärden hade en humanitär karaktär, skulle det för henne vara en annan fråga. Men då måste jag fråga mig: Humanitär karaktär för vem? Uppenbarligen menade fröken Andersson, att om det var en åtgärd av humanitär karaktär gent emot de österrikiska läkarna, så kunde ett annat ställningstagande vara befogat. Är det verkligen så, att fröken Andersson tycker att det är viktigare att hjälpa österrikiska läkare att finna utkomst än att tillse att svenska sjuka medborgare få den läkarvård som de behöva? Jag kan se saken som en humanitär fråga ur båda dessa synpunkter.

Det var på en punkt som herr Mannerskantz riktade en kritik mot myndigheterna, och även där hade herr Mannerskantz i sak rätt. Herr Mannerskantz sade, att man inte i tid har sett till att

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

man fått ett tillräckligt stort antal läkare utbildade här i landet. Detta är otvivelaktigt riktigt. Det är därför som vi stå i den situation som vi nu göra med en mycket besvärande brist på läkare, en brist som, inom parentes sagt, vida överstiger det trettiofem läkare som fröken Andersson nämnde. Det var en person här som viskade till mig, att man måste ha glömt bort en nolla, och det kanske ligger något i detta påpekande. Om vi emellertid i tid skulle ha utbildat tillräckligt med läkare, skulle vi ha behövt vidtaga de erforderliga åtgärderna redan i slutet på 1930-talet för att vi nu, tio—elva år senare, skulle ha haft ett ökat antal läkare utbildade. Får jag fråga: Vem vill göra anspråk på att ha varit så klarsynt, att han före krigsutbrottet förutsåg att en beklaglig läkarbrist skulle föreligga nu tio år senare? Vi skola komma ihåg, att det just var under tiden före krigsutbrottet, när vi således skulle ha vidtagit de åtgärder som herr Mannerskantz efterlyste, som vi — såsom herr Ohlon yttrade i sitt anförande — försutto möjligheterna att komplettera våra intellektuella tillgångar genom att släppa in intellektuella flyktingar av olika professioner i vårt land. I slutet av 1930-talet räknade väl alla omdömesgilla bedömare med att vi hade ett visst läkaröverskott. När det då gällde att låta en eller annan utländsk flyktingläkare komma in i landet, hävdades det mycket starkt att man icke finge försvåra utkomstmöjligheterna för våra egna yngre läkare, som då hade det mycket svårt. Jag lastar ingen härför. Jag erkänner gärna att det låg någonting i denna ståndpunkt, men nu är läget faktiskt ett annat. Nu ha vi en mycket besvärande läkarbrist. Denna läkarbrist är uppenbar för alla som syssla med sjukvårdsfrågor här i landet.

Härmed ha vi alltså kommit fram till frågan, om vi skola behöva vidtaga en sådan nödfallsåtgärd som att överföra ett antal österrikiska läkare till Sverige genom en organiserad aktion. Jag säger nödfallsåtgärd, ty jag förmodar att vi väl alla kunna vara ense om att alla krafter böra inriktas på att vi själva här

i Sverige skola kunna utbilda de läkare som vi behöva i vårt land. Men nu ha vi, som sagt, kommit fram till den tanken, att vi skulle behöva vidta en åtgärd sådan som den vi nu diskutera.

Frågan är inte tillräckligt utredd, säger då fröken Andersson. Fröken Andersson menar, att man skulle ha gått mycket mer på djupet med statistiska undersökningar, prognoser etc., innan man vidtar en sådan här åtgärd. Men fröken Andersson medger, att det föreligger en brist på läkare i landet. Herr Ohlon kompletterade fröken Anderssons yttrande med att säga, att man inte vet hur stor denna läkarbrist är. Jag skall komma tillbaka till detta litet senare och inskränker mig nu till att fastslå, att läkarbristen enligt min uppfattning är så stor, att den icke kommer att försvinna ens om 100 österrikiska läkare skulle komma i verksamhet här i landet.

Det går över huvud taget icke att fastställa bristen på läkare bara genom att göra en statistisk undersökning och räkna efter hur många tjänster som äro vakanta. Vi ha haft kännning av läkarbristen i flera år. Detta har lett till att man från det allmännas sida har iakttagit en mycket stor återhållsamhet med inrättandet av nya läkarbefattningar. Två år i rad, 1948 och 1949, har jag för egen del inte kunnat föreslå inrättandet av några nya provinsialläkartjänster, fastän alla som känna landsbygdens förhållanden äro väl medvetna om att det behövs flera läkare i landsorten. Svenska landstingsförbundet har måst skicka ut en cirkulärskrivelse till alla sjukvårdens huvudmän att iakttaga den största återhållsamhet när det gäller att inrätta nya underläkartjänster vid lasaretten, därför att det icke finns tillräckligt med läkare. Underläkarna gjorde för några år sedan en framställning, vari de förklarade, att de hade en alltför tung arbetsbörda, och därför anhöllo att medicinalstyrelsen måtte ändra normerna för läkarbesättningen vid lasarettavdelningarna, så att det bleve flera underläkare. Medicinalstyrelsen har konstaterat det berättigade i underläkarnas uppfattning, men har nödgats svara, att man icke kan ändra

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

normerna på grund av att man icke har tillräckligt med läkare till förfogande.

Jag menar alltså att det icke är möjligt att bara genom en enkel statistisk beräkning få fram en tillförlitlig siffra på läkarbristen i Sverige. Om vi nämligen skulle se till människornas sjukvårdsbehov, skulle vi finna, att vi säkerligen skulle kunna sysselsätta många flera läkare än vad vi nu ha i landet.

Jag konstaterar således, herr talman, att alla äro ense om att det föreligger en bristsituation. Medicinalstyrelsen och sjukvårdens huvudmän säga, att denna bristsituation är så besvärande, att den kräver särskilda åtgärder. Den inventering, som man har gjort, tyder på att bristen i varje fall är mycket större än den överföring av läkare som nu är aktuell.

När man befinner sig i en sådan här bristsituation, måste man angripa problemet på olika vägar. Den första utvägen är naturligtvis att man på mera lång sikt angriper läkarbristen på det sättet, att man ökar utbildningskapaciteten i landet. Under hela det andra världskriget kunde vi ingenting göra på detta område, trots att vi redan då började inse att det skulle komma att föreligga en läkarbrist. Vi hade då här i landet annat att beställa. Efter världskrigets slut ha vi inrättat en ny läkarhögskola i Göteborg som tar emot 60 medicine studerande om året, om jag är rätt underrättad. För att genomföra denna utbildning måste vi bygga institutioner och andra byggnader i Göteborg för många tiotal miljoner kronor. Det är alltså ett program som tar åtskillig tid att genomföra. Nu är högskolan i Göteborg i gång med sina första årskurser och arbetar delvis i provisoriska lokaler.

Om man ser på vad som har skett efter kriget, ha vi för varje år som gått efter 1945 ökat antalet medicine studerande som inskrivits vid högskolorna. Siffrorna se ut på följande sätt: År 1945 antogs 185 medicine studerande, år 1946 195, år 1947 226, år 1948 230 och år 1949 271 studerande.

Det har också satts i gång utredningar för att undersöka, om vi ytterligare

kunna öka utbildningskapaciteten inom de högskolor vi redan ha. Det föreligger förslag att öka kapaciteten både i Lund och Göteborg, och det pågår en utredning om att öka den i Uppsala. Men bara för att öka kapaciteten i Lund och i Göteborg med 40 studerande om året behövs det nybyggnader för 1,5 å 2 miljoner kronor på vardera stället. Även om riksdagen beslutar denna åtgärd nästa år, tar det ytterligare någon tid innan utbildningen kan komma i gång. Att angripa frågan om läkarbristen via utbildningen är således en sak på mycket lång sikt och en lösning som inte hjälper oss för dagen.

Vi kunna gå en annan väg, som också har föreslagits, nämligen att överföra medicine kandidater till praktiskt sjukvårdsarbete. För det första måste emellertid en sådan åtgärd, såsom ju också har sagts här tidigare, flytta fram den tidpunkt då de medicine kandidaterna bli färdiga med sin utbildning. För det andra tycker jag att man bör vara mycket återhållsam, innan man släpper ut medicine kandidater i praktisk sjukvårdsverksamhet innan de äro fullt utbildade. Det ligger i de sjuka människornas intresse att så icke sker.

Vi kunna också, har det sagts här i debatten, undersöka om inte pensionsåldern för läkare kan höjas. Det meddelas nu i inrikesdepartementet det ena beslutet efter det andra, att en tjänsteläkare får stå kvar i tjänst efter uppnådd pensionsålder. Men jag vill säga att det har hänt, att man från läkarhåll har opponerat sig däremot. Det föreligger alltså icke några principiella hinder för att låta läkare stå kvar i tjänst efter uppnådd pensionsålder. Det är klart att vi skola utnyttja denna möjlighet så mycket som möjligt.

Om man går igenom fältet på detta sätt, konstaterar man, att den enda utväg som står till buds är att hit till landet söka få in ett antal välutbildade utländska läkare och hjälpa dem att på snabbaste möjliga sätt anpassa sig efter våra förhållanden. Nu är detta inte någon alldeles främmande fråga för oss här i Sverige. Vi ha nämligen för när-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

varande 384 utländska läkare i praktisk verksamhet här i landet. I stort sett har detta gått ganska bra. Nu säges det från vissa håll att om vi skola hit överföra utländska läkare, böra vi i första hand ta dem från våra nordiska grannländer. Av de här verksamma 384 utländska läkarna äro emellertid redan nu 119 från våra nordiska grannländer. Jag har ingen kännedom om att vi i inrikesdepartementet ha vägrat någon läkare från våra nordiska grannländer, som har uppfyllt uppställda krav, att få arbeta inom den svenska sjukvården. Denna väg står alltså öppen. Men det förhåller sig så, att man icke anser sig ha ett outsinligt läkaröverflöd i våra nordiska grannländer, och därför kanske inte stort flera kunna komma därifrån än vad som redan är fallet.

Jag vill säga, att om vi icke hade haft dessa utländska läkare, som jag nu har talat om, i arbete inom vår svenska sjukvård, hade katastrofsituationen redan varit för handen. Jag skall be att få ge några glimtar av hur det står till i dagens läge.

Att över huvud taget få vikarie vid sjukdom eller dylikt för provinsialläkare har sedan länge varit praktiskt taget omöjligt. Det går inte att få vikarier, utan tjänsterna få dubbleras. Våra civila läkarstipendiatbefattningar stå obesatta sedan länge. Vid sinnessjukhusen ha vi en oerhört besvärande brist på läkare. Jag har sagt tidigare här i kammaren att 65 procent av underläkarbefattningarna, d. v. s. andreläkarbefattningarna, vid våra sinnessjukhus äro vakanta. Här har anförts, att det är synnerligen olämpligt att låta utlänningar få arbeta vid våra sinnessjukhus. Det är, säger man, språksvårigheter och annat som gör det svårt för utländska läkare att få kontakt med de sjuka. Jag förstår hela detta resonemang och erkänner dess berättigande. Jag anser att över huvud taget den psykiatriska vården borde vara det sista område inom läkarverksamheten, där man skulle sätta in utländska läkare. Men inom sinnessjukvården stå vi redan nu och ha länge stått i den situationen, att frågan har varit, icke om patienterna

skola ha vård av svenska *eller* utländska läkare, utan om patienterna över huvud taget skola ha läkarvård eller inte. I den situationen föredrar jag att ha utländska läkare tjänstgörande vid sinnessjukhusen framför att inte ha några läkare alls.

Vi hade den 1 oktober i fjol 61 läkartjänster vakanta vid statliga sinnessjukhus. Av dessa tjänster uppehölls 32 av *utländska läkare eller utländska mediciner studerande*. Detta är alltså dagens läge vid våra sinnessjukhus.

Även sanatorierna ha det svårt, och vid kroppssjukhusen är det också brist på underläkare. Det är klart att denna brist gör sig mest gällande i Norrland och andra perifera delar av vårt land. Jag har en del siffror, som jag har fått från landstinget i Norrbottens län och som visa, att det i Norrbottens län vid sjukhusen finns inrättade sammanlagt 38 underläkartjänster. Den 12 april i år uppehölls 16 av dessa 38 tjänster av svenska legitimerade läkare, 16 av utlänningar, 3 av svenska medicine kandidater och 2 av utländska medicine kandidater, varjämte en tjänst var obesatt. I Västernorrlands län funnos 12 vakanser o. s. v.

Man kan gå vidare. Jag har ett exempel här, som berättats mig från Värmland. Lasaretsläkaren i Arvika har på grund av sjukdom varit förhindrad att tjänstgöra under några månader. Ansträngningarna att skaffa vikarie ha misslyckats, och lasarettet har skötts av tre utländska läkare. Vid ett par andra lasarett ha under flera år svårigheter förelegat att tillfredsställande besätta underläkartjänsterna. Vid centrallasarettet i Värmland ha vid gynekologiska avdelningen två underläkartjänster uprepade gånger utannonserats utan att någon sökande anmält sig. Liknande har förhållandet varit med en andreunderläkartjänst på röntgenavdelningen.

Jag förmodar att en del av kammarens ledamöter erinra sig den artikel, som för några veckor sedan gick genom tidningarna om den besvärliga situationen vid lasarettet i Ljusdal. När man tog del av vilka förtvivlade ansträng-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

ningar sjukvårdsmyndigheterna där uppe gjorde för att över huvud taget uppbåda en svensk medicine kandidat, som var villig att tjänstgöra vid detta sjukhus, förstår man att det föreligger mycket stora svårigheter att rekrytera underläkartjänsterna.

Jag skall inte nu säga någonting mera om läkarbristen. Jag har gett dessa glimtar bara för att visa att det är ett akut problem som vi måste se till att vi lösa snarast möjligt.

Efter en ingående utredning ha vi nu stannat för det erbjudande, som vi fått från Österrike att hit skulle kunna överföras ett antal österrikiska läkare. Hur är det med standarden på dessa läkare? Herr Ohlon var tveksam på den punkten. Jag tror nu att varken herr Ohlon eller jag med någon stor framgång kan ge oss in på en diskussion i detalj om denna fråga. Jag konstaterar blott att herr Ohlon fällde ett yttrande, som inte får vilseleda kammaren. Han sade, att i Österrike förekommer knappast någon praktisk undervisning. Undervisningen är emellertid upplagd på ett annat sätt i Österrike än vad den är här i Sverige. I Österrike har man en anhopning av teoretiska studier under de första fem åren, och den praktiska undervisningen kommer sedan. Denna sista praktik kallas turnustjänstgöring. Den delegation som från svensk sida varit nere i Österrike — den bestod bl. a. av en medicine professor med mångårig erfarenhet och en läkare, som valts på förslag av Svenska läkarförbundet — säger enhälligt, att den österrikiske läkaren efter turnustjänstgöringen har ungefär samma teoretiskt vetenskapliga utbildning och en något större praktisk utbildning än en svensk medicine licentiat. Delegationen kommer på flera andra ställen i sitt förslag tillbaka till detta och säger, att dessa läkare äro i stort sett jämförbara med svenska medicine licentiat. Det är på dessa omdömen som vi få bygga.

Jag skall inte säga mycket mera. Det är självklart att om man nu skall ta in i landet utländska läkare, måste man förfara med största omsorg och försöka välja ut folk, som äro teoretiskt och

praktiskt kunniga och som ha en sådan läggning, att vi kunna räkna med att de skola anpassa sig till svenska arbetsförhållanden och svenska samhällsförhållanden.

Jag slutar, herr talman, med att betona att en sådan här åtgärd är en undantagsåtgärd. Huvudlinjen måste vara att vidtaga förbättringar när det gäller våra egna utbildningsmöjligheter. Till sist vill jag säga, att jag är ense med herr Mannerskantz när han yttrar att den undantagsåtgärd, som nu föreslås, är skäligen ofarlig. Jag har de bästa förhoppningar om att detta överförande av utländska läkare till vårt land skall kunna lyckligen genomföras och att de österrikiska läkare som komma hit skola kunna smälta in i vår svenska miljö lika bra som de utländska läkare som redan nu arbeta i vårt land.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Då jag nu begär ordet för att yttra mig i den föreliggande frågan om anslag för att till Sverige överföra utländska läkare, talar jag icke såsom representant för den kår, läkarkåren, som jag själv tillhör. Jag har nämligen den kanske synnerligen omoderna uppfattningen att en person, som har det stora förtroendet att vara ledamot av Sveriges riksdag, skall vid behandlingen av alla föreliggande problem söka se dessa ur allmän synpunkt med bortseende såväl från skråintressen som ock från lokala synpunkter.

Jag måste beklaga det sätt varpå detta ärende handlagts. Till viss del beror detta på den hållning, som Sveriges läkarförbund intagit. Förbundets ledning har velat göra gällande att det icke föreligger någon läkarbrist och har därför motsatt sig alla åtgärder för att söka öka tillgången på läkare, även om detta skulle ske genom att utländska läkare finge rätt att utöva läkaryrket i vårt land. Det är dock ett ofrånkomligt faktum — det framgår icke minst av de siffror som statsrådet och chefen för inrikesdepartementet nyss anförde — att vi ha en avsevärd brist på läkare, särskilt i de mera perifera delarna av landet,

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

och denna brist är icke endast såsom Läkarförbundet velat göra gällande ett fördelningsproblem. Jag kan komplettera herr statsrådets och chefens för inrikesdepartementet siffror med att meddela, att för någon månad sedan fanns det inom Norrbottens län — om jag bortser från Bodens garnisonssjukhus, vid vilket alldeles speciella omständigheter föreligga, då läkare kommenderas dit av de militära myndigheterna — vid samtliga sjukvårdsinrättningar endast en svensk underläkare, medan övriga underläkartjänster uppehöllos av utländska läkare. Utan att vi fått hjälp av dessa utländska läkare — balter, danskar, finländare och norrmän — hade det icke varit möjligt att klara sjukvården i dessa trakter. Bristen är alltså mycket stor. Hur stor den är, är omöjligt att yttra sig om i siffror, men att det är en stor brist är alldeles klart.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att beklaga det sätt, på vilket Läkarförbundets ledning vid åtskilliga tillfällen behandlat chefen för medicinalstyrelsen, och den personliga förföljelse, för vilken han varit utsatt från Läkarförbundets ledning, en förföljelse som jag tidigare vid olika tillfällen offentligen vänt mig emot. Läkarförbundet talar vid sådana tillfällen ingalunda såsom en representant för en enhällig läkarkår.

Då jag alltså är väl medveten om det stora behov av läkare, som för närvarande finnes i vårt land och som icke synes kunna fyllas inom överskådlig tid genom inhemska läkare, hade jag i den förberedande debatt, som uppkom i början av året i samband med de då pågående utredningarna om överförande av österrikiska läkare till Sverige, den uppfattningen att vi borde medverka till att ett sådant överförande kom till stånd. Sedan jag emellertid läst den nu föreliggande propositionen, blev jag mera tveksam. Min tveksamhet berodde främst på universitetskanslerns avstyrkande av förslaget. Universitetskanslern måste dock icke anses obunden av skräintressen. Denna min tveksamhet ökades sedan jag in extenso läst de båda medi-

cinska fakulteternas och lärarkollegiets vid karolinska institutets yttrande. De betänkligheter som framförts av dessa myndigheter liksom ock av universitetskanslern böra enligt min uppfattning tillerkännas stor vikt. Sedan jag haft ett samtal med en representant för medicinalstyrelsen, har jag kommit till den slutsatsen att så många svårigheter av både formell och reell natur äro förbundna med det föreslagna överförandet av dessa läkare, att jag i denna fråga måste ändra mening och numera måste ansluta mig till den reservation som avgivits av herr Ohlon m. fl.

Det är åtskilliga oklara punkter i denna fråga som jag skulle vara tacksam om statsrådet och chefen för inrikesdepartementet skulle vilja ytterligare belysa. Enligt § 28 i regeringsformen äger Konungen utnämna och befordra svenska medborgare till alla ämbeten och tjänster. Enligt § 33 i regeringsformen tillkommer samma rätt utländsk medborgare, som genom naturalisation blivit svensk medborgare. Från § 28 i regeringsformen kan dock Konungen göra undantag i det att bl. a. läkarbefattningar kunna kallas och befordras även »utländske män och kvinnor av utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna». Förutsättning torde alltså icke föreligga för att de österrikiska läkarna skola kunna befordras till provinsialläkartjänster, innan de genom naturalisation upptagits till svenska medborgare. Enligt förslag till lag om svenskt medborgarskap, som f. n. ligger på riksdagens bord, förutsättes enligt 6 § att utlänning, som skall upptagas till svensk medborgare, bl. a. skall sedan minst 7 år haft hemvist här i riket. Möjlighet finnes dock för Konungen att minska denna tid därest det »finnes medföra gagn för riket att sökanden upptages till svensk medborgare». Kan man räkna med att de österrikiska läkare, som enligt förslaget inkomma till landet, före 7-årsperiodens slut komma att upptagas till svenska medborgare och alltså kunna befordras till exempelvis provinsialläkartjänster? För några dagar sedan stod det en notis i tidning-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

arna, enligt vilken justitiekanslern rörande tillsättande av en extra provinsialläkartjänst, som skulle ha sökts av en utländsk medborgare, uttalat sin tveksamhet, huruvida denne utlänning skulle kunna befordras till extra provinsialläkare. Det är ju en tjänst som inte tillsättes av Konungen utan av annan myndighet, och det är alltså tveksamt huruvida bestämmelsen i regeringsformen är tillämplig, när det gäller tjänster som inte tillsätts av Konungen utan av annan myndighet.

Enligt inhämtade upplysningar skola de utländska läkarna under mycket lång tid, tio år, vara skyldiga att tjänstgöra på de platser, som bestämmas av medicinalstyrelsen. Det måste enligt min uppfattning vara synnerligen betänkligt att skapa en kår av läkare, som bli under en mycket lång tid livegna, även om placeringen av dessa läkare sker med allt möjligt hänsynstagande till deras intressen.

Herr Ohlson talade om att högkonjunkturen i början av 1920-talet medförde ett ökat behov av läkare och att depressionskrisen senare, 1922—1923, minskade detta läkarbehov. Herr Ohlsons historiskskrivning på den punkten är nog inte fullt korrekt. Det förhöll sig nämligen på det sättet att under slutet av 1880-talet och början av 1890-talet var tillloppet av medicine studerande utomordentligt stort. Detta medförde bl. a. en stockning, som gjorde att dessa studerande såsom nyblivna medicine kandidater kunde få vänta ett år eller flera på de kliniska tjänstgöringarna. Detta stora antal läkare som gingo ut på 1890-talet blevo pensionsmässiga eller avledo ungefär under början av 1920-talet. Detta gjorde att det blev ett utomordentligt stort behov av läkare just vid denna senare tidsperiod, och det medförde också att befordringsutsikterna då voro synnerligen gynnsamma. Jag skall i detta sammanhang be att med ett exempel få peka på hur svårt det är att bedöma dessa saker. År 1915 — jag låg då i Uppsala — anordnades av medicinska fakulteten ett stort möte med medicine kandidaterna, där vi uppmanades att

helst övergå till någon annan sysselsättning, därför att det var ovisst huruvida vi skulle kunna ha några möjligheter att slå oss fram på läkarbanan. Fem å sex år efteråt var det en mycket stor brist på läkare.

Herr Mannerskantz talade om att de utländska läkarna lämpligen skulle kunna användas inom sinnessjukvården, bl. a. för kirurgisk behandling av sinnessjuka. Nu förhåller det sig så att den kirurgiska behandlingen av de sinnessjuka inte utföres på sinnessjukhusen, utan den utföres på vederbörande kirurgiska avdelningar på lasaretten. För rekryteringen av läkare till sinnessjukvården spelar således denna synpunkt ingen roll.

Herr Mannerskantz sade vidare att det är ologiskt att gå med på att ta emot 20 österrikiska läkare men inte att ta emot 80. Att vi velat gå med att ta emot bara 20 österrikiska läkare beror närmast på att man då skulle få möjlighet att se hur importen av dessa läkare utfaller. Jag tror för min personliga del inte att det skulle innebära någon katastrof för den svenska sjukvården, om vi skulle importera hundra eller kanske tvåhundra läkare, som medicinalstyrelsen tänkt sig. Jag tror inte heller att det skulle innebära någon katastrof för den svenska läkarkåren. Men jag tycker att det skulle vara lämpligare att först ta in detta mindre antal och se hur det går.

Av dessa skäl måste jag biträda den reservation, som finns fogad vid detta utskottsutlåtande av herr Ohlson m. fl.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Först skulle jag gärna vilja uttala en lyckönskan till min vän Mannerskantz för den vackra blomman som han fick från regeringsbanken. Det bör vara särskilt angenämt för honom, eftersom det sällan förunnas honom att få en dylik uppmärksamhet. Jag tycker nog emellertid att han utverkade denna blomma med litet enkla medel. Man kände inte riktigt igen vännen Mannerskantz från hans vanliga sätt att argumentera. Jag tyckte att han hade fått något av den lättvinlighet över själva bevisföringen, som vi

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

ju många anse vidlåder stora delar av det kungl. förslaget. Herr Mannerskantz avfärdade lekande lätt alla våra bekymmer över att ta in 100 utländska läkare. Det tyckte han var rakt ingenting att tala om. Det kan man nog ändå ha olika meningar om. Jag skall emellertid inte nu närmare ta upp tiden med detta.

Herr statsrådet sade själv att vi redan förut ha omkring 380 utländska läkare i vårt land. Nu skola vi få ytterligare 100. Det betyder i alla fall att tio procent av alla landets läkare komma att utgöras av utländska medborgare. Jag tror att man inte kan alldeles bagatellisera en så pass kraftig uppblandning. Jag tror inte att ett sådant förhållande på något område skulle anses vara särskilt lyckligt.

Herr Mannerskantz och även herr statsrådet avvisade tanken på att ta våra medicine kandidater i anspråk. Det vore bättre, sades det, att låta dem fullfölja sina studier. Jag nöjer mig med att konstatera att detta förslag kommit från sådant håll, som jag tror får anses bättre förstå den saken än de två herrar, som talat här och som på det området i varje fall inte ha så stor sakkunskap — förlåt mig, herr statsråd. Det är också intressant att kunna konstatera att så oerhört många av dessa medicine kandidater själva vilja komma ut i praktiskt arbete. De böra väl också i någon mån veta vad som gagnar dem.

Herr Mannerskantz var angelägen att betona att detta var en tillfällig hjälpåtgärd, och han tyckte inte att en sådan var något så allvarligt. Jag undrar emellertid om man har rättighet att alldeles se bort från de framtida konsekvenserna. Herr Lundgren var inne på detta. Hur skall man handla längre fram i tiden? Skola dessa läkare stanna kvar, även om vi skulle få så pass god tillgång på svenska läkare, att det blev svårt att placera dessa utläningar efter den nyrekrytering i stor skala som redan är i gång när det gäller den svenska läkarkåren? Det kommer väl ändå att bli ett problem, som jag tycker att man i någon mån borde ägna uppmärksamhet åt.

Jag skall inte gå vidare in på dessa detaljer. Jag vill bara till herr Mannerskantz säga att jag inte tycker det är sympatiskt att som han gjorde rikta klander mot en stor kår, därför att den vågar hävda en mening, som strider mot den han har. Jag tycker inte att det är riktigt att så här offentligt påstå, att läkarkåren inte i första hand tänker på sjukvårdens bästa utan mera slår vakt om egna privata intressen. Om en sådan förebräelse skulle riktas mot den kår, som jag tillhör, skulle jag bli uppbragt. Jag tycker att varje hederlig sammanslutning har rätt att bli behandlad mera objektivt än vad som här blivit fallet. Jag tycker att jag spårade rätt mycket av vanliga landstingssynpunkter gentemot läkarna och andra befattningshavare inom sjukvården, när jag hörde landstingsmannen m. m. herr Mannerskantz nyss tala här.

Då herr statsrådet frågade fröken Andersson, om hon ansåg att humanitära skäl skulle kunna åberopas endast när det gäller de österrikiska läkarna själva men inte i fråga om de sjuka, skulle jag bara vilja säga, eftersom jag står med på samma motion som fröken Andersson, att vi ju alla äro överens om vikten av en förstärkning av läkarkåren för närvarande, men vi på vårt håll ha velat gå andra vägar än dem som statsrådet gått. Vi ha följt de vägar som de sakkunniga remissinstanserna rekommenderat. Vi äro fullständigt överens om att våra sjuka här i landet helt naturligt skola få den vård de behöva. Framtiden får väl utvisa vilken väg som var den bästa. Det torde vara svårt att säga för närvarande.

I slutet av sitt anförande presterade statsrådet en svartmålning av förhållandena inom sinnessjukvården, som gjorde ett utomordentligt beklämmande intryck. Det är ju mer än beklagligt att förhållandena fått utveckla sig på det sättet i vårt land. Jag kan inte tolka den svartmålning, som statsrådet gjorde, annat än som en mycket allvarlig förebräelse mot dem här i landet, som haft att svara för sjukvården inom vårt land. Det är, tycker jag, utomordent-

Ang. överförande till Sverige av utländska läkare.

ligt allvarligt att man här skall kunna göra sådana konstateranden, som äro gjorda från regeringsbänken i dag.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr WEILAND: Herr talman! Jag kan inte påstå att jag är sakkunnig på detta område, men jag vill bara vittna om några av de erfarenheter, som jag haft under de gångna åren dels som ordförande i länssanatoriets direktion under ungefär tjugu år och dels som v. ordförande under ungefär lika lång tid i en lasarettsdirektion. Problemet för oss har inte varit att skaffa läkare. Det har gått ganska bra, i allmänhet åtminstone, även om det vid något tillfälle har ställt sig svårt. Däremot har det varit utomordentligt svårt att skaffa annan sjukvårdspersonal, särskilt sjuksköterskor. Jag tror således inte att man kan påstå att det i allmänhet är så utomordentligt svårt att få läkare till sjukvården och att det skulle vara värre än att skaffa annan sjukvårdspersonal.

I fråga om de läkare, som det här är fråga om att importera, synes det vara så att man huvudsakligen ämnar använda dem inom sinnessjukvården. Jag har haft ganska nära kontakt med sinnessjukvården vid ett av statens sinnessjukhus, och jag måste konstatera att den vård som lämnades där av en utländsk läkare inte var sådan att jag kunde känna mig tillfredsställd med densamma. Då det sades här att det i första hand var fråga om att se till att de sjukaingo vård, vill jag säga att det ju inte bara gäller att ge dem vård, utan det är också fråga om hurudan vård det blir. Jag tror inte dessa utländska läkare i allmänhet passa för sinnessjukvården. För övrigt tror jag att man kunde få det åtskilligt bättre på detta område, om man ordnade det så att de läkare, som äro anställda inom sinnessjukvården, finge någorlunda ordentlig betalning. Nu är deras betalning, som vi veta, synnerligen dålig.

Herr talman! Jag skall inte ta tiden i anspråk längre, utan jag ber att få in-

stämman i vad fröken Andersson och vad herr Ohlon sagt, och jag instämmer också i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr OHLON: Herr talman! Jag tror att den läkarbrist som otvivelaktigt finns skulle i mycket hög grad minskas, om vi ordnade på ett bättre sätt med rekryteringen av sjukvårdspersonalen i övrigt, så att inte, såsom nu är fallet, läkarna på våra lasarett måste syssla med en hel del ting som bättre kunde anförtros åt annan personal. Det är här som jag föreställer mig att den stora flaskhalsen föreligger, inom sjukhusväsendet i varje fall.

För övrigt, herr talman, begärde jag ordet när jag fick se herr Mannerskantz komma in i kammaren — jag har ett ord otalt med honom. Herr Mannerskantz försökte pådyvla mig att jag skulle ha sagt att de österrikiska läkare, som det här ifrågasatts att man skulle ta in i landet, representera en undermålig läkarkraft. Det har jag aldrig sagt. Däremot har jag sagt att de representera en kategori som är sämre utbildad än våra svenska läkare, då dessa österrikiska läkare äro utbildade under en orostid i Wien och då man vet att universitetsutbildningen där nere blev i allra högsta grad eftersatt.

Man skall höra mycket innan örönen ramla av. Sällan har jag blivit så förvånad som när jag hörde just herr Mannerskantz börja tala om att rasfördomar skulle vara med i spelet — herr Mannerskantz, som ju till denna kammars protokoll låtit anteckna uttalanden som tillräckligt karakterisera honom i detta fall.

I övrigt är det otvivelaktigt så att åtskilliga av våra utländska läkare ha gjort oss stora tjänster. Men är det rätt att generalisera från enstaka fall — man skall över huvud taget akta sig för generaliseringar — och säga att vi inte kunnat inrätta så många nya provinsialläkardistrikt som varit önskvärt under de senaste åren här i landet, därför att vi inte kunnat påräkna tillräckligt antal

sökande. Det har ofta berott på att det icke funnits bostäder för nya provinsialläkare. Hade man kunnat lösa bostadsfrågan för provinsialläkarna, hade vi säkerligen kunnat rekrytera kåren på ett mera tillfredsställande sätt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo och företogos punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1950/51 till tvångsarbets- och alkoholistanstalter jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till T. E. Hedlund m. m. jämte motionsvis gjorda framställningar om ersättningar i anledning av sjukdom eller militärtjänstgöring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. beskattningen av äkta makar.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande beskattning av äkta makar.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 162 av fru *Svenson* m. fl. och II: 201 av herr *Nilson* i Spånstad, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i skattelagarna, att den rätt, som till-

Ang. beskattningen av äkta makar.

komme gift förvärvsarbetande kvinna till förvärvsavdrag med hälften av inkomsten, dock högst 1 000 kronor, vid den statliga inkomstbeskattningen och med 300 kronor vid den kommunala beskattningen, utsträcktes att gälla även för gift kvinna, som biträdde mannen i förvärvsverksamheten, i enlighet med vad i motionerna angivits;

2) de likalydande motionerna I: 316 av herr *Andrén* m. fl. och II: 373 av herr *Hjalmarson* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen ville för sin del besluta dels sådana ändringar av kommunalskattelagen och förordningen om statlig inkomstskatt, att rätten till förvärvsavdrag — där hustru biträtt mannen i dennes förvärvsverksamhet — skulle fr. o. m. 1951 års taxering tillkomma skattskyldig som haft inkomst av jordbruksfastighet eller av rörelse, dels sådana ändringar fr. o. m. den 1 januari 1952 av vederbörande skatteförfattningar, att äkta makar bleve beskattade enligt ett av motionärerna förordat system; samt

3) motionen II: 371 av herrar *Kristensson* i Osby och *Ohlin*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t, att 1949 års skatteutredning måtte få i uppdrag att utreda frågan om en höjning för äkta makar av det skattefria beloppet vid den årliga förmögenhetsbeskattningen.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 162 av fru *Svenson* m. fl. och II: 201 av herr *Nilson* i Spånstad om rätt för gift kvinna, som biträdde mannen i förvärvsverksamhet, att vid taxering åtnjuta s. k. förvärvsavdrag, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 316 av herr *Andrén* m. fl. och II: 373 av herr *Hjalmarson* m. fl. om ändrade bestämmelser rörande beskattningen av äkta makar icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 371 av herrar *Kristensson* i Osby och *Ohlin* angående utredning om höjning för äkta makar av

Ang. beskattningen av äkta makar.

det skattefria beloppet vid den årliga förmögenhetsbeskattningen måtte anses besvarad genom vad utskottet i betänkandet anförde.

Reservationer hade anmälts

I) av herrar *Gustaf Elofsson, Velander, Niklasson, Kristensson* i Osby, *Persson* i Svensköpp, *Sjölin, Vigelsbo* och *Nilsson* i Svalöv, vilka beträffande det s. k. förvärvsavdraget för hustru, som medverkade i mannens förvärvsverksamhet, ansett, att utskottet bort uttala, att ifrågavarande spörsmål vore av sådan betydelse, att nu gällande provisoriska bestämmelser på ifrågavarande område borde kompletteras i huvudsak på det sätt som sambeskattningsakkunniga föreslagit utan avvaktan av den ytterligare utredning av frågan om äkta makars beskattning, som komme att äga rum, samt att utskottet i enlighet härmed bort hemställa, att riksdagen måtte, i anslutning till de likalydande motionerna I: 162 av fru Svenson m. fl. och II: 201 av herr Nilson i Spånstad samt de likalydande motionerna I: 316 av herr Andrén m. fl. och II: 373 av herr Hjalmarson m. fl. antaga i reservationen införda förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om ändrad lydelse av 4 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

II) av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv, vilka under hänvisning till innehållet av de likalydande motionerna I: 316 av herr Andrén m. fl. och II: 373 av herr Hjalmarson m. fl. ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte dels i princip besluta, att beskattningen av äkta makar skulle, med giltighet från och med den 1 januari 1952, anordnas enligt det system, som förordats av sakkunnigledamoten Ebon Andersson enligt det av henne till sambeskattningsakkunnigas år 1949 avgivna betänkande — SOU 1949: 47 — fogade särskilda yttrandet, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville ut-

arbeta samt för 1951 års riksdag förelägga förslag till de bestämmelser i författningssväg, som föranleddes av det sålunda avsedda principiella ställningstagandet.

Herr VELANDER: Herr talman! Till bevillningsutskottets föreliggande betänkande ha fogats två reservationer. Den ena reservationen avser förvärvsavdraget för gift kvinna, som biträder i mannens förvärvsverksamhet, och den andra avser sambeskattningsfrågan.

För närvarande gäller ju, att gift kvinna, som lever tillsammans med sin man och är mantalsskriven i riket och som har egen inkomst av rörelse eller arbete, är berättigad att från inkomsten göra vissa avdrag, maximerade till 300 kronor vid den kommunala beskattningen och till 1 000 kronor vid den statliga beskattningen. Dessa avdrag reglerades senast år 1947. I det sammanhanget diskuterades också möjligheterna att utsträcka denna avdragsrätt till att avse även kvinna, som biträdde mannen i dennes förvärvsverksamhet. Man menade, att det fanns skäl för samma avdrag under sådant förhållande som om den gifta kvinnan arbetade självständigt utanför hemmet. Motiveringen för denna avdragsrätt är, när det gäller kvinna med inkomst av rörelse eller arbete utanför hemmet, att hemmet blir lidande därpå genom att husmodern inte blir i tillfälle att ägna sin arbetskraft åt hemmet. Därtill kommer att man på arbetsmarknaden har behov av att utnyttja den kvinnliga arbetskraften i så stor utsträckning som möjligt och att det därför finns skäl att uppmuntra arbete utanför hemmet genom att inte beskattningsvägen göra det alltför olustigt.

När man år 1947 diskuterade denna fråga, voro bevillningsutskottet och riksdagen, vilken senare godkände bevillningsutskottets betänkande i ämnet, på det klara med att den då ifrågasatta utvidgningen av avdragsrätten för mannen, när hustrun deltog i mannens förvärvsverksamhet, var berättigad. Man ansåg, att det måste vara mycket otillfredsstäl-

lande, att en dylik avdragsrätt inte kan medgivas i de fall, då hustrun deltar i mannens förvärvsverksamhet. När hustrun biträder mannen exempelvis i hans jordbruk eller rörelse, bidrager ju även hustrun till uppkomsten eller förbättrandet av mannens inkomster. Det måste därför anses obilligt, att ifrågavarande avdragsrätt icke kan medgivas i sådant fall. Utskottet var emellertid inte på det klara med vilken väg borde väljas i detta avseende utan satte sina förhoppningar till sambeskattningsakkunniga, som hade för avsikt att inlåta sig på spörsmålet därom. Det ha också numera sambeskattningsakkunniga gjort; de ha — såsom framgår av föreliggande utskotts-
betänkande — kommit med ett förslag, vilket dock blivit föremål för en mycket kritisk behandling från remissinstansernas sida. Denna kritiska behandling bottnar väl främst i det förhållandet, att man inte tror, att taxeringsorganen, alltså beskattningsnämnderna, skola kunna bemästra den ökade arbetsbörda och de svårigheter i övrigt, som förmenas vara förenade med en tillämpning av den avsedda avdragsrätten. Man får emellertid inte med hänsyn till de uttalanden, som från riksdagens sida tidigare gjorts i denna fråga, och på grund av den inneboende rättvisan i kravet på en lösning, när det gäller detta spörsmål, ge tappt inför eventuella svårigheter beträffande tillämpningen.

Reservanterna ha nu med hänsyn härtill gått in för ett förslag om utsträckande av avdragsrätten till att avse gift kvinna, som biträder mannen i hans verksamhet, såvitt angår inkomst av jordbruk, av rörelse eller av eget arbete. Reservanterna mena också, att det skulle vara en fördel, om man under tiden innan en definitiv ordning på detta område kan förväntas, skulle kunna vinna vissa erfarenheter genom att någon tid tillämpa detta förslag. Det är därför som reservanterna anse, att det bör sättas i kraft så snart som möjligt. Deras avsikt har varit, att den ifrågasatta lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 januari 1951. Den är från reservanternas sida att betrakta såsom ett provisorium. Detta är

Ang. beskattningen av äkta makar.

även fallet med den reglering av avdragsrätten på området, som genomfördes år 1947. Här är det således inte fråga om att utan vidare åstadkomma en definitiv ordning, som inte skall kunna jämkas på med utgångspunkt från vunna erfarenheter. Man får emellertid hoppas, att de farhågor, som kommit till uttryck i fråga om tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna, särskilt när det gäller beskattningsnämnderna, skola visa sig ha varit mycket överdrivna.

Jag skall, herr talman, med hänsyn till den sena timmen och med hänsyn till att förevarande spörsmål har ventilerats mycket ingående i andra kammaren förut i dag, beträffande reservationen nr 1 till utskottets betänkande stanna med vad jag här anfört och ber att i anslutning därtill få yrka bifall till denna reservation.

Jag övergår så till reservationen nr 2 till utskottsbetänkandet.

Frågan om äkta makars beskattning har varit aktuell sedan årtionden tillbaka, och den har mycket ingående diskuterats i olika sammanhang. Man har också gjort vissa försök att pacificera detta område. Dessa ha dock inte kunnat lugna stämningarna, och i själva verket ha de inte heller inneburit några verkliga lösningar. I det senaste skedet ha nu sambeskattningsakkunniga under snart fyra år sökt att ingående penetrera spörsmålet och ha dessa sakkunniga i anslutning därtill framlagt ett förslag, som varit föremål för sedvanlig remiss. Till förslaget ha också fogats ett par särskilda yttranden, däribland ett av ledamoten av denna kammare dr Ebon Andersson. Man anser nu, att majoritetslinjen inom de sakkunniga skjutits helt sönder så, att den inte kan läggas till grund för en lösning.

Man frågar sig då, vad resultatet nu skall bli. På finansministerns föredragning har ju såsom känt den 17 sistlidna mars beslut fattats att överlämna frågan till 1949 års skatteutredning. Man måste hysa vissa betänkligheter inför denna åtgärd. De särskilda sakkunniga ha dock ägnat hithörande spörsmål en mycket ingående uppmärksamhet och

Ang. beskattningen av äkta makar.

prövning. Deras förslag har visserligen inte blivit föremål för någon särskilt gynnsam kritik, men man tycker ändå, att Kungl. Maj:t på grundval av de utredningar, som presterats från de sakkunnigas sida, och efter den belysning, som ärendet har fått från olika remissinstansers sida, borde ha kunnat ta ställning till frågan. Är det inte, med kännedom om 1949 års skatteutrednings många och betungande arbetsuppgifter — enligt finansministerns intentioner skall ju arbetet bedrivas så att en proposition i ämnet skall föreläggas nästa års riksdag — att vänta eller kräva alldeles för mycket av skatteutredningen när till dennas övriga uppgifter även lägges den om äkta makars beskattning?

Under remissbehandlingen av denna fråga har det visat sig, att ett mycket stort antal remissinstanser »sneglat» mycket välvilligt åt vad man nu inom och utom riksdagen kallar för den Ebon Anderssonska linjen. Sexton olika länsstyrelser äro intresserade av en närmare prövning av denna linje, en del förordar den utan vidare. Överståthållarämbetet är också intresserat av den linjen, och tre byråchefer i socialstyrelsen ansluta sig entusiastiskt till densamma. Landstingsförbundet och Svenska arbetsgivareföreningen önska jämväl en prövning efter den linjen. Tjänstemännens centralorganisation m. fl. har också sagt sig vara intresserad därav, och vissa remissinstanser förordar den så oförbehållsamt, att de anse att lösningen endast är att finna genom att följa denna linje.

Finansministern har till statsrådsprotokollet, när beslutet fattades om överlämnandet av denna fråga till 1949 års skatteutredning, uttalat, att det finns så få vägar att välja på. Ja, det har ju erfarenheten visat, och i det sammanhanget utmönstrar finansministern själv, om jag förstått honom rätt, majoritetens inom sambeskattnings-sakkunniga förslag och även den linje, om man nu kan tala om en sådan, som fru Gärde Widemar tagit sikte på. Jag vill inte säga, att denna sistnämnda linje är fullkomligt sönderskjuten, ty det kanske ligger så till, att hon själv gått ut ifrån att detta hen-

nes foster var något ofullgånget och att det förutsatte en överarbetning och omprövning — men det verkar i alla fall, som om hennes uppslag har kommit helt ur diskussionen.

Inom utskottet har nu den tanken framförts, att det skulle underlätta arbetet för 1949 års skatteutredning, därest det vore i princip fastslaget efter vilken linje frågan om äkta makars beskattning skulle lösas, så att skatteutredningen endast hade att ta ställning till den närmare utformningen av ett förslag i överensstämmelse därmed, ett åstadkommande sålunda av erforderlig lagtext och en omarbetning av skatteskalorna, som kunde föränlidas av ett sådant principbeslut etc. Det är den tanken som uppbär reservationen nr 2 till bevillningsutskottets betänkande.

Vad den Ebon Anderssonska linjen innebär har från så många håll omnämnts, att jag inte har anledning att här närmare gå in därpå. Så mycket kan emellertid sägas, att den i stort sett innebär, att äkta makar skola var för sig behandlas ungefär på samma sätt som en ensamstående skattskyldig. Man menar, att det på den vägen skall bli möjligt att åstadkomma tillbörlig rättvisa även när det gäller äkta makars beskattning. Det är enligt reservanternas mening en angelägenhet av synnerlig vikt att åstadkomma en lösning, som erbjuder jämlikhet och rättvisa olika skattskyldiga emellan, enkannerligen mellan äkta makar å ena sidan och ensamstående å den andra.

Det har från något håll påståtts, att den Ebon Anderssonska linjen skulle innebära, att det inträder en skattehöjning för de ensamstående. Ingenting är oriktigare, ty de ensamståendes ställning i skattehänseende har inte varit föremål för något som helst övervägande inom sambeskattnings-sakkunniga. Man resonerar möjligen på det sättet, att, om det gäller att åstadkomma ett skatteuttag av viss omfattning och detta skatteuttag skall ske på den direkta beskattningens väg, kan det i ett visst statsfinansiellt läge bli fråga om en ökad beskattning, men denna ökade beskatt-

ning kommer då att drabba alla, och vid avvägningen därav får man beakta, att äkta makar skola behandlas på samma sätt som den ensamstående.

Måhända har någon fäst sig vid att det i reservationen angives, att riksdagen skall i princip ansluta sig till den Ebon Anderssonska linjen med giltighet från och med den 1 januari 1952. Anledningen till att tidpunkten har angivits på det sättet är just det resonemang, som under senare tid har förts och som jag redan varit inne på, nämligen att man skulle ha att förvänta en kungl. proposition i statsskattefrågan till nästkommande års riksdag. Det är emellertid klart, att om detta mot förmodan inte skulle visa sig möjligt, blir det ju därmed inte heller möjligt att komma fram med ett förslag i sambeskattningsfrågan efter den Ebon Anderssonska linjen, vars principer det här gäller att tillämpa, att träda i tillämpning den 1 januari 1952. Det hela skulle då stanna på papperet. Förutsättningen är sålunda den av mig antydda, att finansministerns och även våra förhoppningar om att propositionen beträffande statsbeskattningen — och, såsom jag för min del hoppas, jämväl den kommunala beskattningen — skall kunna föreläggas nästa års riksdag verkligen skola gå i uppfyllelse.

Jag skall inte här utöver vad som skett ingå på något relaterande av remissinstansernas inställning i denna fråga, churu det kunde vara av ett visst intresse. Jag vill inte heller i detta sammanhang söka prestera något klarläggande av hur den av reservanterna förordade linjen kan tänkas komma att verka i olika inkomstlägen. Det beror på den fortsatta debatten, om så kan finnas nödvändigt.

För närvarande vill jag alltså, i anslutning till de påpekanden, som här gjorts, hemställa om bifall till reservationen nr 2. Det betyder, att riksdagen skall besluta, att den Ebon Anderssonska linjen skall i princip läggas till grund för de fortsatta övervägandena i och för den slutliga regleringen av äkta makars beskattning.

Ang. beskattningen av äkta makar.

Herr NIKLASSON: Herr talman! Jag skall be att få anföra några synpunkter i anslutning till den reservation, som har fogats till detta betänkande av herr Gustaf Elofsson m. fl. Herr Velander har ju redan yrkat bifall till denna reservation, och han har därvid anfört vissa synpunkter, som jag för min del kan ansluta mig till.

Utskottets majoritet hemställer i utlåtandet om avslag på motioner, vari yrkats att rätten till det s. k. avdraget för gift kvinna skall utsträckas att gälla även hustrur, som ha inkomst av jordbruk eller av arbete i mannens förvärvsverksamhet. I stort sett ansluta sig dessa motioner till det betänkande, som sambeskattningsakkunniga avgivit föregående år men som regeringen inte velat framlägga för riksdagen utan hänskjutit till 1949 års skattekommitté för vidare utredning.

Frågan om äkta makars beskattning har, såsom herr Velander redan framhållit, varit föremål för riksdagens prövning i olika sammanhang. Den har undan för undan aktualiserats genom att beskattningen skärpts och progressiviteten gjorts starkare. För att tillmötesgå kravet på lindring av äkta makars beskattning ha olika avdrag vid taxeringen införts, bland andra det s. k. avdraget för gift kvinna, vilket gäller för sådan gift kvinna som har inkomst av rörelse eller eget arbete, däremot ej för gift kvinna som haft inkomst av jordbruk. Helt utestängd från möjligheten att erhålla avdrag av sådant slag är också hustru, som deltagar i mannens förvärvsverksamhet, vilket ju i allra största utsträckning är fallet med hustrurna till jordbrukare på de mindre och medelstora jordbruken samt till innehavare av mindre affärsföretag — detsamma gäller kanske i någon mån inom hantverket och en del andra områden. Man har liksom inte riktigt observerat dessa fall, och i den mån de förts fram i diskussionen har man hesiterat inför de svårigheter, som givetvis äro förknippade med lösningen av dessa problem.

Ang. beskattningen av äkta makar.

Emellertid föreligga här mycket stora områden, där hustrurna göra en betydande insats i produktionen utan att få tillgodoräkna sig den skattelättnad, som tillkommer hustru med anställning i annan förvärvsverksamhet. Beträffande det mindre jordbruket har man så vuxit sig in i den föreställningen, att hustrun skall hjälpa sin man i arbetet, att man nästan inte kan tänka sig saken annorlunda. Vid de norrländska småbruket får väl hustrun ofta sköta gården helt på egen hand under de långa perioder, då mannen ligger borta på skogsarbete. I södra och mellersta Sverige blir hustrun väl inte så ofta lämnad att ensam sköta gården, men hon har inte dess mindre en betydande arbetsbörda i fråga om egentligt jordbruksarbete.

Man har gjort vissa undersökningar rörande omfattningen av detta arbete. Så utförde professor Nanneson under åren 1931—1936 vissa undersökningar och kom till det resultatet, att vid det mindre jordbruket i Norrland hustrurnas insats i direkt jordbruksarbete kunde beräknas uppgå till mellan 55 och 92 dagsverken per år. I södra och mellersta Sverige blevo siffrorna mellan 45 och 75 dagsverken. Senare undersökningar ge knappast vid handen att denna arbetsinsats har minskat, utan snarare tvärtom. Den alltså fortgående folkminskningen på landsbygden medför ju, att hustrurna få bära en allt större arbetsbörda.

Nu vill man kanske invända, att jordbrukarhustrurna utföra detta arbete utan att anlita hjälp i hushållet. Detta är nog riktigt, kanske inte minst därför att hushållshjälp inte stått att få, men det har medfört att dessa hustrur fått en alldeles onormalt lång arbetsdag. Både i Sverige och i Finland har man gjort undersökningar som visa att en genomsnittlig arbetstid av över 13 timmar per dag är vanlig, i enskilda fall ännu mera. Givetvis kunna sådana undersökningar icke ge fullkomligt exakta resultat, men jag tror i alla fall att de ge en ganska otvetydig bild av förhållandena. Det rör sig här om en arbets-

tid, som när det gäller anställda är helt olaglig men som för jordbrukets utövare och hustrurna på gårdarna anses normal och ej berättigande till att någon som helst övertidsersättning skulle få inräknas i jordbrukskalkylen.

Nu har man i alla fall gått med på att det principiellt är riktigt att hustru, som deltagar i mannens förvärvsverksamhet, får skatteavdrag, men man har inte funnit saken mera brådskande än att den anses kunna vänta i avvaktan på resultatet av den förnyade utredning, som 1949 års skattekommitté fått i uppdrag att utföra. Hur länge det kan dröja, innan kommittén kommit till klarhet i detta spörsmål, är omöjligt att säga. Herr Velander nämnde, att det har talats om att förslag skulle kunna föreläggas nästa års riksdag. Jag vet inte, om det är någon som tror, att detta är möjligt. Denna kommitté har ju fått en synnerligen omfattande arbetsbörda sig ålagd. 1946 års sambeskattningskommitté sysslade ju under en tid av drygt tre år huvudsakligen med utredning av den fråga vi här behandla. Man kan väl knappast tänka sig, att 1949 års skattekommitté vid sidan av sina många andra uppgifter skall kunna klara detta spörsmål i en handvändning.

Det har gjorts en hel del anmärkningar mot sambeskattningsakkunnigas förslag, i första hand från de myndigheter som syssla med taxeringsarbete. Man har framför allt pekat på svårigheten att beräkna värdet av hustruns arbete och befarat, att taxeringsnämnderna skulle tillgripa ett schablonavdrag. Det är givet att denna reform kommer att förorsaka ökat besvär vid taxeringsarbetet, men vilka reformer ha inte medfört arbete och kostnader för det allmänna? Vad beträffar schablonavdrag börjar man inom de kretsar, där skatte- och taxeringsproblemen penetreras, alltmer diskutera frågan om vi inte i förenklingssyfte måste gå in för schablonavdrag i stället för på olika sätt beräknade avdrag.

Om vi emellertid se på de yttranden, som i sammandrag såsom bilaga fogats till detta betänkande, finna vi att många

myndigheter tillstyrkt förslaget, om också när det gäller vissa av dem som ett provisorium. Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk och Svenska landsbygdens kvinnoförbund tillstyrka förslaget, och en del andra instanser säga sig inte vilja motsätta sig det.

Vi reser vanter kunna naturligtvis inte utan vidare säga, att detta förslag är i alla avseenden tillfredsställande. Men kan man inte beträffande detta säga som bevillningsutskottets ordförande ofta eljest gör: »Vi kunna inte avgöra, om detta förslag är i alla avseenden tillfredsställande, men låt oss ta det som det föreligger, så få vi pröva oss fram och sedermera rätta till vad som brister med ledning av de erfarenheter vi vinna!» Jag tycker att vi skulle kunna behandla också denna sak enligt det receptet. Det är för övrigt endast fråga om en utvidgning av ett nu gällande provisorium till att omfatta vissa hittills utestängda kategorier av skattskyldiga. Såsom sambeskattningsakkunniga ha påvisat, kunna större ekonomiska konsekvenser ej vara förbundna med förslaget, och reservationen går ju in för en begränsning av de sakkunnigas förslag.

Frågan synes mig vara: är denna reform av så angelägen art, att vi böra gå in för ett provisorium i avvaktan på en mera definitiv lösning? Utskottets majoritet har svarat nej och avstyrkt förslaget. För min del skulle jag nog vilja besvara frågan med ja, så mycket mera som jag befarar att det måste dröja lång tid, innan någon definitiv lösning kommer till stånd.

Vad sedan beträffar den invändningen att det skulle vara felaktigt att för något år medge skatteavdrag, som sedan skulle bortfalla, så äro vi väl överens om att avdrag i någon form böra medgivas, och då blir väl resultatet till sist inte att avdraget bortfaller, utan eventuellt att det kan undergå viss förändring.

Det har nu förflutit ganska lång tid sedan det s. k. förvärvsavdraget för gift

Ang. beskattningen av äkta makar.

kvinnor infördes att gälla för vissa kategorier av förvärvsarbetande hustrur. Jag tycker att det skulle vara på tiden att vi utsträcka detta avdrag att gälla även de kategorier, som avses i den till betänkandet fogade reservationen av herr Gustaf Elofsson m. fl. och jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Fru SVENSON: Herr talman! Jag har tillsammans med en del andra ledamöter av denna kammare väckt en motion i den föreliggande frågan. Vi framhålla där som vår uppfattning, att riksdagen redan nu borde kunna besluta om sådana ändringar i skattelagarna, att samma rätt till skatteavdrag, som tillkommer gift förvärvsarbetande kvinnor, måtte utsträckas att gälla även för gift kvinnor, som deltaga i sin mans förvärvsarbete.

Utskottets majoritet har emellertid inte ansett det möjligt att bifalla motionen, och som skäl härför åberopade, såsom utskottsmajoriteten skriver, mycket allvarliga invändningar som framförts mot sambeskattningsakkunnigas förslag till utsträckning av förvärvsavdraget att gälla även vid den faktiska sambeskattningen. Utskottet förutsätter därför att en omprövning först skall ske. Vi ha i motionen inte uttalat oss mot en fortsatt utredning och omprövning. Vi ha bara velat, att riksdagen redan i år skall fatta beslut om att gift kvinnor, som deltaga i sin mans förvärvsarbete, få rätt till skatteavdrag precis på samma sätt som nu provisoriskt sker för andra förvärvsarbetande gifta kvinnor.

För min del måste jag säga, att jag tycker att utskottsmajoriteten tagit alltför lätt på frågan. Man borde i rättvisans intresse ha ådagalagt något mera omtanke i stället för att stryka med hartsen och sedan endast vifta bort ärendet med hänvisning till omprövning och fortsatt utredning.

Jag tycker också, att utskottsmajoriteten kunde tagit någon hänsyn till de positiva yttrandena över sambeskattningsakkunnigas betänkande. Här återfinnas, såsom herr Niklasson tidigare

Ang. beskattningen av äkta makar.

har nämnt. åtskilliga som anse att det inte alls är omöjligt att omgående tillgodose de i motionen framförda kraven.

Det är ju ganska underligt, att skatteavdragsrätt inte får förekomma till exempel för en småbrukarhustru, som över huvud taget hela dagarna sommaren igenom måste delta i arbetet på åker och äng och som året om får hjälpa till med mjölkning och med skötseln av djuren och dessutom hålla hemmet i ordning, laga mat, diska, stoppa strumpor, lappa och laga kläder och mycket, mycket annat. Det är inte lönt att en sådan kvinna tänker på en 8-timmars arbetsdag; den utsträcker sig för många till bortåt det dubbla, och jag behöver inte hålla mig bara till småbrukarhustrurna — det finns många andra jordbrukarhustrur, som få underkasta sig samma arbetsbörda. Jag behöver inte heller hålla mig enbart till jordbruket; vi ha gott om företagare på skilda områden, vilkas hustrur få utföra ett dubbelarbete så krävande som något.

Utskottets motivering för avslag är också att man befärar att taxeringsnämnderna, då speciellt i städerna, på grund av ringa personkännedom kunna komma att behandla beskattningsfrågorna schablonmässigt. Ävenså befärar man att dylik avdragsrätt kan komma att betyda skatteflykt. Vad utskottsmajoriteten däremot icke tagit hänsyn till är att de inkomsttagargrupper, det rör sig om, i allmänhet ligga på mycket låg inkomstnivå och att den nuvarande sambeskattningen utgör en extra belastning, ja, en direkt straffskatt för att hustrun deltar i förvärvsarbetet. Man kan säga att skattestatistiken visar mycket tvivelaktiga resultat, när man tager sambeskattningen med i beräkningen. För att nämna ett exempel, visar statistiken en medelinkomst av 4 180 kronor per år för industriarbetare, och här är det att märka att det rör sig om *en* mans inkomst. För jordbrukets utövare är medelinkomsten omkring 3 570 kronor per år, men här skall man bemärka, att hustrun i många fall har deltagit i förvärvsarbetet, varför hon ej erhåller någon avdragsrätt. Ett rättvist bedömande av förelig-

gande fakta synes därför otvetydigt peka på en ändring av berörda förhållanden.

Med detta för ögonen tycker jag inte det är orimligt begärt, om riksdagen redan nu beslutar i enlighet med motionens syfte, och med dessa ord, herr talman, ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen nr I).

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Vid detta betänkande äro fogade tvenne reservationer, som äro rätt artschilda.

I den med II) betecknade reservationen föreslå ett par högerledamöter, att riksdagen redan nu skall i princip besluta, att beskattningen av äkta makar skall, med giltighet från och med den 1 januari 1952, anordnas enligt ett system, som föreslagits i sambeskattningskommittén av fröken Ebon Andersson. Detta yrkande framställes av de bägge högerreservanterna, sedan sambeskattnings-sakkunnigas betänkande har föranlett ett stort antal remissinstanser att begära förnyad utredning av frågan om äkta makars beskattning. Önskemålet om en mera omfattande utredning är nästan en genomgående ton i remissyttrandena.

Fröken Ebon Anderssons särskilda yttrande till de sambeskattnings-sakkunnigas betänkande är ju en skiss av hur hon tänker sig en beskattning av äkta makar. Förslaget går ut på att man skulle dela förmögenheterna och inkomsterna mellan de äkta makarna. Kostnaderna skulle, enligt den beräkning som fröken Andersson själv framför, uppgå till 135 miljoner kronor, och härav skulle på förmögenhetsbeskattningen belöpa 22 miljoner kronor, enligt en uppgift som jag har fått men som jag inte kunnat kontrollera. Av en förmögenhet på 60 000 kronor beskattas för närvarande 30 000 kronor, men enligt fröken Anderssons förslag skulle förmögenheten vid beskattningen delas upp med 30 000 kronor på vardera maken, vilket innebär att en förmögenhet av 60 000 kronor skulle fritagas från förmögenhetsskatt. Av en förmögenhet på 120 000 kronor beskattas för närvarande 90 000 kronor, men en-

ligt fröken Anderssons system skulle vardera maken få ha en beskattningsfri förmögenhet av 30 000 kronor, och endast 60 000 kronor av en sådan förmögenhet skulle alltså beläggas med förmögenhetsskatt. Det rör sig tydligen om en mycket avsevärd lindring av förmögenhetsbeskattningen, som riksdagen nu inbjudes att besluta införa från och med den 1 januari 1952 utan att någon utredning föreligger, som kan visa, huruvida detta sätt att uttaga förmögenhetsskatten är det riktiga och lämpligaste eller inte.

På samma sätt är det med inkomstbeskattningen. Delningen av äkta makars inkomster beräknas medföra en minskning av inkomstskatten med 113 miljoner kronor, och denna minskning av den direkta beskattningen skulle enligt reservanternas mening beslutas av riksdagen utan tillgång till ett material för att bedöma, huruvida denna linje är tillbörlig och riktig eller om man skulle kunna beträda andra vägar. Denna minskning av inkomstbeskattningen kommer givetvis, beroende på progression och andra ting, att ge det allra största penningbeloppet åt de största och de stora inkomsttagarna. Det kan väl vara rimligt att före ett beslut pröva andra möjligheter att minska inkomstbeskattningen, i den mån man har ekonomiska möjligheter till en sådan skattesänkning.

Det är, måste jag säga, någonting i riksdagens historia mycket ovanligt att man inbjudes att besluta, att en skattelagstiftning skall fotas på principer, som äro skisserade i en reservation till ett sakkunnigbetänkande och som inte ha utformats i detalj eller prövats i jämförelse med andra sätt att lindra inkomst- och förmögenhetsbeskattningen. Det är ju inte denna fråga man i främsta rummet har diskuterat i sambeskattningskommittén, utan det är andra spörsmål man där har uppehållit sig vid. Det har sagts mig, att av nedsättningen med 113 miljoner i inkomstbeskattningen endast 25 miljoner skulle komma på äkta makar, som nu äro sambeskattade. Man tar alltså upp hela skatteproblemet och vill att riksdagen skall ta ställning till det på grundval av ett visst förslag, trots att en

Ang. beskattningen av äkta makar.

skatteutredning har tillsatts som fått hela denna fråga remitterad till sig för att överväga, huruvida och på vilket sätt en lindring av inkomst- och förmögenhetsbeskattningen skall kunna genomföras. Det skulle strida mot all riksdagspraxis, om kamrarna i det rådande läget skulle falla på den idén att biträda de två högerledamöternas reservation, och jag får uppriktigt säga, att jag tycker det skulle strida mot allt politiskt vett.

Jag vill avsluta dessa kritiska anmärkningar med att säga, att jag finner det mycket berömvärt att en enskild ledamot i en sakkunnigkommitté kan framlägga ett revolutionerande förslag, som sätter tankarna i rörelse. Jag vill för min del inte på något sätt utdöma detta förslag. Jag skulle gott kunna säga, att det måste ordentligen prövas. I vad mån det skulle kunna upptagas vid ett slutligt avgörande, vill jag för min del inte yttra mig om. Men att nu besluta i enlighet med det på grundval av den ofullkomliga utredning, som här har ägt rum, kan jag för min del inte förorda.

Den andra reservationen är, om jag så må kalla det, en borgerlig reservation, som är enhällig med det undantaget att någon representant från folkpartihåll i denna kammare saknas bland reservanterna. Detta förslag rymmer två ting, och jag skall inte gå in på det ena, ändringen av 46 §, 3 mom. Vad som här närmast har diskuterats är vad som rymmes i 4 mom. av samma paragraf. Det gäller ju att gift man skulle få göra avdrag för hustruns deltagande i hans förvärvsarbete med högst 300 kronor i fråga om kommunalskatten och med högst 1 000 kronor i fråga om statsskatten. Detta skall kunna ske beträffande jordbruk, rörelse och eget arbete. I fråga om eget arbete sägs det i en anvisning till denna 46 §, som jag förmodar knyter an till detta, att inom förvärvskällorna »tjänst» och »tillfällig förvärvsverksamhet» kunna omständigheterna endast mera sällan vara sådana, att avdrag kan medgivas. Här avses alltså närmast jordbruk och rörelse.

För att dessa avdrag skola få göras, kräves att beskattningsnämnderna sko-

Ang. beskattningen av äkta makar.

la kunna konstatera, att den inkomst, som här avses, »till någon del härrör sig från hustruns arbete». Sedan taxeringsnämnden konstaterat att så är fallet, skall den värdera detta arbete. Därvidlag finnes en maximal gräns för värderingen — värdet får inte beräknas till mer än en tredjedel av nettoinkomsten. Är denna nettoinkomst t. ex. 6 000 kronor, får alltså värdet inte beräknas till högre belopp än 2 000 kronor, och hälften av detta värde får avdragas, dock högst 1 000 kronor. På en nettoinkomst av 6 000 kronor skall alltså kunna avdragas intill 1 000 kronor i fråga om statsskatten och 300 kronor i fråga om kommunalskatten.

Man kan undra, hur den taxeringsnämnd skall se ut, som när det gäller våra tusentals lantbrukarhem, alla affärer och handlande över allt i städer och på landet skall, för det första, kunna konstatera, när mannens inkomst till någon del härrör från hustruns arbete, och, för det andra, skall kunna värdera detta arbete, som säkerligen måste vara av mycket skiftande art, när t. ex. jordbrukarhustrun sköter hemsysslor och i övrigt därutöver praktiskt taget sköter drängsysslor i ladugården. Allt detta skall alltså *ingående* — om det skall vara någon mening med det — från taxeringsmyndigheternas sida prövas och bedömas. Detsamma gäller i fråga om handlande och affärsföretagare, beträffande vilka man alltså skall kunna bedöma i vad mån handlandens respektive företagarens hustru deltagit i arbetet och vad detta arbete skall värderas till. Om hon någon gång om dagen går ned i affären och virar någon strut för att sälja litet karameller, om hon står där många timmar om dagen eller om hon sköter mannens kontorsböcker, allt detta skall taxeringsmyndigheten sitta och bedöma och värdera, för att vederbörande skall kunna få göra ett avdrag på upp till 1 000 kronor. Hur skall detta vara möjligt?

Sakkunnigkommittén har trott det vara möjligt, men läser man de yttranden, som avgivits av i allmänhet sakkunnigt folk som mycket väl känner till

taxeringsarbetet, finner man, att de äro mycket misstänksamma och skeptiska. Det är rätt typiskt vad t. ex. länsstyrelsen i Östergötlands län skriver, nämligen att »de sakkunniga ha tillerkänt taxeringsnämnderna på landsbygden förmågan att kunna verkställa en rättvis uppskattning i pengar räknat av hustruns arbete». Man märker ju den ironiska ton, som går igenom detta. Hur skall det vara möjligt, undrar man i den goda länsstyrelsen. Och så säger man, att för detta erfordras att kunna beräkna arbetstiden och även att kunna bedöma kvaliteten av arbetet — om det är värt så eller så mycket, om det består av grovgöra eller finare arbete eller vad det är för slags arbete. Detta arbete skola de stackars taxeringsnämnderna sitta och värdera i fråga om både tid och kvalitet.

Kammarrätten säger att här måste det, eftersom det inte ges någon ledning i lagtexten, bli så att de mest olika uppfattningar komma fram »om arten och omfattningen av det arbete, som erfordras för avdrags medgivande». Taxeringsnämndernas ordförande säga i sin tur, att de inte ha möjlighet »att på ett tillfredsställande sätt värdera en hustrus arbetsinsats». Men så vill man i denna borgerliga reservation — med ett lysande undantag — rekommendera att detta omöjliga *skall* göras av taxeringsnämnderna. Stackars nämnder!

Kammarrätten säger, att den enda möjligheten är, att taxeringsnämnderna komma fram till ett mycket schablonmässigt bestämmande av förvärvsavdraget. Det antagliga är, skriver den ärevördiga kammarrätten, att man bestämmer som maximum för avdraget en tredjedel av nettointäkten och att detta antagligen blir en viss norm för uppskattning av värdet. Man kan inte granska alla de olika affärerna och jordbruken — det är komplett omöjligt — utan man kommer att sätta värdet till en tredjedel av nettoinkomsten. Det kommer att anses som hustruns arbetsinsats, så fort deklaranter säger, att hon deltar i mannens arbete, och hälften därav kommer att bli hennes förvärvsavdrag.

Överståthållarämbetet, som väl närmast har sina erfarenheter från handels-håll i Stockholm, säger, att en restriktiv tillämpning av bestämmelserna knappast är möjlig att genomföra och att det mest sannolika är, att avdragsrätten i praktiken leder till att så gott som samtliga rörelseidkare och jordbrukare komma att erhålla avdrag, eftersom det inte finns någon möjlighet att kontrollera dem.

Taxeringsnämndernas ordförande säger, att avdrag komme att medgivas schablonmässigt vid ringaste tveksamhet, och nog kommer det, när kontroll är omöjlig att öva, praktiskt taget nästan alltid att råda tvekan.

Denna omöjlighet att kontrollera erkännes av Riksförbundet Landsbygdens folk. Det sägs i dess yttrande, att det är alltför betungande för taxeringsnämnderna att verkställa prövning i varje särskilt fall — det har förbundet rätt i — och därför rekommenderar det att avdraget beviljas, »såvida icke särskilda omständigheter till annat föranleda». Riksförbundet Landsbygdens folk säger alltså, att taxeringsnämnderna inte kunna sköta detta, varför förbundet rekommenderar att jordbrukarhustrur alltid skola beviljas detta avdrag, såvida inte speciella omständigheter tala bestämt däremot.

Under sådana omständigheter kan man mycket väl förstå LO:s yttrande, där det säges, att »förslaget måste föra till att i praktiskt taget alla de fall mannen råder över förvärvskällan, bustrun göres till åtminstone formell medarbetare och familjen därigenom blir berättigad till ett särskilt avdrag upp till 1 000 kronor».

Riksförbundet Landsbygdens folk och Landsorganisationen ha kommit till samma uppfattning om vad detta verkligen kommer att leda till; på vissa håll kan det leda till enligt min mening rätt underliga resultat.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har påpekat, att jordbrukarna däruppe ha mycket små jordbrukenheter. »I de flesta fall hållas högst 3 å 4 kor.» Inkomsten av jordbruket är relativt obetydlig, och

Ang. beskattningen av äkta makar.

männen äro som regel hänvisade till att skaffa sig väsentliga biinkomster. De, som äro körare, komma i en helt annan ställning än de, som äro huggare, ty körarna kunna föra sina inkomster av körningen på jordbruket, där de också använda sina hästar, och därigenom kunna de utnyttja förvärvsavdraget för hustrun. Om mannen däremot är huggare, skall hans inkomst av skogsarbetet redovisas som för eget arbete under »inkomst av tjänst». Inkomsten av jordbruket kommer att bli obetydlig, och han kan alltså inte utnyttja detta förvärvsavdrag för hustruns del. Köraren kan alltså utnyttja detta, men inte huggaren, och vi syfta ju ändå till en likformig och rättvis beskattning! Länsstyrelsen i Västerbottens län säger emellertid, att det här blir varken rättvist eller likformigt.

Här har ju sagts, att en del av remissinstanserna ha tillstyrkt detta förslag. Ja, det är dessa jordbrukarorganisationer, som äro intressenter i saken, som tillstyrkt det. De andra ha antingen sagt, att de inte vilja motsätta sig förslaget, eller också ha de kommit med mycket starka erinringar eller — och det är majoriteten — klart avstyrkt förslaget. Jag har sällan sett ett förslag, som blivit så sönderskjutet vid remissen som just detta förslag; och nu uppmana oss dessa borgerliga reservanter, att vi skola ta förslaget sönderskjutet, som det ligger där efter remissen.

Men vad säger socialstyrelsen, som hör till dem, som inte vilja motsätta sig detta? Jo, den säger, att »denna skatteförmån» — det är så styrelsen betraktar detta avdrag — »förutsätter, att taxeringarna för de självständiga företagarna bringas i överensstämmelse med de faktiska förhållandena». Styrelsen ifrågasätter alltså, om taxeringarna här i landet i stor utsträckning äro riktiga. Det är socialstyrelsen, som säger detta, och jag bara citerar vad detta ärevärdiga verk säger. Styrelsen säger tillika, att den inte är övertygad om att dessa företagens inkomster uppskattas till sitt verkliga värde.

Det ligger mycket i det förslag, som

Ang. beskattningen av äkta makar.

här är framlagt, och sedan jag lyssnat till vad herr Niklasson och fru Gärda Svenson hade att säga, då de talade om lantbrukarhustrurnas stora och tunga arbetsbörda och deras ofta alldeles orimligt långa arbetstid, kan jag nämna, att jag har sett så pass mycket därav, att jag vet att de tala rätt. Det är inte heller på den punkten som man här är tveksam. Men frågan är, om det inte även finns andra, som ha en mycket lång arbetstid och tungt arbete. Det är säkert många löntagarhusfrur, som ha stor familj och som arbeta praktiskt taget både natt och dag, men som, hur mycket de än slita för sin familj och fastän de kanske äro de, som sammanhålla hela familjen, inte kunna tänkas få göra dessa avdrag. Det blir sålunda inte en rättvis och likformig beskattning mellan grupperna, och när det gäller jordbrukarna och affärsmännen kan man inte på ett rätt sätt avväga det så, att det inom respektive grupp blir riktigt i det ena och i det andra fallet. Det blir schablonmässigt, och schabloner verka alltid mer eller mindre blint.

Jag tror att det vore riktigt, om riksdagen böjde sig för vad taxeringsnämndernas ordförande ha sagt, nämligen att detta förslag inte kan genomföras. Överståthållarämbetet och de flesta länsstyrelserna ha också sagt att det inte går. Det vore riktigt, om riksdagen böjde sig för kammarrättens synpunkt, att någon verklig prövning i detta fall inte kan genomföras. Det är faktiskt så, att om bedömandet av dessa förvärvsavdrag nu skulle kastas in i taxeringsarbetet, så bleve de ett nytt irriterande moment i vårt skattesystem. Många människor skulle säga, att det inte kommer att bli riktigt avvägt när det gäller jordbrukarna som klass, att det inte kommer att bli riktigt avvägt när det gäller affärsinnehavarna såsom grupp, därför att det finns så olika arbetsfördelning mellan man och hustru och därför att det kommer att genomföras schablonmässigt, och det blir inte heller riktigt vid en jämförelse med löntagarnas stora skara.

Jag undrar, om inte detta förslag, sådant det nu föreligger, hör till sådana

förslag — jag vill inte föreslå att det skall kastas i någon papperskorg — som böra omprövas ytterligare innan man kan säga, om någonting skall kunna göras av de tankar, som ligga bakom dessamma.

Herr talman! Jag tycker mig sällan ha haft att företräda bevillningsutskottet, när detta har avstyrkt motioner, där vi ha haft större skäl att göra det än i detta betänkande. Jag ber, herr talman att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag har inte någon anledning att på detta stadium av debatten gå in i någon detaljanalys av innebörden av mitt förslag. Jag är naturligtvis mycket glad åt de förståelsefulla tongångar, som herr Sjö Dahl lät skymta fram mot slutet av sitt anförande när det gällde, jag kan ju för korthetens skull kalla det mitt förslag, men tillägga: enligt det amerikanska systemet, så att ingen tror att jag inte vet var källan finns.

Jag är emellertid kanske en aning besviken över att inte herr Sjö Dahl gick mera in i en analys av själva innehållet i detta s. k. mitt förslag. Det hade nämligen varit ganska tacknämligt att här till kammarens protokoll få fram ett bemötande av alla de tokigheter — jag kanske kan använda det ordet, även om det inte hör direkt till högpörosan — som ha kommit fram i debatten om detta mitt förslag. Jag måste ärligt säga, att jag sällan har sett så mycket snedvridningar på en gång, och dock är systemet i och för sig mycket enkelt. Verkningsarna av detsamma äro framräknade i tabeller, som återfinnas i detta betänkande. Jag skall emellertid som sagt inte nu gå in på någon närmare precisering.

Herr Sjö Dahl betonade som så många andra — vad det nu skall ligga i det — att ytterligare utredning behövs. Men, och det tror jag att herr Velander redan var inne på, frågan är ju utredd, och det vore mycket intressant, tycker jag, att få höra vad det är som skall ytterligare utredas. Här finnas i sambeskat-

ningssakkunnigas betänkande cirka 50 sidor tabeller, som visa systemets verkningar under praktiskt taget alla tänkbara förutsättningar. Detta system har sålunda tagits upp till en ganska lång debatt och till bemötande i majoritetens skrivning i betänkandet.

Herr Sjödahl sade, att ett stort antal myndigheter begärt förnyad utredning. Ja, det må vara sant, men det har samtidigt betonats, att dessa utredningar böra ske efter de grundlinjer, som finnas i min reservation.

Sedan sade herr Sjödahl — jag tar dessa saker i den ordning som herr Sjödahl framställde dem, så att om dispositionen är dålig, är det inte mitt fel — att detta systems tillämpande skulle kosta 135 miljoner kronor. Det där är ett uttryck, som man har använt här och var i debatten. Jag skulle vilja, fastän det låter paradoxalt, säga, att det kostar ingenting alls. Det är klart att det minskar statens skatteinkomster, men när man undersökt och fått klart för sig möjligheterna att ta ut skatter, får detta system influera på skatteskalorna. Här gäller det ju bara en fördelning av skattebördan mellan olika civilstånd.

Herr Sjödahl var vidare inne på frågan om förmögenhetsbeskattningen och nämnde, att förslaget i den delen skulle kosta cirka 22 miljoner kronor. Javisst, men det är bara en konsekvens av systemet såsom sådant.

Så sade herr Sjödahl, att man bör undersöka, om denna väg är den riktiga att beträda eller om man bör beträda andra vägar. Det är klart, att om man vill beträda andra vägar, skall man resonera på det sättet. Men jag tycker inte det är rätt, när vi anse att vi ha tänkt igenom problemet och kommit fram till att den vägen är den riktiga, att förebrå oss, att vi nu vilja driva fram ett beslut. Vi anse nämligen, att saken är klar för vår del, och då bör det givetvis stå oss fritt att, utan att bli förebrådda för att vilja införa några nya och konstiga principer i riksdagens sätt att arbeta, få framföra denna vår uppfattning.

Herr Sjödahl tangerade också den där

Ang. beskattningen av äkta makar.

invändningen som har spelat en så stor roll i debatten, nämligen att de största summorna skulle komma att avlyftas från de högre inkomsttagarna. Det är klart, att om en person har en statskatt på 100 kronor — vilket det rör sig om vid cirka 4 000—5 000 kronors inkomst — kan han inte få större skattelättnad än 100 kronor, d. v. s. med 100 procent. Gäller det däremot en person som är mera belastad, t. ex. med — om jag skall ta till litet i växten — omkring 20 000 kronor i skatt, så är det också klart att denne får en, i absoluta tal uttryckt, högre skattelättnad, men jag har här tabeller, som visa, hur stor den procentuella skattelättnaden blir, och att det genomgående är så, att den blir störst — procentuellt, nota bene — för de lägre inkomsttagarna, den saken är alldeles otvivelaktig.

Man säger vidare, att detta förslag skall gå in i den utredning, som omspänner hela skattesystemet, alltså 1949 års skatteutredning. Enligt vad jag nyss här sade, tycker jag inte det är riktigt. Jag tycker att man först skall ha principerna klara för sig, innan man tar itu med skalorna.

Nu vet jag, att en och annan säger: »Detta är ju tokigt; vi ha en progressiv beskattning och skola ta ut skatten efter förmåga!» Jag har sett hela detta problem som en fråga om skattefördelningen mellan äkta makar och ensamstående. Jag har hela tiden utgått från, att när det gäller familjernas inkomst, är det två personer, som skola leva på en viss inkomst, men, när det gäller en ungarls inkomst, är det *en* person, som skall leva på den — jag har klart för mig alla avvikelser i praktiken, men den stora grundregeln är i alla fall den. Då menar jag, att ett par äkta makar inte böra merbeskattas bara på grund av de ha gift sig. Jag har byggt på det förhållandet, att det är två personer, som skola leva på en viss inkomst. De ha enligt våra äktenskapslagar rätt att leva på samma standard.

Detta är hela bakgrunden för det resonemang, som jag har fört i denna fråga. Därav följer med logisk nödvän-

Ang. beskattningen av äkta makar.

dighet, att jag inte kan säga, att en tudelning av inkomst och förmögenhet är riktig upp till en viss inkomst men sedan plötsligt blir oriktig, utan för mig framstår detta hela tiden som en fråga om skattefördelning mellan, kort sagt, gifta och ogifta. Detta är, menar jag, hela bakgrunden. När man ändå säger, att förslaget innebär ett angrepp på, progressiviteten, så vill jag i förbigående säga, att den frågan anser jag inte alls hör hit — det rör sig *inte* om progressiviteten här. Det kan hända att vi vilja rubba även den, men vi dra inte in den frågan i detta sammanhang i alla händelser, och detta av det enkla skälet att den inte alls hör hit.

Det har också sagts, — jag vet inte, om jag missförstod herr Sjödahl eller om det var den tanke, som låg under det resonemang, som han förde här — att jag skulle ha sprängt ramen och gått utöver det uppdrag som de sakkunniga hade fått, nämligen att reda ut själva sambeskattningsproblemet. Man har fått för sig på visst håll och även satt det i tryck — men det blir som bekant inte mera sant för det — att det endast rör familjer, där hustrun har inkomst av förvärsarbete. Jag anser att den synpunkten är felaktig, ty sambeskattningsproblemet är en fråga om familjebeskattningen och gäller alla familjer, oavsett om hustrun arbetar enbart i hemmet eller om hon även arbetar utanför hemmet.

Jag skall, herr talman, inte nu gå vidare in på några detaljer, men jag kan tillägga, att jag hoppas kanske få tillfälle att närmare bemöta alla de invändningar, som ha kommit i detta sammanhang. Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är betecknad II) i betänkan-det.

Herr ISAKSSON: Herr talman! Jag skall här endast med några få ord beröra ett visst problem, som redan har något berörts av två eller tre föregående talare, nämligen motionärernas och reservanternas förslag om att gift kvin-

na, som biträder maken vid förvärsarbete inom jordbruk och rörelse, bör komma i åtnjutande av föreslaget förvärsavdrag. Detta är bara en utökning av vad som för närvarande är gällande beträffande gift kvinna, som har inkomst av tjänst. Otvivelaktigt är det här i främsta rummet jordbrukarhustrur som avses. De ha i de allra flesta fall direkt, kan man säga, bidragit till inkomsternas förvärvande genom att deltaga i arbetet både i ladugård och på åker och äng.

Vid jordbruket är det inte som i många andra fall så att hustrun endast får vara så att säga innefru och sköta det egentliga hemarbetet. Skötseln av hemmet inom de fyra väggarna får sålunda ofta inom jordbruket stå tillbaka för det mångskiftande jordbruksarbetet, där det fordras att hunstran deltar. Vad detta kan betyda för trivsel och trevnad behöver ju inte närmare utvecklas. Inkomsterna ha genom detta system givetvis ökats, men detta har i så fall mycket ofta skett på bekostnad i första hand av hustruns fysiska hälsa men också på bekostnad av innearbetets riktiga skötsel.

Nämnas kan, att jordbrukarhustruns strävsamma arbete synes ha fört med sig, att den unga kvinnan av i dag i mycket hög grad söker sitt arbete utanför jordbruket och att hon också i första hand söker sin tillkommande utanför de egentliga jordbrukarleden. Flykten från landsbygden är ett mycket allvarligt problem, som i många andra sammanhang har diskuterats. Jag tror att om man här genom en rimlig skattereform kunde åstadkomma i första hand ett erkännande åt jordbrukarhustruns insatser, så skulle mycket vara vunnet.

Jag tycker med andra ord, att det är ganska rimligt, att jordbrukare och även andra rörelseidkare, vilkas hustrur deltagit i förvärsarbetet, komma i åtnjutande av det avdrag som här föreslås. För min del skulle jag nog gärna ha velat sträcka mig något längre än reservanternas i reservationen nr II till utskottsbetänkandet. Det sägs där, att insatsen och värdet av arbetet skall prövas av beskattningsmyndigheterna, men jag

tror i likhet med herr Sjö Dahl, att det blir ett mycket grannlaga och svårt arbete att här åstadkomma rättvisa. Jag skulle med andra ord gärna ha sett, att man här hade föreslagit att avdraget skulle tillämpas mera generellt. Emellertid avser reservationen ju ett provisorium, och under sådana förhållanden anser jag, att den bör kunna godtagas.

Jag ber alltså, herr talman, att få instämman i vad övriga talare här förut yttrat, då de yrkat bifall till dels reservationen nr I) och dels reservationen nr II).

Herr VELANDER: Herr talman! Herr Sjö Dahl talade något om riksdagspraxis. Jag misstänker, att man kan säga, att till första kammarens praxis hör att åtminstone herr Sjö Dahl och jag ha litet svårt att förstå varandra i skattefrågor. Jag vill ge uttryck åt det förhållandet även nu med några korta reflexioner.

Herr Sjö Dahl säger, att ett fullföljande av den Ebon Anderssonska linjen skulle med nuvarande beskattningsbara inkomster i landet kosta 135 miljoner kronor, uppdelade på inkomst och förmögenhet, och så tillägger han, att detta skulle alltså riksdagen nu acceptera utan att ha något som helst material till sitt förfogande för att kunna pröva skäligheten därav! Jag förmodar att han därmed menade skattebelastningens tyngd i olika inkomstskikt med mera sådant.

Jag förstår inte, att herr Sjö Dahl skall bemöda sig om att missförstå en sak på detta sätt. Det ligger ju till så, att vad reservanterna här sträva efter är att frågan om avvägningen principiellt sett mellan gifta och ogifta skall vara avgjord, innan man tar ställning till skatteskalornas utformning. Det material, som herr Sjö Dahl vill ha, för att taga ställning till skattetrycket, verkningarna för statens finanser och andra sådana saker, det får 1949 års skatteutredning prestera, och då blir ju herr Sjö Dahl i tillfälle att taga ställning därtill. Den där siffran 135 miljoner kronor har väl kommit till på det sättet, att man för närvarande inte har några andra skatteskalor

Ang. beskattningen av äkta makar.

att räkna med än de nu faktiskt gällande, men man behöver över huvud taget inte göra några beräkningar för att taga ställning i det aktuella fallet. Här är endast fråga om huruvida man kan acceptera en linje, som i stort sett innebär, att, om en ensamstående har en inkomst på 5 000 kronor och två makar en inkomst på 10 000 kronor, skola dessa makar då betala en skatt som är dubbelt så stor som den ensamståendes, icke mer.

Det är detta, som det är fråga om. Det är kärnan i hela problemet. Jag vill därför rikta den frågan till herr Sjö Dahl: Anser han, att skattefördelningen mellan gifta och ogifta i princip skall uppläggas på något annat sätt? Om herr Sjö Dahl är motståndare till den Ebon Anderssonska linjen, då frågar jag: Har herr Sjö Dahl då någon annan linje, och vilka erinringar har herr Sjö Dahl mot den antydda? Det måste vara av intresse att få veta åtminstone någonting om detta.

Jag upprepar mina frågor till herr Sjö Dahl. I det av mig anförda exemplet hade de två makarna en inkomst, som var dubbelt så stor som den ensamståendes. Skola dessa makar belastas med en skatt, som är mer än dubbelt så stor som den ensamståendes? Jag skulle alltså gärna vilja höra, vad herr Sjö Dahl har att säga på den punkten.

Hur skatteskalorna skola se ut, det är inte frågan i dagens debatt; även vi reservanter ha accepterat, att den frågan skall utredas och bedömas av 1949 års skatteutredning.

Herr Sjö Dahl hade ganska hårda ord att säga om den inbjudan som föreligger från reservanternas sida till riksdagen att här fatta ett principbeslut. Det strider emot all riksdagspraxis att fatta ett sådant beslut, säger herr Sjö Dahl. Det strider också mot allt politiskt vett — uttrycket var herr Sjö Dahls.

Vad är det då som understundom sker, herr Sjö Dahl? Vi ha på sin tid fattat beslut om en stor reform — den stora sjukförsäkringsreformen — fastän vi i år nödgats besluta att den skall läggas på hyllan. Vad var det annat än ett principbeslut som fattades, när den genom-

Ang. beskattningen av äkta makar.

fördes i riksdagen? Går inte rent av propositionen i kommunalskattefrågan, som har aktualiserats vid årets riksdag, ut på ett principbeslut? Man tar inte på något sätt ställning till de ekonomiska konsekvenserna därav vid denna riksdag, utan de skola prövas vid nästa års riksdag. Och den största av årets riksdagsfrågor och av många riksdagars frågor är väl skolreformen, som ju kommer att ha konsekvenser med sig i alla möjliga hänseenden. Är det inte där fråga om ett principbeslut och ingenting annat? Men det må vara herr Sjödahls sak att rubricera fattandet av dylika beslut som stridande mot allt parlamentariskt eller politiskt vett!

Herr Sjödahl var inne på beskattningsnämndernas svårigheter, när de skulle tillämpa ett eventuellt system med förvärvsavdrag för gift kvinna, som biträder mannen i hans verksamhet. Han menade att det skulle uppstå stora svårigheter för taxeringsnämnderna. Det ha också vi understrukit. Men herr Sjödahl gick längre och förklarade, att det skulle bli alldeles omöjligt för taxeringsnämnderna att bemästra den för dem uppkommande situationen, då de skulle ha att räkna ut och att avväga och att göra så och så. Ja, visst blir det beräkningar och avvägningar. Men, herr Sjödahl, det måste finnas ett material, när taxeringsnämnderna skola bedöma dessa ting, och det blir den skattskyldige som skall prestera detta material. Sedan kommer det säkerligen att utkristalliseras en del normer bland annat genom landskamrerarmötena och överläggningar mellan taxeringsnämndsordförandena i olika län etc. Och slutligen, herr Sjödahl, är det ju meningen att vi skola begävas med någonting, som vi eftersträvat ganska länge, nämligen den centrala riksskattenämnden, som skall verka för enhetlighet i beskattningen och som skall ha att taga initiativ till regleringar, föreskrifter och normer för och inom beskattningsväsendet. Sedan får herr Sjödahl också tänka på hur pass ingående överväganden det verkligen behövs för att avgöra, om man skall medge ett avdrag på maximum 300 kronor vid kommunal-

skattetaxeringen — inte från skatten utan från inkomsten. Det är inte någon så vid ram det rör sig inom. Det är kanske till slut inte så märkvärdiga ting!

Herr Sjödahl var särskilt olustig inför de svårigheter, som skulle uppkomma vid taxeringen av virkeskörare och luggare i Västerbottens län. Ja, herr Sjödahl, vi lappar — jag räknar mig till dem — äro inte vana vid att ta med våra hustrur, när vi fara ut i skogen för att arbeta där, och följaktligen kan jag inte tänka mig, att vi, deras män, för deras räkning komma att hemställa om eller kräva något förvärvsavdrag.

Reservanternas här avsedda förslag är sönderskjutet och dåligt, säger herr Sjödahl. Vad rekommenderar herr Sjödahl i stället? Herr Sjödahl har i varje fall varit med om att utskriva i bevillningsutskottets betänkande nr 50 vid 1947 års riksdag, att det är otillfredsställande, att den ifrågavarande avdragsrätten icke kan medgivas i de fall, där hustrun deltar i mannens förvärvsverksamhet. »När hustrun biträtt mannen exempelvis i hans jordbruk eller rörelse», heter det, »har även hustrun bidragit till förvärvandet av mannens inkomst. Det måste anses obilligt, att det ifrågavarande avdraget icke kan ifrågakomma i sådana fall».

Tar herr Sjödahl nu avstånd från den tanke han biträtt i det angivna sammanhanget? Ger herr Sjödahl m. a. o. tappt och säger, att på grund av svårigheterna för beskattningsnämnderna skola vi inte ens försöka förläna den skattskyldige någon rättvisa på detta område? Det måste vara av intresse att få veta, om herr Sjödahl fortfarande står kvar på den standpunkt, som 1947 års bevillningsutskott intog och som godkändes av riksdagen.

Herr Sjödahl säger att reservanternas förslag måste leda till så stora orättvisor, och så fortsätter herr Sjödahl: En löntagares hustru, som arbetar intensivt och oförtrutet för att hålla hemmet uppe, hon får inte avdraget. Nej, herr Sjödahl, det är inte heller meningen. Men när en hustru är ute i förvärvsarbete och tjänar en del pengar, som bli föremål för be-

skattning, och när hon på grund härav måste anlita lejd arbetskraft för att hålla hemmet i ordning och fullgöra det arbete, som löntagarens hemarbetande hustru utför, då skall hon inte skatta för hela sin inkomst, ty, när hon lejer hjälp i hemmet, är ersättningen till denna hjälp ingenting annat än en utgift eller omkostnad för inkomstens förvärvande. Följaktligen hänger herr Sjödahls parallell, såvitt jag förstår, fullkomligt i luften.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta min polemik mot herr Sjödahl. Jag faller alltjämt tillbaka på den tidigare intagna ståndpunkten enligt reservationen nr II) till utskottets betänkande.

Herr SJÖDAHL (kort genmäle): Herr talman! Herr Velander påstod att jag över huvud taget inte vill vara med om att fatta principbeslut, och han nämnde, om jag hörde rätt, frågan om de kommunala ortsavdragen. I det fallet föreligger ju ett förslag, som är fullt utrett med olika alternativ. Herr Velander vet lika bra som jag, att vi arbeta med åtminstone fem eller sex olika alternativ och deras följdverkningar. Allting är klart. När sjukförsäkringen antogs, var det också ett principbeslut, men den antogs i konkurrens med en del andra system, som hade diskuterats och lågo färdiga, och man stod inför ett val mellan dessa förslag. Här vet man ju inte vad det leder till. Man vet inte vilka verkningar det får. Ett sådant principbeslut blir ett steg rakt ut i mörkret, och det är sådant som herr Velander tycker det är lämpligt att inbjuda riksdagen till!

Herr Velander var spydig när han talade om att körarna och huggarna i Norrland inte har sina hustrur med sig ute i arbetet, och han sade om mig, att jag var inriktad på att missförstå. Jag kan kvittera den artigheten! Det som gör skillnaden mellan körare och huggare, det är att köraren har inräknat sin inkomst i jordbruket och därigenom får möjlighet att göra ett avdrag med intill 1 000 kronor, medan däremot hugg-

Ang. beskattningen av äkta makar.

garna inte ha någon möjlighet att få detta avdrag från sin inkomst av tjänst.

Jag var tillfredsställd med det uttalande av bevillningsutskottet för några år sedan, som herr Velander nyss citerade. Det är alltid en lätt sak att uttala en önskan om att få någonting bättre. Men om det skall bli någonting bättre, skall också förslaget vara utformat så att det är tekniskt genomförbart, och det är dit, vi ännu inte ha kommit.

Herr NIKLASSON: Herr talman! Herr Sjödahls yttrande bekräftar endast vad jag sade i mitt första anförande, att man här hesiterar inför svårigheter och vill skjuta frågan ifrån sig.

Nu frågar herr Sjödahl: Hur skall den taxeringsnämnd vara beskaffad, som skall kunna klara det här? Jag kanske inte kan ge något recept på hur denna taxeringsnämnd skall vara beskaffad, men här har dock suttit en kommitté av experter, och där ha taxeringsexperten varit med och funnit det möjligt.

Beträffande yttrandena sade herr Sjödahl, att det är jordbrukarnas egna intresseorganisationer som ha tillstyrkt. Ja, men vi kunna väl knappast kalla lantbruksstyrelsen för en jordbrukarnas intresseorganisation.

Det är ju klart, att hur vi än forma ut detta förslag, så kanske vi ändå inte komma till någon millimeterrättvisa, men jag tror dock att vi skulle komma ett steg längre på rättvisans väg med detta förslag. Om vi skulle vara så angelägna om att inte genomföra ett förslag bara därför att inte alla kunde få fullkomlig rättvisa, då skulle vi ju aldrig ha infört något förvärvsavdrag för gift kvinna.

Beträffande schablonavdrag så vill jag fråga, om inte Stockholms stad har infört ett schablonavdrag, som har långt större inverkan på beskattningen än vad det här föreliggande förslaget någonsin skulle få, även om det utformades som schablonavdrag, nämligen det s. k. existensminimum. Det går ju långt över vad det här kan vara fråga om.

Sedan måste jag i likhet med herr

Ang. beskattningen av äkta makar.

Velander fråga herr Sjö Dahl: Ha vi någonting att vänta, när nu den nya skattekommittén har fått hand om detta förslag? Herr Sjö Dahl säger, att vi kanske »inte direkt skola kasta det i papperskorgen», utan göra det till föremål för ytterligare överbäganden. Det låter inte vidare hoppfullt från det hållet.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens synpunkter, och jag skall bara med ett par ord motivera, varför jag har gjort det.

Jag betonar att jag inte har för avsikt att upptaga någon polemik vare sig mot vad som här sagts eller mot innehållet i de olika förslag till lösning av familjebeskattningsfrågan, som ha diskuterats. Jag har så mycket mindre anledning att göra detta, som jag i nuvarande läge inte anser mig ha tillräckligt sakligt material för att bedöma, vilken av de båda linjerna som efter en närmare prövning kan anses vara den som bör ligga till grund för en reformerad familjebeskattningsfråga.

Av de remissyttranden, som inkommit över sambeskattningsakkunnigas förslag, har jag fått den uppfattningen, att i fråga om förvärvsavdraget för äkta makar den föreslagna lösningen är så pass tvivelaktig till sina praktiska verkningar, att man nog bör fundera en smula, innan man fattar beslut om förslagets genomförande. Man kan så mycket hellre göra detta då problemet nu kommer att tagas upp vid den förnyade utredning, som statsrådet och chefen för finansdepartementet har anbefallt 1949 års skatteutredning att företa.

Jag erinrar om att svårigheterna för en praktisk tillämpning av förslaget äro så pass stora, att det inom de mest sakkunniga instanserna råder mycken tveksamhet om förslagets riktighet. När frågan är så tveksam och den dessutom skall underkastas förnyad utredning och man kanske mot bakgrunden av de olägenheter, som remissinstanserna ha påpekat, kan vänta sig, att resultatet av utredningen blir att man söker andra linjer för frågans lösning än som hittills dis-

kuterats, har jag tyckt det vara oklokt och oriktigt att nu genomföra en reform, som kanske om ett eller annat år kommer att ersättas av någonting helt annat. Jag tror att sådana tvära omkastningar i vår skattelagstiftning när det gäller ett så pass svårt område som detta icke äro rekommendabla.

När det gäller den andra delen av reservationen, den som rör det begärda principuttalandet till förmån för den av dr Ebon Andersson till sambeskattningsakkunniga avgivna reservationen, ligger min argumentering ungefär på samma linje. Jag har, som jag sade, icke för avsikt att här upptaga en diskussion om innebörden av dr Ebon Anderssons förslag. Jag har på ett mycket tidigt stadium, redan innan det presenterades som reservation till sambeskattningsakkunnigas betänkande, i annat sammanhang uttalat vissa sympatier för den tanke, som ligger bakom den lösningen. Jag erkänner gärna, att jag fortfarande tycker att den är mycket intressant och förtjänt av en närmare prövning. Men det är ju denna prövning som 1949 års skatteutredning skall företaga. Trots mina sympatier för tanken i och för sig, kan jag icke vara alldeles övertygad om de praktiska möjligheterna att på den av dr Ebon Andersson angivna linjen få en lösning av vår familjebeskattningsfråga, som medför det avsedda gagnet för familjerna utan att medföra allt för stort ogagn för andra skattskyldiga inom samhället, som vi också böra ha något ansvar för, och jag är därför inte beredd att i nuvarande stund deltaga i ett principbeslut, som innebär att utredningen skall vara bunden just vid den linjen. Jag är, som sagt, högeligen intresserad av att den under den fortsatta utredningen blir prövad och av att man får en så ordentlig utredning, att man fullständigt och objektivt kan överblicka de konsekvenser den leder till. Men jag vill påpeka, att i de direktiv för 1949 års skatteutredning, som refereras i bevillningsutskottets betänkande, poängtegar finansministern, att det inte bara är den linjen, som skall prövas, utan att också andra linjer böra undersökas av

skatteutredningen. Sålunda bör enligt referatet i utskottsbetänkandet en närmare undersökning komma till stånd bland annat angående möjligheterna att lösa frågan enligt särbeskattningslinjen, och det påpekas i slutet, att skatteutredningen givetvis bör vara oförhindrad att söka en lösning av sambeskattningsproblemet även efter andra linjer än de här angivna, d. v. s. andra linjer än särbeskattningen och dr Anderssons förslag, mer eller mindre modifierade.

Det är sålunda ur departementschefens synpunkt en angelägen sak, att det problem han har hänskjutit till utredning blir prövat förutsättningslöst från de olika synpunkter, som kunna komma i fråga.

Jag kan inte hjälpa, herr talman, att jag tycker att det under sådana omständigheter icke är riktigt förståndigt att nu binda utredningen vid en viss bestämd linje, som, hur starka sympatier man än kan ha för den intressanta tanke, varpå den grundar sig, dock icke ligger fullständigt klar beträffande de olika konsekvenser den kommer att få.

Det är således uteslutande dessa synpunkter och icke några andra, som legat till grund för mitt ståndpunktstagande. Jag har faktiskt funnit dessa argument så pass starka, att jag utan realdiskussion av de olika förslag, som här kunna föreligga, har ansett mig böra ansluta mig till utskottets majoritet.

Herr VELANDER: Herr talman! Jag inregistrerar med tacksamhet den siste ärade talarens uttalande, att han hyste stora sympatier för den lösning, som rekommenderats enligt den Ebon Anderssonska linjen. Han sade dock, innan han kom fram till denna passus i sitt anförande, att han ansåg, att den linjen var tvivelaktig till sina praktiska verkningar. Det hade ju då varit önskvärt, att han hade gjort någon antydning om skälen för sin uppfattning på den punkten.

Herr Elon Andersson sade också, att det inte kunde vara riktigt förståndigt att taga ståndpunkt utan att avvakta den blivande utredningen, eftersom frågan

Ang. beskattningen av äkta makar.

ändå inte var riktigt klar. Ja, jag miss-tänker, att, sedan sambeskattnings-sak-kunniga, som arbetat mellan tre och fyra år på utredningen av denna fråga, nu lagt fram resultatet därav, visar detta resultat och den belysning som det fått av olika remissinstanser och även från annat håll, att sådana frågor som den här diskuterade aldrig bli riktigt klara, innan de lösas. Det kommer alltid att föreligga utrymme för olika meningar.

Det är ju alldeles riktigt, att enligt beslutet av den 17 sistlidne mars skall hela problemet överlämnas till 1949 års skatteutredning, men jag har flera gånger frågat: Skulle det ändå inte ha varit önskvärt, att den princip, efter vilken detta då skall lösas, redan dessförinnan hade varit knäsat? Ty detta är ju eller borde vara förutsättningen för att skatteutredningen skall kunna ge sig i kast med den omarbetning av skatteskalorna och de andra ting, som bli en konsekvens av sådant principbeslut.

Jag har tidigare lovat, att jag inte skulle i någon större utsträckning inlåta mig på vad vissa remissinstanser ha yttrat. Jag har därvid påpekat, att inte mindre än 16 länsstyrelser ha uttalat vissa sympatier för den Ebon Anderssonska linjen och jag skall nu citera några av dessa uttalanden. Tre byråchefer i socialstyrelsen hävda, att »den enda naturliga slutsatsen — — — är den, som dragits av reservanten Ebon Andersson». SACO säger, att »en lösning efter denna linje synes värd att eftersträva ur rättvisesynpunkt». En länsstyrelse anför, att den »vill för sin del förorda detta förslag». En annan länsstyrelse säger: »Med halveringssystemet — — — vinnes en genomgripande omdaning till avlägsnande av obilligheten i nuvarande sambeskattnings-system — — —. Det allmänt erkända behovet av skattelättnad är av minst ifrågavärande storleksordning. Det är ingalunda orimligt att en väsentlig del av lättnaden tillgodoföres de gifta.» En tredje länsstyrelse uttalar: »Det synes länsstyrelsen som om de av Ebon Andersson antydda riktlinjerna innebure den enklaste och för framtiden mest hållbara lös-

Ang. beskattningen av äkta makar.

ningen av sambeskattningsproblemet.» Det finns också andra uttalanden, som gå i samma riktning.

Redan i statsrådsprotokollet för den 17 mars — jag har varit inne på det förut — har departementschefen konstaterat, att det står mycket få utvägar till buds, när man skall fullfölja strävandena att nå en lösning på detta område. Sambeskattningsakkunnigas förslag får ock nu, misstänker jag, betraktas som eliminerat. Av de förslag, som hitintills ha diskuterats, kvarstår väl egentligen intet annat än den Ebon Andersssonska linjen. Visserligen framstår det väl inte såsom orimligt att säga, att, om frågan kan få en ytterligare belysning och om en mera klarläggande översyn står inom räckhåll, så kunna vissa skäl tala för att man skall söka begagna möjligheterna därtill. Men denna fråga är mycket gammal. Det har visat sig vara utomordentligt svårt att komma till någonting annat och bättre än vad vi ha att ta fasta på i dagens läge, och därför kan man, även om man inte är alltför djärv, skatta åt den meningen, att det nu gäller att handla åtminstone så långt, att man går in för ett beslut om den linje, som rent principiellt skall läggas till grund för skatteutredningens fortsätta överväganden i ämnet.

Till herr Sjödahl har jag inte särskilt mycket att säga. Beträffande inkomsterna för huggarna och körarna av virke i Västerbottens län menade herr Sjödahl, att därigenom ökades vissa jordbrukares inkomst, så att utrymme fanns för förvärvsavdrag. Vederbörandes deklaration kommer dock att utvisa, varifrån inkomsten härledes, och jag har mycket svårt att förstå, att resultatet kan bli sådant, att, om någon annan behållen inkomst inte finns än den, som motsvarar inkomsten av skogskörslor och skogshuggning, den i hemmet arbetande hustrun skulle kunna — vilka uppgifter hon än har haft vid sidan av sin verksamhet i hemmet — få tillgodoräkna sig ens det minsta avdrag på denna inkomst. Om herr Sjödahl menar motsatsen, så har jag som sagt mycket svårt att följa honom i den tankegången.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Det är inte min mening att vid denna sena timme mycket förlänga en debatt, som jag tyvärr på grund av omständigheter var över jag inte varit herre endast kunnat höra i vissa brottstycken. Med anledning av herr Elon Anderssons anförande vill jag uttrycka min stora tillfredsställelse över den moderation och den måttfullhet, som utmärkte detta. Vi äro vana att från herr Elon Anderssons sida få höra måttfulla yttranden, och därför överraskar det mig inte. Det överraskar mig så mycket mindre, som fru Ingrid Gärde Widemar i sitt särskilda yttrande till sambeskattningsakkunnigas betänkande i långa stycken har givit uttryck åt tankegångar, som stå i god överensstämmelse med den linje, som har förfäktats av fröken Ebon Andersson.

Jag skall inte säga många ord med anledning av de brottstycken, som jag hörde av herr Sjödahls anföranden — jag vill göra det så mycket mindre som jag ogärna vill bidra till en allvarlig ökning av blodtrycket på Göteborgsbänken. Men så mycket får jag kanske ändå säga, att det ju i och för sig — och det har redan herr Velander påpekat — inte är någonting anmärkningsvärt, att vi här i kammaren fatta principbeslut. Herr Sjödahl har själv varit med om sådana, och jag är övertygad om att han ännu en gång under denna riksdag får vara med om ett sådant. Det går inte heller för sig att förlöjliga den princip, som skulle knäslämmas, för den händelse riksdagen gick med på den reservation, som är avgiven av herrar Velander och Nilsson i Svalöv. Det är en princip, som utan nämnvärd kritik har tillämpats i andra länder, vilka äro större än vårt eget och där kritiken mot skattepolitiken är minst lika utvecklad som i vårt land.

Jag skall tillägga en enda sak. Det kan inte förnekas, att äkta makar i skattehänseende äro orättvist behandlade. Skall man rätta till detta, är det självklart, att de ogifta komma i en i förhållande till de äkta makarna något sämre ställning än för närvarande. Det är en alldeles självklar sak, som inte behöver diskuteras.

ras. Men äro vi ense om — och jag tror, att många i detta land äro ense om den saken — att äkta makar misshandlas i skattehänseende, då få vi väl ändå ta konsekvenserna.

Det är bara detta jag ville säga, herr talman.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag vill i korthet säga herr Velander, att jag ber att få hänvisa till sidan 16 i bevillningsutskottets betänkande. Vad jag anförde återfinnes där i ett yttrande från länsstyrelsen i Västerbottens län. Jag förmodar, att dess auktoritet är större på denna punkt än både min och herr Velanders.

Till herr Andrén har jag ingenting annat att säga än att jag hänvisar till vad jag i mitt yttrande till herr Velander anförde om när man lämpligen kan fatta principbeslut och när man icke kan det. Se protokollet!

Herr ENGLUND: Herr talman! Jag hör till dem som anse, att fröken Andersson infört ett värdefullt nytt element i den svenska skattedebatten, och jag är lika litet som herr Andrén tveksam att i vissa lägen fatta ett principbeslut. Men det är alldeles uppenbart redan i detta ögonblick, att fröken Anderssons förslag inte är tillräckligt nyanserat för att kunna realisera det önskemål, som hon uppställt för sig, nämligen att ge en beskattning, som är differentierad efter försörjningsbördan. Lika stor differens, som det finns mellan beskattningsbördan hos ett par barnlösa äkta makar och den ensamstående, finns det naturligtvis mellan skattebördan för ett par barnlösa makar och ett par makar med ett betydande barnantal.

Det är uppenbart, att det med relativt enkla medel skall vara möjligt att på grundval av en skatteskala, uppgjord för en ensamstående person, utforma skatteskalar, som differentiera inte bara mellan enskilda personer och familj, utan också mellan familjer med olika försörjningsbörda beroende på olika barnantal.

Ang. beskattningen av äkta makar.

Med en annan formulering än fröken Andersson har valt innebär ju hennes system, att skatteskalen för den ensamstående på alla punkter i alla progressionsled multipliceras med två. I botten är dock vår skatteskala differentierad på ett annat sätt. Vi ha ett avdrag för ensamstående person, ett existensminimum, på 2 000 kronor, och ett för gift person på 3 000 kronor. Man har således inte fördubblat försörjningsbördan, utan multiplicerat med $1\frac{1}{2}$, och jag tror för min del, att det är ett riktigare avvägande av den inbördes beskattningsbördan mellan ensamstående och barnlösa äkta makar även ovanför själva botten. Det är en enkel matematisk operation att genomföra denna differens i varje progressionsled ovanför det skattefria avdraget. Det är möjligt, skulle jag tro, att med en ytterligare utbyggnad av denna teknik få en skattebörda, differentierad också med hänsyn till det växlande barnantalet inom en familj.

Från dessa utgångspunkter är det som jag, herr talman, trots mina allmänna sympatier för fröken Anderssons förslag i dess principiella grundsats gärna vill ha en undersökning om möjligheten att ytterligare differentiera det med hänsyn till en växlande försörjningsbörda. En sådan ytterligare differentiering framstår för mig, herr talman, som så väsentlig att jag inte dessförinnan är benägen att biträda ett principbeslut av den natur, som reservanternas i reservation II) ha förordat.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i betänkandet gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen till en början propositioner, först på bifall till vad utskottet i punkten 1 hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gustaf Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hem-

Ang. bibehållande av vissa skärpta konsumtionsskatter.

ställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 32 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 51.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om punkten 2, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammarerna skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv vid betänkandet anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 32 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 3.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfri införsel av viss donerad utrustning för biokemiska institutionen vid Uppsala universitet, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. bibehållande av vissa skärpta konsumtionsskatter.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237, såvitt propositionen avser förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker m. m., jämte i ämnet väckt motion.

I en den 31 mars 1950 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 237, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avsåges i 10 § 1 mom.

Ang. bibehållande av vissa skärpta konsumtionsskatter.

förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för hela budgetåret 1950/51 med 100 procent av grundbeloppet;

2) antaga vid propositionen fogade förslag till

a) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;

b) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit; och

c) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande sådan för försäljning avsedd bensin, för vilken bensinskatt erlagts enligt hittills gällande bestämmelser, meddela föreskrifter om restitution med 20 öre för liter; samt

4) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1950/51 enligt en vid propositionen fogad specifikation.

I förevarande betänkande hade utskottet tagit ställning till endast följande två i propositionen behandlade spörsmål, nämligen dels frågan om fortsatt giltighet av förordningen angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker och dels frågan om bibehållande av nu gällande skärpningar i fråga om beskattningen av vin, maltdrycker, läskedrycker och tobaksvaror samt nöjesskatten för biograföreställningar och varuskatten ävensom beträffande statsverkets andel i totalisator-, tips- och lotterimedel.

Till behandling i sammanhang med propositionen hade utskottet upptagit den vid riksdagens början väckta motionen II: 113 av herrar *Persson* i Landafors och *Hagberg* i Luleå, vari hemställts, att riksdagen måtte upphäva de vid 1948 års riksdag antagna förordningarna om skatteskarpning på spritdrycker, vin, maltdrycker, läskedrycker, to-

baksvaror, nöjen, chokladvaror, kemisk-tekniska preparat m. m., bensin, brännoljor, papper, tipsmedel, lottsedlar och totalisatormedel.

Utskottet hade i betänkandet hemställt,

A) att riksdagen måtte, med godkännande av Kungl. Maj:ts proposition nr 237 i de delar propositionen behandlades i detta betänkande,

1) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker,

2) förklara sig icke hava något att erinra emot ett bibehållande av de under innevarande budgetår gällande skärpningarna i den indirekta beskattningen m. m. i den mån dessa skärpningar avsåge

- a) beskattningen av vin,
- b) beskattningen av maltdrycker,
- c) beskattningen av läskedrycker,
- d) beskattningen av tobaksvaror,
- e) nöjesskatten,
- f) varuskatten,
- g) statsverkets andel i totalisator-, tips- och lotterimedel; samt

B) att motionen II: 113 av herrar *Persson* i Landafors och *Hagberg* i Luleå, i de delar motionen upptagits till behandling i detta betänkande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ÖHMAN**: Herr talman! Det är inte min mening att vid denna sena timme försöka uppta någon debatt om denna sak. Jag vill bara i största korthet be att få yrka bifall till motion nr 113 i andra kammaren. Beträffande motiveringen hänvisar jag dels till motionen, dels till de synpunkter, som jag och andra från mitt parti ha framlagt här i kammaren vid tidigare tillfällen, när dessa punktskatter ha varit föremål för behandling.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till motion 113 i andra kammaren.

Ang. beskattningen av bensin m. m.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag ber också med hänvisning till den långt framskridna tiden att få utan motive-ring yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositionen, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen i nu förevarande delar; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. beskattningen av bensin m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237, såvitt propositionen avser förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 31 mars 1950 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 237, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att, utom annat,

A) antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

2) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor; samt

B) bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande sådan för försäljning avsedd bensin, för vilken bensinskatt erlagts enligt hittills gällande bestämmelser, meddela föreskrifter om restitution med 20 öre för liter.

De båda författningsförslagen voro av följande lydelse:

1) Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit.

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen den 3 maj 1929 om särskild skatt å bensin och motorsprit skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

1 §.

För bensin, som till riket införes eller här tillverkas, skall, i den ordning nedan stadgas, erläggas särskild skatt av *aderton* öre för liter. Skatt skall dock icke utgå för mineraloljeprodukt, som införes för att vid oljeraffinaderi användas uteslutande såsom råvara vid tillverkning av bensin. För motorsprit skall erläggas särskild skatt av sex öre för liter.

I denna — — — såsom motorsprit.

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

För bensin, som till riket införes eller här tillverkas, skall, i den ordning nedan stadgas, erläggas särskild skatt av *tjugufem* öre för liter. Skatt skall dock icke utgå för mineraloljeprodukt, som införes för att vid oljeraffinaderi användas uteslutande såsom råvara vid tillverkning av bensin. För motorsprit skall erläggas särskild skatt av sex öre för liter.

I denna — — — såsom motorsprit.

Ang. beskattningen av bensin m. m.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1951.

Genom denna förordning upphäves förordningen den 5 mars 1948 (nr 81) om tilläggsskatt å bensin.

2) Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor.

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen den 3 maj 1935 angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse:)

1 §.

För sådan petroleumprodukt (brännolja), som användes för drivande av automobil och för vilken icke utgår skatt enligt 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, skall, enligt vad nedan stadgas, erläggas skatt av *fjorton* öre för liter.

Med automobil — — — såsom automobil.

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

För sådan petroleumprodukt (brännolja), som användes för drivande av automobil och för vilken icke utgår skatt enligt 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, skall, enligt vad nedan stadgas, erläggas skatt av *tjugu* öre för liter.

Med automobil — — — såsom automobil.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1951.

Genom denna förordning upphäves förordningen den 5 mars 1948 (nr 83) om tilläggsskatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

a) motionen II: 569 av herrar *Jansson* i Kalix och *Staxäng*; samt

b) motionen II: 577 av herrar *Vigelsbo* och *Pettersson* i Ersbacken.

Till behandling i sammanhang med nu föreliggande proposition, till den del densamma var föremål för utskottets ställningstagande i förevarande betänkande, hade utskottet upptagit jämväl följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 5 av herr *Elon Andersson* m. fl. och II: 5 av herr *Ohlin* m. fl.;

2) de likalydande motionerna I: 28 av herr förste vice talmannen *Grünebo* m. fl.

och II: 32 av herr *Hedlund* i Rådom m. fl.;

3) de likalydande motionerna I: 322 av herr *Andrén* m. fl. och II: 374 av herr *Hjalmarson* m. fl.;

4) motionen II: 113 av herrar *Persson* i Landafors och *Hagberg* i Luleå.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 237, till de delar propositionen behandlats av utskottet i förevarande betänkande,

1) antaga det vid propositionen förgade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

Ang. beskattningen av bensin m. m.

2) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor; och

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande sådan för försäljning avsedd bensin, för vilken bensinskatt erlagts enligt hittills gällande bestämmelser, meddela föreskrifter om restitution med 20 öre för liter; samt

B) att följande motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 5 av herr Elon Andersson m. fl. och II: 5 av herr Ohlin m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 28 av herr förste vice talmannen Gränebo m. fl. och II: 32 av herr Hedlund i Rådom m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 322 av herr Andrén m. fl. och II: 374 av herr Hjalmarson m. fl.,

4) motionen II: 113 av herrar Persson i Landafors och Hagberg i Luleå, till de delar motionen upptagits till behandling i nu föreliggande betänkande,

5) motionen II: 569 av herrar Jansson i Kalix och Staxäng samt

6) motionen II: 577 av herrar Vigelsbo och Pettersson i Ersbacken

måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Elofsson, Velandar, Niklasson, Petrén, Sandberg, Jonsson* i Skedsbygd, *Kristensson* i Osby, *Hagberg* i Malmö och *Sjölin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, med förmälan att Kungl. Maj:ts proposition nr 237, till de delar propositionen behandlats av utskottet i förevarande betänkande, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och i anledning av de likalydande motionerna I: 5 av herr Elon Andersson m. fl. och II: 5 av herr Ohlin m. fl., de likalydande motionerna I: 28 av herr förste vice talmannen Gränebo m. fl.

och II: 32 av herr Hedlund i Rådom m. fl., de likalydande motionerna I: 322 av herr Andrén m. fl. och II: 374 av herr Hjalmarson m. fl., motionen II: 113 av herrar Persson i Landafors och Hagberg i Luleå, till de delar motionen upptagits till behandling i nu föreliggande betänkande, motionen II: 569 av herrar Jansson i Kalix och Staxäng samt motionen II: 577 av herrar Vigelsbo och Pettersson i Ersbacken,

1) antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

2) antaga i reservationen infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande sådan för försäljning avsedd bensin, för vilken bensinskatt erlagts enligt hittills gällande bestämmelser, meddela föreskrifter om restitution med 20 öre för liter; samt

4) antaga följande

Förslag

till

förordning angående upphävande av förordningen den 26 juni 1948 (nr 369) om tilläggsskatt å motorsprit.

Härigenom förordnas, att förordningen den 26 juni 1948 om tilläggsskatt å motorsprit skall upphöra att gälla med utgången av juni månad 1950.

B) att följande motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 5 av herr Elon Andersson m. fl. och II: 5 av herr Ohlin m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 28 av herr förste vice talmannen Gränebo m. fl. och II: 32 av herr Hedlund i Rådom m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 322 av herr Andrén m. fl. och II: 374 av herr Hjalmarson m. fl.,

4) motionen II: 113 av herrar Persson i Landafors och Hagberg i Luleå till de delar motionen upptagits till behandling i nu föreliggande betänkande,

5) motionen II: 569 av herrar Jansson i Kalix och Staxäng samt

6) motionen II: 577 av herrar Vigelsbo och Pettersson i Ersbacken

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad under punkten A) hemställts, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

De under punkterna A 1 och A 2 i reservationen upptagna förordningsförslagen skilde sig från Kungl. Maj:ts motsvarande förslag allenast därutinnan, att såsom tidpunkt för förordningarnas ikraftträdande angivits den 1 juli 1950.

Herr PETRÉN: Herr talman! Den fråga vi nu ha att behandla gäller kort och gott, om bensinskatten skall sänkas från den 1 juli eller från den 1 januari. I fråga om sänkningens storlek finns det inga delade meningar inom utskottet. Vi reserverar yrka på en sänkning av bensinskatten redan från den 1 juli.

För mig äro de väsentliga skälen för att sänka bensinskatten redan vid denna tidpunkt två. Det ena är, att det höga bensinpriset är en svår belastning för vårt trafikväsende. Det höga bensinpriset bidrar också att hålla uppe en hög allmän kostnadsnivå, en kostnadsnivå som vi i andra sammanhang äro angelägna att hålla nere och där vi också tillgripit subventioner för att få ned priserna på andra varor.

Det andra skälet är att riksdagen, när den på sin tid 1948 skärpte bensinskatten, gjorde det mot bakgrunden av ett inflationsläge, där det gällde att begränsa ett köpkraftsoverskott, som kunde räknas i miljardbelopp. Skatteskärpningen tillkom under uttryckligt framhållande av skattens tillfälliga natur. Köpkraftsoverskottet är nu borta, och det finns inte samma anledning längre att överbalansera budgeten.

Ett sänkande av bensinskatten från den 1 juli är helt i linje med de utta-

Ang. beskattningen av bensin m. m.

landen, som riksdagen har gjort. Jag ser det då så, att det fordras alldeles särskilt starka skäl, om man skall uppskjuta sänkningen av bensinskatten. Utskottet åberopar här egentligen två olika synpunkter. Den ena sammanhänger med valutasituationen och den andra med budgeten.

Jag vill då först säga några ord om valutasynpunkten, eftersom utskottet anser, att valutaläget är sådant, att vi icke kunna ta sänkningen den 1 juli. Som grund för bedömandet av valutafrågan ligger en promemoria, utarbetad av bränslekommissionen den 7 mars. Där räknar kommissionen med att om man flyttar fram sänkningen till den 1 juli, ökas förbrukningen med ungefär 50 000 m³ bensin. Det belastar då vår valuta-reserv med dollar motsvarande 7 milj. kronor. Emellertid har bränslekommissionen, efter vad man i dag kan se klart och tydligt, underskattat den inhemska produktionen av bensin från olja köpt mot pund. Bränslekommissionen anger i sin promemoria, att vid Koppartrans' raffinaderier i Göteborg skulle under budgetåret framställas 100 000 m³ bensin. Det verkliga förhållandet är, att man där kommer att få fram 160 000 m³. Man är redan uppe i en produktion motsvarande denna kvantitet. Koppartrans köper sin råolja för pundvaluta.

Denna fråga var tidigare i dag uppe i andra kammaren. Finansministern för-ringade då värdet av dessa uppgifter genom att göra gällande, att Koppartrans köper sin råolja för dollarvaluta. Jag vet egentligen inte, hur man bäst för kammaren skall här åskådliggöra, vilken uppgift som är den riktiga. Jag tror, att man gör det bäst genom att inhämta ett uttalande från den, som ansvarar för oljeinköpen vid Koppartrans, nämligen dess verkställande direktör. Jag har bett att få ett besked från honom här på eftermiddagen till kammaren. Han telegraferar kort och koncist: »All vår bensin framställes ur råolja inköpt i pund sterling.»

Min förhoppning är nu, att det skall ges rättvisa åt de uppgifter herr Kris-

Ang. beskattningen av bensin m. m.

tensson framfört i andra kammaren och som jag här nu upprepat.

Kontentan av detta är, att det föreligger en till 60 000 m³ uppgående större tillgång av bensin, som inte är beroende av dollarköp, än vad bränslekommisionen räknat med. Den ökning av bensinförbrukningen med 50 000 m³, som skulle ske om man sänkte bensinskatten redan den 1 juli, skulle sålunda kunna tillåtas, utan att det dollarbehov bränslekommisionen räknat med för bensin överskrides.

Den andra synpunkten, som framföres av utskottsmajoriteten, är hur bensinskattesänkningen påverkar vår budget. Förhållandet är det, att vi ha ett överskott, som redovisas i propositionen, av 161 milj. kronor. Det anges då, att om vi flytta fram bensinskattesänkningen till den 1 juli, blir det en minskning med 80 milj. kronor. Jag har tidigare framhållit, att vi inte längre ha samma behov av en överbalansering av budgeten, och jag kan därför inte se, att en minskning på inkomstsidan i budgeten på detta sätt, i jämförelse med de fördelar som stå att vinna med bensinskattens sänkning, skulle inge några allvarligare betänkligheter. Utskottet har visserligen i sin skrivning angivit, att en framflyttning av bensinskattens sänkande enligt reservanterna skulle ge en underbalansering av budgeten. Detta har man kommit fram till genom att inräkna reservationsmedlen. Jag är av den uppfattningen, att det är en något missvisande bild, då ju reservationsmedlen anvisats under tidigare budgetår.

Jag har med detta velat ge min uppfattning till känna, att man får akta sig för att överskatta de synpunkter, som framförts av utskottet i fråga om valutaskäl och budgetskäl.

I propositionen finns beklagligtvis inte något förslag medtaget rörande motorspriten. Skatten på denna har dock ett samband med bensinskatten. När vi sänka bensinskatten och inte göra någon ändring på skatten för motorsprit, bli konkurrensförhållandena så förändrade, att det inte längre blir någon avsättning för motorspriten, och då kommer sta-

ten i konflikt med de åtaganden, som äro gjorda mot motorsprittfabrikanterna. Det är därför angeläget, att Kungl. Maj:t snabbast möjligt framlägger ett förslag i denna fråga, enligt min mening om möjligt redan till höstriksdagen, och att man under tiden får till stånd en sänkning av den tillfälliga skatten på motorsprit, som utgör 9 öre.

Det finns ändå skäl för Kungl. Maj:t att titta på frågan om motorspriten. Förbrukningen av motorsprit under budgetåret 1949/50 medför — kan man säga — en subventionering av ungefär 9 milj. kronor. Så mycket ger nämligen skillnaden i skatt mellan motorsprit och bensin, två bränslen som användas för samma ändamål. Sedan rätt lång tid tillbaka föreligger resultatet av en utredning, som behandlat denna fråga, och jag tror inte det finns någon anledning att dröja att ta ställning härtill. Det är mycket möjligt, att man kan komma billigare undan än med denna kraftiga subvention, om man företar en avlösning till motorsprittfabrikanterna och slutamorterar deras anläggningar. För min del berörde jag denna fråga redan i fjol i samband med kvarntorpspropositionen.

Herr talman: Motortrafiken i vårt land har varit styvmoderligt behandlad under de gångna åren. När bensinransoneringen infördes 1948, var den inte tillräckligt förberedd. Det blev ganska kaotiska förhållanden. Man drog på ransoneringen så snabbt efter prishöjningen, att man aldrig fick någon möjlighet att bedöma, vilken effekt ransoneringen skulle få. Uppenbart är nu, att ransoneringen dröjde sig kvar för länge. Det har många gånger varit diskussion här i kammaren om det. Nu vet man ungefär, hur förbrukningssiffrorna gestaltat sig efter ransoneringens slopande. De voro under december månad lägre än i december föregående år, då vi hade ransonering, och under januari och februari voro de lika stora som förbrukningen 1949 vid samma tid. Det är först nu i mars månad, som vi ha fått en väsentlig ökning gentemot tidigare år.

När vi förra gången hade bensinskatten uppe till diskussion, i höstas då ge-

Ang. beskattningen av bensin m. m.

nom devalveringen importpriset på bensin steg tre öre, fördes förslag fram om att man skulle motverka denna prishöjning genom en skattesänkning. Tyvärr blev detta inte riksdagens beslut. Det invändes såsom ett skäl mot tanken på en skattesänkning, att man ju kunde tänka sig, att importpriset på bensin skulle falla framöver. Så har ingalunda skett. Importpriset på bensin i dag är högre än vad det var vid den tidpunkten.

Många olika ting i fråga om bensinen i det förflutna äro kanske inte så roliga att tala om. För mig är det angeläget, att man när det nu är möjligt utan dröjsmål sänker bensinskatten. Jag yrkar bifall till den reservation, som är fogad till utskottets betänkande.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det var vissa uttalanden av herr Petréen som gjorde, att jag ansåg mig böra ta till orda redan nu i början av debatten.

Jag skulle först vilja säga, att den höjda bensinskatten ju hela tiden har betraktats såsom en krisåtgärd. Det har varit den uppfattning som regeringen och regeringspartiet ha hyst, och för oss har det varit lika naturligt som för alla andra att räkna med att denna skattehöjning så snart som möjligt skulle borttagas. Men det kan inte hjälpas, att man ändå får försöka att välja den mest lämpliga tidpunkten härför.

Det är klart, att den höjda bensinskatten medför nackdelar för åtskilliga enskilda intressen. Men jag skulle vilja fråga: Finns det över huvud taget några konjunkturåtsramande medel, som icke verka orättvist och betungande? Jag vet ju inte, om det i denna kammare finns någon utpräglad anhängare av den höga räntans politik — alltså åsikten att man skall strama åt konjunkturen med starkt stegrade räntesatser — men om det finns det, får väl även en sådan person medge, att också höjda räntor verka mycket orättvist och äro mycket betungande för vissa enskilda intressen. Det finns med andra ord sagt icke någon möjlighet att tillgripa konjunkturåtsramande åtgärder utan att det medför

orättvisa och verkar betungande för vissa grupper av medborgare.

Herr Petréen förde särskilt fram frågan om de höjda kostnaderna. Det är ju alldeles uppenbart, att den nuvarande bensinskatten medför ökade kostnader. Men man skall inte tro, att dessa kostnader äro beskaffade på det sättet, att vi, om vi lyfta av dem, genast få en förändring i kostnadsläget. Bensinskattemiljonerna spridas nämligen ut på så oändligt många håll, att det blir mycket små känningar på de olika punkterna. Man kan säga, att om man tar bort bensinskattelhöjningen, kan man sänka levnadskostnaderna. Ja, om jag vill ta index som en mätare för den saken, så visa undersökningar som jag har låtit göra att det rör sig om någonting på 0,15 enheter. Man kan vidare säga, att man på detta sätt skulle kunna spara subventioner och alltså minska statsutgifterna. Men den enda punkt, där man kan räkna med en sådan verkan, är inom ramen för jordbrukskalkylen, och vi ha väl alla en alldeles särskild erfarenhet av att det inte är så lätt att inom ramen för jordbrukskalkylen åstadkomma några kostnadssänkningar.

Jag vill erinra om att riksdagen ju åtminstone vid två tidigare tillfällen har tagit ståndpunkt till de nackdelar, som äro förenade med den höga bensinskatten. Det har varit uppenbart för oss alla, att det uppkommer nackdelar. Vi ha emellertid funnit, att dessa äro av mindre betydelse än de fördelar, som skattehöjningen har medfört, och då är det väl ganska naturligt att man, när man försöker välja en tidpunkt för skattesänkningen, går ut ifrån de mera positiva förutsättningar som förelägo för skattehöjningen den gång då den genomfördes.

Det var väl då egentligen två olika ting som — om man vill försöka analysera läget — lågo bakom.

Det ena var behovet av att minska dollarimporten. Vårt i fråga om dollar starkt försämrade valutaläge medförde med naturnödvändighet en minskning av denna import.

Det andra var den rent konjunkturpo-

Ang. beskattningen av bensin m. m.

litiska sidan. Vi hade fått en brist i den samhällsekonomiska balansen. Det var uppenbart, att alltför stora delar av våra tillgångar användes till investeringar. Det fanns inte utrymme för så stora investeringar tillsammans med den konsumtion som pågick. Vi måste begränsa investeringarna. Men vi kunde icke göra det så mycket som skulle ha varit nödvändigt, ty det fanns för många sociala och andra hänsyn att ta. Då blev det nödvändigt att försöka skaffa ökade sparmedel, och det skedde genom de olika punktskatterna, som tillförde statskassan 500 miljoner kronor om året och som staten kunde betrakta som sparmedel och använda för att möjliggöra en större investeringsverksamhet än som annars skulle ha förekommit.

Det är alltså utifrån frågan om konjunkturutvecklingen, som vi måste försöka att bedöma tidpunkten för en skattesänkning. Det är alldeles riktigt — såsom utskottet har sagt och herr Petrén var inne på — att det är två synpunkter, som vi därvidlag måste ta sikte på. Den ena är dollarläget och den andra är vårt allmänekonomiska läge just nu.

Herr Petrén försökte att till intet reducera den ökade belastning på våra dollarvalutor, som en skattesänkning skulle medföra. I propositionen återger jag en beräkning av bränslekommissionen. Beräkningen visar, att på ett halvår skulle skattesänkningen innebära en ökad bensinkonsumtion av 50 000 kubikmeter. Nu sätter herr Petrén i fråga, om det blir en så stor höjning. Han fäster då uppmärksamheten på att det under den gångna vintern inte har blivit en så stor ökning på grund av ransoneringens upphävande, som vi räknat med. Men siffrorna från vintermånaderna äro ju inte precis några rättesnören! I Stockholm ökas såvitt jag förstår antalet bilar med ca 1 200 nya personbilar i månaden. De ha börjat komma nu på våren. Den svenska bilparken växer oerhört, och därmed tillkommer ytterligare ett frågetecken vid bedömningen, hur vår bensinkonsumtion kommer att utveckla sig. Jag vill fästa uppmärksamheten på att när folkpartiet vid riksdagens början

framlade sina förslag om sänkning av bensinskatten, så räknade folkpartiet — om jag inte missminner mig — med en konsumtionsökning på grund av den sänkta skatten på 200 000 kubikmeter om året, d. v. s. dubbelt så mycket som bränslekommissionen har räknat med. Därför är det väl bäst för oss att inte utan vidare anse, att bränslekommissionen har räknat alldeles rätt. Det kan tänkas att konsumtionsökningen på grund av de omständigheter jag här har påpekat blir större.

Men sedan säger herr Petrén, att vi inte heller ha tagit hänsyn till den ökade inhemska tillverkningen av bensin genom AB Koppartrans. Där har bränslekommissionen räknat med ett tillskott av 100 000 kubikmeter. Herr Petrén går i god för att det kommer att bli 160 000 kubikmeter. Jag skulle vilja säga till herr Petrén: Utställ inte några borgensförbindelser för utfästelser från AB Koppartrans! Vi ha fått sådana prognoser många gånger under de senast förflutna åren, och de ha alltid visat sig vara i högsta grad överdrivna. Det är mycket möjligt, att det kommer att bli så nu också.

Vidare framhåller herr Petrén, att denna ökning av bensintillgången genom inhemska tillverkning kommer att ske genom råoljeimport för pund, och han läste upp ett telegram från direktören för Koppartrans. Denne säger, att all råolja som användes för bolagets bensintillverkning är importerad mot pund. Jag vill icke bestrida sanningsenligheten av detta telegram. Men det är ofullständigt. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att om Koppartrans skall kunna öka sin produktion av bensin, måste bolaget kunna sälja den tunga oljan också och för att kunna åstadkomma detta måste den uppblandas med olja, som måste betalas med dollar. Hur man än vänder och vrider på denna sak blir det så, att en ökad inhemska produktion av bensin medför en ökad dollarutgift, även om det på den vägen ingalunda blir vare sig allt eller hälften som behöver betalas i dollar.

Jag vill därför säga, att de uppgifter,

som jag lämnade i ett replikanförande i andra kammaren, överensstämma med verkligheten mera än det telegram som herr Petrén här läste upp.

Jag vill alltså med detta ha sagt, att vi få ta med en nypa salt de mycket optimistiska beräkningarna om våra möjligheter att sänka bensinskatten utan att åstadkomma en ökad dollarbelastning. De beräkningar som bränslekommissionen har utfört i samverkan med handels- och industrikommissionen visa, att vi för det halvår, varom här är fråga, skulle behöva ge ut en och en halv miljon dollar. Man kan ju invända, att det inte är någon stor summa. Men man får väl samtidigt göra klart för sig hurudant vårt dollarläge är. Vi veta, att vi helt nyligen voro nere i botten och icke hade någon som helst reserv i dollarvaluta att räkna med. Nu har läget blivit bättre. Förbättringen — som är redovisad i propositionen — beror icke minst därpå, att det blev ett engångstillflöde av dollar i samband med devalveringen. Jag skall inte närmare ingå på orsakerna härtill, ehuru det kunde vara nog så intressant! Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att det var en engångsföreteelse, som vi inte kunna räkna med en gång till.

Våra dollartillgångar få vi på två sätt: genom den export som vi kunna åstadkomma till länder, som betala oss i dollar, och genom de Marshallmedel, som tillföras oss. Ännu under detta års första kvartal var summan av våra exportinkomster i dollar och våra Marshalldollar större än den import, som vi tilläto oss för dollar. Det blev ett överskott. Men det är redan nu klart, att det under årets andra kvartal kommer att uppstå ett underskott, d. v. s. vi få redan nu ta av vår dollarreserv för att åstadkomma den erforderliga importen.

Härtill måste läggas, att vi ju icke veta någonting om hur det kommer att ställa sig för oss med våra dollarinkomster efter den 1 juli i vad de avse Marshallhjälpen. Där flyter allting. De planer, som närmast äro för handen, gå ut på att man skall skapa en gemensam betalningsunion mellan Marshallländerna i Europa. Dragningsträtterna komma att försvinna, och

Ang. beskattningen av bensen m. m.

den dollarförtjänst vi kunna göra blir beroende av det överskott vi kunna åstadkomma i vår handel med dollarländerna. Vilka möjligheter vi än räkna med därvidlag måste vi säga, att det icke finns utsikter till att vi på den vägen skola kunna få lika stort överskott som vi tidigare ha fått i form av Marshall-dollar. Följaktligen ha vi att räkna med ett allt mera spänt läge, allteftersom Marshallhjälpen avvecklas. Detta förhållande, som ju är förutsett, måste vi ta hänsyn till.

Det är under sådana omständigheter uppenbart, att vi ha en knapphet på dollar. Den gör sig gällande även när det är fråga om så små summor som en och en halv miljon dollar. För att vi skola kunna ekonomisera i detta läge, görs det varje år upp en importplan i dollar, där man försöker fördela de tillgängliga medlen på olika områden — för import av oljor, för import av industriråvaror och för import av maskiner för industriens räkning. Det blir i allmänhet på det sättet, att maskinimporten — alltså rationaliseringsmöjligheten för den svenska industrien — blir clearingposten. Ha vi inte råd utan måste minska, då skära vi ned där. Det är inte tal om annat, än att om en sänkning av bensinskatten enligt reservanternas förslag skulle genomföras den 1 juli, så kommer det att leda till en minskning av vår maskinimport från Förenta staterna.

Det är därför också ganska betecknande, att handels- och industrikommissionen, som består av en samling representanter för svenskt näringsliv, enhälligt har uttalat mycket starka betänkligheter mot att redan nu sänka bensinskatten. Visserligen finga vi i dag uppleva, att en av dessa representanter tillika en av folkpartiets riksdagmän, gick över till reservanternas ståndpunkt och anförde en motivering, som jag inte skall karakterisera närmare — det är klart, att människor kunna slitas mellan olika intressen — men man kommer inte ifrån att en hel rad framstående representanter för svenskt näringsliv uttalat starka betänkligheter. Därför vill jag slå fast, att här står näringsintresse mot närings-

Ang. beskattningen av bensin m. m.

intresse. Vi komma icke ifrån det. Man får ingenting för ingenting. Man får alltid betala, och det får man göra här också.

Nu kan man säga, att det väl inte blir bättre om ett halvt år. Nej, på ett sätt blir det inte bättre. Men det blir bättre på ett annat sätt, ty enligt regeringens förslag kunna vi redan nu planlägga för nästa års import med den ökade bensinimporten för ögonen, och vi kunna mera sprida ut förlusterna över hela fältet. Nu äro ju praktiskt taget alla intressenter inställda på att de skola få sin del av dollarplanen, och det är icke lätt att nu under löpande år göra några större omkastningar i den situationen.

Jag vill därför, utan att överdriva frågan om de ökade dollarutgifterna, i alla fall säga, att det nog finns anledning till en betydligt större varsamhet på den punkten än den herr Petrén nyss gav till känna.

Än värre tycker jag att läget är ur den ekonomiska politikens synpunkt. Situationen är ju faktiskt den, att om riksdagen beslutar att redan den 1 juli sänka bensinskatten med 20 öre, så kommer det att medföra ett bortfall av statsinkomster för nästa budgetår med 80 miljoner kronor utöver vad regeringen har räknat med.

Statens löpande utgifter för nästa budgetår — inberäknat våra utgifter på grund av ianspråktagande av gamla reservationsanslag — komma att bli så stora, att det kommer att bli en brist, beräknad till ca 35 miljoner kronor, om vi ta bort dessa 80 miljoner kronor på inkomstsidan. Bristen kan bli större, eftersom man aldrig kan vara säker på att alla våra utgiftsberäkningar hålla streck. Om man beslutar denna sänkning med 80 miljoner kronor, innebär det alltså, att vi för nästa budgetår icke kunna betala löpande statsutgifter med löpande statsinkomster. Jag anser för min del, att budgeten då blir underbalanserad ur allmänekonomisk synpunkt. Den blir underbalanserad i en högkonjunktur.

Jag vet, att man reagerar mot att jag använder uttrycket »underbalanserad». Rent formellt sett blir nämligen budge-

ten balanserad, eftersom det är det beräknade ianspråktagandet av 100 miljoner kronor i reservationsmedel som leder till det jag kallar för underbalansering. Men det finns väl ingen anledning att diskutera om terminologien, utan man kan helt lugnt hålla sig till det förhållandet, att statens löpande utgifter icke komma att täckas av de löpande inkomsterna.

Man kan då invända, att dessa reservationsanslag ju tidigare ha täckts genom skattemedel. Det är sant. Men var äro dessa skattemedel nu? Jo, de äro investerade i statliga företag. De finnas inte — pengarna ligga inte på hög och vänta. Det behövs alltså pengar för att täcka dessa nödvändiga utgifter för reservationsanslagen. Och om vi inte ha löpande statsinkomster, som täcka dem, vad blir då följden? Jo, följden blir, att vi få låna pengar i en högkonjunktur för att betala de löpande utgifterna. Det får väl ändå sägas, att det är en uppochnedvänd konjunkturpolitik, som man på detta sätt vill genomföra.

Jag skall sedan yttra ett par ord om motorspriten. Att vi icke tagit upp frågan om motorspriten i propositionen nr 237 beror helt enkelt därpå, att det visade sig att detta problem var mera invecklat än vi hade räknat med. Om man sänker bensinskatten med 20 öre per liter, kommer nämligen priset på motorsprit att ligga högre än bensinpriset. Det räcker inte med att — såsom reservanternas föreslå — minska tilläggsskatten med 9 öre. Det räcker inte ens med att ta bort de 6 öre i vanlig skatt, som också finnas och som reservanternas inte ha rört. Det måste dessutom skapas en prisutjämning med ytterligare några öre.

Var och en förstår ju, att detta är en ganska invecklad procedur. Men för oss, som föreslå att sänkningen av bensinskatten skall ske den 1 januari 1951, blir detta icke något problem. Vi kunna nämligen utarbeta ett förslag och förelägga det för nästa års riksdag, och eftersom det är vin- och spritcentralen, som sköter om distributionen av motorsprit, kunna vi klara saken genom ett beslut av nästa års riksdag ett par månader in på

året. Men läget blir ett annat för reservanterna, som vilja att skatten skall sänkas den 1 juli. Man åstadkommer då en sådan motsättning mellan priset på bensin och priset på motorsprit, att det väl är mycket svårt att tänka sig någon avsättning alls av motorsprit. Och det är ingen som vet hur många miljoner det kommer att kosta det svenska statsverket att klara den saken.

Nu hörde jag, att herr Petréen väddade till mig att framlägga ett förslag till höst-riksdagen i denna fråga. Det kan hända, att vi göra det — jag vill inte uttala mig därom. Det kan ju förkorta reservanternas pinotid — de känna väl ändå något ansvar för sina förslag — med ett par månader. Men det går i alla händelser inte ihop med deras förslag och det faktiska läget.

Jag har inte velat säga att de 80 miljoner kronor, som man nu ytterligare vill minska statens inkomster med, ur materiell synpunkt skulle var avgörande. Men vi känna nog alla till, att reaktionerna inom det ekonomiska livet inte huvudsakligen bygga på rent matematiska beräkningar, utan i mycket hög grad bygga på psykologiska verkningar. De som ha hand om pengar och pengars placering äro ständigt på vakt för att försöka avgöra, åt vilket håll den ekonomiska utvecklingen går. De göra det helt enkelt därför, att det är deras uppgift att sörja för en god förvaltning av de anförtrodda medlen. Och, mina ärade kammarledamöter, om den svenska riksdagen nu skulle fatta ett beslut, som innebär en reell underbalansering av budgeten mitt i en högkonjunktur, ett beslut som sålunda innebär att vi under en högkonjunktur få börja låna pengar på kapitalmarknaden för att betala våra löpande utgifter, då skola vi inte förvåna oss om folk inom näringslivet säger: Nu är det tydligen slut med kampen mot inflationen! Nu kapar man förtöjningarna och låter skutan driva!

Då kan det komma att sättas i gång ekonomiska rörelser, som bli så starka att vi inte mäktat hålla prisläget och penningvärdet. Och jag måste för min del säga, att det är ett ganska stort

Ang. beskattningen av bensin m. m.

ansvar man tar på sig om man vill understödja ett förslag, som med naturnödvändighet kommer att utåte sig så som det i verkligheten är: ett första steg till att finansiera våra statsutgifter med lånade pengar mitt i en högkonjunktur.

Herr PETRÉN (kort genmäle): Herr finansministern berörde frågan om motorspriten och angav, vilken besvärlig situation reservanterna försätta sig i när det gäller denna. Den här rådande situationen har dock skapats därigenom, att propositionen inte har upptagit frågan om motorspriten. Den frågan borde ha varit utredd tidigare, och om så hade skett hade den nuvarande situationen inte uppkommit.

Finansministern angav att jag skulle ha en annan mening än bränslekommisionen om vilken ökning bensinförbrukningen skulle komma att undergå vid bensinskattens sänkning. Jag har inte uttalat mig alls på den punkten. Jag har ingen anledning att tro att bränslekommisionens siffra 100 000 kubikmeter om året skulle vara felaktig, så mycket mindre som denna siffra någorlunda väl överensstämmer med uppgifterna i den motion som väcktes i våras. Där angavs den väntade ökningen inte till 200 000 kubikmeter, som statsrådet nyss förmådde, utan till 135 000 kubikmeter.

I den mån jag talade om bensinförbrukningen i mitt tidigare anförande, anknöt detta till den förflutna tiden. Det är därvidlag jag menar att man nu efteråt har haft vissa möjligheter att bedöma, om regeringens prognoser ha varit riktiga eller inte. Och jag har kommit till den uppfattningen, att dessa prognoser i mångt och mycket ha varit felaktiga och att bensinfrågorna över huvud taget i det förgångna ha behandlats på ett valhänt sätt.

Jag kan inte dela finansministerns uppfattning, att råoljeköpen av Koppartrans väsentligen måste placeras på dollarsidan vid en ökad produktion. Det är nämligen så, att Koppartrans redan är uppe i denna ökade produktion. De uppgifter jag lämnade om köpens omfatt-

Ang. beskattningen av bensin m. m.

ning och hur de betalats äro dagsfärsk. Jag har mycket svårt att föreställa mig, att det i någon större utsträckning kan ske dollarköp som företagets ledning inte känner till.

Finansministern framhöll vidare, hur bensinskatten verkar betungande framför allt för de enskilda. Den är emellertid betungande i sin exceptionella höjd även för näringslivet, och jag tror inte att man skall förringa den prissänkande effekt som en sänkning av bensinskatten kan medföra. Det har inte heller finansministern, åtminstone inte tidigare, underlåtit att framhålla. Den är också angiven i propositionen och anföres där såsom ett motiv till att man skall dröja med bensinskattens sänkning till den 1 januari, då subventionerna skola slopas och det därför skulle vara speciellt lägligt med prissänkningar i denna del.

I fråga om handels- och industrikommissionens ställning till bränslekommissionens promemoria vill jag erinra om att det däri angavs, att det på många håll var ganska oklart hur dollarförsörjningen skulle komma att gestalta sig. Bland annat visste man inte huruvida det skulle gå att överföra bomullsköpen till Brasilien och då använda pundvaluta. Ett sådant överförande har kunnat ske efter tidpunkten för kommissionens yttrande, och valutavärdet av denna förändring är kanske större än vad som motsvarar sänkningen av bensinskatten.

Herr statsrådet **ERICSSON**: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i den här debatten — det finns kanske ingen speciell anledning för mig att göra det — men jag har föranletts att göra det av någonting som jag först har fått höra i andra kammaren av herr Kristensson i Osby och sedan i ungefär samma form av herr Petrén i denna kammare. Det gäller frågan om produktionen vid raffinaderiet i Göteborg, Koppartrans.

Här vill man nu på allvar göra gällande, att det är en stor sensation för myndigheterna att Koppartrans skulle kunna åstadkomma en årlig produktion

av 160 000 kubikmeter bensin. Så är ingalunda fallet. Bränslekommissionen har hela tiden haft reda på denna uppgift rörande produktionskapaciteten, och när kommissionen ändock endast har tagit upp 100 000 kubikmeter, har detta skett av rena försiktighetsskäl med hänsyn till de erfarenheter kommissionen har haft när det gäller tidigare uppgifter, bland annat tidpunkten för igångsättandet av driften.

Det kanske vidare kan ha ett intresse om jag personligen inför kammaren förklarar, att jag har haft åtskilliga sammanträden med direktör Osvald i Koppartrans, varvid han har hemställt hos departementet att få sig tilldelad dollarvaluta för köp av den råolja, som är nödvändig för att Koppartrans skall kunna göra en säljbar produkt. Det rör sig om en kvantitet på mellan 80 000 och 100 000 kubikmeter råolja, köpt i dollar. Denna kvantitet var enligt verkets ledning en teknisk nödvändighet för att man skulle kunna få fram de kvantiteter som voro fastställda i produktionskalylerna.

Det skulle förvåna mig mycket om alla dessa fakta, som jag känner till i detta ärende, helt plötsligt skulle ha förändrats i samband med riksdagens behandling av bensinskattefrågan.

Herr **VELANDER**: Herr talman! Den diskussion, som föres här, utgör ett ur min synpunkt ganska olustigt exempel på hur svårt det är att avlyfta en skatt, som en gång har införts, även om vid skattens införande betonats, att den skulle vara av högst tillfällig art.

För mig och det parti, som jag tillhör, kan det dock inte föreligga någon ovisshet om vad vi i dagens läge böra eftersträva. Vi ha från första början motsatt oss denna beskattning. Vi ha ansett bensinen vara ett oundgängligt hjälpmedel för samfärdsel och näringsliv och på grund därav en i högsta grad nödvändig vara. Det var inte heller varor av den arten, som skulle drabbas av de extra konsumtionsskatterna, enligt vad som från början var den gängse meningen. Vi

måste således ha den inställningen, att vi skola medverka till att få bort denna beskattning, så snart det ges tillfälle därtill.

Finansministern anförde vissa skäl för att det inte kunde anses försvarligt att inlåta sig på en avveckling från och med den 1 nästa juli. Däremot är det mycket försvarligt, menade han, att i enlighet med propositionen avlyfta skatten från och med den 1 januari 1951. Till stöd för denna mening anför finansministern statsfinansiella skäl. Ja, jag har stor respekt för sådana skäl. Men ligger det inte så till att knappast någon av oss — inte heller den som var chef för finansdepartementet vid införandet av dessa extra skatter, som ju kunna sägas vara en följd av omsättningsskattens slopande — någonsin har varit av den meningen, att tilläggsskatten på bensin, och det gäller förresten även den ordinarie bensinskatten, skulle få utgöra någon budgetregulator? Jag har sålunda aldrig hört den tesen drivas, att avkastningen av den extra bensinskatten skulle få den ställning, som finansministern nu velat förläna den.

Om man avför denna beskattning från den 1 juli, säger finansministern, berövar man statsverket en intäkt på 80 miljoner kronor, och det betyder, att man för att vinna täckning för statens löpande utgifter måste låna upp motsvarande belopp. Ja, om man håller fast vid att bensinbeskattningen inte får utgöra någon regulator av den allmänna budgeten och om man därtill tar fasta på de uttalanden som i åtskilliga tidigare sammanhang ha gjorts därom att denna extra belastning på motorismen är ett lån från denna, som skall återgäldas — man har skattat åt de mest otvetydiga försäkringar på den punkten — då vet jag inte, om jag för min del kan vara benägen att tillerkänna detta herr finansministerns skäl något större värde.

Det hade förresten varit lämpligt, tycker jag, att man i propositionen, som nu tar sikte på ett hävande av tilläggsskattningen i fråga om bensin och motorbrännoljor, också hade berört den

Ang. beskattningen av bensin m. m.
frågan, hur man skall avlyfta den angivna skulden till motorismen. Jag utgår nämligen ifrån att den frågan inte kan lösas genom att man s. a. s. tiger ihjäl den. Det lär väl komma påminnelser på den punkten.

Det förefaller mig vidare som om finansministern uttrycker sig ganska hårt, när han hävdar, att just de påtaga sig ett utomordentligt stort ansvar, som i dagens läge vilja medverka till ett slopande av den extra bensinskatten fr. o. m. den 1 juli och därmed medverka till en ordning, som måste betraktas såsom ett första steg till finansiering av statsutgifterna med lånade medel. Finansministern själv påtager sig dock det ansvaret från och med den 1 januari 1951. Är det ansvaret nämnvärt mindre än ansvaret för dem, som påtaga sig konsekvenserna för statsfinanserna av den extra bensinskattens slopande för det halvår, som börjar den 1 juli? Om finansministern vidhåller den uppfattningen, betyder det, att han är mycket säker på att de statsfinansiella möjligheterna ha undergått en utomordentlig förskjutning till det bättre, när vi nå fram till det stundande årsskiftet. Det är synnerligen intressant att erfara detta. Jag hoppas, att min slutsats är riktig och att det inte kommer att uppstå någon tveksamhet hos finansministern vid någon senare tidpunkt!

Jag vill alltså inte tillerkänna finansministerns hänvisning i förevarande sammanhang till de statsfinansiella möjligheterna någon större betydelse. Däremot måste jag bekänna, att jag har stor respekt för finansministerns andra skäl, som sammanhängde med vår knapphet på dollar. Jag är inte någon stor optimist beträffande den punkten. Jag vågar alltså inte hysa några större förhoppningar om att vår ställning i fråga om hårdvaluta kommer att utvisa någon fortgående förskjutning till det bättre.

Det är givetvis så, som finansministern menade, att man, om man använder en och en halv miljon dollars för att betala en på grund av skattesänkningen ökad bensinimport, måste från-

Ang. beskattningen av bensin m. m.

säga sig möjligheten att använda detta belopp för annan, mycket nödvändig import, i detta fall av maskiner, nödvändiga för vår produktion och därmed för vårt näringsliv. Men vi ha dock alla betonat — tidigare även från regeringsbänken — att tilläggsbeskattningen på bensin och brännoljor inte skall få existera en enda dag längre än som är absolut nödvändigt. Då jag vidare utgår ifrån att den företagsamhet, som är alldeles särskilt intresserad av den import, vilken måhända måste skäras ned, om vi använda mera dollars till import av bensin, dock även den måste vara intresserad av ett förbilligande av bensinen och brännoljorna — ett förbilligande som inte saknar betydelse för produktionskostnadernas sänkning — hoppas jag att finansministern skall finna det möjligt att effektuera ett riksdagens beslut om sänkning av den extra bensinskatten, som måhända föranleder en ökning av bensinimporten mot dollarvaluta till det angivna beloppet. Om det blir just det beloppet eller ett något högre eller något lägre belopp kan man ju i dagens läge inte med bestämdhet avgöra, men vi må hoppas att höjningen kommer att stanna vid maximum en och en halv miljon dollars.

Jag vill än en gång understryka, att jag fäster stort avseende just vid det här sist berörda skälet, men eftersom valutabeloppet dock inte är större och eftersom alla måste vara intresserade — även inom den samhälleliga produktionen — av att man får bort ifrågavarande extra skatter och där även får ned priserna på bensin och brännoljor, hoppas jag att det hela skall gå i lås.

Det är ett par mindre anmärkningar som jag gärna vill framföra i detta sammanhang. Utskottet använder i sitt ytt- rande ett uttryck som jag har undrat något över. Det heter på s. 19 i utskottsbetänkandet: »För utskottet tillgängliga uppgifter utvisa, att om de nuvarande kostnaderna för vägväsendet skola helt täckas av automobilskatte- medlen, bör bensinbeskattningen uppgå till omkring 24 öre för liter.» Jag utgår ifrån att man med detta uttalande inte

avsett att markera någon förskjutning i den uppfattning, som tidigare har varit allmän i fråga om motorismens ansvar för kostnaderna för vägväsendet. Det har i sådana sammanhang aldrig varit fråga om annat än att motoris- men skulle svara endast för den andel av vägväsendets kostnader, som beting- as av den av bilismen förorsakade slit- ningen av vägarna. Jag tycker därför, att det verkar en smula oroande, när man börjar röra sig med sådana uttryck, som utskottet här använt.

Jag har inom utskottet haft en sär- skild mening — och jag har inte varit ensam om den — beträffande själva konstruktionen av den ändrade beskatt- ning, som nu föreslås. Man skall så- lunda höja den ordinarie bensinskatten från 18 till 25 öre per liter och skatten på brännoljor från 14 till 20 öre per li- ter. För min del har jag ansett, att det hade varit riktigtast att bibehålla den tidigare konstruktionen, enligt vilken den fasta bensin- och brännoljeskatten skulle redovisas för sig och tilläggsskat- ten, nu om sju respektive sex öre, för sig. Jag har nämligen ännu inte kommit på det klara med att man bör ge avkall på kravet, att tilläggsbeskattningen på detta område skall i sin helhet avlyf- tas, så snart tillfälle därtill ges. För att inte ytterligare komplicera det tilltrass- lade läget i denna fråga har jag emel- lertid inte fullföljt denna min uppfatt- ning reservationsvis, och jag skall inte här ställa något yrkande på denna punkt.

Finansministern var något inne på frågan om vad som kunde komma att krävas för att produktionen av motor- sprit skulle kunna upprätthållas. Fi- nansministern uttalade därvid, att det inte räcker med att ta bort den extra beskattningen av motorsprit på nio öre per liter, utan att man måste gå något längre. Reservanterna ha inte heller bortsett från den synpunkten; de förut- sätta nämligen att Kungl. Maj:t så snart som möjligt skall klara upp den frågan. För mig har det framstått såsom en smu- la anmärkningsvärt, att finansministern inte tidigare har uppmärksammat den-

na sak och möjliggjort att den blivit redovisad och klarlagd i propositionen. Det är dock så, att bensinskattens hävande har legat i luften mycket länge — man kan faktiskt säga alltifrån dess tillkomst — och därför hade frågan om sulfitspritindustrien och beskattningen av dess produktion också bort tagas upp tidigare.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta denna diskussion längre. Det har framgått av mitt anförande att jag biträder det yrkande om bifall till reservationen, som redan har framställts.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill bara ge ett par repliker med anledning av herr Velanders anförande.

Först och främst vill jag säga, att även jag beklagar att inte frågan om motorspitens beskattning har blivit upptagen av mig så tidigt, att den hade kunnat presenteras i propositionen. Jag tar gärna på mig ansvaret för den uraktlåtenheten, men det förändrar ju inte dilemmat för reservanterna.

Den egentliga orsaken till att jag begärde ordet var emellertid att jag en liten smula ville förklara hur jag ser det rent kassamässiga förhållandet. Jag har den uppfattningen, att om bensinskatten får kvarstå oförändrad till den 1 januari, kommer det att finnas tillgängliga statsinkomster för att täcka de löpande utgifterna för nästa budgetår, och jag har den förhoppningen, att det för därefter följande budgetår skall vara möjligt att avstå från dessa 20 öre per liter i bensinskatt under *hela* året med hänsyn till bortfallet av subventionsbeloppen vid årsskiftet.

Jag går alltså ut ifrån att det under budgetåret 1951/52 och därefter följande budgetår skall vara möjligt att avstå från dessa 20 öre per liter, men att vi för instundande budgetår endast komma att kunna avstå från detta skattebelopp under den senare hälften av året, om inkomster och utgifter skola täcka varandra.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Efter de upprepade inläggen från finansminis-

terns sida kan jag som utskottsmajoritetens talesman fatta mig mycket kort. Jag vill bara antyda de omständigheter, som för utskottet ha varit avgörande.

Det har aldrig rätt någon meningskiljaktighet mellan utskottsmajoriteten och utskottsreservanterna angående bensinens outhärlighet. Det är en nödvändig vara. Det var en hård nödvändighet, som piskade oss till att pålägga den höga bensinskatten för att bekämpa krisen. Det var inte med lätt hjärta som vi från majoriteten gingo på den linjen, och det är med en verklig befrielse som vi nu medverka till att få tilläggsskatten avläst.

Det skulle naturligtvis ur vissa synpunkter ha varit lyckligt, om det hade kunnat ske redan den 1 juli i år, men av fyra skäl har utskottet inte kunnat tillstyrka det.

Det första skälet är hänsynen till valutaläget. Vi kunde inte bortse från att handels- och industrikommissionen ansett, att skattens borttagande skulle möta stora betänkligheter och ytterligare försämra möjligheterna till import från Amerikas förenta stater av andra mycket betydelsefulla förnödenheter. När näringslivets representanter frambära så starka motiv för att man skall skynda lagom, då det gäller avskaffandet av bensinskatten, är det givetvis ett skäl, som varken regeringen eller riksdagen rimligen kan bortse ifrån.

Handels- och industrikommissionen föreslog, att man skulle ge Kungl. Maj:t en fullmakt att vid lämplig tidpunkt avskaffa skatten. Nu visste ju Kungl. Maj:t att riksdagen inte gärna lämnar fullmakter, när det gäller skatter, och valde därför den utvägen att föreslå en viss tidpunkt, då man trodde sig kunna avskaffa denna skatt, och man valde den 1 januari nästföljande år.

Det andra skälet till att utskottet inte kunnat tillstyrka tilläggsskattens upphörande vid halvårsskiftet var hänsynen till budgetläget. Bevillningsutskottet kunde lika litet som finansministern bortse från att det siffermässiga överskott, vi kunna räkna med i budgeten, som det nu ser ut är endast 160 miljoner kronor.

Ang. beskattningen av bensin m. m.

Skulle detta överskott på grund av att man tar reservationerna i anspråk sedermera minskas ytterligare, skulle det ändå bli ett överskott på 60 miljoner kronor. Men skulle man avlyfta bensinskatten redan med instundande halvårsskifte, skulle ett överskott på 60 miljoner kronor förändras till ett underskott på cirka 20 miljoner kronor. Såsom finansministern här sade är det i en högkonjunktur, som är så utpräglad som den vi nu ha, principiellt knappast tillständigt att medvetet underbalansera budgeten.

Jag vill desslikes erinra om vissa erfarenheter, som riksdagen har gjort. För 1948/49 räknade man med en överbalansering av budgeten på inemot 600 miljoner kronor, men på grund av att man fick ta till av reservationerna krympte överskottet till 300 miljoner kronor. Hälften försvann således. För innevarande budgetår räknade man till en början med ett överskott på noga taget 679 miljoner kronor, men sedermera har man räknat med att överskottet kommer att gå ned till något mer än 200 miljoner kronor. Tar man hänsyn till reservationerna på sammanlagt 260 miljoner kronor, skulle det bli en brist innevarande budgetår på 60 miljoner. Under sådana omständigheter ansåg bevillningsutskottet inte att det kunde ta på sitt ansvar att föreslå riksdagen att antaga en budget, som redan från början reellt var underbalanserad.

Ett tredje skäl för bevillningsutskottet var, att man borde se till — därom äro majoritet och reservanter eniga — att sänkningen av bensinskatten kommer konsumenterna till godo. Utskottsreservanterna ha till och med, vill jag minnas, skrivit att detta är angeläget. Det förefaller mig uppenbart, att om man kan förbereda den saken i god tid, blir det större möjligheter att låta prissänkningen komma konsumenterna till godo, så snart skatten avskaffas. Det skulle väl också vara till fördel, om denna sänkning kunde sättas in i det ögonblick, då tydligen en del importsubventioner komma att upphöra, vilket i sin tur kommer att verka i prishöjande rikt-

ning. Det tycktes därför psykologiskt riktigt att i tiden sammanföra dessa bägge operationer.

Som fjärde skäl kommer frågan om motorspriten. Även om man skulle såsom finansministern antytt slopa all skatt på motorsprit — här föreslå reservanterna bara att tilläggsskatten på 9 öre skulle borttagas men inte de återstående 6 örena, som utgöra den ordinarie skatten — kommer ändå priset på motorspriten att med 3 öre överstiga bensinpriset. Med hänsyn till de betydande investeringar, som gjorts i motorspritsfabrikerna, och med hänsyn till statens förhållande till dessa fabriker anser jag, att detta är ännu ett skäl för att man dröjer med att avlyfta tilläggsskatten på bensin till den 1 januari. Men huvudskälen äro givetvis valuta- och budgetförhållandena och frågan om att göra prissänkningen effektiv för konsumenterna.

Det är, herr talman, dessa synpunkter, som ligga bakom utskottets förslag i ärendet, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Inom det parti, jag tillhör, ha vi alltid ansett, att tilläggsskatten på bensin inte borde bibehållas en dag längre än som är nödvändigt. Vi ansågo redan vid dess tillkomst, att den verkade orättvist. Den fördyrade transporterna för landsbygdens näringsliv och för befolkningen ute på landsbygden i mycket högre grad än för befolkningen i de tätbebyggda samhällena. Särskilt de tunga transporterna fördyrades.

Det var inte heller meningen, att denna beskattning skulle bli bestående, utan den skulle vara av tillfällig natur. Den tillkom, såsom herr Velander här betonade, för att möjliggöra en överbalansering av budgeten och uppsugning av köpkraftsöverskottet.

När man hörde finansministern tala, kunde man få det intrycket, att han ansåg att man ur ekonomisk synpunkt skulle behöva göra den högre bensinskatten permanent. Nu säger visserligen finans-

ministern, att detta inte är hans mening, utan att skatten skall bestå endast till den 1 januari 1951, och finansministern har ju också från sina synpunkter anfört skäl för att den kan behövas till dess och att det sedan skulle vara möjligt att avskaffa den. Men det är ju endast en tidsskillnad på några månader mellan finansministerns förslag och vårt. Och jag tycker nog, att finansministern målade läget väl mörkt. Det är ändå här fråga om en krislagstiftning.

Mången gång när vi här ha yrkat på borttagande av kristidsregleringar eller kristidsförordningar av olika slag, har man sagt, att det inte går för sig och att man måste dröja. Vi skulle säkerligen inte ha varit där vi nu äro, om det inte från oppositionens sida gjorts framställningar därom och med folkets stöd bakom starkt framhävts för regeringen, att man borde inskränka kristidsregleringarna.

Jag blev nu trots allt inte så övertygad av finansministerns framställning. Man kan ju heller aldrig med full visshet säga, att om vi få de miljoner, som denna skatt inbringar, kommer budgeten att bli balanserad, men få vi dem inte, låter det sig inte göra. Här finnas dock åtskilliga reservationer. Nu menar finansministern, att man inte skall medräkna dem, ty de äro på visst sätt disponerade. Men dessa pengar komma ändå att användas för sina ändamål.

Jag har sålunda inte blivit övertygad av vad som anförts mot reservanternas förslag, utan jag tror att det skulle vara möjligt att minska tilläggsskatten på bensin redan från och med den 1 juli innevarande år. En sådan åtgärd bör verka i förbilligande riktning och bidraga till att minska produktionskostnaderna och i någon mån sänka levnadskostnaderna. Även om sänkningen blir ganska omärklig, då kostnadsminskningen, som finansministern nämnde, slås ut på den stora mängden människor, bör den i alla fall verka i sådan riktning. Visserligen är det en avvägningsfråga, men jag kan inte se annat än att det skulle vara lika möjligt att genomföra sänkningen den 1 juli i år som den 1 januari 1951.

Ang. beskattningen av bensin m. m.

Visserligen böra vi vara angelägna om att ha kvar tillräckligt med dollarvaluta. Men om vi kunna betala en hel del av den ökade förbrukningen av bensin med pundvaluta, är det icke ett skäl för att det icke bör kunna gå att sänka bensinskatten. Kommer Koppartrans att kunna producera den kvantitet, som herr Petrén här nämnde — man har väl inte anledning att direkt bestrida den uppgiften — bör man kunna få åtskilligt av den erforderliga kvantiteten den vägen. Jag anser för min del, att även om det kanske kan sägas, att man går miste om vissa inkomster och att man måste ta en del dollarvaluta i anspråk, bli likväl fördelarna så stora, om man sänker skatten vid tidigare datum än som finansministern och regeringen tänkt sig, att det vore att föredraga att gå den vägen.

Man har ju från skilda håll här i riksdagen framfört krav och önskemål på att skatterna skola sänkas, och de skatter, som enligt vår mening i första hand borde sänkas, äro de som fördyra produktionen och framför allt då tilläggsskatten på bensin. Kunna vi inte besluta någon annan skattesänkning vid denna riksdag, borde vi åtminstone kunna fatta ett beslut i den riktning, som här föreslagits av reservanterna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. översyn av rättegångsbalken m. m.

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 59.

Ang. översyn av rättegångsbalken m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner dels om utredning och förslag rörande utvidgad tillämpning av åtalseftergift och strafföreläggande, dels ock angående översyn av rättegångsbalken och tillhörande författningar.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 98 i första kammaren av herr *Eskilsson*, nr 118 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl. samt nr 205 i andra kammaren av herr *Hedlund* i Östersund.

I motionerna I: 98 och II: 118, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande utvidgad tillämpning av åtalseftergift och strafföreläggande i syfte att nedbringa antalet bagatellmål vid domstolarna.

Motionen II: 205 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av rättegångsbalken och tillhörande författningar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 98 och II: 118 samt II: 205, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en utredning måtte tillsättas för att med beaktande av hittills vunna erfarenheter av den nya processordningens praktiska tillämpning utarbета förslag till erforderliga ändringar i skilda detaljbestämmelser i rättegångsbalken och dess följdförfattningar.

Herr NORMAN: Herr talman! I detta utlåtande behandlar utskottet bland annat ett ärende, som riksdagens revisorer ha haft till handläggning under förra året. Det gäller frågan om en översyn av rättegångsbalken och tillhörande författningar.

Jag har ett behov av att säga, att när riksdagens revisorer togo upp detta ämne, kände vi en mycket allvarlig respekt inför detta stora problem. Genom initiativ av en av ledamöterna gjorde vi vissa undersökningar om hur reformen hade gestaltat sig i praktiken, och vi kommo till den uppfattningen, att det var en del synpunkter som borde bringas till riksdagens kännedom. Det gällde främst de ekonomiska verkningarna av reformen, vilka efter vad vi funno hade blivit av betydligt större räckvidd än riksdagen hade tänkt sig. Vi gjorde det emellertid i en mycket stark känsla av att det var en för oss vanliga enkla medborgare svårbedömbär fråga.

I känslan av att det här rörde sig om många invecklade spörsmål sökte vi handlägga frågan med all aktsamhet utan att göra några tvärsäkra påståenden. När nu första lagutskottet har gjort sitt uttalande i anledning av framställningen från riksdagens revisorer, så förstår jag, att med den sakkunskap, som finnes inom det utskottet, har man inte känt samma behov att vara så varsam utan

Ang. vissa av Internationella arbetsorganisationen fattade beslut.

ansett sig kunna i vissa fall göra rätt så bestämda påståenden. Det är helt naturligt att ett lagutskott med den kännedom om hithörande problem, som dess medlemmar besitta, har betydligt lättare än andra ledamöter av riksdagen att komma fram till mera bestämda ståndpunkter.

Nu föreligger ju ärendet i sådant skick, att när utskottsutlåtandet godkännes av riksdagen, blir också motiveringen godkänd. Jag känner mig inte så alldeles säker på att jag för min del i det läge, som frågan nu föreligger i, kan helt ansluta mig till dessa mera bestämda uttalanden i motiveringen. När en översyn förordas, förefaller det mig, att man inte skall så bestämt beskära möjligheterna att ur olika synpunkter beakta de föreliggande problemen.

Jag har velat anföra dessa mina tankar för att ge den meningen till känna, att när riksdagen godkänner detta utlåtande, äro vi inte allesamman på det klara med att vad utskottet här säger och de omdömen, som utskottet fäller, äro uttryck för allas vår bestämda uppfattning, även om vi, som jag tror, äro ganska eniga om att sådana förhållanden föreligga, att det är lämpligt med en översyn. Men det förefaller mig, som om riksdagen härvid inte skulle behöva binda denna översyn genom alltför snäva direktiv.

Jag ansluter mig helt och hållet till vad utskottet säger om att man vid översynen bör se till, att man inte rubbar någonting av det väsentliga i den nya rättegångsreformen, men i övrigt synes det mig vara lämpligast, att de, som skola syssla med bedömandet i fortsättningen, få ganska fria händer att ta upp de olika problem, som här föreligga till begrundande.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag vill komplettera herr Normans yttrande, i vilket jag helt kan instämma, med att säga, att när riksdagens revisorer gjorde sitt uttalande, slutade de med ett påpekande, att man vid en översyn enligt revisorernas mening självfallet bör, utan

att rättssäkerhetens synpunkt äventyras, beakta inte blott de rent processuella frågorna, utan jämväl de processekonomiska spörsmålen. Med detta uttalande från revisorernas sida måste jag närmast skärpa herr Normans uttalande.

Jag är förvånad över att första lagutskottet givit sig in på ett skrivrätt, som synes innebära ett underkännande av vad revisorerna uttalat. Utskottet går till och med så långt, att det säger, att revisorernas uttalande på en punkt är »överord», trots att revisorerna i det fallet gjort samma uttalande som Svea hovrätt.

Jag vill bara för min del säga att de, som skola syssla med denna sak, inte böra helt godtaga vad första lagutskottet skrivit, ty de konsekvenser, som processreformen medfört, utgöra ett allvarligt problem. Vi vilja inte rubba på rättssäkerheten, men vi vilja att det skall bli en översyn, så att man kan hålla kostnaderna inom en rimlig ram.

Herr HOLMBÄCK: Jag vill, herr talman, endast instämma i herr Normans yttrande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 21 kap. 5 § rättegångsbalken; samt

nr 25, i anledning av väckt motion om upphävande av reglerna om summa revisibilis.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vissa av Internationella arbetsorganisationen fattade beslut.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa

Ang. vissa av Internationella arbetsorganisationen fattade beslut.

av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut i sjöfartssociala frågor, dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 10 mars 1950 dagtecknad proposition, nr 207, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden, anhållit om riksdagens yttrande angående följande i nämnda protokoll omförmälda, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut i sjöfartssociala frågor, nämligen

1) konventionen nr 91 angående semester med bibehållen hyra för sjömän;

2) konventionen nr 92 angående besättnings bostäder å fartyg; samt

3) konventionen nr 93 angående hyror, arbetstid och bemanning å fartyg.

I förevarande proposition hade förordats, att ratificering skulle ske av konventionen angående besättnings bostäder å fartyg. Med hänsyn till att konventionen angående semester med bibehållen hyra för sjömän, till skillnad från svensk semesterlagstiftning, stadgade olika lång semester för skilda kategorier arbetstagare hade föreslagits att konventionen för närvarande icke skulle ratificeras. På grund av att konventionen angående hyror, arbetstid och bemanning å fartyg innehölle från svensk lagstiftning avvikande regler om minderårigas användning till arbete nattetid samt upptog bestämmelser om viss minimilön för matrosar hade vidare förordats, att ej heller denna konvention skulle för närvarande ratificeras.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma väckt motion, nr 472 i första kammaren av herr Norling.

I motionen hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 207 ratifi-

cera samtliga i propositionen föredragna konventioner.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte meddela Kungl. Maj:t samtycke till att för Sveriges del ratificera Internationella arbetsorganisationens konvention nr 92 angående besättnings bostäder å fartyg;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört beträffande organisationens konventioner nr 91 och 93; samt

C. att motionen I: 472, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A. och B. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat, att utskottet beträffande konventionen nr 91 anslöte sig till departementschefens uppfattning, att med ställningstagande till ratifikationsfrågan borde anstå tills pågående utredning angående en till tre veckor förlängd allmän semester slutförts och statsmakterna tagit ställning till det spörsmålet, samt att utskottet jämväl beträffande konventionen nr 93 anslöte sig till departementschefens uppfattning, att konventionen för närvarande icke borde ratificeras av Sverige.

Herr NORLING: Herr talman! Ofta beklagas det, att ett alltför litet antal länder ratificera internationella konventioner, vilka länderna tidigare inom arbetsorganisationen givit sin anslutning till. Därigenom medverka dessa länder till att förhindra ett internationellt framsteg på lagstiftningens område.

Vad beträffar konventionen nr 91 angående semester med bibehållen hyra för sjömän har utskottet under motivering, att denna konvention skulle strida mot den svenska semesterlagen, yrkat på att densamma inte nu skulle ratificeras. Man anser att man skall avvakta en eventuell lagstiftning om treveckorsse-

Ang. vissa av Internationella arbetsorganisationen fattade beslut.

mester, ty i så fall skulle det enligt utskottets mening bli lättare att ansluta sig till konventionen. Gentemot detta kan man erinra om att en ratificering av konventionen inte skulle innebära någon praktisk förändring för de ombordanställda i svenska handelsflottan, men att en utebliven ratificering skulle betyda, att Sverige underlät medverka till att internationellt genomföra denna konvention.

Redan 1947 ansåg Svenska sjöfolksförbundet att dåvarande konvention, som hade nummer 72 och var ungefär av samma innehåll, borde ratificeras.

De principiella betänkligheter, som anförts mot olika semesterförmåner för manskap och befäl, böra inte utgöra ett hinder för att ratificera denna konvention. Konventionens innehåll medför inte, att liknande bestämmelser måste införas i svensk lagstiftning, och kan inte heller utgöra skäl för att vi skola invänta en eventuell svensk lagstiftning om tre veckors semester. Den principiella skillnaden mellan konventionen och den svenska semesterlagstiftningen upphäves inte genom en lagstiftning om tre veckors semester.

Beträffande konventionen nr 92 följer utskottet departementschefens tillstyrkan om ratificering, varför jag skall avstå från att orda på den punkten.

Konvention nr 93 utgör utan tvekan den betydelsefullaste punkten för sjöfolket, då den innehåller bestämmelser om hyror, arbetstid och bemanning. Redan för 31 år sedan fastslogs internationellt, att sjöfolket vore berättigat till åtta timmars arbetsdag i likhet med industriarbetarna. Därför är det säkerligen med bitterhet sjöfolket nu ser, att man inte ens vill medverka till ett godkännande av i stort sett femtiosex timmars arbetsvecka och i vissa fall längre arbetstid. Vad som utgjort det största hindret för ratificering av förutvarande bestämmelser har i de nya bestämmelserna bortfallit, nämligen förbudet mot regelbundet övertidsarbete.

Den i lagen — och numera även i konventionen — medgivna rätten till regelbundet övertidsarbete torde rätt ut-

nyttjad verksamt bidra till att göra dispens- och övergångsbestämmelser överflödiga. Att konventionen saknar dispens- och övergångsbestämmelser torde därför icke utgöra ett avgörande hinder mot att konventionen ratificeras, säger departementschefen.

Däremot åberopar utskottet departementschefens skäl mot ratificering av denna punkt, nämligen att svensk lagstiftning har andra regler, när det gäller minderårigs användande till nattarbete. Jag tycker i stället att utskottet borde använt förbudet mot nattarbete för person under 16 år som motivering för ratificering av konventionen. Om något frestar krafterna för en minderårig vid nattarbete, så är det väl tjänst till sjöss under stormigt och ruskigt väder, och de som själva inte ha erfarenheter av detta kunna inte göra sig en föreställning om vad det innebär. Dessutom ha arbetsmarknadsparterna också principiellt varit eniga om att nattvila borde beredas minderårig under 16 år, varför ett uppskjutande av ratificeringen av denna anledning inte kan vara motiverat.

Sedan vill jag säga några ord beträffande hyran, vilken enligt konventionen grundar sig på visst belopp i USA-dollar eller pund sterling, som skall vara en minimihyra för anställd personal. Liksom avsikten med de internationella konventionerna rörande sociala förhållanden är att göra levnadsstandarden mera likartad, måste det speciellt i denna fråga vara av största betydelse för sjöfolket att lönefrågan blir internationellt reglerad. Jag har förut här i en liknande fråga refererat till huru redarna ha använt just dessa olikartade hyror för sjöfolket i profitsyfte för att skaffa billig arbetskraft. En internationell konvention om minimihyra för besättningen skulle således hindra dylikt förfarande. Konventionen på denna punkt innebär inte att en lagändring bör företagas, utan lönen kan grunda sig på kollektivavtal mellan arbetsmarknadsparterna. Om trots detta ett ingripande från statens sida skulle bli nödvändigt, så måste här hänsyn tagas till de särskilda omständigheter som föreligga. Någon allvarligt bä-

Ang. vissa av Internationella arbetsorganisationen fattade beslut.

rande motivering för avslag på ratificering av punkt 93 ur denna synpunkt kan jag således inte finna föreligga.

Beträffande denna punkts ratificering ha olika instanser hörts, bl. a. Sveriges fartygsbefälsförening, Svenska maskinbefälsförbundet och Svenska sjöfolksförbundet. Samtliga dessa myndigheter ha uttalat sig för en ratificering av konventionen, medan däremot Sveriges redareförening har avstyrkt en ratificering. Inom sjömanskommittén ha meningarna varit delade. De ombordanställda ha hävdad uppfattningen att ratificering bör ske nu. Dessutom har Skandinaviska transportarbetarfederationen, som omfattar de fyra nordiska ländernas sjöfolk och transportarbetare, hemställt att Kungl. Maj:t måtte medverka till att konventionen snarast möjligt ratificeras. Av de instanser som uttalat sig ha således samtliga som företräda de ombordanställda varit för en ratificering av konventionen nr 93. Endast redareföreningen och dess representanter ha yrkat avslag.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anført hemställer jag, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för ratificering även av internationella arbetsorganisationens konventioner nr 91 och 93.

Herr NORMAN: Herr talman! I fråga om dessa spörsmål har det ju här i Sverige hittills tillgått så, att vi först sett till att den svenska lagstiftningen överensstämmer med konventionernas bestämmelser, och sedan ha vi beslutat om ratificering. Herr Norlings förslag innebär att vi nu skola gå den motsatta vägen, således först besluta att ansluta oss till dessa konventioner och därmed påtaga oss en skyldighet att ordna vår lagstiftning därefter.

Utskottet har inte kunnat acceptera en sådan nyordning i fråga om behandlingen av dessa spörsmål utan har i detta läge fått nöja sig med att uttala en förhoppning om att förhållandena skola kunna utveckla sig så, att den svenska lagstiftningen kommer i en så-

dan överensstämmelse med konventionerna i detta fall att Sverige kan ansluta sig till desamma.

Jag hemställer om bifall till utskottets yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att även konventionerna nr 91 och 93 måtte ratificeras.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förhöjning av familjepénning, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 37, i anledning av väckta motioner om översyn av bestämmelserna för bemanningen av mindre fartyg i kustfart och östersjöfart m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner rörande dels utredning och förslag angående friköp av vissa arrendegårdar,

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

dels ock vidgad tillämpning av bestämmelserna i 2 kap. 49—69 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 21, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1950/51, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 22, med anledning av Kungl. Maj:ts i 1950 års statsverksproposition (IX H.T. p. 123) gjorda framställning om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkten 123 av nionde huvudtiteln i 1950 års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor.

I samband med denna anslagspunkt hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 260 av herrar *Tjällgren* och *Näsgård* samt II: 323 av herr *Onsjö* m. fl., i vilka motioner hemställes, att riksdagen måtte dels besluta att för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 3 700 000 kronor till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering, dels ock uttala, att 1 300 000 kronor av spärrade medel skulle få tagas i anspråk för ändamålet under samma budgetår; samt

2) de likalydande motionerna I: 180 av herr *Niklasson* m. fl. samt II: 218 av herrar *Pettersson* i *Dahl* och *Andersson* i *Löbbo*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen vid behandlingen av ifrågakvaran-

de anslagspunkt måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om jämkning i de grunder, enligt vilka utdelades bidrag från förevarande anslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 260 och II: 323, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1950/51 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor; samt

2) att de likalydande motionerna I: 180 och II: 218 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Tjällgren*, *Bror Nilsson* och *Boman* i *Stafsund* ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till de likalydande motionerna I: 260 och II: 323, till — — — (lika med utskottet) — — — reservationsanslag av 3 700 000 kronor; samt

2) att de — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! I ett par motioner, väckta i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition angående framställning om anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering, har hemställts, att riksdagen måtte dels besluta att för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 3 700 000 kronor för nyssnämnda ändamål, dels ock uttala, att 1 300 000 kronor av spärrade medel skulle få tagas i anspråk för ändamålet under samma budgetår.

Utskottet medger, att det torde få anses riktigt vad som framhållits i motionerna, att de anspråk, som under nästa budgetår komma att ställas på ifrågakvarande anslag, kunna komma att bli avsevärda. Men utskottet anser sig likväl inte böra tillstyrka motionerna, framför allt med hänsyn till det nu rådande ekonomiska läget. Utskottet för-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

ordar därför att anslaget för nästa budgetår skall utgå med samma belopp som för innevarande budgetår, nämligen 3 000 000 kronor.

I ett avseende har utskottet emellertid i viss mån tillmötesgått motionärerna. Utskottet förutsätter nämligen, att återstoden av de spärrade medlen å anslaget skall ställas till förfogande för ändamålet under nästkommande budgetår, och såsom framgår av utskottets utlåtande har i ett par andra motioner yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om jämkning i de grunder, enligt vilka bidrag utgå från ifrågavarande anslag. På grund av den nedgång i penningvärdet, som faktiskt inträffat under de senaste åren med därav följande ökade material- och arbetskostnader m. m., ha motionärerna med rätta ansett en översyn av på området gällande bestämmelser motiverad.

Jag tror jag kan säga att inom utskottet voro alla ense med motionärerna om den saken. Utskottet ansåg sig emellertid icke böra tillstyrka motionerna. Anledningen härtill var den, att av det yttre över motionerna, som avgivits av kommerskollegium, framgick bl. a. — såsom utskottet också skriver — att »Kungl. Maj:t redan den 10 februari 1950 anbefallt elektrifieringsberedningen att utreda frågan, huruvida med hänsyn till ökade material- och arbetskostnader eller andra omständigheter en ändring kan anses påkallad av den nu gällande bestämmelsen, att statsbidrag till elektrifiering i regel icke må utgå, när kostnaden därför överstiger 240 kronor per centralblockenhet.» Utskottet säger vidare: »Enligt vad utskottet inhämtat har utredningen numera verkställt och är för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning.»

Det är, som sagt, detta förhållande som gjort att utskottet inte ansett nödigt tillstyrka dessa motioner.

Herr talman! Jag vågar hävda att elektrifieringen är av den största betydelse för underlättandet och främjandet av produktionen inom landsbygdens näringsliv. Men även i fråga om höjandet av befolkningens trevnad och trivsel har

den en stor uppgift att fylla. Inte minst, vågar jag påstå, är så förhållandet bland befolkningen å mera avlägset belägna orter. Jag tänker härvid särskilt på de förhållanden som ännu äro rådande på många håll i skogsbyarna i de norrländska länen ävensom i skärgården. På grund härav är jag av den bestämda meningen att de anslag, som av statsmakterna anslås till befrämjande av landsbygdens elektrifiering och vad därmed sammanhänger, äro synnerligen väl använda medel. Jag vågar verkligen ifrågasätta, om det skulle vara klokt av riksdagen att i föreliggande fråga följa vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr NÄSLUND: Herr talman! Inom utskottet har det inte rått några delade meningar i fråga om elektrifieringens betydelse för landsbygden, men på denna punkt liksom på många andra får man göra ett avvägningsbedömande. Utskottsmajoriteten stannar för att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i medvetandet om att elektrifieringen under de år, som statsbidrag för sådant ändamål lämnats, fortgått i sådan utsträckning, att man kan säga att förhållandena börja bli någorlunda tillfredsställande.

icke förty vore det önskvärt, om man kunde ha gått med på ett högre anslag för att ytterligare forcera denna verksamhet. Men några större olägenheter om till denna verksamhet utgår ett anslag, som är några hundratusen kronor större eller mindre, kan det enligt utskottsmajoritetens mening inte bli tal om. Jag ber att få fästa uppmärksamheten vid att för nästa budgetår det tillgängliga beloppet enligt Kungl. Maj:ts förslag kommer att med ungefär 300 000 kronor överstiga det belopp som varit tillgängligt för innevarande budgetår och att det sålunda har blivit en höjning.

Jag uppfattade inte riktigt herr Tjällgrens resonemang beträffande de motioner, som äro väckta rörande ändrade grunder för beräkning av kostnaderna för statsbidrag. Det är ju på det sättet,

Anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen m. m.

som utskottet här skrivit, att den utredning som Kungl. Maj:t anbefallde den 10 februari redan är klar, och utredningsresultatet är nu under övervägande i departementet. Jag tror att jag kan lämna det meddelandet, att enligt vad som under hand upplysts skall den ståndpunkt som Kungl. Maj:t kommer att intaga i frågan säkerligen tillfredsställa motionärerna.

Herr talman! Jag finner sålunda att det är goda skäl för bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som uprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader för omskifte å Tybble by i Askers socken, Örebro län, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 24, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1950/51 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 3 mars 1950 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 114, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels godkänna, att fasta yrkeskurser och rörlig kursverksamhet för fiskare anordnades enligt de riktlinjer, som uppdragits därför i propositionen, dels ock till Befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen å

riksstaten för budgetåret 1950/51 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 85 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 403 av herr *Petersson, Emil*, m. fl. och II: 491 av herr *Jacobs-son* i Igelsbo m. fl., i vilka motioner hemställts, att länsfiskeritjänstemännen måtte inplaceras i lönegrad Ca 19 från och med den 1 januari 1951.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) godkänna, att fasta yrkeskurser och rörlig kursverksamhet för fiskare anordnades enligt de riktlinjer, som angivits i propositionen;

2) till Befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen å riksstaten för budgetåret 1950/51 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 85 000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 403 och II: 491 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Bror Nilsson, Anby, Ahlsten, Utbult* och *Boman* i Stafsund, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A. godkänna, att — — — (lika med utskottet) — — — 85 000 kronor;

B. med bifall till de likalydande motionerna I: 403 och II: 491 besluta, att länsfiskeritjänstemännen skulle från och med den 1 januari 1951 inplaceras i lönegrad 19 enligt löneplan 1 i statens allmänna avlöningsreglemente.

Herr NILSSON, BROR: Jag har jämte några kamrater i jordbruksutskottet fogat en reservation till detta utlåtande. Denna reservation är grundad på motioner, väckta i båda kamrarna och under-

Anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen m. m.

tecknade av ett ganska stort antal av kamrarnas ledamöter.

Det gäller här en grupp av hushållningssällskapens tjänstemän, vilka ha så att säga kommit på sladden och inte fått sina löner reglerade på samma sätt som skett för övriga tjänstemän inom hushållningssällskapen. Tjänstemännen där fingo ju sina löner reglerade 1944, fastän beslutet inte trädde i kraft förrän 1948. Det har gjorts utredningar och skjutits hit och dit på denna fråga. Nu sade statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i årets statsverksproposition, att han avsåg att efter vederbörlig beredning anmäla förslaget från den kommitté, som sysslat med dessa frågor, i så god tid att proposition på grundval av detsamma skulle kunna föreläggas årets riksdag. Någon sådan har emellertid inte avlämnats, så nu gå dessa tjänstemän där utan att ha fått sina löner reglerade och med osäkra pensionsförhållanden. Det är inte bra.

Utskottet säger visserligen i sitt här föreliggande utlåtande, att det tycker att frågan bör ordnas så fort som möjligt, men reservanterna tycka att riksdagen redan nu kunde fatta beslut om att dessa tjänstemän skulle få sina löner reglerade vid 1951 års ingång, då ju lönestoppet skall ha upphört. Man skulle då välja en lönegrad som inte är så hög som den kommittén föreslagit, d. v. s. 21 lönegraden, utan i reservationen anse vi att man skulle tills vidare nöja sig med 19 lönegraden. Det skulle därigenom inte bli fråga om någon avsevärd löneförhöjning, men det skulle i alla fall bli så att särskilt pensionsförhållandena ordnade sig. Det finns en del äldre tjänstemän, som snart inträda i pensionsåldern och som kanske inte eljest hinna att få pensionsfrågan ordnad för sig innan de avgå.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herr *Petersson, Emil*.

Herr ANDERBERG: Herr talman! Sedan nu en av reservanterna helt kort ta-

lat för reservationen, skall jag å utskottets vägnar fatta mig lika kort och endast tala om varför utskottet inte kunnat komma till annat resultat än att tillstyrka vad Kungl. Maj:t här föreslagit.

I fråga om placeringen av dessa fiskeritjänstemän och fiskmästare i högre lönegrad ansåg en av de hörda instanserna, statens lönenämnd, att det inte var riktigt att nu flytta dessa befattningshavare, då det just pågår en tjänsteförteckningsrevision. Vidare ansågs det inte lämpligt, sedan nu efter anslutning ifrån alla håll överenskommelse träffats om en lönestabilisering för stora löntagargrupper, att vid detta tillfälle göra den uppflyttning som reservanterna här föreslår.

Utskottet har dock vitsordat behovet av en lönereglering och uttalat att en sådan bör komma till stånd, när det blir tillfälle därtill och när utredningen blivit klar på detta område. Utskottet anser också att de skärpta krav, som nu ställas på dessa tjänstemän, motivera en viss uppflyttning. Det har varken kommittén eller Kungl. Maj:t ställt sig oförstående till. Men man anser att en sådan åtgärd bör anstå till dess att man får ta upp frågan i överensstämmelse med de synpunkter, som jag anfört.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets framställning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 25, med anledning av väckt motion om undersökningar rörande möjligheterna att företaga gödsling av salta fiskevatten m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om anslag till omplantering av
rödspätta m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 26, med anledning av väckta motioner om anslag till omplantering av rödspätta m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 15 av herr *Spetz* och herr *Petersson, Emil*, samt II: 16 av herr *Utbult* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till omplantering av rödspätta i svenska farvatten för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Till utskottet hade vidare hänvisats en inom andra kammaren väckt motion, nr 220, av herr *Levin*, i vilken motion yrkats, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor till omplantering av rödspätta och eventuellt annan plattfisk till de svenska kustvatten vid södra och västra kusterna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 15 och II: 16 samt II: 220 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hjalmar Nilsson, Isaksson, Antby, Hæggbloom, Utbult* och *Mårtensson* i Smedstorp, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 15 och II: 16 samt II: 220, till Omplantering av rödspätta för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kronor.

Herr NILSSON, HJALMAR: Herr talman! Jag ber helt kort att få yrka bifall till den vid detta ärende fogade reservationen.

Herr SPETZ: Herr talman! Jag ber att få instämma i den siste ärade talarens yrkande och ber att få påpeka, att detta

anslag ju är ett produktionsfrämjande anslag. Jag tycker att jordbruksutskottet borde kunnat spara på någon annan post än de 10 000 kronor, som det här är fråga om.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERBERG: Herr talman! Utskottet anser att lönsamheten på ifrågavarande område är så liten, att man inte vill ge sig in på de experiment som föreslås. För litet var står det väl klart att vi inte ha någon garanti för att de kostnader, som vi här skulle lägga ned, komma att bli till fördel för våra svenska fiskare. Vi kommo också så sent som 1949, då denna fråga var uppe, till samma resultat; vi funno att det skulle vara bortkastade pengar.

Vi ha inte i år kommit till annat resultat, varför jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSSON, EMIL: Herr talman! Jag vill bara helt stillsamt invända gent emot herr Anderberg, att fiskeristyrelsen har tillstyrkt bifall till motionerna I: 15 och II: 16.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 27, med anledning av väckta motioner om statsbidrag till anskaffning av ekolod på svenska fiskebåtar;

nr 28, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till Odling av gummiförande växter samt till Bidrag till Föreningen för växt-

Ang. inrättande av statens jordbruksnämnd m. m.

förädling av fruktträd jämte i ämnena väckta motioner;

nr 29, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lantbruksmötesverksamhetens ordnande m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 30, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till understöd åt jorddelningsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. inrättande av statens jordbruksnämnd m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 31, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens jordbruksnämnd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 161 framlagda förslag även som med avslag å motionerna I: 464 och II: 540 samt I: 466 och II: 541

1) besluta att, i överensstämmelse med vad i propositionen förordats, statens livsmedelskommission, statens länämnd och statens sockernämnd skulle upphöra från och med den 1 juli 1950 samt att en statens jordbruksnämnd och en kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet skulle inrättas från och med nämnda dag;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att för statens jordbruksnämnd fastställa i utlåtandet införd personalförteckning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

3) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för statens jordbruksnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

4) å riksstaten för budgetåret 1950/51 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens jordbruksnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 955 000 kronor,

b) till Statens jordbruksnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 365 000 kronor,

c) till Kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet ett förslagsanslag av 1 450 000 kronor;

5) medgiva, att Kungl. Maj:t finge utfärda de bestämmelser, som i övrigt bleve erforderliga för att genomföra den föreslagna organisationen;

B. med anledning av motionerna I: 465 och II: 542 uttala, att Kungl. Maj:t borde ägna uppmärksamhet åt möjligheterna att fortsätta det arbete, som för närvarande bedrevs av Sveriges ungdomsberedskap.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter behagade finna är det föreliggande utskottsutlåtandet enhälligt, och det finns inga reservationer fogade till detsamma. Med hänsyn till ärendets omfattning och de årliga kostnader, som inrättandet av statens jordbruksnämnd kommer att medföra för staten och därmed också rikets skattebetalare, måste detta betecknas som anmärkningsvärt. Därmed är dock icke sagt, att icke olika meningar beträffande olika punkter och avsnitt i den kungl. propositionen förekommit under utskottsbehandlingen.

För min del har jag verkligen i mitt sinne undrat, vart det till sist skall ta vägen med den ordning vi under de senare åren här i landet tillämpat, nämligen att snart sagt för varje år som går inrätta nya ämbetsverk med härför erforderliga ämbets- eller tjänstemän och, om jag inte tar fel, i de allra flesta fall med en generaldirektör som chef. För det nya verk, om vars inrättande riksdagen nu säkerligen kommer att besluta, är beräknat en tjänstemannakår — om jag inte räknat fel — på inte mindre än 96 personer med en avlöningsstat på 955 000 kronor. Härtill komma omkostnader med 365 000 kronor. Om därtill sedan lägges det årliga anslaget till kommissionen för krisuppgifter på livsmedelsområdet, beräknat till 1 450 000 kronor, kommer man fram till

Ang. inrättande av statens jordbruksnämnd m. m.

ett belopp av 2 770 000 kronor, allt i form av förslagsanslag.

Såsom de allra flesta av kammarens ledamöter känna till, är det till årets riksdag framlagda förslaget till jordbruksnämndens organisation betydligt nedskuret och följaktligen inte fullt så kostsamt som det förslag, vilket av den först tillsatta utredningen — organisationskommittén — avgavs den 5 februari 1948. De åtgärder, som vederbörande departementschef har vidtagit för åstadkommande av denna nedskärning i nämndens organisation, äro säkerligen enligt många, för att inte säga de allra flestas mening synnerligen välbetänkta. Denna nedskärning är med andra ord en klok åtgärd, för vilken departementschefen bör hållas räknning.

Även om jag således, som framgått av vad jag här tidigare med några få ord berört, har en kritisk inställning till inrättandet av allt flera nya ämbetsverk, med därav följande ökad belastning för landets skattedragare, så är det klart, att jag vid mitt ställningstagande till förövarande kungl. proposition ansett övervägande skäl tala för ett bifall till densamma.

Beträffande anledningen till propositionens framläggande förhåller det ju sig i korthet så, att riksdagen redan i princip fattat beslut angående jordbruksnämndens inrättande. Därom heter det i propositionen: »I samband med att 1947 års riksdag uppdrog riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken beslöts i princip att ett särskilt organ, statens jordbruksnämnd, skulle inrättas för den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område. (Prop. nr 75; r. skr. nr 424.) Riksdagens beslut innebar ett godkännande av vissa i propositionen angivna huvudgrunder för nämndens organisation. Nämnden skulle bildas genom en omorganisation av statens livsmedelskommission vid den tid, då kommissionen helt eller åtminstone i huvudsak avvecklat sin av krisförhållandena föranledda regleringsverksamhet i fråga om livsmedelsförsörjningen.»

I fråga om jordbruksnämndens uppgifter heter det vidare i propositionen

bl. a.: »I propositionen föreslås, att statens livsmedelskommission skall upphöra vid utgången av innevarande budgetår. I stället skall från och med den 1 juli 1950 inrättas ett nytt centralt organ för den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område — statens jordbruksnämnd. Jordbruksnämnden skall övertaga livsmedelskommissionens befattning med sådana ärenden rörande jordbruksregleringen, som ej äro av krisnatur. Vidare skall nämnden övertaga statens sockernämnds och statens linnämnds arbetsuppgifter. Sistnämnda båda nämnder skola i samband därmed avvecklas. Slutligen skall jordbruksnämnden — liksom f. n. livsmedelskommissionen — handlägga vissa frågor rörande prisreglering å fisk.

För de uppgifter av krisnatur, som f. n. ankomma på livsmedelskommissionen och som kunna kvarstå vid tiden för dennas avveckling, skall i anslutning till jordbruksnämnden inrättas en särskild kommission för krisärenden. Denna skall ha samma ledning som jordbruksnämnden och även i övrigt arbeta som ett komplement till nämnden.»

Av vad jag nu tillåtit mig att citera framgår, att det är ett flertal rätt viktiga uppgifter som komma att åvila jordbruksnämnden och den i anslutning till nämnden föreslagna kommissionen för krisärenden. Det är att livligt hoppas, att nämnden vid fullgörandet av sina åligganden måtte handla på så sätt, att den blir till gagn och stöd för de grenar av näringslivet, vilkas angelägenheter den närmast kommer att syssla med.

I anslutning till propositionen ha väckts en del motioner med yrkande om ändring på vissa punkter i förslaget. Där-
est inget yrkande om bifall till någon eller några av motionerna här kommer att framställas, har jag ingen anledning att närmare uppehålla mig vid dessa, utan inskränker mig till att därvid hänvisa till utskottets motivering.

Herr talman! Givetvis skulle det kunna vara åtskilligt mera att säga i anledning av den föreliggande propositionen, men jag skall vid denna sena timme avstå därifrån. Jag ber att med dessa

Ang. de avståndsbedingade prisvariationerna beträffande bensin m. m.

ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WAHLUND: Herr talman! Jag skall vid denna sena tidpunkt bara ta kammarens uppmärksamhet i anspråk några minuter.

Här föreligger en motion nr I: 464, vari föreslås att jordbruksstatistiken från och med den 1 juli 1950 skall helt överflyttas till statistiska centralbyrån, varjämte personalstyrkan å utredningsbyråns statistiska sektion och å krigsorganisationens statistiska byrå skall nedskäras. Härigenom skulle vinnas en årlig besparing på 70 000 kronor. Denna besparing skulle inte åstadkommas genom vanlig rå nedprutning av ett anslag, utan den skulle uppnås genom en rationalisering. Den föreslagna besparingen skulle faktiskt medföra positiva fördelar. Man skulle genom överflyttningen av jordbruksstatistiken bättre kunna utnyttja statistiska centralbyråns personal. Vidare skulle man från jordbruksnämndens ledning avlasta besväret att behöva ta ställning till statistiska frågor, som ju inte höra till jordbruksnämndens kompetensområde. Man skulle slutligen lösgöra åtskillig biträdespersonal, som skulle kunna användas på annat håll på arbetsmarknaden.

Av utskottets avstyrkande utlåtande på denna punkt framgår egentligen inte klart, varför utskottet inte vill tillstyrka motionen. Utskottet anför blott, att »enligt dess mening det statistiska materialet kan väntas bliva tillgängligt snabbare genom den i propositionen föreslagna anordningen». Det är ju ett uttalande i en teknisk fråga, som något förvånar mig. Jag undrar, varifrån utskottet har hämtat sina erfarenheter. I övrigt förklarar utskottet kort och gott med hänvisning till propositionen, att de av departementschefen anförda skälen enligt utskottets mening äro bärande.

Jag vill då bara helt kort säga, att det måhända ligger något i ett av dessa skäl. Det är naturligtvis en viss fördel med att jordbruksnämnden skall ha befälsrätt över den jordbruksstatistiska avdelningen, men de lokala fördelarna kun-

na inte bli så stora. Jordbruksnämnden har trångt med sina ämbetslokaler, och under åtskilliga år framåt kommer den statistiska avdelningen att ligga på en helt annan plats än där man har huvudparten av jordbruksnämnden.

Men man får komma ihåg, att det ju inte är bara jordbruksnämnden, som är konsument av denna statistik. Vi ha också exempelvis lantbruksstyrelsen och konjunkturinstitutet. Detta faktum torde väl också tala för att jordbruksstatistiken bör överlämnas till ett centralt organ, statistiska centralbyrån.

Jag är i och för sig tillfredsställd med att departementschefen tills vidare bara inrättat ett provisorium. Vi skola, förklaras det, vänta med fastställandet av den slutliga organisationen, till dess att statistikutredningen blivit färdig med sitt arbete. Men nu är statistikutredningen redan färdig med jordbruksstatistiken och vad därmed sammanhänger. Det må tilläggas, att maskincentralen, som jordbruksstatistiken delvis skulle kunna utnyttja, beslutades för ett par veckor sedan här i riksdagen. Vad som återstår av mitt arbete inom statistikutredningen beträffande statistiska centralbyrån blir färdigt i höst. Det gäller den årliga befolkningsstatistiken, finansstatistiken, rättsstatistiken och sedan en allmän översyn över centralbyråns allmänna ämbetsbefattning. Allt detta är frågor som ha mycket litet samband med jordbruksstatistiken.

Jag har, herr talman, här särskilt begärt ordet för att uttrycka en förhoppning om att det provisorium, som nu föreslås, inte skall bli bestående alltför länge. I den förhoppningen avstår jag, herr talman, från att göra något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. de avståndsbedingade prisvariationerna beträffande bensin m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner dels

Ang. de avståndsbetingade prisvariationerna beträffande bensin m. m.

om utjämning av de avståndsbetingade prisvariationerna beträffande bensin och andra flytande motorbränslen, dels om åvägabringande av ett enhetligt pris inom hela landet för flytande drivmedel till motorfordon, dels om åvägabringande av samma utförsäljningspris på bensin inom hela landet, dels ock om utjämning av priserna å flytande motorbränsle.

I en inom första kammaren väckt, till dess allmänna beredningsutskott hänvisad motion, nr 124, hade herrar *Grym* och *Nyström* hemställt om en utredning om huruvida och på vad sätt en utjämning av de avståndsbetingade prisvariationerna beträffande bensin och andra flytande motorbränslen borde åstadkommas.

I en likaledes inom första kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, nr 278, hade herr *Andersson, Jones Erik*, m. fl. hemställt om skyndsam utredning av frågan om ett enhetligt pris inom hela landet för flytande drivmedel till motorfordon.

Vidare hade herrar *Lundgren* och *Bergh* i en inom kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, nr 279, hemställt om utredning rörande en sådan differentiering av bensinskatten, att utförsäljningspriset på bensin kunde sättas lika inom skilda delar av landet.

Slutligen hade herr *Pålsson* i en inom kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, nr 350, hemställt om skyndsam förnyad utredning angående utjämning av priserna å flytande motorbränsle i angivet syfte.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna nr 124, 278, 279 och 350 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Lars Andersson* och *Nyström*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna.

Herr GRYM: Herr talman! Första kammaren tycks befinna sig i uppbrotts-

stämning, vilket ju inte är att undra på eftersom klockan är en kvart över 2 på natten. Jag skall heller inte uppta tiden länge utan ber bara att få säga några få ord i denna fråga.

Jag har tillsammans med herr *Nyström* väckt en motion, vari vi hemställt om en utredning, huruvida och på vad sätt en utjämning av de avståndsbetingade prisvariationerna beträffande bensin och andra flytande motorbränslen bör åstadkommas. I stort sett likalydande motioner ha väckts både från höger- och bondeförbundshåll. Samtliga dessa motioner utmynna i en hemställan om en utredning.

Orsaken till att jag väckt min motion nr 124 är, att vi norrbottningar anse att de prisvariationer, som f. n. finnas, äro synnerligen orättvisa. Bensinpriset i Norrbottens inland överstiger f. n. med 6—8 öre per liter priset i orter inom den s. k. 0-zonen, t. ex. Stockholm, vilket vi tycka är synnerligen orättvist. Denna orättvisa kan enligt vår uppfattning icke få fortsätta i all evighet, utan en ändring måste komma till stånd, ju förr dess hellre.

Denna fråga är inte ny här i riksdagen. Den var uppe redan år 1946, då det väcktes motioner med hemställan om en utredning. Första kammaren biföll då för sin del utskottets förslag. Frågan behandlades den gången av ett tillfälligt utskott, som framlade ett enhälligt tillstyrkande utlåtande med begäran om utredning. De tillfälliga utskotten finnas inte längre, och vi ha i deras ställe fått allmänna beredningsutskott. Nya kvas-tar sopa ju alltid bättre än gamla, men jag måste säga, att jag åtminstone hade väntat att majoriteten inom första kammarens allmänna beredningsutskott skulle ha kommit till ett mera positivt resultat än vad den här gjort. Ordförande i utskottet är herr *Näsgård*, som ofta brukar varmt tala för Norrland och dess intressen. Herr *Näsgård* har ofta ömmat för de norrländska och övernorrländska problemen. Jag kan sannerligen inte förstå, att utskottets ärade ordförande denna gång har ställt sig på samma linje som utskottsmajoriteten.

Ang. de avståndsbedingade prisvariationerna beträffande bensin m. m.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla tiden längre. Jag inskränker mig till att konstatera, att utskottets utlåtande enligt min uppfattning är intetsägende. Utskottet skriver visserligen helt platoniskt några rader, vari det heter: »Utskottet anser att det kunde vara önskvärt att likvärdiga ekonomiska villkor för näringsliv och invånare inom olika delar av landet vore för handen.» Utskottet fullföljer emellertid inte på något sätt denna tankegång utan stannar vid detta konstaterande. Sedan anför man bara, att så många praktiska svårigheter skulle inställa sig, om man skulle söka verkställa en utredning, att det inte ens är värt att föreslå en dylik. Utskottet anser därför att motionerna böra avslås.

Herr talman! Jag ber tvärtom att få yrka bifall till motionen nr 124, som har väckts av mig och herr Nyström.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Om herr Grym hade gjort sig besväret att läsa igenom de yttranden, som ha inhämtats, skulle han nog finna, att det finns åtskilliga skäl anförda mot motionärernas framställning. Jag kan tyvärr inte referera dessa yttranden här i kammaren vid denna tid på dygnet utan måste inskränka mig till att uppmana både herr Grym och kammarens övriga ledamöter att studera dem.

Jag vill i övrigt komplettera vad herr Grym sade om behandlingen av motionerna år 1946 med att den s. k. oljeutredningen då fick i uppdrag att utreda frågan. Oljeutredningen avgav år 1947 ett betänkande, vari framhölls att en sådan prisutjämning, som motionärerna nu åter ha föreslagit, endast kunde tillstyrkas under förutsättning att oljehandeln bleve koncentrerad till ett företag av monopolkaraktär. Motionärerna ha, förmodar jag, känt till denna utredning, men trots detta ha de inte i sina motioner upptagit något yrkande i denna riktning. De ha inte heller kommit med något nytt utöver vad som anfördes år 1946.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PÄLSSON: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma med vad herr Grym här har anfört. Jag har också i likhet med herr Grym mycket svårt att förstå utskottets utlåtande. Utskottet skriver bl. a.: »Det kan ifrågasättas om en prisutjämning till förmån för orter med långa avstånd speciellt på motorbränslen skulle vara mera motiverad än en liknande utjämning beträffande priset på andra förnödenheter.» Den utjämningen kommer ju så att säga automatiskt i och med att priset på motorbränslen reduceras till samma läge som i övriga delar av landet. Jag tycker således att det är en ganska inkonsekvent slutsats som utskottet här dragit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna motionen, vars yrkande sammanfaller med herr Gryms.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till motionen nr 124; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Grym begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens allmänna beredningsutskott hemställt i sitt utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen nr 124.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Interpellation ang. lantbruksdirektörers förordnande såsom expropriationstekniker m. m.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfri införsel av viss donerad utrustning för biokemiska institutionen vid Uppsala universitet; och

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237, såvitt propositionen avser förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker m. m.

Interpellation ang. lantbruksdirektörers förordnande såsom expropriationstekniker m. m.

Herr CASSEL erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Sedan i ett expropriationsmål Kungl. Maj:t i administrativ ordning fastställt att expropriationen skall medgivas, ankommer det enligt den ändring av expropriationslagen, som genomfördes vid förra årets höstriktsdag, på expropriationsdomstol, en för varje domsaga eller stad med rådhusrätt, att fastställa det ersättningsbelopp som skall betalas för den fastighet som exproprieras.

Expropriationsdomstolen består av ordförande, som är ägodelningsdomaren i orten, jämte fyra ledamöter. Av ledamöterna skola två vara särskilt utsedda expropriationstekniker. Sådana expropriationstekniker förordnas av Konungen eller den myndighet, som Konungen bestämmer, till lämpligt antal för varje län. Bland de sålunda förordnade expropriationsteknikerna tillkallar expropriationsdomstolens ordförande dem som han finner lämpligast.

Liksom övriga ledamöter av expropriationsdomstolarna skola även expropriationsteknikerna ha domarställning.

För varje län skall enligt departementschefens förslag förordnas 4—6 personer, av vilka minst två skola äga kännedom om värdering av mark på landet, minst två om värdering av mark i tätorter,

minst en om värdering av byggnader och minst en om värdering av växande skog.

Vid sin behandling av propositionen uttalade lagrådet bl. a.: »Självfallet är det av synnerlig vikt att icke till expropriationstekniker — — — utses personer som på grund av sin ställning kunna vara benägna att anlägga partiska synpunkter på värderingen. Personer i tjänst hos kommun, som själv har expropriationsintressen, böra tydligen ej ifrågakomma».

Enligt vad jag inhämtat pågår för närvarande inom justitiedepartementet arbetet med att utse och förordna expropriationstekniker. Såvitt angår fyra län äro förordnanden redan utfärdade. Det har, såvitt gäller dessa län, visat sig att till expropriationstekniker bl. a. förordnats lantbruksdirektörer och länsbostadsdirektörer.

Lantbruksdirektörerna äro chefstjänstemän hos lantbruksnämnderna och ha i denna sin egenskap att föredraga även sådana ärenden, där lantbruksnämnden står som sökande till expropriation för komplettering av ofullständiga jordbruk. Lantbruksdirektörerna ha även i andra sammanhang att taga ställning till förvärfv av fastigheter för kronans räkning vare sig som frivilliga köp eller enligt lagen om kronans förköpsrätt. I alla dessa fall ligger det i lantbruksnämndens intresse att söka hålla jordvärdena nere.

Länsbostadsdirektörerna äro chefstjänstemän hos länsbostadsnämnderna och ha i sitt arbete att främja bostadsförsörjningen i länet. I deras åligganden ingår att förhandla med de kommunala myndigheterna angående kommunens bostadspolitik och markfrågor och att utgöra bostadsstyrelsens representanter ute i länen.

Jag vill icke ifrågasätta lantbruksdirektörers och länsbostadsdirektörers sakkunskap på detta område och ej heller antyda skuggan av en misstanke angående dessa tjänstemäns vilja till objektivitet. Men jag kan icke underlåta att framhålla, att det måste vara mycket svårt för en och samma person att å ena sidan förfäktat det allmännas intresse av jordpolitiska rationaliseringsåtgärder re-

Interpellation ang. lantbruksdirektörers förordnande såsom expropriationstekniker m. m.

spektive lättnader för bostadsbyggandet och å andra sidan såsom domare avväga dessa intressen mot markägares eller fastighetsägares intressen.

Även om det skulle vara möjligt för vederbörande tjänsteman att i sin domaruppgift som expropriationstekniker helt frikoppla från sin vanliga arbetsuppgift och sin därmed förenade allmänna inställning, måste det ligga nära till hands att allmänheten och särskilt den enskilde rättsägare, mot vilken expropriationen riktas, ser på lantbruksdirektören respektive länsbostadsdirektören som en representant för den expropri-
rande.

Då det måste vara utomordentligt betydelsefullt att de nya expropriationsdomstolarna uppbäras av allmänhetens fulla förtroende, är varje misstanke att vissa ledamöter icke skulle vara helt opartiska ytterst betänklig.

Jag anhåller om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet i tillfälle att delge kammaren de bevekelsegrunder som för-
anlett förordnande av lantbruksdirektörer och länsbostadsdirektörer såsom expropriationstekniker?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.31 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.